STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02400

IN'M GROYSEN TUMEL

Aage Madelung

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

Chevra Benei Zion, Rochester, N. Y
חברת בני ציון, ראטשעסטער, נ. י.

אַנגע מאָדערנע.

אין׳ם גרויסען טומעל.

ראָמאַן

ייִדיש: יהודית פ.

Chevra Benei Zion, Rochester N. Y
חברת בני ציון, ראטשעסטער, נ. י.

פערלאַג „א. גיטלין״.

PRINTED in POLAND

וואַרשוי

DRUK. SIKORA i MYLNER WARSZAWA. NOWOLIPKI 6.

ערשטעס קאפיטעל.

אין וואקזאל און ארום איהם איז געווען א טומעל, אין א האלבער שעה ארום האט געדארפט אנקומען און אוועקגעהן א צוג, נאר אין זאל פון דער ערשטער קלאס איז געווען וועניג מענשען, וועלכע האבען געגעניצט און זיך געטוליעט צום ווארימען אויווען. אין דרויסען איז געווען א פראסט פון עטליכע און צוואנציג גראד, ווי עס טרעפט אין מאסקווע.

נאר איינער, א רייכגעקליידעטער מאנספערשוין פון א יאהר פיערציג האט זיך ניט געטוליעט צום ווארימען אויווען. ער האט נערוועז ארומגעשפאנט איבער'ן זאל און איז געווען שטארק פערטראכט. ער האט געווארט אויף זיין שוועסטער, וועלכע ער האט כמעט נישט געקענט: ווען ער איז אוועק פון דער היים, איז זי געווען א קינד פון עטליכע חדשים. ער האט אויך קיינמאל נישט געהערט פון איהר, ביז ער האט ערשט מיט א וואך צוריק פלוצלונג בעקומען פון איהר א בריעף.

ער האט זיך דערמאנט אן איהר בריעף. זי האט געשריבען, אז האטש זי קען איהם נישט, דאך האלט זי איהם פאר איהר ברודער און שרייבט צו איהם. און וואס מעהר ער האט געטראכט וועגען דער בעגעגעניש מיט דער שוועסטער, אלץ מעהר האט עס איהם פערשאפט פערגניגען און וואס נאהענטער ס'איז געווארען צום אנקומען פון צוג — אלץ נערוועזער איז ער געווארען, מיט מעהר אונגעדולד האט ער געקוקט אויפ'ן זייגער און אלץ אונרוהיגער איז ער געווארען טאמער וועט זי גארנישט קומען. אפשר וועלען זיי זיך אויסמיידען, זי האט אבער געשריבען, אז אין דער האנד וועט זי האלטען א ווייסען נאז=טיכעל און וועט ווארטען אויפ'ן פלאצפארם ביז אלע פאסאזשירען וועלען זיך פונאנדערגעהן. נאר אפשר וועט זי זיך פיהלען מיט איהם פרעמד, זי וועט איהם נישט איבערגעבען, וואס ס'טהוט זיך אין דער היים; זי וועט נישט דערצעהלען פון זיין געבורט=שטאדט, פונ'ם טייך, וואו ער האט געשפיעלט אזוי פרעהליך אין די יונגע יאהרען, פון דער מאמע, וועלכע האט איהם אויפגעצויגען און וועלכע איז שוין אפשר נישטא, טויט...

ווען דער צוג איז ענדליך אנגעקומען, איז ער ארויסגעלאפען אויפ'ן פלאצפארם און האט זיך געשטעלט אזוי, אז אלע אנגעקומענע פאסאזשירען האבען געמוזט פאר איהם פארבייגעהען. ער האט געהערט, ווי די קאנדוקטארען האבען געעפענט די טהירען פון די וואגאנעס און האט געזעהען, ווי די פאסאזשירען האבען זיך געאיילט און געשטופט איינער דעם צווייטען, ווייל יעדער האט געוואלט וואס פריהער ארויסקומען אויפ'ן פלאצפארם. די פאסאזשירען האבען געטומעלט און זיך גערוקט פארווערטס מיט די טשעמאדאנען, פעקלעך און קוישלעך אין די הענד.

כמעט אלע פאסאזשירען זענען שוין ארויסגעשפרונגען פון די וואגאנעס — ווען סענאל'ס בליק (אזוי האט געהייסען דער רייך=געקליידעטער הערר) האט זיך אבגעשטעלט אויף א יונג מיידעל, וואס האט געטראגען אין די הענד א קויש און האט זיך

מיט'ן קויש לאַנגזאַם אַראָבּגעלאָזט פֿון די טרעפּלעך פֿון וואַגאָן. ער האָט אָבּער בּאַלד פֿערגעסען אין דעם יונגען מיידעל און האָט געזוכט זיין שוועסטער צווישען אַרויסגעהענדען פּובּליקום. ער האָט זי, אָבּער, אין ערגעץ נישט געזעהען. אין אַ מינוט אַרום איז זיין בּליק ווידער געפֿאַלען אויף דעמזעלבּען פֿריילין, וואָס פֿריהער. ווי ס'האָט אויסגעזעהען — האָט זי געוואַרט אויף עמיצען. דעם קויש האָט זי געשטעלט נעבּען זיך און אין דער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ ווייסען נאָז=טיכעל. סעגאַל האָט געוואוסט, אַז דאָס איז זיין שוועסטער חנה=ליבּע. ס'איז איהם אָבּער, אויסגעקומען אַזוי אויסטערליש, וואָס דאָס פֿרעמדע, אָרים=געקליידעטע יונגע פֿריילין — איז זיין שוועסטער, אַז ער האָט נישט געקענט בּיי זיך פּועל'ן צו איהר צוצוגעהען. און ערשט דאַן, ווען זיי זענען געבּליבּען גאַנץ אַליין אויפֿ'ן פּלאַצפֿאָרם און דאָס יונגע פֿריילין האָט אויף איהם אויפֿמערקזאַם געקוקט, איז ער צו איהר צוגעגאַנגען און אַראָבּנעהמענדיג זיין פֿוטערן היטעל, האָט ער געזאָגט זעהר העפֿליך, אַזוי ווי מען ווענדעט זיך צו פֿרעמדע אויף דער גאַס:

— „ענטשולדיגט, פֿריילין — זענט איהר אפשר פֿריילין סעגאַל?"

חנה=ליבּע האָט אויף איהם פֿערשעמט אַ קוק געטהון און האָט אַראָבּגעלאָזט די אויגען.

— „יאָ, איך בּין עס".

— „שוועסטער!" — האָט אויסגערופֿען סעגאַל; עפּעס אַנ'אונבּעוואוסטע צערטליכקייט האָט זיך דערוועקט אין זיין האַרצען; ער האָט אַרומגענומען זיין פֿרעמדע שוועסטער און האָט זי געקושט און אָהן אויפֿהער געמורמעלט:

— „שוועסטער! איך בּין דיין בּרודער!"

און נאָכדעם, ווי ער האָט דאָס אַזוי לאַנג ווידערהאָלט, אַז ס'האָט שוין מעהר נישט געקענט זיין קיין צווייפֿעל, אַז זיי זענען בּרודער און שוועסטער, האָט ער ווייטער גערעדט:

— „וואָס מאַכט די מאַמע? ווי געהט עס איהר? גוט? דאַנקען גאָט. וואו זענען דיינע זאַכען? וואו זענען דיינע פּעקלעך ?

— דאָ, האָט געזאָגט חנה=ליבּע און האָט אָנגעוויזען אויפֿ'ן קוישעל, וואָס איז געשטאַנען נעבּען איהר.

— דאָס? און דאָס איז אינגאַנצען? האָסטו נישט קיין וואַרימען מאַנטעל? בּיי דעם שרעקליכען וועטער? נאָר ס'שאַדט נישט, ס'וועט שוין זיין. יעצט קום מיט מיר אַהיים, אין דער וואַרים.

דער בּרודער האָט געהייסען אַ טרעגער נעהמען דאָס קוישעל און זיי זענען אַרויסגעגאַנגען פֿון וואָקזאַל. סעגאַל האָט אַריינגעזעצט די שוועסטער אין אַ שליטען און האָט זי איינגעדעקט מיט אַ וואַרימען ענגלישען טוך.

זיי זענען געזעסען איינער נעבּען אַנדערען און זיך עפּעס געפֿיהלט נישט גוט. סעגאַל האָט זיך אַלע מאָל אָנגעפֿרעגט בּיי חנה=ליבּע'ן, צי ס'איז איהר נישט קאַלט, אפשר איז זי הונגעריג, ווי ס'איז בּיי איהר געגאַנגען דער וועג, צי איז די מוטער שטאַרק געעלטערט געוואָרען; און חנה=ליבּע האָט געענטפֿערט „יאָ" און „ניין", „אַ דאַנק" און דערבּיי האָט זי מעהר געטראַכט וועגען דעם פֿרעמדען הויז, וואוהין זי איז געפֿאָהרען און וועגען דער פֿרעמדער פֿרוי, וועלכע וועט זי דאָרט בּעגעגענען.

ווען זיי זענען געקומען אַהיים, האָט דאָס קאַמער־מיידעל ערקלערט, אַז די מאַדאַם האָט קאָפּ־שמערצען און ליגט נאָך אין בעט. סעגאַל האָט אַליין אָנגעגאָסען טעע פֿון סאַמאָוואַר און האָט געבעטען די שוועסטער זי זאָל טרינקען און עסען. אַליין איז ער אַרומגעגאַנגען איבער'ן צימער און האָט הויך גערעדט אַליין צו זיך: „יאָ, יעצט, שוועסטער, וועלען מיר זעהען, ווי אַזוי מיר זאָלען דיך דאָ איינאָרדנען. מיר וועלען אַלץ מאַכען. דו וועסט זיין ביי מיר, ווי מיין אייגענע טאָכטער. דו ווייסט מן־הסתם, אַז איך האָב נישט קיין קינדער. און יעצט וועסטו זיין מיין טאָכטער!”

סעגאַל איז צוגעגאַנגען צו חנה־ליבע'ן און זי געגלעט איהרע שענע שוואַרצע האָר.

— און וואָס־פֿאַר אַ פֿיינע קליינע שוועסטער כ'האָב! איך פֿרעה זיך, ווען איך קוק אויף דיר. אפֿשר ווייסטו, אַז איך האָב אַ לאַנגע צייט געלעבט איינער אַליין אָהן אַ פֿרוי, און פּונקט יעצט, ווען איך האָב געהייראַטעט, ביזטו געקומען און אַלץ געהט אויפ'ן בעסטען וועג. אַלץ, וואָס איך קען, וואָס כ'האָב בכח, וועל איך פֿאַר דיר טהון.

ס'איז גיך פֿינסטערליך געוואָרען און דער טאָג איז אַוועק. ווען חנה־ליבע האָט אָבגעגעסען, האָט איהר דער ברודער געוויזען די וואוינונג און אויך איהר צימער, וואו זי וועט שלאָפֿען. אין אָבענד האָבען זיי זיך געזעגנט, און דער ברודער האָט אַ הייסען קוש געטהון חנה־ליבע'ן, אָבער קיין איינציג וואָרט האָט ער דערביי נישט געזאָגט. ביי זיך אינערליך האָט ער אין דעם איינעם טאָג איבערגעלעבט זיינע גאַנצע קינדער־יאָהרען און יוגענד, אָן וועלכע ער האָט שוין געהאַט פֿערגעסען.

ווען סעגאַל איז אַריינגעקומען צו זיין פֿרוי, איז זי נישט געשלאָפֿען, נאָר זי האָט גאָר ניט געפֿרעגט וועגען חנה־ליבע'ן און וועגען איינדרוק, וועלכען זי האָט געמאַכט אויפ'ן ברודער. זי האָט נאָר אָנגעהויבען ווייטער צו פֿיהרען אַ געשפּרעך, וואָס איז פֿאָרגעקומען נאָך פֿריהער:

— נו, האָסטו היינט גערעדט מיט'ן פּאַסטאָר קעניגשפּאַס?

— פּאַסטאָר קעניגשפּאַס? — האָט איבערגעפֿרעגט סעגאַל, ווי ער זאָל נישט פֿערשטעהן, וואָס די דאָזיגע פֿראַגע פֿון זיין פֿרוי דאַרף בעדייטען.

— יאָ! דו האָסט דאָך מיט איהם געוואָלט רעדען וועגען אָבשמד'ען דיין שוועסטער.

— שמד'ען מיין שוועסטער?

אָפּט פֿיהרסטו זיך אויף, ווי אַ קינד! ס'איז דאָך אָבגעשמועסט געוואָרען, אַז דער פּאַסטאָר קעניגשפּאַס וועט באַלד אָנהויבען זיין אַרבייט אין דער הינזיכט. אַנדערש, קען דאָך דיין שוועסטער דאָ נישט בלייבען. פֿערגעס נישט, אַז דו פֿערנעהמסט אַן אָנגעזעהענעם אָרט אין דער געזעלשאַפֿט, יודען האָבען דאָך נישט דאָס רעכט צו וואוינען אין מאָסקוואַ. דוכט זיך, אַז דו ווייסט וועגען יודישע רעכט...

סעגאַל האָט נישט באַלד געענטפֿערט. ער איז געוואָרען זעהר בלייך און האָט עפּעס פֿאַר זיך געמורמעלט. נאָר פּלוצלונג האָט ער געווענדעט זיינע אויגען אויף דעם שענעם, בלאָנדען ווייבעל, וואָס איז געלעגען אין בעט. ער איז אָבער געבליבען גלייכגילטיג, אין דער מינוט האָט ער נישט געפֿיהלט צו איהר קיין ליבע.

— איך האָב היינט געהאַט צו בעזאָרגען אַנדערע זאַכען, וואָס עמיצער אַנדערש וואָלט בעדאַרפֿט טהון.

סעגאַלס ווייב האָט זיך אויפגעזעצט אין בעט, אַזוי איבערראַשט איז זי געווען פֿון

דעם אונגעוועהנליכען טאָן, וואָס האָט זיך געהערט אין איהר מאַנ'ס ווערטער.

— דו האָסט היינט געהאַט אַנדערע זאַכֿען צו בעזאָרגען? האָט זי איבערגעפֿרעגט, גלייך ווי זי האָט נישט דערהערט. און איהר איבערראַשונג איז געוואָרען נאָך גרעסער, ווען זי האָט בעמערקט, אַז ער קוקט נישט אויף איהר ווי געוועהנליך. זיין פנים איז געבליבען בלאַס און זיינע בליקען קאַלט.

— יאָ, — האָט ער געענטפֿערט, און אין זיינע ווערטער האָט געקלונגען אַ דראָהונג. איך האָב היינט געהאַט גאָר נייע זאַכֿען צו בעזאָרגען און וויל דערפֿון מעהר נישט רעדען. איך וויל, אַז דו זאָלסט מעהר נישט רעדען וועגען שמד'ן מיין שוועסטער, נישט אין געשפּרעך מיט מיר, נישט מיט אַנדערע.

ביי די לעצטע ווערטער האָט זיך סעגאַל'ס ווייב נישט געקענט איינהאַלטען און האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו לאַכֿען. זי האָט אַזוי געלאַכֿט, אַז איהרע רייכֿע בלאָנדע האָר האָבען זיך צושיט איבער דער פּלייצע און זי האָט אויסגעזעהען זעהר שען. זי האָט געהאַלטען אין איין לאַכֿען פֿון מאַן און האָט אויפֿגעהערט ערשט דאַן, ווען דער מאַן איז צו איהר צוגעגאַנגען מיט אַ שטרענג געזיכֿט.

— דיין אויפֿפֿיהרען זיך צווינגט מיך דיר צו דערמאָנען, אַז דו האָסט נישט קיין קינדער און קיין פֿערמעגען. אפֿשר ווילסטו, אַז איך זאָל דיר דאָ דערצעהלען וועגען רעכֿט אויף פֿערמעגען פֿון אַ ווייב, וואָס האָט נישט קיין קינדער...

אין איהרע אויגען זענען נאָך געשטאַנען טרעהרען פֿון געלעכֿטער; נאָר זי איז מיט אַמאָל זעהר אויפֿמערקזאַם געוואָרען.

...— אַלזאָ, זאָג איך דיר, אַז איך האָב בעשלאָסען אַוועקצוגעבען חנה=ליבע'ן אַ העלפֿט פֿון מיין פֿערמעגען און אויב איך וועל דאָס איינגעפֿינען פֿאַר נויטיג, וועל איך זי מאַכֿען פֿאַר מיין הויפּט=יורש, נישט קוקענדיג אויף אַנדערע יורשים, אָהן שום אויסנאַהם!

זי האָט געוואָלט עפּעס זאָגען; אָבער ער האָט אויפֿגעהויבען די האַנד און האָט זי נישט געלאָזט אויסרעדען קיין וואָרט.

— איך האָב ערוואָרבען מיין פֿערמעגען דורך דעם, וואָס איך האָב געבראַכֿט פֿאַר אַ קרבן אַזעלכֿע זאַכֿען, וועלכֿע זענען פֿיעל מאָל טייערער פֿאַר געלד. איך וויל, אַז מיין שוועסטער זאָל נישט דאַרפֿען ברענגען אַזעלכֿע שווערע קרבנות ווי איך. איך האָב אַליין געגעבען דער קריסטליכֿער קירכֿע אַ נייעם מיטגליעד, נאָר ער איז דער ערשטער און דער לעצטער! איך וויל נישט, ווי אַנדערע גע'שמד'טע, ווערען אַ מיסיאָנער און חאַפּען נפשות פֿאַר מיין נייער רעליגיע. און פֿאַר דעם איינעם גע'שמד'טען, דאָס הייסט, פֿאַר מיר, וועל איך אַליין טראָגען די פֿעראַנטוואָרטליכֿקייט. איך גלויב, אַז דו פֿערשטעהסט מיך...

דאָ האָט פֿרוי סעגאַל, אָנשטאָט צו געבען אַנ'ענטפֿער, אויסגעבראָכֿען מיט אַ געוויין; זי האָט זיך אַ וואָרף געגעבען אויפֿ'ן קישען און האָט שטאַרק געחליפּעט. איהר מאַן האָט, אָבער, דערויף נישט געקוקט און האָט ווייטער גערעדט:

— איך האָף, אַלזאָ, אַז דו וועסט פֿאַרזיכֿטיג זיין און וועסט מיך צו=רוה לאָזען, נישט בעריהרענדיג מעהר די פֿראַגע. יעצט, ווינש איך דיר אַ רוהיגע נאַכֿט און שעהנע חלומות! ער האָט צוגעמאַכֿט די טהיר און איז אַוועקגעגאַנגען שלאָפֿען אין זיין קאַבינעט.

* * *

חנה־ליבע האט נישט געקענט איינשלאפען. מיט ברייט־געעפענטע אויגען האט זי געקוקט אין דער פינסטערניש און אין איהר קאפ זענען דורכגעגאנגען פערשיעדענע געדאנקען. זי האט זיך דערמאנט אין דער היים, וואו זי האט איבערגעלאזט איהרע ליעבע אלטע מוטער. אויפ׳ן זינען איז איהר געקומען דער פאטער, וועלכען זי האט כמעט ניט געקאנט, נאר וועגען וועלכען זי האט א סך געהערט. איהר פאטער איז געוועזען זעהר אנ׳אנגעזעהענער מענש ביי זיך אין שטעדטעל. די קינדער האט ער געגעבען א גוטע ערציהונג; דעם עלטערען זוהן זיינעם יעקב האט ער, זאגאר, אבגעגעבען אין גימנאזיום... נאר דא האט חנה־ליבע זיך דערמאנט, אז אין דערהיים האט זי קיינמאל נישט געהערט רעדען וועגען ברודער׳ס נאמען, און נאר צופעליג האט זי זיך איין מאל דערוואוסט, אז זי האט ערגעץ־וואו אין ווייטען מאסקווא א גע׳שמד׳טען ברודער, וועלכער פערנעהמט זעהר אנ׳אנגעזעהענעם פלאץ אין דער מאסקווער אינטעליגענטער געזעלשאפט. זי איז אויך געוואהר געווארען, אז דער פאטער האט אויפ׳ן טויטען בעט פערשאלטען יעקב׳ן, און געשטארבען איז דער אלטער טאקי פאר צרות און פאר בזיון צוליעב אט דעם זוהן...

חנה־ליבע האט א ציטער געטהון.

איהרע געדאנקען האבען זי אוועקגעטראגען ווייטער צו טראכטען וועגען ברודער׳ס ווייב, וועגען וועלכער זי האט נישט געוואוסט [illegible] איז זי א יודיש קינד, צי א קריסטין. זי האט נאך איהר שוועגערין נישט געזעהען און זי האט בעאונרוהיגט דער געדאנק: ווי אזוי וועט דעם ברודער׳ס ווייב זי אויפנעהמען?

ענדליך איז חנה־ליבע פאר גרויס מידיגקייט איינגעשלאפען, נאר איהר שלאף איז געוועזען נישט קיין רוהיגער. שווערע חלומות האבען זי געפייניגט א גאנצע נאכט. עס האט זיך איהר געחלומ׳ט איהר אלטע מוטער, וועלכע וויינט און בעט ביי איהר, אז זי זאל צוריק־קומען, וויל ביי׳ם ברודער וועט זי זיך אויך שמד׳ען. עס האט זיך איהר פארגעשטעלט דער פאטער, וועלכער וויל זי אויך פערשעלטען.

צווייטעס קאפיטעל.

אויפ׳ן צווייטען טאג איז פרוי סעגאל ארויסגעגאנגען צו דער שוועגערין. זי איז געוועזען זעהר בלאס און נידערגעשלאגען, נאר צו חנה־ליבע׳ן האט זי זיך בעצויגען זעהר פריינדליך. סעגאל האט פארגעלעגט דער פרוי צו בעזארגען זיין שוועסטער מיט נייע מלבושים און די פרוי סעגאל האט אנגענומען דעם פארשלאג און איז א גאנצען טאג ארומגעפאהרען מיט דער שוועגערין איבער די געוועלבער און בעשטעלט א נייעם גארדעראב.

— זי זאל זיין אויסגעפוצט ווי צו דער חתונה, — האט געלאכט סעגאל — ווען ער האט זיי בעגלייט אין דרויסען־ארויס צום שליטען.

חנה־ליבע האט נישט געוואוסט, וואס צו טראכטען וועגען דער האלטונג פון איהר ברודער און שוועגערין און האט געלאזט טהון מיט זיך, וואס זיי האבען געוואלט. אין עטליכע טאג ארום איז זי געוועזען ניי און זעהר עלעגאנט אויסגעקליידעט פון קאפ ביז

די פּיכ. און ווען חנה־ליבע האָט זיך אָנגעטהון, איז זי רויט געוואָרען פֿאַר איבעררַאַשונג, ווײַל זי האָט זיך זעלבסט נישט דערקענט. ווען זי האָט געזאָגט דעם ברודער, אַז דאָס איז צו־פֿיעל און צו־טײַער פֿאַר איהר, האָט ער געלאַכט און בײַ זיך האָט ער געטראַכט, אַז פֿאַר זײַן שוועסטער איז גאָר נישטאָ קיין טײַערס בײַ איהם.

ווען דער ברודער און די שוועסטער זענען געבליבען אַלײַן, האָט חנה־ליבע דערפֿיהלט, אַז דער ברודער איז איהר געוואָרען נאָהענט און טײַער און זי האָט אָנגעהויבען איהם צו דערצעהלען פּרטים וועגען דער מוטער און וועגען דער היים. ער האָט זי וועגען אַלץ אויסגעפֿרעגט און זי האָט איהם אויך דערצעהלט וועגען די סבות, וועלכע האָבען געמאַכט אַזאַ איבערברוך אין איהר לעבען און האָבען זי געבראַכט דערצו, אַז זי זאָל פּלוצלונג זיך ווענדען מיט אַ בריעף צו אַן׳אונבעקאַנטען ברודער און אומגעבעטען אַוועקפֿאָהרען צו איהם. בשעת דעם שמועס איז ער אָפֿט אויפֿגעשטאַנען פֿון אָרט און געשפּאַנט איבער׳ן צימער.

אין עטליכע טעג אַרום האָט ער איהר געזאָגט: „שוועסטער, האָסט גוט געטהון, וואָס דו ביזט געקומען. יעצט שרײַב דער מוטער אַהיים, אַז דו ביזט בײַ מיר און אַז איך זאָרג פֿאַר דיר, אַז דו וועסט זיך קיינמאָל נישט שמד׳ען, אַז דו טראַכסט אַפֿילו קיינמאָל נישט וועגען דעם און אַז איך בין געגען דעם. דאָס מוזטו שרײַבען דער מוטער! דאַן וועט זי אפשר גלויבען, אַז איך וועל דיך נישט צורעדען צום שלעכטען. אַלס יודין קענסטו נישט בלײַבען אין מאָסקוואַ און אויסערדעם איז דאָ בײַ אונז לאַנגווײַליג. איך רעכען, אַלזאָ, אַז דו זאָלסט פֿאָהרען קיין פּעטערבורג, וואו דו האָסט שוין בעקאַנטע און דאָרט וועסטו שטודירען אין אַ הויך־שולע. איך האָב אין פּעטערבורג אַ בעקאַנטע, זעהר סימפּאַטישע פֿאַמיליע, בײַ וועלכער דו וועסט קענען וואוינען, אויב ס׳וועט דיר געפֿעלען. איך אַלײַן וועל מיט דיר פֿאָהרען אַהין, אום אַלץ אײַנצואָרדנען, ווי אַם בעסטען.

חנה־ליבע האָט נישט געוואוסט, וואָס צו ענטפֿערען. זי האָט געפֿונען, אַז דער ברודער בעמיהט זיך צו־פֿיעל וועגען איהר און האָט אָנגעהויבען הויך צו שעצען זײַן גוטסקײַט. מיט דאַנקבאַרקײַט אין איהרע שענע שוואַרצע אויגען האָט זי געקוקט אויף סענאַ׳ן. דער ברודער האָט איבערגעלייענט אין איהרע אויגען די געדאַנקען, וועלכע זי האָט נישט געוואַגט אַרויסצוזאָגען.

— שרײַב יעצט דער מוטער, אַז זי מעג זײַן גאַנץ רוהיג, אום זומער וועסטו זי בעזוכען.

— יאָ, איך וועל איהר באַלד אָנשרײַבען, — האָט געענטפֿערט חנה־ליבע; דאַן אפֿשר, וועט זי אויך דיר אָנשרײַבען. איך ווייס, אַז זי האָט אָפֿט געטראַכט וועגען דיר, אַפֿילו דאַן, ווען זי האָט דאָס נישט געוואַגט אַרויסצוזאָגען אָפֿען און אָנצורופֿען דײַן נאָמען.

— ס׳קען זײַן, אַז מיר וועלען צוזאַמען פֿאָהרען אַהיים, צו דער מוטער. זינט איך האָב זיך בעגעגענט מיט דיר, בענק איך שרעקליך נאָך איהר. אָבער דערווײַל וועלען מיר פֿאָהרען קיין פּעטערבורג, אין אַכט טעג אַרום, נאָך דעם ווי דו וועסט שוין האָבען אַרומגעזעהען מאָסקוואַ.

און חנה־ליבע האָט זיך בעקענט מיט מאָסקוואַ. אַ האַלבען טאָג, ווען דער ברודער

פֿלעגט אַוועקגעהן וועגן זײַנע געשעפֿטען, האָט זיך חנה־ליבע מיט דער שוועגערין געשליטעלט איבער מאָסקווא אין דעם ברודער׳ס אייגענעם שליטען.

זיי זענען דורכגעפֿאָהרען דעם קרעמל, וואו עס האָבען געקלונגען די גלעקער. אויף חנה־ליבע׳ן האָט דאָס קלינגען פֿון די גלעקער געמאַכט אַ שווערען איינדרוק און שפּעטער האָט זי זיך שטענדיג מיט אונרוהיגקייט דערמאָנט אין דער דאָזיגער קלינגעריי.

דריטעס קאַפּיטעל.

סעגאַל׳ס פֿריינד אין פּעטערבורג אָרעסט אַנדרעעוויטש פלאָראָוו איז געוועזן דאָקטאָר פֿון מעדיצין און האָט געלעבט מיט אַ יודישער פֿרוי. ער האָט געוואוינט אויף וואַסילי־אינזעל, נאָהענט צום טייך נעווא. ד״ר פלאָראָוו איז געוועזן אַ מענש פֿון מיטעלע יאָהרען, אַ הויכער, בלאָנדער מיט לאַנגע האָר, מיט אַ פֿריש געזיכט און מיט קורצזיכטיגע אויגען. געקוקט האָט ער דורך ברילען. ער האָט זיך געהאַלטען אַביסעל איינגעבויגען, ווייל ער איז שטענדיג געזעסען איבער׳ן שרייב־טיש און געאַרבייט.

ד״ר פלאָראָוו איז געוועזן איינגעשטעלט אין באַקטעריאָלאָגישען אינסטיטוט. איבעריגענס, איז דאָס געוועזן אַ פֿערמעגליכער, אַלזייטיג געבילדעטער מאַן, אַ זוהן פֿון אַ גוטסבעזיצער, מיט מאַניערען פֿון אַן׳אַריסטאָקראַט.

זיין פֿרוי, אָלגאַ איסאַקאָוונאַ, איז געוועזן אַ קליינע, צאַרטע פֿרוי מיט אַזאַ הויט אויפ׳ן געזיכט, אַז דאָס פנים האָט אויסגעזעהען ווי אויסגעשניצט פֿון עלפֿאַנט־ביין. איהרע רייכע, מאַט־שוואַרצע האָר זענען געוועזן פֿערקעמט אַרויף און דער קאָפּ האָט זיך געהאַלטען אויף אַ שלאַנקען, שענעם האַלז. איהרע שוואַרצע אויגען האָבען געקוקט רוהיג און אין איהר קליינעם, רויטען מויל און אין שענעם ווייסען שטערן האָט זיך אויך אויסגעדריקט אַ בעזונדערע רוהיגקייט. איהר מאַן האָט געפֿונען, אַז זי איז נאָך זעהר שען, נישט־קוקענדיג דערויף, וואָס זיי האָבען זיך געקענט נאָך פֿון יענער צייט אָן, ווען זיי זענען געקומען קיין פּעטערבורג שטודירען און האָבען אַזוי לאַנג געלעבט צוזאַמען.

ד״ר פלאָראָוו האָט נישט אַרויסגעוויזען זיינע געפֿיהלען און אין דער בעציהונג צו דער פֿרוי איז ער געווען קאַלט און איינגעהאַלטען. זי, ווידער, האָט איהם ליעב געהאַט אונבעגרעניצט און האָט גערעכענט, אַז ער איז דער בעסטער מענש אויף דער וועלט. דיזעלבע מיינונג וועגן איהם האָבען געהאַט אַלע זיינע בעקאַנטע און צווישען זיי אויך חנה־ליבע׳ס ברודער אַדוואָקאַט סעגאַל.

סעגאַל האָט אַמאָל אַרויסגענומען פלאָראָוו׳ן פֿון אַ גרויסער געפֿאַהר, אין וועלכע ער איז געגען זיין ווילען און וויסען אַריינגעפֿאַלען — צוליעב זיין בעקאַנטשאַפֿט מיט פּאָליטישע פֿערברעכער. פֿון דער צייט אָן, איז פלאָראָוו געווען שטאַרק דאַנקבאַר סעגאַל׳ן און יעצט האָט ער זיך געפֿרעהט, וואָס ער קען אָבדינען דעם חבר דערמיט, וואָס ער וועט ביי זיך האַלטען זיין שוועסטער חנה־ליבע׳ן. אָלגאַ איסאַקאָוונאַ האָט גערעכענט, אַז ס׳איז גוט צו האָבען ביי זיך אין שטוב יונגוואַרג און האָט באַלד געבראַכט אין אָרדנונג דאָס צימער, אין וועלכען ס׳האָבען געוואוינט איהרע צוויי קינדער, ווען זיי האָבען נאָך געלעבט. פֿון זייער טויט־אָן איז דאָס צימער געשטאַנען נישט געריהרט,

אַזוי ווי בייַ די קינדער׳ס לעבען, מיט צוויי קליינע ווייַסע בעטלעך און מיט די שפּילעכֿלעך אויפֿ׳ן נידעריגען טישעל. יעצט האָט מען אַלע זאַכֿען אַרויסגעטראָגען פֿון צימער.

צווישען זיך האָבען פלאָראָוו מיט׳ן ווייַב קיינמאָל נישט גערעדט וועגען די געשטאָרבענע קינדער, אָבער יעצט, ווען מען האָט געבראַכֿט דאָס צימער אין אָרדנונג, האָט יעדער פֿון זיי פֿאַר זיך געטראַכֿט, ווי גוט ס׳וואָלט געווען, ווען דאָ זאָל יעצט וואוינען זייער אייגען קינד, וועלכֿע וואָלט שוין יעצט געווען אַ דערוואַקסענע פרייליין.

אין עטליכֿע טעג אַרום איז געקומען סעגאַל און האָט געבראַכֿט חנה־ליבע׳ן. ער אַליין איז באַלד צוריקגעפֿאָהרען קיין מאָסקווא.

אין אַ פערלויף פֿון עטליכֿע טעג, האָט שוין אויסגעזעהען, ווי דאָס צימער וואָלט קיינמאָל נישט געשטאַנען לעדיג; און ווי חנה־ליבע וואָלט שוין לאַנג געוואוינט מיט זיי, איז נאָר אויף אַ צייַט אַוועקגעפֿאָהרען, און איז יעצט צוריקגעקומען. ס׳האָט זיי אויסגעוויזען, אַז חנה־ליבע איז זייער אייגענע טאָכֿטער.

פלאָראָוו, וועלכֿער איז געווען אַ קנאַפּער רעדנער, האָט אויך יעצט גערעדט נישט מעהר, ווי געוועהנליך, נאָר ער האָט געקלאַפּט מיט צוויי פֿינגער איבער׳ן טיש און האָט שטיל געזונגען אַ לידעלע, וואָס האָט געוויזען, אַז ער איז אין אַ גוטער שטימונג. ווען ער האָט זיך געווענדעט צו חנה־ליבע׳ן, האָט ער זי גערופֿען נישט ליובאָוו יאַקאָווּלעוונאַ, נאָר „ליובאַ“, ווי מען רופֿט אַ משפחה־קינד און האָט אַזוי מיט איהר זיך דורכגערעדט ווי זי זאָל שוין זייַן בעקאַנט מיט אַלע פֿערהעלטנישען אין זייַן הויז.

אָלגאַ איסאַקאָוונאַ האָט אַלס פרוי, וואָס האָט שטענדיג שטודירט, קיינמאָל נישט געקענט גוט אַכֿטונג געבען אויף די ווירטשאַפֿט און נאָר יעצט האָט זי, גאַנצע טעג פֿערבראַכֿט אין דער היים; זי האָט געזעהען, אַז אַלץ זאָל זייַן אין אָרדנונג און האָט געזאָרגט, אַז חנה־ליבע זאָל האָבען גענוג אָרט פֿאַר דעם גרויסען באַגאַזש, וועלכֿען זי האָט מיטגעבראַכֿט פֿון מאָסקווע און אַז זי זאָל זיך פֿיהלען גאָר היימיש, ווי בייַ זיך אין דער היים.

אָלגאַ איסאַקאָוונאַ האָט זאָגאַר געוואָלט קויפֿען פֿאַר חנה־ליבע׳ן ווייך מעבעל, אַזוי, אַז חנה־ליבע׳ס צימער זאָל אויסזעהען, ווי אַ שענער זאַל, נאָר איהר מאַן דער דאָקטאָר האָט נישט ליעב געהאַט קיין זאַכֿען, וועלכֿע מען האָט נישט געקענט אָבוואַשען, דערום איז אין דער גאַנצער וואוינונג נישט געווען קיין ווייך מעבעל.

— איך האַלט טייער די באַקטעריען, נאָר בייַ מיר אין צימער וויל איך זיי נישט זעהען — פֿלעגט זאָגען דער באַקטעריאָלאָג ד״ר פלאָראָוו.

אַזוי האָט זיך חנה־ליבע בעזעצט בייַ דער פאַמיליע פלאָראָוו.

ס׳איז בעשלאָסען געוואָרען, אַז נאָך ניי־יאָהר וועט חנה־ליבע אָנהויבען צו נעהמען לעקציעס וועגען פֿערשידענע קענטנישען און ערשט נאָכֿדעם וועט מען פרובען זי אַרייַנגעבען אין מעדיצינישען אינסטיטוט. חנה־ליבע׳ס ברודער, אַדוואָקאַט סעגאַל, האָט גערעכֿענט, אַז מען דאַרף זיך נישט אייַלען דערמיט. אפֿשר וועט זי אין פעטערבורג זיך פֿעראינטערעסירען מיט אַנ׳אַנדער זאַך. ד״ר פלאָראָוו האָט אויך גערעכֿנט, אַז חנה־ליבע איז גענוג פֿערמעגליך און זי דאַרף נישט לערנען צוליעב פּרנסה. לויט זייַן מיינונג, האָט זי געדאַרפֿט בעזוכֿען טעאַטערען און מוזעאומס, זי האָט געדאַרפֿט זיך צונויפֿקומען מיט ענטוויקעלטע יונגעלייַט און פרייליינס און נעהמען לעקציעס

נישט בלויז וועגען וויסענשאַפֿט, נאָר אויך וועגען קונסט; דאָס איז נויטיג פֿאַר יעדען יונגען מענשען, איידער ער קלויבט זיך אויס אַ בעשטימטען וועג אין לעבען.

אַזוי האָט גערעכענט ד״ר פֿלאָראָוו.

און ער האָט גענומען אויף זיך דאָס אַלץ איינצואָרדנען. אָבער ס'איז איהם אָנגעקומען זעהר שווער דאָס אויסצופֿיהרען, ווייל ער האָט נישט געהאַט אַזעלכע בעקאַנטע, וועלכע זאָלען קענען זיין אינטערעסאַנט פֿאַר חנה=ליבע'ן. ד״ר פֿלאָראָוו מיט דער פֿרוי האָבען געלעבט זעהר אָבגעזונדערט און האָבען געהאַט אַ קליינעם קרייז פֿון גוטע בעקאַנטע.

דער קרייז איז בעשטאַנען פֿון פֿאָלגענדע פּערזאָנען: דער דיכטער וולאַדימיר קאָנסטאַנטינאָוויטש טשערטאָראָגאָוו און זיין פֿרוי קסעניאַ חריסטאָפֿאָראָוונאַ, פֿון דאָקטאָר יולי עווגראַפֿאָוויטש קאַפּוסטין און זיינע אַ שוועסטער, וועלכע מען האָט גערופֿען איראָניש מיט אַ קינדערשען נאָמען „וועראָטשקאַ“, ווייל זי איז געווען זעהר גרויס און דיק און שטענדיג פֿערזאָרגט און צאָרניג; און, ענדליך, פֿון מיסטיקער און אָנהענגער פֿון כשוף סאַלאַמאַנדראָוו, וועלכער איז שטענדיג געקומען אַליין, נאָר האָט געגעבען אָנצוהערען, אַז ער הערשט איבער מאַסען גלויביגען מענער און פֿרויען.

יעדען שבת צו=נאַכטס פֿלעגען זיי זיך צונויפֿקומען ביי פֿלאָראָוו'ן, טרינקען, עסען און שמועסען וועגען אַלערליי זאַכען און גאָר שפּעט אין דער נאַכט פֿלעגען זיי זיך פֿונאַנדערגעהן — ביז דעם צווייטען שבת ווען זיי פֿלעגען זיך ווידער צונויפֿקומען.

און ווען חנה=ליבע האָט זיך בעקענט מיט דער געזעלשאַפֿט, וואָס איז זיך צונויפֿגעקומען ביי פֿלאָראָוו'ן, האָט זי געפֿונען, אַז דאָס זענען זעהר אויסטערלישע מענשען, וועלכע רעדען שטענדיג פֿון זעהר מערקווירדיגע זאַכען, וואָס נישט יעדער האָט זיי געקענט פֿערשטעהן.

אין חנה=ליבע'ס האַרצען האָט נאָך געלעבט די בענקשאַפֿט נאָך איהר שטעדטעל, וואו זי איז אויפֿגעוואַקסען און זי האָט אָפֿט געטראַכט וועגען איהר היים און איהרע בעקאַנטע. צו דער מוטער פֿלעגט זי אָפֿט שרייבען און יעדע וואָך האָט זי אויך בעקומען אַ בריעף פֿון דער מוטער. אָבער די דאָזיגע בריעף זענען געווען עהנליך איינער אויף'ן צווייטען. בלויז דער ערשטער האָט זי גערירט, ווייל ווען זי האָט דערזעהען די ציטערנדע האַנדשריפֿט פֿון דער מוטער — האָט זיך איהר פֿאָרגעשטעלט די צאַרטע, איינגעבויגענע געשטאַלט פֿון דער מוטער, וועלכע האָט אויסגעשטרעקט איהר אויסגעדאַרטע האַנד צו חנה=ליבע'ן און צו איהר ברודער, די צוויי קינדער, וועלכע האָבען זי אָבגענאַרט. אָבער מיט יעדען נייעם בריעף, וואָס זי האָט בעקומען פֿון דער מוטער — האָט זי זיך אַלץ מעהר צוגעוועהנט צו דער געשטאַלט פֿון דער מוטער, וואָס איז געשטאַנען פֿאַר איהרע אויגען.

חנה=ליבע אַליין האָט שוין געשריבען דער מוטער קעלטערע בריעף. זי האָט נאָך נישט געוואוסט, וואוהין עס פֿיהרען די נייע וועגען, אויף וועלכע זי איז אַרויפֿגעגאַנגען, נאָר איינס האָט זי געוואוסט, אַז צוריק וועט זי זיך נישט אומקעהרען. וועגען דעם האָט זי אָנגעשריבען באַלד נאָך איהר קומען קיין פּעטערבורג, איהר בעסטער פֿריינדין רימאַ קראַסנאָוואַ. אָבער פֿון רימאַ'ן האָט זי קיין ענטפֿער נישט דערהאַלטען און דאָס האָט חנה=ליבע'ן זעהר געקרענקט.

חנה=ליבע'ן איז געווען זעהר שווער איהר לאַגע; איהר האָט זיך אויסגעדוכט, אַז זי האָט פערלוירען אַלע איהרע אַלטע פריינד און דערום האָט זי נישט געקענט האָבען קיין פֿערגניגען פֿון איהרע נייע פריינד.

חנה=ליבע האָט זיך געפֿיהלט עלענד און איינזאַם. נישט קוקענדיג אויף די פריינדליכקייט, וועלכע מען האָט איהר אַרויסגעוויזען, האָט זי זיך געפֿיהלט ווי אַ קינד, וועלכעס מען האָט פֿאַר רחמנות אויפֿגעהויבען אויף דער גאַס. און עפּעס אַ שרעקליכע אַנגסט האָט זי אַרומגעכאַפּט און זי האָט זיך קיין אָרט נישט געקענט געפֿינען. דער דיכטער סאַלאַמאַנדראָוו האָט זי איינגעלאַדען צו געהן מיט איהם אין טעאַטער, וואו מען האָט געשטעלט עפּעס אַ נייע זאַך, וועלכע ער האָט מיט גרויס היץ געלויבט, נאָר חנה=ליבע האָט זיך דערפֿון אָבגעזאָגט. בייטאָג פֿלעגט זי בעזוכען מוזעאומס און אין אָוועגד האָט זי פערבראַכט אין שמועסען מיט אָלגאַ איסאַקאָוונאַ, אין דער צייט, ווען ד"ר פלאָראָוו האָט געלייענט צייטונגען, אָדער געשריבען ווערק איבער זיינע באַקטעריען.

חנה=ליבע איז יעדען טאָג געגאַנגען שפּאַצירען עטליכע שעה איבער פּעטערבורג און האָט זיך גיך בעקענט מיט דער שטאָדט.

איינמאָל, ווען זי איז געגאַנגען איבער דער הויפּט=גאַס „נעווסקי פּראָספּעקט" האָט זי בעגעגענט איהר פריינדינ'ס ברודער — סאַשאַ קראַסנאָוו.

— אום גאָטעס ווילען, ליובאַ, מען קען דאָך אייך נישט דערקענען. אייער אייגענע מוטער וואָלט נישט געגלויבט, אַז דאָס זענט איהר. פֿאַרוואָס שרייבט איהר קיינעם נישט? מיין שוועסטער רימאַ איז שוין אונרוהיג.

— איך האָב איהר געשריבען און איך האָב קיין ענטפֿער נישט בעקומען.

— און רימאַ האָט מיר געשריבען, אַז זי ווייסט נישט דעם אַדרעס פֿון אייער ברודער אין מאָסקוואַ און ווייסט נישט וואו איהר געפֿינט זיך. און, אפֿשר, איז איהר בריעף פֿערפֿאַלען געוואָרען. איך האָב זיך אָפֿט דערמאָנט אין אייך און מיך (חאָטש איך בין אַ קריסט!) האָט בעאונרוהיגט וואָס מיט אייך איז געשעהען. אָבער, יעצט זעה איך, אַז מיין אונרוהיגקייט איז געווען אומזיסט. איהר זענט געבוירען געוואָרען אונטער אַ גליקליכען שטערן.

— און איך האָב געמיינט, אַז רימאַ האָט אין מיר פֿערגעסען!

— ליובאַ, ווי האָט איהר גאָר געקענט טראַכטען, אַז מיר האָבען אין אייך פֿערגעסען, ס'איז מיר געווען זעהר שווער, וואָס איך האָב געמוזט אָוועקפֿאָהרען און זיך מיט אייך נישט געזעגענען, אָבער יעצט האָט איהר זיך אַרויסגעריסען פֿון די בעגריפֿען, וואָס הערשען ביי אונז אין שטעדטעל. יעצט וועלען מיר זיין, ווי פריהער גוטע פריינד, יאָ ליובאַ? מיר זענען דאָך אַמאָל געווען אויף דו; וועלען מיר עס יעצט אויך טהון?

— זאָל זיין אַזוי, — האָט געענטפֿערט חנה=ליבע.

— יעצט וועלען מיר געהען ערגעץ=וואו און מיר וועלען רעדען און רעדען; דו וועסט מיר דערצעהלען פֿון אַלעמען, וואָס דו האָסט אין דער צייט איבערגעלעבט.

פֿיערטעס קאַפּיטעל.

סאַשאַ קראַסנאָוו איז געזעסען ביי חנה=ליבע'ן אין צימער. ער איז געקומען צו די פלאָראָוו'ס אין הויז כמעט יעדען טאָג און איז געווען ווי אַ היימישער מענש. גאַנצע

אָבענדען פֿלעגן זיי זיצען אין פֿיערן: חנה=ליבע, סאַשאַ, ד״ר פלאָראָוו און זיין פרוי און שמועסען וועגן פֿערשידענע זאַכען.

— ניין, — האָט געזאָגט איינמאָל סאַשאַ; — דאָס לעצטע האַלבע יאָהר האָט קיין מענש נישט געטראַכט וועגן עפּעס אַנדערש, אויסער פּאָליטישע פראַגען. ווער וואָלט יעצט געקענט לערנען. אין אַזאַ צייט האָט קיינער נישט דאָס רעכט צו טראַכטען וועגן זיך אַליין. ווען מיר זאָלען שוין קענען קומען דערצו, אַז מיר זאָלען אויפוועקען די מאַסען און זיי אָרגאַניזירען; אַז מיר זאָלען רעוואָלוציאָניזירען אַלע קלאַסען, אָט דאַמאָלס וואָלט קומען אַ נייע צייט. יעדער בעזונדער איז אונצופרידען; קיינער קען נישט צוזעהען דאָס לעבען, אַזוי ווי ס'געהט יעצט. מען האָט שוין אַ סך גערעדט און געשריבען און אַגיטירט ביז אונז און יעצט; אָבער דאָס ווירקט נישט.

— האָסטו זיך אָנגעהויבען בעטייליגען אין דער פּאָליטיק באַלד נאָכדעם, ווי דו ביזט געקומען קיין פּעטערבורג? — האָט חנה=ליבע געפרעגט.

— נאַטירליך! די גאַנצע שטודירענדע יוגענד טראַכט יעצט נישט וועגן עפּעס אַנדערש, נאָר וועגן פרייהייט. די וויסענשאַפט קען דאָך נישט אויפבליהען אונטער דער פּאָליציי=אויפזיכט, און וויבאַלד מיר ווייזען=אַרויס אונזער בעציהונג צו די געשעהענישען, פערמאַכט מען די אוניווערזיטעטען און מען פיהרט אַהין אַריין מיליטער. מיר קענען דאָך נישט בלייבען אייביג אַן'אַזיאַטיש פאָלק.

יעדער איינציגער פערשטעהט דאָך, אַז ס'מוז עפּעס פויל זיין אין דעם סיסטעם, וועלכעס גיעט נישט קיין פרייהייט זיינע בירגער. עס קען נישט עקזיסטירען אַזאַ אָרדנונג, ביי וועלכער די יודישע אונטערטאַנען, ווערען געהאַלטען, ווי רעכטלאָזע קנעכט, נישט קוקענדיג דערויף, וואָס זיי דיענען אין מיליטער און צאָהלען אַלע שטייערען און אָפּצאָהלונגען גלייך מיט די קריסטען. עס פערשטעהט זיך, אַז אין אַ לאַנד, וואו די פויערים קומען=אום פאַר הונגער אין דער צייט, ווען אונגעהויער גרויסע שטיקער לאַנד זענען פוסט און נישט אויסגענוצט, אַזאַ לאַנד, זאָג איך, געהערט נישט צו אייראָפּאַ.

— ניין, איך וויל נישט לערנען, נישט שטודירען, — ביז איך וועל נישט דערפילען מיין פליכט, אַלס בירגער, און זאָל מיך דאָס אַפילו קאָסטען מיין לעבען — האָט סאַשאַ פערענדיגט זיין לאַנגע רעדע, וועלכע איז געהאַלטען געוואָרען אין גייסט פון די רעוואָלוציאָנערע פּראָקלאַמאַציעס.

סאַשאַ איז שטאַרק אויפגערעגט געוואָרען. מיט ברענענדע אויגען האָט ער אָנגעהויבען שפּאַנען איבער דעם צימער אַהין און צוריק. חנה=ליבע האָט געווענדעט אויף איהם איהרע בליקען. ער האָט יעצט אויסגעזעהען גאָר אַנדערש, ווי דאַן, ווען זי האָט איהם צום לעצטען מאָל ביי זיך אין שטעדטעל געזעהען. דאַמאָלס איז ער געווען אַ פרעהליכער גימנאַזיסט'ל און יעצט איז ער געוואָרען אַ מענש מיט אידעען. פאַר זיינע איבערצייגונגען איז ער גרייט אַוועקצוגעבען זיין לעבען. פאַר איהם זענען אַלע געווען גלייך: רייכע און אָרימע, קריסטען און יודען. חנה=ליבע האָט זיך דערמאָנט, אַז סאַשאַ איז פון קינדווייז=אָן געווען צו איהר גוט. ער האָט זיך קיינמאָל נישט געשעהמט דערמיט, וואָס זי געהערט צום פערפאָלגטען און געהאַסטען פאָלק. פאַרוואָס זאָל ער שטאַרבען? זי האָט נאָך נישט בעגעגענט אַזאַ פיינעם און גוטען יונגענמאַן, ווי ער. און דאָך איז ער אַ קריסט און זי אַ יודיש קינד. „אַ קריסט, אַ יודין" האָט זי צו זיך אַליין גערעדט און

עפּעס אַ שרעק האָט זי אַרומגעחאַפּט. זי האָט געוואָלט זאָגען עפּעס אַנדערש, נאָר סאַשאַ האָט דײַטליך געהערט, ווי זי האָט אַרויסגעשטאַמעלט:

— אַז דו וועסט שטאַרבֿען, וועל איך אויך שטאַרבֿען.

ער האָט דאָס דערהערט גאַנץ דײַטליך, האָטש זי האָט דאָס געזאָגט אַזוי שטיל — גלײַך ווי זי זאָל וועגען דעם בלויז טראַכֿטען.

און ווען ער האָט זיך אַנידערגעשטעלט נעבען איהר און האָט אַרײַנגעקוקט אין איהרע שטילע, שוואַרצע אויגען, האָט ער דאָרט איבערגעלייענט דאָס=זעלבֿע, וואָס זי האָט ערשט געזאָגט.

— פֿאַרוואָס עפּיס? — האָט ער געפֿרעגט.

חנה=ליבֿע האָט נישט געענטפֿערט. זי האָט אַראָבגעלאָזט די אויגען; און סאַשאַ האָט געזעהען, ווי איהר געזיכֿט איז געוואָרען אַלץ בלאַסער און בלאַסער. שווערע געדאַנקען האָבען זיך דערוועקט אין סאַשאַ'ן. ער האָט זיי געוואָלט פֿערטרײַבען, אָבער זיי זענען געווען שטאַרקער פֿאַר איהם און האָבען געהערשט איבער איהם; ער האָט זיך צוגעריהרט צו די אַראָבגעלאָזטע הענד פֿונ'ם יונגען פֿרײַלײַן.

ער האָט געזאָגט:

— דו ביזט די בעסטע פֿון אַלע פֿרויען וואָס איך קען, — און זײַן שטימע האָט געקלונגען פֿול מיט גלויבען און פֿײַערליכקײַט, — צום לעבֿען, אָדער צום טויט — נאָר מיר געהערען אײַנער דעם אַנדערען. מעהר וועלען מיר זיך נישט צושײַדען. איך האָב שטענדיג געוואוסט, אַז מיר געהערען אײַנער דעם אַנדערען מיט אונזערע הערצער און נשמות.

נאָכֿדעם, ווי סאַשאַ איז אַוועקגעגאַנגען איז חנה=ליבֿע נאָך לאַנג געזעסען אונבֿעוועגליך אויף דעם=זעלבען אָרט און אין דערזעלבער פּאָזע. איהר האַרץ האָט זיך ענדליך בערוהיגט. ס'איז נישט געווען מעהר קײַן צווייפֿעל. עס האָט אין איהר אויפֿגעפֿלאַקערט אַ נײַ געפֿיהל.

זי האָט געהערט מוזיק=טענער און ס'האָט זיך איהר אויסגעדאַכֿט, אַז זיי קומען צו איהר פֿון ערגעץ=ווײַט, ווײַט. נישט וויסענדיג אַלײן, וואָס זי טהוט, האָט זי זיך געלאָזט געהען אַהין, פֿון וואַנען די טענער זענען געקומען און האָט דערגרייכֿט ביז'ן זאַל, וואו אָלגאַ איסאַקאָוונאַ איז געזעסען בײַ'ם פֿאָרטעפּיאַן. זי האָט געשפּיעלט און געזונגען מיט איהר שענער שטימע. חנה=ליבֿע האָט זיך אַנידערגעזעצט אויף אַ שטוהל.

אָלגאַ איסאַקאָוונאַ האָט קײנמאָל נישט געזונגען פֿאַר אַנדערע מענשען, נאָר ערשטענס, האָט זי חנה=ליבֿע'ן נישט בעמערקט און, צווייטענס, איז חנה=ליבֿע געווען פֿאַר איהר אַנ'אויסנאַהם. אָלגאַ איסאַקאָוונאַ האָט געזונגען אַ יודיש ליעדעל.

ווען אָלגאַ איסאַקאָוונאַ האָט געענדיגט זינגען, איז זי געבליבֿען זיצען אָהן ווערטער. איהר ווײַסע הויט ווי עלפֿאַנט=בײַן האָט געשײַנט אונטער די שוואַרצע האָר מיט אַ כֿאַטען, קאַלטען גלאַנץ.

חנה=ליבֿע איז געזעסען, ווי פֿער'הלומ'ט. איהר האָט זיך אויסגעדוכֿט, אַז זי האָט שוין דאָס ליעד אַמאָל געהערט און האָט עס פֿערגעסען. נאָר יעצט האָבען די אַלטע טענער אויפֿגעוואַכֿט אין איהר נשמה.

יעצט האָט זיך זיי אויסגעוויזען, אַז זיי זענען שוין לאַנג בעקענט און קענען זיך לאַנגע יאָהרען. חנה=ליבֿע איז צוגעגאַנגען צו אָלגאַ איסאַקאָוונאַ, האָט אַנידערגעלעגט

איהר האנד אויף אלגא'ס אקסעל און האט זי א קוש געטהון אין האלז.

— זינגט נאך אמאל דאס ליעד, — האט חנה־ליבע געבעטען. עס דוכט זיך מיר, אז איך האב עס שוין אמאל, מיט א לאנגער צייט צוריק געהערט; אבער איך ווייס נישט וואו.

אלגא איסאקאוונא האט געשמייכעלט און האט געשאקעלט מיט'ן קאפ.

— דאס אייגענע האט זיך מיר אויך אויסגעדאכט, ווען איך האב דאס ליעד צום ערשטען מאל געהערט.

— ווער האט עס געזונגען?

— א זינגערין פון אונזער פאלק. איך בין געווען נאך א קינד, ווען איך האב זי געהערט דאס זינגען.

— א, דערצעהלט מיר פון אייך אליין, פון אייערע קינדער־יאהרען... א, איך בעט אייך זעהר, דערצעהלט מיר, ווי ס'איז געווען ביי אייך, אין אייער געבורטס־שטאדט, [illegible] דער איהר זענט פון דארט ארויסגעפאהרען. איך האב אייך אזוי ליעב, אלגא איסאקאוו־נא. עס אינטערעסירט מיך אזוי צו וויסען, צי האט איהר איבערגעטראגען א סך צרות און אומגליקען — איידער איהר זענט ארויסגעפאהרען פון דער היים.

אלגא איסאקאוונא האט ליעבליך געגלעט חנה־ליבע'ן איבער איהרען שענעם שווארצען קאפ.

— זעצט זיך דא נעבען מיר. כ'האב נישט קיין סך צו דערצעהלען. מיר זענען געווען גאניץ אנדערש ערצויגען, ווי דאס רוב יוגענד פון אונזער פאלק. מיינע קרובים האב איך שוין נישט געזעהען פון דער צייט אן זינט איך בין אהער געקומען.

— אבער אייער פאטער און אייער מוטער? — האט געפרעגט חנה־ליבע.

— זיי זענען שוין ביידע געשטארבען. זיי זענען נישט געווען אבערגלויביש ווי אנדערע יודען אין זייער צייט. זיי זענען אויך נישט געווען רעליגיעז און דאך וואלטען זיי זיך קיינמאל נישט גע'שמד'ט און נישט אנגענומען קיין אנדער גלויבען. זיי האבען אונז געלערנט, אז אלע מענשען זענען ברידער און ס'דארפען גאר נישט זיין קיין נאציאנאליטעטען און ס'דארפען הערשען די דריי געבאטען: פריי־הייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט. מיר פלעגען נישט געהן אין שוהל אריין דאווענען, אבער אויך אין אנדערע געבעט־הייזער זענען מיר אויך נישט געגאנגען. און נישט קוקענדיג אויף זיין יודישער אבשטאמונג איז מיין פאטער געווען א בעאמטער אויף א גרויסער אייזענבאהן־ליניע. ער האט געהאט א גוטען פריינד אין איינעם פון די מיניסטעריומס און יענער האט גע־וואוסט, אז מיין פאטער איז אנ'עהרליכער מאן. דערום פלעגט ער שיקען מיין פאטער צו מאכען רעוויזיעס אויף די באהנען און דאדורך איז דעם פאטער'ס פריינד געגאנגען אליך העכער און העכער אין זיין קאריערע.

דער פאטער מיינער האט געקענט ווערען זעהר א רייכער מאן; אבער ער פלעגט זאגען, אז ער וויל ווייזען די קריסטען, דאס געלד איז נישט דער איינציגער אבגאט ביי יודען, ווי דאס זאגען די קריסטען. אבער דאס איז געווען שווערער אויסצופיהרען, ווי ער האט אין אנהויב געמיינט. איך רעכען, אז זיינע געגנער האבען איהם געגעבען צו פער־שטעהן, אז זיי וועלען איהם אברוימען פון וועג, אויב ער וועט זיי שטערען אין זייערע פאלשקייטען. דערום איז מיין פאטער געווען זעהר פארזיכטיג און האט אין וועג אריין מיטגענומען זיין אייגען עסען. און וויל ער האט שטענדיג געמוזט זיין אויף דער רייזע,

אִיז זײַן געזונד אִינגִיכען אונטערגעגראָבען געוואָרען. ער אִיז געשטאָרבען פּלוצלונג, אִין וועג, און קײנער האָט נִישט געוואוסט פֿון וואָס. יעדענפֿאַלס, האָט מען זִיך, ענדלִיך, בעפֿרײַט פֿונ׳ם „עהרלִיכען יודען", ווִי דִי בעאַמטע פֿלעגען אִיהם רופֿען.

— נאָכ׳ן פֿאָטער אִיז געבלִיבען אַ קלײן פֿערמעגען און מײַנע שוועסטער האָבען חתונה געהאַט פֿאַר יודען, וואָס האָבען גוטע שטעלעס. נאָר ווען אִיך האָב צולִיעב אַ צופֿאַל גענומען אַ קרִיסט פֿאַר אַ מאַן, האָבען זײ אִין מִיר פֿערגעסען. מײַן מוטער אִיז געשטאָרבען פֿון אַ האַרץ-קראַנקהײַט גִיך נאָכ׳ן פֿאָטער.

— צולִיעב דעם... וואָס אִיהר... — האָט אָנגעהויבען חנה-לִיבע צו שטאַמלען.

= נײַן, פֿון שמערצען וועגען פֿאָטער׳ס טויט.

= קען אִיך זאָגען, וואָס אִיך טראַכט? — האָט געפֿרעגט חנה-לִיבע.

= יאָ, זאָג רוהִיג אַלץ, וואָס דו טראַכסט, ליובאַ.

אָבער חנה-לִיבע האָט גאָרנִישט געזאָגט. זִי האָט זִיך פּלוצלונג צוגעדרִיקט צו אָלגאַ אִיסאַקאָוונאַ און בײדע פֿרויען האָבען פֿערשטאַנען אײנע דִי אַנדערע אָהן ווערטער.

פֿינפֿטעס קאַפּיטעל.

ס׳אִיז שוין געווען זעהר שפּעט, ווען סאַשאַ קראַסנאָוו אִיז געקומען צו זִיך אַהײם. אִין אַ ווײַטען עק פֿון פּעטערבורג האָט ער דעם אָבענד פֿערבראַכט אִין דער געזעלשאַפֿט פֿון מענשען, וועלכע האָבען געטראַכט און גערעדט וועגען געפֿעהרלִיכע זאַכען. אײנצִיגווײַז זענען זײ זִיך צונויפֿגעקומען, זעהר פֿאָרזִיכטִיג, צווײ פּרויען און פֿיער מאַנסלײַט. אײנער פֿון זײ אִיז געווען סאַשאַ׳ס אַ חבר = קילאָוויטש, אַ יונגערמאַן, וועלכער אִיז צולִיעב רעוואָלוציאָנערע צוועקען שטענדִיג געווען אִין וועג. ער האָט אַרײַנגעפֿיהרט סאַשאַ׳ן אִין דעם טעראָריסטִישען קרײַזעל, וועלכער האָט געהאַט דעם צוועק צו וואַרפֿען אַ באָמבע אִין אײנעם, וועלכען מען האָט נִיט אָנגערופֿען בײַ׳ם נאָמען, נאָר בעצײכענט מִיט׳ן וואָרט „ער".

קילאָוויטש אִיז געווען דער אויפֿגעבער פֿון דעם פּלאַן און נאָך אַ לאַנגען אויספּרובִירען האָט ער אויסגעקלִיבען דִי זעקס מִיטגלִידער פֿון דעם דאָזִיגען קרײַזעל פֿון דער רעוואָלוציאָנערער יוגענד אִין פּעטערבורג. לויט זײַן מײנונג זענען דִי אַלטע טעראָריסטִישע אָרגאַנִיזאַציעס געווען נִישט גוט אָרגאַנִיזִירט און דערום האָט מען געדאַרפֿט גרִינדען נײַע. זײ האָבען אויסגעגעבען דִי פּאַרטײ-געלדער פֿאַר זִיך, זײ האָבען געלעבט ווִי רײַכע לעבע-יונגען און האָבען זִיך געלאָזט, זאָגאַר, אִיבערקויפֿען.

= יאָ, אַזוי אִיז עס, — האָט געזאָגט קילאָוויטש, — אִיך האָב וועגען דעם מײַן אײגענע מײנונג.

אָבער ער האָט זײ געוואָלט ווײַזען, וואָס טעראָר אִיז! קײנער פֿון דִי הויכע בעאַמטע אִין לאַנד האָט זִיך נִישט געדאַרפֿט פֿיהלען זִיכער. קילאָוויטש האָט שוין אונטערגעשרִיבען העכער צוואַנצִיג טויט-אורטײלען. און ווען דער אָנהויב זאָל געראָטען, האָט קילאָוויטש געהאַט אִין זִינען וועגען זײַנע צוועקען זִיך צו פֿעראײנִיגען מִיט עטלִיכע אַלטע אָרגאַנִיזאַציעס. קילאָוויטש האָט אויך אײַנגעפֿיהרט אַ געהײמע דרוקערײ, וואו מען האָט אָבגעדרוקט פֿערשִידענע פּראָקלאַמאַציעס. ס׳אִיז בײַ אִיהם אויך געווען אַ כעמִישע פֿאַבריקעל, וואו מען האָט צוגעגרײט אויפֿרײַס-מאַטעריאַלען. סאַשאַ האָט

נעפֿאָדערט, אַז מען זאָל אִיהם אָנטרויען צו וואַרפֿען די ערשטע באָמבע.

ווען סאַשאַ איז פֿון דער דאָזיגער פֿערזאַמלונג צוריקגעגאַנגען, האָט ער זיך פֿאָרזיכטיג אַרומגעקוקט און איז געגאַנגען איבער פוסטע גאַסען, וואו מען האָט נישט בעגעגענט קיין פּאָליציי. און ווען ער איז צוגעגאַנגען צו זיין הויז, האָט ער זיך ווידער אַרומגעקוקט, און זעהענדיג, אַז קיינער איז נישטאָ אויף דער גאַס, איז ער אַריינגעגאַנגען.

די גאַנצע צייט, וואָס סאַשאַ איז געווען אין פּעטערבורג, האָט ער געוואוינט ביי אַ פֿאַמיליע אויפֿ'ן פֿיערטען שטאָק. אין זיין צימערעל איז געשטאַנען אַ בעט, אַ טיש און צוויי בענקלעך מיט אַן'עטאַזשערקע. דאָס איז געווען דאָס גאַנצע מעבעל.

אויפֿ'ן טיש איז געשטאַנען אַ קאַלטער סאַמאָוואַר. די ווירטין האָט אִיהם געלאָזט שטעהן, אפשר וועט דער סטודענט וועלען טרינקען, ווען ער וועט אַהיים קומען.

סאַשאַ האָט זיך אָנגעגאָסען אַ גלאָז קאַלטע טהעע און האָט זיך אַנידערגעזעצט נעבען טיש. דעם קאָפּ האָט ער אָנגעשפּאַרט אויף אַ האַנד און האָט זיך פֿערטראַכט.

— עס קען נישט אַנדערש זיין — האָט ער געטראַכט. קיין אַנדערען אויסגאַנג זעה איך נישט, איך מוז אָפּפֿערען מיט מיין לעבען, אום עס זאָל קומען אַ נייע צייט. איינִיגע מוזען אָפּפֿערען מיט זיך. קילאָוויטש איז גערעכט; און סאַשאַ האָט דייטליך דערזעהען פֿאַר זיך דאָס געזיכט און די פֿיגור פֿון זיין חבר קילאָוויטש, ווען ער רעדטאיין די איבעריגע רעוואָלוציאָנערען זיך צו ענטשליסען אויף אַ טעראָריסטישען אַקט. סאַשאַ האָט זיך דערמאָנט, ווי זיי האָבען זיך דאָס ערשטע מאָל בעקענט און ווי זיי זענען זיך צונויפֿגעגאַנגען. יעצט זענען זיי געקומען צו אַ געוויסען ציעל. מעהר איז נישט געווען וואָס צו רעדען. יעצט האָט מען געדאַרפֿט טהון. און סאַשאַ האָט זיך געפֿיהלט גרייט צו טהון.

— יאָ, איך בין גרייט — האָט ער האַלב־פֿערשלאָפֿען געמורמעלט צו זיך אַליין. אָבער חנה־ליבע! האָט ער ווייטער געטראַכט, און סאַשאַ האָט בעמערקט, אַז גאַנצע טעג האָט ער געטראַכט וועגען איהר, האָטש ער האָט זיך אַליין אין דעם נישט מודה געווען... אָבער חנה־ליבע! האָט ער דען געקענט זי מיט זיך מיטנעהמען? די לעצטע וואָכען האָט ער געענדערט זיין נאָמען און זיין אויסזעהען, ער האָט זיך אָבגעזאָגט פֿון זיינע קרובים און פֿון זיין היים און פֿון אַלץ, וואָס איז אִיהם פֿריהער געווען אַזוי טייער. די לעצטע וואָכען האָט ער געפֿיהרט דאָס לעבען פֿון אַ טעראָריסט. האָט ער דען דאָס רעכט אַריינצופֿיהרען חנה־ליבע'ן אין דעם קרייז פֿון בלוט און האַס?

סאַשאַ האָט אָבגעווישט דעם קאַלטען שווייס פֿון זיין שטערן און האָט אָנגעהויבען זוכען אין שופלאַד טאָמער געפֿינט זיך נאָך דאָרט אַ ציגאַר. זוכענדיג אין'ם שופֿלאַד — איז זיין בליק געפֿאַלען אויף אַ בריוועל, וואָס איז געלעגען צונויפֿגעלעגט אין פֿיערען. ער האָט עס געעפֿענט און האָט עס אָנגעהויבען צו לייענען. מיט אַ בלייַשטיפֿט האָט ער אויסגעבעסערט עטליכע ווערטער און דערנאָך האָט ער אָנגעשריבען אויפֿ'ן אַדרעס: „פֿאַר חנה־ליבע'ן”.

סאַשאַ האָט ווייטער אָנגעהויבען צו זוכען אַ ציגאַר, אָבער דאָ האָט זיך אִיהם אויסגעדוכט, אַז ער זעהט אין עק טיש זיין חבר קילאָוויטש, וועלכער פּרעדיגט, אַז רעדעל־פֿיהרער פֿון די רעוואָלוציאָנערען דאַרפֿען קיין שום ליידענשאַפֿטען נישט האָבען, און סאַשאַ האָט צוריקגעהאַפּט זיין אויסגעשטרעקטע האַנד.

עפּעס אַ מאָדנע רעליגיעזע שטימונג האָט איהם אַרומגעכאַפּט. ס׳האָט זיך איהם פֿאָרגעשטעלט, ווי ער אָפּפֿערט מיט זיין לעבען און ווען ער שטאַרבט הערט ער אַ זינגעריי אין הימעל...

סאַשאַ האָט אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ פֿון טיש. דער לאָמפּ האָט שוין געהאַלטען ביי׳ם אויסגעהען. ער האָט זיך אַרומגעזעהען ווי ער זאָל עפּעס זוכען. ער האָט אויך אַ קוק געטהון אין פֿענסטער. אַלץ איז געשלאָפֿען, פּעטערבורג האָט אויסגעזעהען, ווי אַלע זאָלען דאָרט האָבען אויסגעשטאָרבען. „אַלץ מוז שטאַרבען" האָט געטראַכט סאַשאַ; איך אויך...

„שטאַרבסטו, וועל איך אויך שטאַרבען", — האָט ער געהערט קלינגען אין זיינע אויערען חנה=ליבע׳ס ווערטער, און ער האָט דערפֿיהלט, ווי דאָס בלוט האָט איהם אַ זעץ געטהון אין פּנים.

— יאָ, — האָט ער געזאָגט און איז אויפֿגעשטאַנען פֿונ׳ם טיש — „מיר זענען צוויי נשמות, וועלכע האָבען איינע די אַנדערע זיך געפֿונען ביי׳ם קאַמפּף און יעצט וועלען מיר זיך נישט צושיידען. איך וויל, אַז זי זאָל זיין נעבען מיר ביז איך וועל לעבען און ווען ס׳וועט קומען מיין סוף וועט זי אויך שטאַרבען."

קילאָוויטש קען גאָרנישט האָבען געגען דעם, ווען איך וועל פֿאָרלעגען אַריינצופֿיהרען חנה=ליבע׳ן צו אונז אין קרייזעל. די פֿעראַנטוואָרטליכקייט פֿאַר איהר וועל איך איבערנעהמען אויף זיך. איך פֿאָדער, אַז זי זאָל זיין נעבען מיר, — האָט סאַשאַ אויסגערונגען, גלייך ווי קילאָוויטש און חנה=ליבע זאָלען שטעהען פֿאַר איהם. מיט קילאָוויטש׳ן — האָט וויטער געטראַכט סאַשאַ, קען איך שבת=צונאַכטס אַריינקומען צו פֿלאָראָוו׳ן ווען די געסט קומען זיך צונויף ביי איהם און זאָל מיין שטרענגער חבר זעהען צווישען וואָס פֿאַר אַ מענשען חנה=ליבע לעבט; דאָס וועט זיין דאָס בעסטע, — האָט בעשלאָסען סאַשאַ און האָט זיך, ענדליך, געלעגט אין בעט אַריין.

ער האָט אָבער נישט געקענט איינשלאָפֿען. פֿערשיעדענע געדאַנקען אָהן אַ שום צוזאַמענהאַנג צווישען זיך, אָבגעריסענע פּראַזען און אַלערליי געשטאַלטען האָבען זיך איהם געפּלאָנטערט אין קאָפּ. אין אַ צייט אַרום איז סאַשאַ איינגעשלאָפֿען, ער האָט אָבער געהאַט אַזוי פֿיעל חלומות, אַז זיין שלאָף איז געווען גאָר נישט קיין רוהיגער.

פֿריהער, האָט זיך איהם אויסגעדאַכט, אַז ער ליינט עפּעס אַ דיקען בוך אויף אַ פֿרעמדער שפּראַך און ס׳איז איהם זעהר שווער איהם צו פֿערשטעהן. פּלוצלונג ליעגט ער ביי זיך אין דערהיים אין גאָרטען. אָט דערזעהט ער חנה=ליבע׳ן, וועלכע טראָגט אַ בלאַס בלויען קלייד, זי געהט גלייך צו איהם. ער שטעהט=אויף, נעהמט זי ביי דער האַנד און זיי געהען צוזאַמען צום טייך, וואָס אויף זיין ברעג וואַקסען בלומען. זיי שטעלען זיך אויף די קניה און ווילען אָבּרייסען אַ רויטע, שיינע בלום, נאָר דאָ שטעהט קילאָוויטש און לאָזט זיי ניט. אויך פֿעדיאַ סוכאָסווערסקי, אַ בחור פֿון זייער שטעדטעל, האַלט זיי צו די הענד און לאַכט מיט אַ טייוולאָנישען געלעכטער. פּלוצלונג בלייבט קיינער נישט, חוץ קילאָוויטש׳ן, וועלכער לויפֿט אויף אַוועק. ער קומט צו צו אַ טהיר, וועלכע פֿיהרט אין פּאָליציי=אוטשאַסטאָק אַריין. וואו געהסטו? — וויל אויסשרייען סאַשאַ און האַפּט זיך אויף.

באַלד נאָך דעם אום שבת=צונאַכטס האָבען די געסט זיך פֿערזאַמעלט ביי׳ם ד״ר פֿלאָראָוו פֿריהער, ווי געוועהנליך. די געסט האָבען געהאַט פֿיעל זאַכען, וועגען וואָס

צו רעדען, ווײַל ס'איז געווען נאָכ'ן נײַנטען יאַנוואַר פֿון נײַעם יאָהר 1905, נאָכ'ן געוויסען זונטאָג, ווען דער גלח גאַפּאָן האָט געפֿיהרט מחנות אַרבײַטער צום ווינטער־פּאַלאַץ. נאָך דעם שרעקליכען זונטאָג, זענען געווען פֿערבליבען פֿיעל גע'הרג'עטע און פֿערוואונדעטע און אַ סך מענשען זענען אָנגעקומען פֿון דער פּראָווינץ, ווײַל זיי זענען געווען אונרוהיג וועגען זייערע קינדער און קרובים.

אויך אַדוואָקאַט סעגאַל, חנה־ליבע'ס ברודער איז אומגעריכט געקומען פֿון מאָסקווא, זיך צו זעהען מיט דער שוועסטער און אויך איבערצופֿיהרען זײַן קאַפּיטאַל קיין אויסלאַנד. סעגאַל האָט בעשלאָסען אגב איבערצורעדען מיט איהר וועגען אַלץ פֿאַר'ן אַוועקפֿאָהרען.

אַלע זענען שוין געווען, ווען עס זענען געקומען טשערטאָראָגאָוו מיט דער פֿרוי. דאָס איז געווען אַ קלײנער, שוואַרצער מענש מיט לאַנגע שוואַרצע האָר און גרויסע קינדערישע אויגען. זײַן פֿרוי, קסעניאַ חריסטאָפֿאָראָוונאַ איז דאַגעגען, געווען אַ הויך־געוואַקסענע דיקע בלאָנדע פֿרוי מיט שענע געזיכט־ציגען. זי האָט וועניג גערעדט נאָר אויף איהר געזיכט האָט אָפֿטמאָל זיך בעוויזען אַ שמייכעל, וואָס האָט פֿיעל מעהר געזאָגט, ווי אַנדערע ווערטער. זי האָט געטראָגען אַ מאַלאָראָסישען נאַציאָנאַל־קאָסטיום און איהרע רייכע האָר זענען געווען געפֿלאָכטען אין שווערע צעפּ און אַרומגעלעגט אַרום קאָפּ — ווי בײַ די פּויערטעס.

טשערטאָראָגאָוו האָט שנעל אַראָבגעוואָרפֿען פֿון זיך דעם פֿוטער און איז אַרײַנגעקומען אין צימער פֿריהער ווי די פֿרוי, וועלכע האָט זיך נאָך נישט געהאַט אויסגעטהון אין פֿאָדער־צימער.

— מײַנע העררען און דאַמען, — האָט גלײַך אָנגעהויבען טשערטאָראָגאָוו, — איך האָב אײַך צו דערצעהלען אַ מערקווירדיגען חלום, וועלכען איך האָב געזעהען די פֿאָריגע נאַכט.

— איהר קומט שטענדיג מיט אײַער מיסטיציזם, מיט אײַערע חלומות! — האָט איהם געענטפֿערט ד"ר קאַפּוסטינ'ס שוועסטער, די צאָרניגע „וועראָטשקאַ״.

— לאָז איהם אויסרעדען — האָט זיך אַרײַנגעמישט איהר ברודער; יעצט איז דאָך פֿאַר אַלע וואָרט־פֿרייהייט ערקלערט...

טשערטאָראָגאָוו האָט זיך, אָבער, גאָרנישט געמאַכט פֿון וועראָטשקאַ'ס בעמערקונג און האָט אָנגעהויבען צו דערצעהלען זײַן חלום.

ס'איז, ווירקליך, געווען אַ פֿאַנטאַסטישער חלום אין רעוואָלוציאָנערען גײַסט, וועלכער האָט שטאַרק פֿעראינטערעסירט די געזעלשאַפֿט און האָט אַרויסגערופֿען הייסע וכּוחים וועגען די לעצטע געשעהענישען.

ערשט נאָך זײַן לאַנגער דערצעהלונג האָט טשערטאָראָגאָוו זיך בעגריסט מיט'ן בעל־הבית, מיט זײַן פֿרוי און מיט אַלע געסט, גלײַך, ווי ער זאָל ערשט האָבען אַרײַנגעקומען.

די געזעלשאַפֿט האָט געפֿיהרט שמועסען אין גײַסט פֿון יענער צײַט ווען זאָגאַר גלײַכגילטיגע מענשען זענען פּלוצלונג געוואָרען רעוואָלוציאָנעריש געשטימט און נאָך סעגאַל האָט זיך אָנגערופֿען:

— אָבער וואָס זאָל די רעגירונג טהון? יעדע רעגירונג וויל פֿערפֿעסטיגען איהר מאַכט

מיט אַלע מיטלען. רעכענט איהר, אַז אַ רעוואָלוציאָנערע רעגירונג וואָלט נישט געטהון דאָס־זעלבע?

אויך סעגאַל'ס בעמערקונג האָט אַרויסגערופען שאַרפע וויכוחים און מען האָט נאָך לאַנג גערעדט אויף דער טעמאַ.

— אָבער וואו איז ליובאָוו יאַקאָוולעוונאַ? — האָט געפרעגט טשערטאָראָגאָוו, — מיר האָבען היינט גאָר פערגעסען אין אונזער קליינער יודישער פּרינצעסין.

— איך געה און וועל זי אַהער ברענגען — האָט זיך אָנגערופען קסעניאַ חריסטאָפאָראָוונאַ.

באַלד איז קסעניאַ חריסטאָפאָראָוונאַ אַריינגעקומען מיט חנה־ליבע'ן און אַ ווײַלע האָבען אַלע געשוויגען.

— און וואו איז דיין בעקאַנטער סטודענט? — האָט פלאָראָוו ווייך געפרעגט ביי חנה־ליבע'ן?

— סאַשאַ האָט געזאָגט, אַז ער וועט קומען ניין אַ זייגער מיט זיינעם אַ חבר — האָט געענטפערט חנה־ליבע און מיט אונרוהיגקייט האָט זי אַ קוק געטהון אויפ'ן וואַנד־זייגער. אַ ראָזע פאַרב האָט אויף אַ ווײַלע בעדעקט איהרע בלייכע באַקען. אָבער אויסער דעם פּאָעט סאַלאַמאַנדראָוו האָט דאָס קיינער נישט בעמערקט.

— איך רעכען, אַז ס'איז שוין צייט צו געהען עסען, — האָט זיך געווענדעט פלאָראָוו צו אָלגאַ איסאַקאָוונאַ.

— יאָ, אַלץ איז שוין צוגעגרייט. כ'בעט אייך, מיינע דאַמען און העררען! — האָט אָלגאַ איסאַקאָוונאַ אויסגערופען.

דאָס גרויסע צימער, וואוהין די געסט זענען איבערגעגאַנגען, איז געווען נישט בלויז אַנ'עס־צימער. דאָ איז אויך געשטאַנען אָלגאַ איסאַקאָוונאַ'ס פאָרטאָפּיאַנאָ. ד"ר פלאָראָוו האָט איינגעפונען, אַז אין אַ געוועהנליך עס־צימער, איינפאַך מעבלירט, קאָן מען זיך נישט פיהלען היימליך און דעריבער האָט דאָס עס־צימער אויסגעזעהען ביי איהם ווי אַ זאַל.

די געריכטען האָט מען דערלאַנגט צום טיש אַלע מיט אַמאָל, ווייל ביי'ם עסען האָבען זיך די געסט אונטערהאַלטען און האָבען נישט ליעב געהאַט, אַז די דיענער זאָלען זיי שטערען צו רעדען. אויסער דעם האָט ד"ר פלאָראָוו זיך געהאַלטען ביי דער מיינונג, אַז יעדער מענש דאַרף זיך נעהמען פון געריכטען דאָס, וואָס ער האָט ליעב און נישט עסען דווקא די געריכטען, וואָס מען דערלאַנגט איהם יעדעם מאָל. און, ווירקליך, אין דער קליינער קאָמפּאַניע האָט זיך יעדער געפיהרט לויט זיין אייגענעם שטייגער. אַזוי, למשל, דער פּאָעט סאַלאַמאַנדראָוו האָט ניט ליעב געהאַט עסען צוזאַמען מיט אַלע ביי'ם טיש — האָט ער זיך געגעסען ביי אַ בעזונדער טישעל. אַנדערע האָבען גאָר געגעסען שטעהענדיג אַרום טיש.

ווען אַלע האָבען שוין אָנגעהויבען עסען, האָט זיך דערהערט אַ קלונג און עס איז אַריינגעקומען סאַשאַ מיט זיין חבר קילאָוויטש. אַלע, אויסער דעם פּאָעט סאַלאַמאַנדראָוו האָבען זיך אויפגעהויבען און פריינדליך בעגריסט סאַשאַ'ן.

נישט קוקענדיג דערויף, וואָס דער יונגער סטודענט איז ערשט נישט לאַנג בעקענט געוואָרען מיט די פלאָראָוו'ס, איז ער געווען ביי זיי בעליעבט. מען האָט אויף איהם געקוקט ווי אויף אַ יונגערען חבר, וואָס ברענגט מיט זיך אַריין אַ פרישען שטראָם

לעבען אין זייער קליינעם קרייזעל. אַלע האָבען אויך בעמערקט, אַז סאַשאַ און חנה־ליבע זענען נישט גלייכגילטיג איינער צום אַנדערען. קיינער האָט, אָבער, וועגען דעם נישט איבערגערעדט.

סאַשאַ האָט אַלע פערזאַמעלטע פאָרגעשטעלט זיין חבר קילאָוויטש, וועלכער האָט זיך מיט זיי בעגריסט קאַלט און אָהן ווערטער. ער איז געווען אָרים געקליידעט און עס האָט אויסגעזעהען, אַז ער בעצייהט זיך מיט פעראַכטונג צו די רוהיגע מענשען, וועלכע קענען נאָך אין זינען האָבען זיך שען אָנצוטהון. אָנשטאָט אַ רעקעל האָט קילאָוויטש געטראָגען אַ שוואַרצע בלוזע, ווי אַלע פראָלעטאַריער און זיינע לאַנגע בלאָנדע, לייכט געקרייזעלטע האָר זענען געווען קיילעכדיג אַרומגעשוירען. אין זיין מאַניערע ביי׳ם אויסשטרעקען די האַנד און אין זיין גאַנצען האַלטען־זיך — האָט מען געקענט זעהען אַ טיעפע פעראַכטונג צו די העכערע קלאַסען, וועלכע פיהרען אַ רייכען און רוהיגען לעבען. בשעת ער האָט זיך בעקענט מיט יעדען בעזונדער, האָט ער יענעם גוט אָנגעקוקט, ווי ער זאָל וועלען איבערלייענען אין זיינע אויגען, וואָס פאַר איבערצייגונגען יעדער האָט. אויף חנה־ליב׳ן האָט ער זיין בליק אָבגעשטעלט לענגער, ווי אויף אַלע אַנדערע און ווען ער האָט אויף איהר געקוקט, זענען זיינע וואַסער־בלויע אויגען געוואָרען גרעסער און נאָכדעם קלענער, ווען ער האָט זיך בעגעגענט מיט סאַלאַמאַנדראָוו׳ס ברענענדיגען און איינפערזוכטיגען בליק.

ווען קילאָוויטש האָט זיך אַנידערגעשטעלט ביי אַ זייט האָט ער בעמערקט סעגאַל׳ן מיט וועלכען ער האָט זיך נאָך נישט געהאַט בעגריסט. קילאָוויטש האָט אַ ציטער געטהון און האָט אָנגעהויבען אַרומצוקוקען, צי האָט ער זיך אפשר נאָך מיט עמיצען נישט בעגריסט. נאָר דער פּאָעט סאַלאַמאַנדראָוו, מיט וועלכען ער האָט זיך נאָך נישט געהאַט בעגריסט, איז געזעסען ביי זיין טישעל מיט אַזאַ ברוגז׳דיגער מינע, אַז קילאָוויטש איז צו איהם שוין נישט צוגעגאַנגען.

מיט סעגאַל׳ן האָט קילאָוויטש זיך בעגריסט מיט אַ גלייכגילטיגער און נישט־אַנגענעהמער מינע, ווייל סעגאַל איז נישט אויפגעשטאַנען פון׳ם אָרט און האָט אויסגעשטרעקט קילאָוויטש׳ן נאָר די שפּיץ פינגער.

קילאָוויטש האָט זיך אויסגעדרעהט צו סעגאַל׳ן מיט׳ן רוקען און סאַשאַ האָט זיך דערפיהלט אין נישט קיין אַנגענעהמער לאַגע. אויפ׳ן חבר׳ס געזיכט האָט ער איבערגעלייענט אַנ׳אונצופריעדענהייט. סאַשאַ האָט געוואָלט עפּיס פערפיהרען אַ געשפּרעך, אָבער קילאָוויטש האָט אויף אַלץ געענטפערט קורץ און האָט זיך אַוועקגעזעצט נאָהענט צום ד״ר פלאָראָוו. פלאָראָוו האָט יאָ אַרויסגעוויזען דעם גאַסט אַ געוויסע אויפמערקזאַמקייט; ער האָט איהם אויסגעפרעגט וועגען אוניווערזיטעטס־לעבען, ער האָט מיט גרויסער סימפּאַטיע זיך אָבגערופען וועגען דער יוגענד און וועגען דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג, אָבער דאָס געשפּרעך האָט זיך נישט געקלעבט. קילאָוויטש האָט געענטפערט קורץ און צו דער זאַך, אָבער זעהר קאַלט און טרוקען. מיט זיין האַלטען־זיך האָט ער געמאַכט אַנ׳איינדרוק, אַז ער איז אַ פאַנאַטישער און פערביסענער שונא פון דער גאַנצער יעצטיגער געזעלשאַפט מיט אַלע שטאַנדען, האָטש ער האָט דאָס נישט אַרויסגעזאָגט מיט ווערטער, נאָר ער האָט דאָס אויסגעדריקט מיט זיין גאַנצער פערזענליכקייט.

די גאַנצע קאָמפּאַניע איז פּלוצלונג געוואָרען שווייגעדיג און יעדער האָט זיך גע־

פֿיהלט נישט היימליך צוליעב דעם אויסטערלישען מענשען, וואָס איז אַריין אין זייער קרייז. חנה־ליבע איז געזעסען מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען און איהרע ליפּען זענען געווען שרעקליך בלאַס.

מען האָט געבעטען קילאָוויטש'ן ער זאָל עסען און טרינקען, נאָר ער האָט זיך אָבגעזאָגט און געדאַנקט. די געסט האָבען געוואָלט מיט עפּעס זיך פֿערנעהמען און פֿערדעקען די אונהיימליכקייט און זיי האָבען זיך מיט אַ בעזונדערען חשק גענומען צום עסען און טרינקען. אָלגאַ איסאַקאָווונאַ האָט גערעדט מיט די דאַמען וועגען פֿערשיידענע זאַכען. נאָר סעגאַל איז געזעסען אונבעוועגליך אויף זיין שטוהל. ס'האָט אויסגעזעהען, אַז ער וויל זיך אין עפּעס דערמאָנען. זיין געזיכט איז געווען אונגעוועהנליך בלייך.

— וואו האָב איך דעם דאָזיגען פּאַרשוין שוין אַמאָל געזעהען? — האָט ער די גאַנצע צייט געטראַכט.

סעגאַל האָט אָנגעהויבען זיך צו דערמאָנען אין יעדען מעהר אָדער וועניג וויכטיגען געשעהעניש פֿון זיין לעבען; ער האָט ווידער אין געדאַנק דורכגעלעבט זיין יוגענד, זיינע סטודענטען־יאָהרען און די לעצטע צייט; ער האָט זיך געפּרובט צו דערמאָנען אין אַלע פּערזאָנען, מיט וועלכע ער האָט אַמאָל געהאַט בעציהונגען. פּלוצלונג איז ביי סעגאַל'ן אין מוח, ווי אַ בליץ, דורכגעפֿלויגען אַ געדאַנק, אַז ער האָט קילאָוויטש'ן בעגעגענט ביי געוויסע אומשטענדען. סעגאַל האָט זאָגאַר ניט געהערט, ווי טשערטאָראַגאָוו האָט זיך געווענדעט צו אָלגאַ איסאַקאָווונאַ און האָט געלויבט די געריכטען, וואָס זי האָט היינט צוגעגרייט.

— אָבער דאָס אַליין האָט נישט דעם טעם פֿון די קאַלבס־קאָטלעטען, וועלכע איהר האָט אונז יעניץ־מאָל געגעבען. וועט איהר מיר גלויבען, אַז איך האָב אין איין אָוועבד אויפֿגעגעסען פֿיערצעהן קאַלבס־קאָטלעטען?

טשערטאָראַגאָוו האָט שטיל געלאַכט אין זיך און האָט ווייטער דערצעהלט:

— ס'איז געווען אַ געוועט צווישען מיר און קאַפּוסטין'ען. ער האָט געדאַרפֿט אויסטרינקען אַ גלאָז משקה פֿאַר יעדען קאָטלעט, וואָס איך האָב אויפֿגעגעסען; אָבער ער האָט געדאַרפֿט פֿון יעדען מין משקה טרינקען נאָר צו איין גלאָז, נישט אויסגעשלאָסען וואַסער און מילך. דאָס איז געווען דאָס איינציגע מאָל, ווען איך האָב געזעהען קאַפּוסטין'ען טרינקען וואַסער און מילך. מיר דוכט זיך, זאָגאַר, אַז די מילך האָט ער געטרינקען נאָך אַ גלאָז ראָם. ביי דער דרייצעהנטער גלאָז, האָט מען איהם פּלוצלונג אַוועקגערופֿען צו אַ קראַנקען און ער האָט געמוזט אַוועקגעהן.

טשערטאָראַגאָוו האָט זיך געקייקעלט פֿאַר געלעכטער.

— פֿון יענער צייט האָב איך שוין אָנגעשריבען לערך פֿיערצעהן ביכער, אָבער מעהר ווי איין קאָטלעט קען איך אויף אַמאָל נישט אויפֿעסען.

דאָ האָט קאַפּוסטין איבערגעריסען דעם דערצעהלער. ער האָט בעמערקט, ווי קילאָוויטש האָט מיט אַן אויסדרוק פֿון עקעל אויפֿ'ן געזיכט זיך צוגעהערט צו טשערטאָראַגאָוו'ס מעשה וועגען זיין שרעקליכער פֿרעסעריי.

— איך קען שווערען ביי גאָט, אַז דער יונגערמאַן גלויבט אין אַלעמען, וואָס וולאַדימיר קאָנסטאַנטינאָוויטש האָט דאָ דערצעהלט, — האָט מיט טרעהרען אין די אויגען, ציטערענדיג פֿאַר געלעכטער, אַרויסגעשטאַמעלט קאַפּוסטין.

— דאָס איז גאָרנישט אַזאַ חידוש — האָט זיך רוהיג אָבגערופֿען פּלאַראָוו. — ווען

איך בין נאָך געווען אין דער היים, אין אונזער מאַיאָנטעק, האָב איך איינמאָל בײַנאַכט אויפֿגעגעסען דרײַ און פֿירציג אייער מיט וויער קרויט. דער מאָגען פֿון אַ רוסישען מענשען פֿערטראָגט אַלץ, אַלץ.

— יאָ,—האָט זיך גאַניץ ערנסט אַרײַנגעמישט דער פּאָעט סאַלאַמאַנדראָוו, — ווען איך בין נאָך געווען אַ גלח׳ישער געהילף האָב איך אויך איינמאָל אויפֿגעגעסען פֿינף פֿונט „איקראַ” און פֿערטרינקען מיט אַנ׳עמער בראַנפֿען.

— נו, — האָט זיך געווענדעט קאַפּוסטין צו קילאָוויטש׳ן: — אויך יעצט וועהט איהר נישט קיין סימנים פֿון אמת אין אונזערע מעשיות?

— ניין, האָט געענטפֿערט קילאָוויטש מיט אַ טאָן פֿון גדלות און סאַשאַ׳ן האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז נאָר ער בעמערקט דעם דאָזיגען טאָן.

יעצט האָט קילאָוויטש געענדערט זײַן טאַקטיק. ער האָט געפֿיהלט, אַז סאַשאַ און מיט איהם אויך חנה־ליבע, זענען אינגאַנצען אויף זײַן זײַט און דריבער האָט ער בעשלאָסען, אַז ער דאַרף זיך גאָר נישט אײַנהאַלטען אום נישט אַרויסצווײַזען דער דאָזיגער געזעלשאַפֿט, וועלכע טראַכט נאָר וועגען עסען און טרינקען, זײַן טיפֿען האַס און פֿעראַכטונג. ער האָט נישט געוואוסט, אַז זײַנע נײַע בעקאַנטע האָבען זעהר גוט פֿערשטאַנען זײַנע מחשבות. סאַשאַ האָט גערעכענט, אַז ס׳איז נויטיג, אַז ער זאָל פֿערענטפֿערען זײַן חבר און ער האָט בעמערקט:

— מײַן פֿרײַנד דערמאָנט זיך בשעת מעשה וויפֿיעל מענשען ס׳איז פֿאַראַן אין רוסלאַנד, וועלכע שטאַרבען פֿאַר הונגער.

— ווײַל איך האָב אויפֿגעגעסען פֿירצעהן קאָטלעטען? — האָט געפֿרעגט טשערטאָראָגאָוו און האָט מיט גרויסע אויגען געקוקט אויף קילאָוויטש׳ן.

— אָדער, ווײַל אַנ׳אַנדערער האָט אויפֿגעגעסען מיט אַמאָל פֿינף פֿונט „איקראַ” און האָט פֿערטרונקען מיט אַנ׳עמער בראַנפֿען, — האָט מיט אָפֿענעם פֿערדרוס זיך אָבגערופֿען סאַלאַמאַנדראָוו.

— עס מוז קומען אויפֿ׳ן זינען אַזאַ מין פֿערגלײַך, ווען מען האָט אַלײן אויך געליטען הונגער — האָט געענטפֿערט סאַשאַ.

— איך רעכען, אַז מיר פֿערדינען נישט קיין פֿאָרווירפֿען, — האָט געזאָגט פֿלאָראָוו און אַביסעל פֿערוואונדערט האָט ער אָנגעקוקט סאַשאַ׳ן. — נישט מיר און נישט „דאָס פֿאָלק”, וועגען וועלכען דו רעדסט, פֿרעדיגען נישט צו זײַן ניכטער און אײַנגעהאַלטען. ברײַטקײַט און צולאָזטקײַט איז חאַראַקטעריסטיש פֿאַר׳ן גאַנצען רוסישען פֿאָלק. דאָס איז זײַן שטאַרקײַט און זײַן שוואַכקײַט.

— מיר האָבען נאָך אַנדערע אינטערעסען, אויסער עסען און טרינקען, — האָט זיך אַרײַנגעמישט וועראָטשקאַ, קאַפּוסטינ׳ס שוועסטער. —מײַן ברודער האָט די גאַנצע וואָך נאָר דאָס געטהון, וואָס ער האָט איבערגעבונדען פֿערוואונדעטע.

סאַשאַ האָט געשוויגען. ער האָט נישט געוואוסט, וואָס ער זאָל ענטפֿערען. די דאָזיגע מענשען זענען נעבעך געפֿאַלען, זיי האָבען געהאַט אַזאַ האַרץ ווי אַנ׳אַנדערער, וואָס דיענט אין דער פּאַרטײַ. סאַשאַ האָט געוואוסט, אַז קאַפּוסטין האָט אַלס מיליטערדאָקטאָר געליטען צוליעב זײַן ליבעראַליזם, ביז ער האָט געמוזט דימיסיאָנירען. ער האָט געוואוסט, אַז סאַלאַמאַנדראָוו האָט אַ סך געליטען דערפֿאַר, ווײַל ער האָט די אָרימע קינדער פֿון זײַן דאָרף געלערנט אָהן דער ערלויבניש פֿון פּאָליצײַ. און ד״ה

פלאָראָוו איז געזעסען אין טורמע. דער אונטערשיעד צווישען זיי און קילאָוויטש'ן האָט געשטעקט אין דער פֿערשיעדענער ערציהונג וואָס זיי האָבען בעקומען און אין דער יעצטיגער לאַגע. זיי זענען ניט געווען קיין פּאַרטיי־רעוואָלוציאָנערען, ווי סאַשאַ און קילאָוויטש.

סעגאַל האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿון זיין אָרט. ער האָט גערעכענט, אַז עס קען ווערען פֿערדעכטליך, וואָס ער זיצט די גאַנצע צייט אַליין פֿערטיעפֿט אין זיינע געדאַנקען. אייסערדעם, האָט ער זיך שוין דערמאָנט, ביי וועלכער געלעגענהייט ער האָט זיך בעגעגענט מיט קילאָוויטש'ן. אויב ער איז זיך נישט טועה, איז דאָס געווען ביי אַ גרויסען געלד־געשעפֿט אין מאָסקווא. סעגאַל וואָלט כמעט געשוואוירען, אַז ס'איז געווען דאַמאָלס. ס'איז איהם זאָגאַר געווען גאַנץ אונפֿערשטענדליך, דאָס אַזאַ פּאַרשוין, ווי קילאָוויטש זאָל קענען זיין סאַשאַ'ס חבר און האָבען געשעפֿטען מיט חנה־ליבע'ן! און, אפֿשר איז דאָס נאָר אַזאַ עהנליכקייט — האָט זיך אין איהם דערוועקט אַ ספק; דאָס וואָס ער האָט נישט געקענט פֿעסט זאָגען: אַז אין דעם און דעם טאָג, ביי דער און דער געלעגענהייט, אונטער דעם און דעם נאָמען, האָב איך דעם מענשען געטראָפֿען, אָט דאָס האָט סעגאַל'ן געמאַכט אונרוהיג, גלייך, ווי ער זאָל פֿאַר זיך זעהען גאַנץ נאָהענט עפּעס אַ געפֿאַהר... סעגאַל האָט אָבער גאָרנישט געזאָגט און איז צוגעגאַנגען צו די איבריגע געסט.

פלאָראָוו האָט ווייטער גערעדט:

— אַזוי איז דאָס. מיר שעצען אונזער פּערזענליכע פרייהייט העכער פֿון אַלץ. מיר זאָגען זיך נישט אָב פֿון אַלטע לעבענס־פֿאָרמען און מיר זאָגען נישט צו קיין נייע, ווייל דאָס איז נאַריש. „דאָס פֿאָלק", ווי איהר רופֿט עס איז נישט ערצויגען און נישט דיסציפּלינירט. יעדער, וועלכער קען זיך אַליין נישט ערציהען, מוז האָבען אַ לעהרער דערצו. אַלץ, וואָס מען פּרובט יעצט איינצורעדען דעם פֿאָלק, פֿערטומעלט עס נאָך מעהר.

— און ווען מען רעדט איהם איין, אַז ער דאַרף פֿערלאַנגען דאָס, וואָס ער פֿערשטעהט אַפילו נישט — האָט זיך אַריינגעמישט סעגאַל, גלייך ווי ער זאָל די גאַנצע צייט זיך צוהערען צום שמועס — זאָגט מען, אַז דאָס הייסט „פֿאָלקס־ווילען"!

קילאָוויטש האָט אויפֿמערקזאַם אַ קוק געטהון אויף סעגאַל'ן און האָט זיך אָנגעהויבען רוקען אויף דער שטוהל, ווי עס זאָל איהם זיין אונבעקוועם צו זיצען. ער האָט געפֿיהלט, אַז ער דאַרף עפּעס זאָגען און דאָך האָט ער נישט געוואוסט, וואָס ער זאָל זאָגען אום נישט אָבצושוואַכען זיין אויטאָריטעט.

— דאָס פֿאָלק איז דער גרונד, אויף וועלכען עס האַלט זיך די גאַנצע געזעלשאַפֿט, — האָט ער אָנגעהויבען. עס מוז טראָגען די גאַנצע שוועריגקייט אויף זיך. און וואָס מעהר העכערע געביידעס מ'בויט אויף איהם—אַלץ שווערער ווערט די לאַגע פֿון דעם גרונד. און עס געשעהט, אַז דער גרונד הויבט זיך אָן צו שאָקלען אַזוי, אַז די גאַנצע געביידע קען איינפֿאַלען און ווערען חרוב. יעדער מוז אויסקלייבען, וואוהין ער וויל געהערען. איך האָב אויסגעקליבען און אויך אַנדערע געהען מיט מיר. מיר ווייסען, וואָס מיר האָבען צו טהון.

— דוכט זיך, אַז איך פֿערשטעה, וואוהין איהר ציעלט, — האָט געזאָגט סעגאַל מיט אַנ'אונגעוועהנליכער גלייכגילטיגקייט. אָבער וואָס איהר זאָלט נישט אויפֿטהון, וועט

דער גרונדשטײן שטענדיג בלײַבען אַ גרונדשטײן. יאָ, ס׳קען זײַן, אַז אַ טײל פֿון איהם וועט צושפּאַלטען ווערען אין שטיקלעך און מעהר נישט.

— איך פֿערשטעה אײַך נישט, — האָט קילאָוויטש אַרויסגעשטאַמעלט און געוואָלט אויפֿהערען מיט איהם צו שמועסען.

ס׳איז איהם נישט געפֿעלען געוואָרען די ריכטונג, וועלכע ס׳האָט אָנגענומען דער שמועס.

— ס׳איז שטענדיג דאָס־זעלבע, — האָט ערקלערט סעגאַל. די אונוויסענהײַט און די אונגעדולד פֿון המון וועט מען אויסנוצען. עס געהען שוין קלאַנגען, אַז אין קאַווקאַז האָבען די רוסען און די מאַהמעדאַנער בדעה זיך אויסצוקוילען. די בעפֿעלקערונג אין דרום־רוסלאַנד איז צופֿעליג גאַנץ בעזונדער׳ס רעוואָלוציאָנעריש. איך זאָג „צופֿעליג", ווײַל עס קומט מיר אויס זעהר מאָדנע, דאָס די רעוואָלוציאָנערסטע בעפֿעלקערונג איז דאָרט, וואו ס׳זענען געווען פּאָגראָמען אויף יודען. אויסער דעם, הויבען שוין אָן אַרומצוגעהען לעגענדען וועגען ריטועלע מאָרדען און נאָך אַזעלכע זאַכען. די פּאָליציי איז גאַנץ צופֿריעדען, דאָס די בעפֿעלקערונג קיהלט איהר אויפֿרעגונג אין אַ קלײנעם פּריוואַטען רעליגיאָנס־קריג. די רעוואָלוציע מאַכען נאָר די סטודענטען, אינטעליגענטען און אַביסעל אָרגאַניזירטע אַרבײַטער.

— מיר אַרבײַטען מיט אַלע כחות אום די דאָזיגע מײנונג צו פֿערניכטען, — האָט הויך און פֿעסט געזאָגט קילאָוויטש. — מיר טהוען אַלץ, וואָס מיר קענען, אום די רעוואָלוציע פֿאָלקסטימליך צו מאַכען.

— אָבער דאָס וועט אײַך נישט געלינגען, — האָט ווײַטער גערעדט סעגאַל. — די רעגירונג האָט מעהר אַגענטען, ווי די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטײען. אַלע שטעדט זענען איבערפֿולט מיט געהײם־אַגענטען; ס׳איז אויך נישטאָ קײן אײנציגע אָרגאַניזאַציע, אין וועלכער עס זאָל זיך נישט דרעהען אַ שפּיאָן, אָדער אַ פּראָוואָקאַטאָר. ערשט נישט לאַנג האָב איך געהערט וועגען אַ פֿערדעכטיגער פּערזאָן פֿון מאָסקוואַ, — וואָס איז זיכער אַ פּראָוואָקאַטאָר און גרײט־צו פּאָליטישע פֿערברעכענס.

— דער פּאַרשוין האָט שוין בעקומען דאָס, וואָס ס׳איז איהם געקומען — האָט ערקלערט קילאָוויטש און האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿון אָרט. אונזערע פֿרײַנד האָבען איהם שוין געמשפּט. איך גלויב מעהר אין מעשים, ווי אין ווערטער. — האָט קילאָוויטש געענדיגט מיט אַ דראָהענדיגען בליק.

— אַזוי, — האָט לאַנגזאַם אַרויסגערעדט סעגאַל.

אָלגאַ איסאַקאָוונאַ האָט אויסגענוצט די פּויזע און האָט נאָך אַמאָל געבעטען קילאָוויטש׳ן עפּיס עסען.

דאָס־מאָל האָט ער זיך נישט אָבגעזאָגט. אָבער ער האָט נישט גענומען קײן דעליקאַטעסען. ער איז געווען געוועהנט צו פּשוט׳ע עסענס. ער האָט זיך אַרויפֿגעלעגט אויפֿ׳ן טעלער נאָר אַ זויערע אוגערקע און אַ פּאָר שטיקלעך הערינג. דערצו האָט ער פֿערביסען מיט טרוקען ברויט. פֿון ווײַן האָט ער זיך אָבגעזאָגט מיט עקעל און קײן ציגאַר האָט ער אויך נישט געראויכערט. ער האָט נאָר געבעטען אַ גלאָז טהעע.

— פֿון טהעע האַלט יעדער רוס, ווי אָרים, אָדער רײַך ער זאָל נישט זײַן — האָט קילאָוויטש ערקלערט.

סעגאַל האָט ווײַטער ענטוויקעלט זײַנע געדאַנקען און האָט געזאָגט:

- זאָגט איהר, אַז דער פּראָוואָקאַטאָר האָט בעקומען, וואָס ס'איז איהם געקומען. אויב אַזוי, איז זיכער, שוין דאָ אַנ'אַנדערער אויף זיין אָרט.

קילאָוויטש האָט גאָרנישט געענטפֿערט; ער האָט בלויז אַ מאַך=געטהון מיט דער האַנד, ווי ער זאָל זאָגען:—איך האָב שוין געזאָגט אַלץ, וואָס איך האָב געדאַרפֿט זאָגען און מעהר וויל איך דערפֿון נישט רעדען. אין דער=זעלבער צייט האָט ער זיך אויסגעדרעהט צו סעגאַל'ן מיט'ן רוקען. און סעגאַל האָט גערעדט ווייטער, ווי ער זאָל זיך ווענדען צו דעם דאָזיגען רוקען.

— דער טעראָר אָדער די פּראָפּאַגאַנדע פֿון מעשים, ווי איהר רופֿט דאָס, איז די ערגסטע זאַך, וואָס קען אָנגעווענדט ווערען ביי סאָציאַלע סכסוכים. דער טעראָר איז אַ שווערד, וואָס האָט צווייערליי שאַרפֿען און וואָס פֿערוואונדעט פֿון ביידע זייטען: די רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבען אָנגעווענדט טעראָר, זענען שטענדיג דורכגעפֿאַלען; אַהין דרינגען=אַריין פּראָוואָקאַטאָרען און דער טעראָר ווערט אַ געפֿעהרליך געוועהר אין דער האַנד פֿון געהיים=אַגענטען. זיי קענען אַרויסרופֿען אָנפֿאַל=פּלענער, אָדער זיי אָבשטעלען, ווי אַזוי זיי געפֿעלט. ווען, למשל, עפּעס איינער אַ מיניסטער שטעהט אין וועג, קענען זיי פֿון איהם פּטור ווערען; ווען זיי ווילען נישט פּטור ווערען, קענען זיי בייצייטענס ענטדעקען דעם אָנפֿאַל=פּלאַן. אַזוי=אַרום קומט אויס, אַז די מאַכט איבער די טעראָריסטען קאָנצענטרירט זיך אין די קאַנצעלאַריעס פֿון די געהיים=אַגענטען. מען דאַרף קיין סך בעווייזען נישט דערצו, אַז נישט אויף אַזאַ אופֿן קענען געפֿיהרט ווערען דאָס לעבען פֿון אַ לאַנד. די פּראָוואָקאַטאָרען פֿאַרברייטען אַליין אָנפֿאַל=פּלענער, אַביסעל צוליעב דעם, אַז די רעוואָלוציאָנערען זאָלען צו זיי האָבען צוטרוי און אויך כדי צו בעווייזען, אַז זיי זענען נויטיג.

סעגאַל האָט גערעדט מיט אַ הויכער, קלינגענדער שטימע; — און דעריבער איז דער טעראָריזם דורכאויס רעאַקציאָנעריש, פּונקט, ווי ס'איז רעאַקציאָנעריש איינצופֿלאַנצען אין אַ לאַנד די רעאַקציע און דעמאָראַליזאַציע.

קילאָוויטש האָט בעמערקט, אַז סעגאַל'ס ווערטער האָבען אַ געוויסע ווירקונג אויף סאַשאַ'ן און חנה=ליבע'ן, וועלכע זענען געזעסען איינער נעבען אַנדערען און האָבען זאָגאַר ווידערהאָלט סעגאַל'ס אייניגע ווערטער. דאַן האָט זיך קילאָוויטש געווענדעט צו סעגאַל'ן און איהם אָנגעקוקט מיט אַ דורכדרינגענדען בליק:

— די בעסטע נעמען אין דער געשיכטע פֿון רוסלאַנד ווייזען געגען אייך, — האָט ער דורך די צייהן געזאָגט, זיי זענען שוין זיכער נישט געוועזען איבערגעקויפֿט. זיי זענען נישט געוועזען פֿון די, וואָס האָבען צוליעב קאַריערע זייער גלויבען און זייער פֿאָלק פֿעראַטען.

— קילאָוויטש האָט זיך אָבגעשטעלט, ווייל סעגאַל איז געוואָרען אַזוי בלאַס, אַז ער איז שיער נישט אַנידערגעפֿאַלען.

דערום האָט קילאָוויטש גערעדט ווייטער, ווילענדיג פֿערגלעטען זיין אָנצוהערעניש און צוגעבען זיינע ווערטער אַנ'אַנדער בעדייטונג:

— איהר מוזט מיר ענטשולדיגען, דאָס איך קען נישט האָבען די מיינונגען וואָס איהר. ס'וועט מיר זיין זעהר אינטערעסאַנט וואָס איהר וועט זאָגען שפּעטער, ווען די געשעענישען וועלען רעדען אַליין פֿאַר זיך.

סעגאַל האָט זיך בעהערשט, אָבער זיין האַנד האָט נאָך געציטערט, ווען ער האָט זיך אָנגעגאָסען אַ גלאָז וויין.

— יאָ, מִיר ווֶעט עֶס אַיך זַיין אִינטערעֶסאַנט צוּ זעֶהען, וואָס עֶס ווֶעט אַרויסקומען. דאַמאָלס ווֶעלען מִיר זעֶהען, ווער ס'אִיז געווען גערעכֿט. אִיך ווייס זאָגאַר נִישט, ווֶעמען אִיך זאָל אִין דער זאַך ווִינשען דעֶם נצחון, מִיר אָדער אַייך — האָט סעֶגאַל געענטפֿעֶרט מִיט אַזאַ העֶפֿלִיכקַייט, ווִי ער זאָל האָבען געפִֿיהרט מִיט קִילאָווִיטש'ן אַ העֶכֿסט-אַנגענעֶהמען געשפּרעֶך. ער האָט שנעל אויסגעטרונקען זַיין גלאָז ווַיין, ווַייל ער האָט בּעמערקט, אַז סאַשאַ און חנה-לִיבּע זעֶנען אַרויסגעגאַנגען אִין אַ צווַייטען צִימער.

— אִיך האָבּ, דוכֿט זִיך, אויסגערויכֿעֶרט אַלעֶ מַיינעֶ צִיגאַרען, — האָט ער ווִי צוּ זִיך זעֶלבּסט געֶזאָגט. אַזאַ שלעֶכֿטע געוועֶנהַייט האָבּ אִיך. און עס ווערֶט בּיי מִיר דערפֿון הייזעריִג דאָס קול. אִיהר ווֶעט מִיר ענטשולדִיגען, אִיך ווֶעל מִיר בּרעֶנגען אַנדעֶרע צִיגאַרען.

— אִיך האָבּ דאָ צִיגאַרען, — האָט זִיך אָנגערופֿען פּלאַראָוו.

— אִיך ווִיל יעצט רויכֿעֶרן מַיינעֶ אֵייגענע, — האָט אִיהם געדאַנקט סעֶגאַל און אִיז אַרויסגעגאַנגען.

קִילאָווִיטש האָט אִיהם נאָכֿגעשפּירט מִיט דִי אויגען און האָט געזוכֿט אַנ'אויסרעֶד אום אִיהם נאָכֿצוגעֶהען, אָבּער ס'אִיז שוין געווען צוּ שפּעט. סעֶגאַל אִיז שוין אַרויסגעגאַנגען פֿון צִימער און, דערִיבּער, האָט זִיך קִילאָווִיטש אָנגעגאָסען אַ גלאָז טהיי און האָט אָנגעהויבּען צוּ בּלעטערען עטלִיכֿע בִּיכֿער, וואָס זעֶנען געלעֶגען אויף אַ טִישעל.

סאַשאַ און חנה-לִיבּע זעֶנען געשטאַנען אִין צווַייטען צִימער און האָבּען צווִישען זִיך הַיים געשמועֶסט. זיי זעֶנען, אָבּער, בּאַלד, שטִיל געבּלִיבּען, ווען זיי האָבען דערזעֶהען סעֶגאַל'ן. ער אִיז צוּ זיי שנעל צוגעֶגאַנגען.

— עֶנטשולדִיגט, וואָס אִיך שטעֶר אַייך, — האָט ער זִיך געוועֶנדעֶט צוּ סאַשאַ'ן, — אָבּער אִיך האָבּ אַייך געוואָלט בּעטען צוּ זִיך מאָרגען אום עֶפּעֶס אִיבּערצורעֶדען.

און ווען ער האָט בּעמערקט, אַז סאַשאַ אִיז שטאַרק רויט געוואָרען, האָט ער געֶזאָגט:

— דאָ האַנדעֶלט עֶס זִיך נִישט אום פּרִיוואַטע זאַכֿען, נאָר וועֶגען עֶפּעֶס אַנדעֶרש, וואָס אִיז זעֶהר ווִיכֿטִיג. הַיינט קעֶן אִיך שוין נִישט, אָבּער אִיך האָף, אַז מאָרגען ווֶעט אִיהר קומען און דאָס ווֶעט בּלַייבּען צווִישען אונז.

— אויבּ אִיך ווֶעל קעֶנען, ווֶעל אִיך קומען מאָרגען אָדער אִיבּערמאָרגען פֿאַר מִיטאָג — האָט נִישט בּעשלאָסען געענטפֿעֶרט סאַשאַ.

— אִיהר זאָגט צוּ בּעשטִימט?

— יאָ.

— אַ דאַנק. אִיך האָבּ, אַייגענטלִיך, געוואָלט אָוועֶקפֿאָהרען מאָרגען מִיט'ן נאַכֿט-צוג, אָבּער אִיך ווֶעל שוין וואַרטען אויף אַייך בִּיז אִיבּערמאָרגען, — האָט געזאָגט סעֶגאַל און אִיז געגאַנגען נעֶהמען זַיינע צִיגאַרען.

ווען סעֶגאַל אִיז שפּעֶטער ווִידער אַרַיינגעקומען אִין עֶס-צִימער, האָט ער אַ בּערוּהִיגטער, בּעמערקט, ווִי סאַשאַ און חנה-לִיבּע האָבּען זִיך אונטערהאַלטען מִיט קִילאָווִיטש'ן. סעֶגאַל האָט אַרויסגענומען זַיין גאָלדענעם פּאָרט-צִיגאַר און האָט פֿאָרגעלעֶגט קִילאָווִיטש'ן אַ צִיגאַר, האָטש ער האָט געהעֶרט, אַז קִילאָווִיטש רויכֿעֶרט נִישט. קִילאָווִיטש האָט געדאַנקט און האָט זִיך אָבּגעזאָגט. ווען סעֶגאַל האָט פֿאָרגעלעֶגט אַ צִיגאַר

אויך סאַשאַ׳ן, וועלכער האָט פֿריהער גערויכערט, האָט ער זיך אויך אָבגעזאָגט און האָט געזאָגט אַביסעל צומישט:

— ניין, אַ דאַנק.

— דוכט זיך, אַז איהר האָט פֿריהער גערויכערט, — האָט מיט גרויס פֿערוואונדערונג בעמערקט סעגאַל.

— כ׳וועל ביי אייך קיין ציגאַר נישט נעהמען, וויל איך וויל זיך אָבגעוועהנען פֿון רויכערן, — האָט געענטפֿערט סאַשאַ און האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ אום אויסצומיידען סעגאַל׳ס און קילאָוויטשעס בליקען.

— אַז מען וויל זיין אַ העלד, מוז מען זיך אָבזאָגען פֿון יעדער מענשליכער ליידענשאַפֿט — האָט אַ טראַכט געטהון סעגאַל און האָט זיך געווענדעט צו קאַפּוסטינ׳ען, וועלכער האָט איהם געפֿרעגט:

— יאַקאָוו יאַקאָוולעוויטש! מיר רעדען יעצט וועגען ריטועלע מאָרדען; אפשר וועט איהר אונז זאָגען, ווי איהר קוקט דערויף?

סעגאַל האָט פֿערוואונדערט געקוקט אויף קאַפּוסטינ׳ען, ווי ער זאָל נישט פֿערשטיהן, פֿאַרוואָס עפּעס פֿרעגט מען די דאָזיגע שאלה ביי איהם. נאָר באַלד האָט ער אויך פֿערשטאַנען, אַז אין קאַפּוסטינ׳ס פֿראַגע איז נישטאָ קיין שום פֿערבאָרגענער מיין, און אַז ס׳איז גאַנץ נאַטירליך, דאָס זיינע פֿריינד האָבען גערעכענט, אַז ער קען ענטפֿערען אויף דער דאָזיגער פֿראַגע.

— געוויס, קען איך נישט האָבען קיין פֿערגניגען צו רעדען וועגען דעם; איך ווייס, אַז ס׳איז נאָך קיינמאָל נישט געוועזען אַרויסגעשטעלט קיין איינציגער בעווייז צו בעשטעטיגען די אַזוי־גערופֿענע ריטועלע מאָרדען. דער געדאַנק וועגען דעם איז אַזוי נישטיג, אַזאַ מין אַבסורד, אַז ס׳זענען נישט נויטיג קיין שום געגען־בעווייזען. דערפֿאַר טאַקי, זעהען מיר, אַז אין די לענדער, וואו די בעפֿעלקערונג איז ענטוויקעלט, איז קיינמאָל נישטאָ קיין רעדע וועגען ריטועלע מאָרדען. און אין רוסלאַנד זענען פֿאַראַן פּאָדריאַדטשיקעס, וואָס שטעלען־צו די יודען כמעט יעדעס יאָהר אַ ריטועלען מאָרד. אָבער שטענדיג ווייזט זיך אַרויס, אַז די סבה פֿונ׳ם טויט פֿון דער ערמאָרדעטער פּערזאָן איז אַ גאַנץ אַנדערע. אין רוסישען פֿאָלק איז איינגעוואָרצעלט דאָס אַבערגלויבען, אַז יודען ברויכען ביי זיך אין די שוהלען קריסטליך בלוט. די לעצטע יאָהרען האָט זיך די דאָזיגע „אידעע" עפּידעמיש פֿערשפּרייט, ווי עפּעס אַ הויט־קראַנקהייט און מען שטערט נישט, אַז די קראַנקהייט זאָל זיך וואָס מעהר פֿערשפּרייטען.

— אַמאָל פֿלעג איך קויפֿען מצות — האָט זיך אַריינגעמישט אָלגאַ איסאַקאָוונאַ, — אָבער יעצט האָב איך עס אויפֿגעהערט. אונזער דיענסט־מיידעל פֿלעגט זאָגען, אַז צו מצות גיעסט מען צו קריסטליך בלוט; איך האָב דאָס דיענסט־מיידעל געמוזט אָבשאַפֿען.

— אין די דערפֿער איז דאָס אומעטום פֿערשפּרייט, — האָט צוגעגעבען טשערטאָראָגאָוו׳ס פֿרוי, קסעניאַ חריסטאָפֿאָראָוונאַ, וועלכע האָט געשטאַמט פֿון אַ קליין שטעדטעל, וואו עס האָבען געוואוינט פֿיעל יודען. פֿאַלט אַ קוה, זאָגט מען, אַז יודען האָבען פֿערגיפֿטעט דעם ברונען, געפֿינט מען אַ קינד, וואָס מען האָט ערמאָרדעט, אָדער, וואָס ס׳איז אומגעקומען צוליעב אַן אומגליק, זאָגט מען, אַז די יודען האָבען עס געשאָכטען. ווי אָפֿט האָב איך געפּרובט איבערציינגען די פּויערים, אַז דאָס איז ניט אמת.

סוף־כּל־סוף האָב איך געמוזט שווייגען; ווייל זיי האָבען אָנגעהויבען מיך חושד־זיין, אַז איך בין איבערגעקויפט פֿון יודען.

ווען אונזער געריכט זאָל נישט זיין אַזוי גוט איינגעאָרדענט, — האָט געזאָגט סעגאַל, — וואָלט עס קיינמאָל נישט געלונגען אַרויסצוראַטעווען אַ יודען, וואָס מען האָט איהם חושד געווען אין אַ ריטועלען מאָרד. פֿיעל הויכע בעאַמטע האָבען געמאַכט אונטערזוכונגען און האָבען מיט׳ן גאַנצען לעבען געוואָלט בעווייזען אַ ריטועלען מאָרד; זיי האָבען געזוכט און געשניפֿערט אין גאַנצען לאַנד; אָבער ביז יעצט איז דאָס זיי נישט געלונגען.

— יאָ, אָבער וואָס איז די סבה, וואָס מען בעשולדיגט יודען אין דעם פֿערברעכען?— האָט געפֿרעגט קאַפּוסטין.

— די סבה — האָט קורץ און טרוקען אַ לאַך געטהון סעגאַל. — די סבה איז אַ גאַנץ איינפֿאַכע, אַ טייל האָבען מורא, אַז די יודען מאַכען זיי קאָנקורענץ. די יודען, זאָגען זיי, זענען צו־אַרבייטסזאַם, צו־פֿלייסיג און שפּאָרזאַם און דאָס וויכטיגסטע, זיי זענען צו־פֿעהיגע האַנדעלס־לייט.

— ניט נאָר אַלס האַנדעלס־לייט, נאָר אויך אַלס האַנדווערקער. — האָט בעמערקט פּלאָראָוו. — אַ רוסישער אַרבייטער אין די דערפֿער איז דריי טאָג אין דער וואָך שכּור און אין די איבריגע אויך נישט ניכטער. קיין לייטיש שטיקעל אַרבייט קען ער נישט מאַכען. דער יודישער אַרבייטער קאָסט ביליגער און ער איז פֿלינקער אין דער אַרבייט. די בעשטעלונגען פֿיהרט ער אויס ווי עס דאַרף צו זיין. די מאָנאָפּאָל־קראָמען האָבען פֿון איהם גאַנץ וועניג. ער גיבט דאָרט נישט צו לייזען; ער פֿייניגט אויך נישט זיין ווייב און בכלל איז ביי זיי אַלץ אַנדערש, — האָט אויסגעלאָזט פּלאָראָוו.

— הייסט עס, אַז די הויפּט־סבה פֿון די בעשולדיגונגען אויף יודען איז נויט און קנאה, — האָט ווייטער געפֿרעגט קאַפּוסטין.

— יאָ, פֿריהער פֿאַר אַלץ דאָס, — האָט געענטפֿערט סעגאַל; — און אויסער דעם די פּאָליטיק, דער ראַסען־האַס און רעליגיעזער פֿאַנאַטיזם. ס׳איז אָבער כּדאי צו בעמערקען, אַז אין די רייכע, בליהענדע לענדער, ווייסט מען נישט פֿון אַזאַ מין ראַסען־האַס און יודען פֿערנעהמען דאָרט די העכסטע מלוכה־שטעלעס. ס׳איז כּמעט אַ היסטאָרישער פֿאַקט, אַז אַ לאַנד הויבט אָן אויפֿצובליהען ערשט דאַן, ווען די יודען בעקומען דאָרט גלייכבערעכטיגונג און נעהמען אַן אַקטיווען אַנטייל אין דער געזעלשאַפֿט און אין דעם מלוכה־לעבען. שפּאַניען איז געווען רייך און האָט געבליהט, פֿאַר דעם, ווי עס האָט זיך דאָרט אָנגעהויבען די אינקוויזיציע און די פֿערפֿאָלגונג פֿון יודען. און ס׳איז קיין שום ספק נישט, אַז רוסלאַנד וואָלט געוואָרען איינע פֿון די מעכטיגסטע און רייכע לענדער אויף דער וועלט, ווען זי זאָל געבען די יודען אַלע רעכט פֿון אַ רוסישען אונטערטאַן.

— מען זאָגט, אַז די יודען זענען פּחדנים — האָט ווערעטשקאַ פּלוצלונג געזאָגט, ווי זי זאָל לאַנג האָבען געטראַכט דעריבער, איידער זי האָט בעשלאָסען דאָס אַרויסצוזאָגען.

— דאָס איז אַ ליגען! — האָט אויסגערופֿען קאַפּוסטין און האָט מיט כּעס געקוקט אויף דער שוועסטער. — דאָס איז אַ ליגען! איך האָב דאָס אַליין געזעהען. ביי אונז אין פּאָלק איז געווען אַ שטיק צוואַנציג יודען און זיי האָבען זיך אויפֿגעפֿיהרט נישט ערגער פֿון די רוסען. און בשעת דער מלחמה אויפֿ׳ן ווייטען מזרח האָבען זיי זיך אויך גוט גע-

האַלטען, חאָטש מען פֿלעגט זיי שיקען אויף די געפֿעהרליכסטע ערטער און מען פֿלעגט אויף זיי קוקען, ווי אויף פֿלייש פֿאַר האַרמאַטען. נאָר דאָס וואָס זיי ווילען נישט דינען דאָ, אין רוסלאַנד, קען מען זיי אויף אַ געוויסען אופֿן פֿערענטפֿערען.

— ניין, קיין שרעקענדיג קינד איז דער יוד, אייגענטליך, נישט — האָט ערקלערט פֿלאָראָוו. — אָבער צווישען זיי זענען פֿאַרהאַן אַ סך, וואָס קענען קריכען אויף אַלע פֿיער און זיין צוויי־פּנים'דיגע און צבוע'קעס דאָס איז אַ רעזולטאַט פֿון דעם, וואָס מען האָט דעם יודען נישט געגעבען קיין רעכט און מען האָט זיך ערלויבט צו טהון מיט איהם, וואָס עמיצען האָט זיך נאָר געוואָלט. אַזאַ צושטאַנד האָט זיך אָנגעהויבען פֿון דער צייט, זינט די גלחים האָבען אָנגעהויבען צו פֿערפֿאָלגען יודען, פֿון דער אַנדערער זייט האָט דער יוד בעקומען די פֿעהיגקייט איבערצוטראָגען זיין גורל מיט אַ אונגעוועהנליכען מוט און העלדישקייט.

— מיט איין וואָרט — האָט זיך אָנגערופֿען סעגאַל — גלייך ווי די לעצטע ווערטער וואָלטען געוועזען איבריג. — די יודען מוזען ליידען פֿאַר זייערע גרויסע פֿעהיגקייטען און פֿאַר זייער אַרבייטזאַמקייט. בשעת אינערליכע אונרוהען און רעוואָלוציעס בענוצט מען די יודען אַלס מאַטעריאַל אָבצופֿיהרען דעם שטורם אויף זייערע קעפּ. מען פֿערפֿאָלגט זייער גלויבען דערפֿאַר, ווייל זיי דינען צו איין גאָט און האָבען קיין שום הייליגע נישט. מען האַסט זייער ראַסע דערפֿאַר, ווייל זיי זענען דורכגעגאַנגען די שרעקליכסטע רדיפֿות און דאָך איז זייער טיפּ ביי זיי פֿערבליבען, ווי פֿערשטיינערט און זיי האָבען ביז יעצט פֿעסטע געזיכטס־ציגען, וועלכע לאָזען זיך נישט אָבמעקען.

— נאָר, צי וואָלט דאָס, ווירקליך געוועזען אַזאַ גליק, ווען די סעמיטען און די אַריער זאָלען זיך צוזאַמען אויסמישען? — האָט געפֿרעגט קאַפּוסטין. נעהמט זיך דען נישט דער האַס וואָס מיר האָבען צו דער פֿרעמדער ראַסע דערפֿון, וואָס אונבעוואוסטזיניג לעבט אין אונז אַ געפֿיהל צו פֿערהיטען די ריינקייט פֿון אונזער ראַסע?

פֿלאָראָוו האָט זיך פּלוצלונג אויפֿגעהאַפּט פֿון אָרט.

— הערט נאָר, יולי עווגראַפֿאָוויטש, — האָט ער זיך געווענדעט צו קאַפּוסטינ'ען און זיינע אויגען האָבען געפֿונקעלט. — די יודען זענען נישט קיין נעגער און נישט קיין איינוואוינער פֿון ווייטע ווילדע אינזלען, און ווען עס זאָל אַפֿילו זיין אַזוי, וואָלט פֿון דער צונויפֿמישונג מיט זיי נישט אַרויסגעקומען עפּעס אַנדערש, ווי עס איז געשעהען פֿון דער צייט אָן, זינט מענשען עקזיסטירען אויף דער וועלט. דאָס ווייסט איהר פּונקט אַזוי גוט, ווי איך. אין דער היסטאָרישער צייט האָבען די אייראָפּעער זיך זיהר אָפֿט צונויפֿגעמישט מיט אַנדערע פֿעלקער, וואָס האָבען איינגעוואַנדערט פֿון אַזיען. די גאַנצע בעפֿעלקערונג פֿון דרום־אַמעריקאַ בעשטעהט פֿון צונויפֿגעמישטע פֿרעמדע מיט אינדיאַנער. נאָר דאָרט זענען געוועזען ווייסע און רויטע מענשען, און דאָ האַנדעלט זיך וועגען צוויי ווייסע ראַסען. דער יוד איז דאָך ווייס!

פֿלאָראָוו האָט זיך שטאַרק צוהיצט. ער איז אַליין געוועזען פֿערהייראַטעט מיט אַ יודישער פֿרוי און איידער ער האָט געהאַט מיט איהר קינדער, האָט ער גוט געטראַכט וועגען דער פֿערפֿלוכטער פֿראַגע.

טשערטאָראָגאָוו און סאַלאַמאַנדראָוו האָבען לאַנג געשוויגען. טשערטאָראָגאָוו איז געזעסען מיט פֿערמאַכטע אויגען טיעף אין זיין שטוהל, און סאַלאַמאַנדראָוו האָט די גאַנצע צייט געקוקט אויף חנה־ליבע'ן. יעצט, ווען ער האָט דערהערט טשערטאָראָגאָוו'ס

שטימע רעדען, האָט ער געווענדעט זיינע אויגען אויף דעם רעדנער.

— ענטשולדיגט, מיינע הערען און דאַמען, — האָט אָנגעהויבען טשערטאָראַגאָוו, — איך האָב אייך עפּיס צו זאָגען. איהר ווייסט, אַז איך האָב זיך פֿערנומען מיט פֿאָרשונגען פֿון יחוס=בריף פֿון אונזערע מיוחס'דיגע פֿאַמיליעס, האָב ענטדעקט, אַז אַ גרויסע רוסישע אַדעל=פֿאַמיליע, וועלכע צייכענט זיך אויס מיט שרעקליכער פֿיינדשאַפֿט צו יודען, פֿערמאָגט אין איהרע אָדערן יודיש בלוט. פֿערשטעהט זיך, אַז די מיטגלידער פֿון דער דאָזיגער פֿאַמיליע נעהמען אָן אַלע מיטלען, אַז קיינער זאָל זיך נישט דערוויסען פֿון איהר סוד, אָבער דאָס איז אַ פֿאַקט.

— ווען מען פֿערנעמט זיך שטענדיג מיט אַמאָליגע זאַכען — ווערט מען נישט קלוגער. אין טיפֿליס איז געוועזען אַ יוד, וועלכער האָט גענומען „פֿינף=הונדערט פּראָצענט", — האָט אַרויסגעשטאַמעלט קאַפּוסטין.

— יאָ, ס'וואָלט, זיכער, געווען זעהר נוצליך פֿאַר אייניגע אַדעל=פֿאַמיליעס, מען זאָל זיי אונטערגיעסען אַביסעל יודיש בלוט, — האָט איראָניש געזאָגט סעגאַל. ער האָט נישט דערהערט קאַפּוסטינ'ס בעמערקונג.

— און איך זעה די צוקונפֿט און די בעשטימונג פֿון יודען אין דעם, וואָס זיי וועלען דערפרישען די אַלע אָבגעלעבטע פֿעלקער.

— נאָר וואָס איז דאָס, וואָס יודען פֿערנעהמען זיך נישט מיט ערד=אַרבייט? — האָט הויך געפרעגט קאַפּוסטין. איהם האָט פֿערדראָסען, וואָס מען האָט פֿריהער זיין בעמערקונג נישט דערהערט.

— איך וועל עס אייך ערקלערען, אויב דאָס אינטערעסירט אייך, — האָט איהם סעגאַל געענטפֿערט. — נאָך די מוירען, וועלכע זענען, זאָגאַר, אויך געווען סעמיטען, האָבען אויסגענוצט די יודען אַלס פֿעהיגע פֿינאַנץ=לייט; ווען די יודען האָבען זיך אין מיטעלאַלטער פֿערשפּרייט איבער אייראָפּאַ, האָבען זיי זיך אומעדום בעגעגענט מיט אויסנאַהם=געזעצען, וועלכע האָבען זיי פֿערבאָטען צו זיין נאָהענט צו די קריסטען און צוזאַמען מיט זיי צו בעאַרבייטען די ערד. די קריסטליכע בעפֿעלקערונג איז בעשטאַנען פֿון אַדעל=לייט, גלחים און פּויערים. די צוויי העכערע קלאַסען האָבען געמאַכט די פּויערים פֿאַר ערד=אַרבייטער און האָבען זיי געצוואונגען צו שקלאַווען=אַרבייט. עס האָט נאָך געפֿעהלט אַזאַ קלאַס, וועלכער זאָל זיך פֿערנעהמען מיט האַנדעל און זאָל שאַפֿען אין לאַנד מזומן געלד. דאָס האָבען צום ערשטען פֿערשטאַנען די גאַלישע פֿירשטען און האָבען דערצו אויסגענוצט די יודען. צווישען זיי האָבען זיך די יודען ענטוויקעלט, ווי אַ ספּעציעלער האַנדעלס=קלאַס. צייטענווייז האָט מען זיך צו זיי בעצויגען גוט, צייטענווייז האָט מען זיי פֿערפֿאָלגט. דאָס איז אַליין אָבהענגיג געווען פֿון דעם, צי האָבען זיך די אַדעל=לייט גענויטיגט אין די יודישע פֿעהיגקייטען און אין יודישען געלד, נאָר דאָס רוב זענען די יודען געווען אויסער'ן געזעץ און רעכטלאָז. ווען די אַדעל=לייט, אָדער די גייסטליכע פֿלעגען זיך שטאַרק פֿערשולדיגען ביי די יודען, האָבען זיי זיך אויסגעדרעהט פֿון צו בעצאָהלען די חובות דורך אַ יודען=פֿערפֿאָלגונג. זיי פֿלעגען דאַמאָלס בעשאַפֿען אַ בלוט=בלבול און נאָך אַזעלכע שווערע זינד אויף יודען — ווען ס'איז ביי זיי געווען שלעכט די צייט. אַ וואַנדער=פֿאָלק, וואָס מוז זיך שטענדיג פֿערדינען זיין ברויט דורך אַנדערע קוועלען אויסער ערד=אַרבייט, קען, זעלבסטפֿערשטענדליך, נישט האָבען קיין טראַדיציעס פֿון לאַנדס=אַרבייטער. זייער אייגען לאַנד האָט אין יענער

צײַט, ווען זײ האָבען נאָך דאָרט געלעבט אויך נישט געקענט געבען ברויט פֿון די אײַגענע פֿעלדער פֿאַר די גאַנצע בעפֿעלקערונג. אויסערדעם, איז דאָס געווען אַ דורכגאַנג־לאַנד פֿון אַזיען קײן אַפֿריקאַ, ס'איז געליגען אויפֿ'ן וועג צום ים. און אַ פֿאָלק, וואָס האָט נאָך אין די אור־אַלטע צײַטען געפֿיהרט האַנדעלס־געשעפֿטען מיט פֿערשיעדענע לענדער און וואָס האָט ענטוויקעלט דעם האַנדעל אויך אין אײראָפּאַ געוויס, דאָט אַזאַ פֿאָלק זיך נישט געקענט אָבגעבען אין דער פרעמד מיט לאַנד־ווירטשאַפֿט. זײַנע פֿעהיגקײַטען און זײַנע קרעפֿטען האָבען בעקומען גאָר אַנ'אַנדער ריכטונג... און אויב דאָס איז אַ פֿערברעכען, איז דאָך איבערהויפּט אַ פֿערברעכען צו זײַן אַ סוחר....

סעגאַל איז געבליבען שווײַגען און האָט זיך מיט פֿערדרוס אַוועקגעקעהרט פֿון קאַפּוסטינ'ען. ער האָט כמעט פֿאַר זיך געזאָגט:

— ווען מען זאָל וועלען דערפֿון רעדען קען מען ביז מאָרגען אויך נישט ענדיגען. די לאַגע פֿון די יודען איז אַ שרעקליכע און פֿונדעסטוועגען בין איך איבערצײַגט, אַז די יודען האָבען נאָך אַ צוקונפֿט און זײער מיסיאָן איז נאָך מײַן מײנונג צו דערפֿרישען די אָבגעלעבטע פֿעלקער מיט נײַ בלוט.

— איהר זענט דאָס, הײסט עס, דאָס זאַלץ פֿון דער ערד: — האָט לאַנגזאַם און פֿײַערליך געזאָגט דער פּאָעט סאַלאַמאַנדראָוו און אַלע האָבען געווענדעט זײערע בליקען צו איהם, ווי מען זאָל דאָס ערשטע מאָל הערען זײַן שטימע. ער האָט ווײַטער גערעדט וועגען דער בעציהונג פֿון יודען צום קריסטענטום און האָט געענדיגט: די יודען וואַרטען נאָך ביז יעצט אויף זײער אויסלעזער, און דאָס איז טאַקי אין זײ שען און גרויס: שטענדיג וואַרטען אויף משיח'ן און קײנמאָל איהם נישט בעגעגענען, שטענדיג זוכען איהם און קײנמאָל איהם נישט זעהען און ווידער האָפֿען, אָהן אַנ'עק האָפֿען. אַזוי איז עס אַנ'אידעאַל...

סאַלאַמאַנדראָוו איז פֿערשוויגען געוואָרען און זײַן טונקעלער בליק האָט זיך לאַנגזאַם אָבגעשטעלט אויף חנה־ליבע'ס שענער געשטאַלט און איז איבערגעגאַנגען אויף קילאָוויטש'ן, וועלכער האָט ווידער גערעדט מיט סאַשאַ'ן און מיט חנה־ליבע'ן.

— איך האָב פֿיעל געטראַכט דערפֿון, ווען איך בין נאָך אַ גלח געווען, — האָט ווײַטער אָנגעהויבען סאַלאַמאַנדראָוו, און זײַן בליק האָט זיך אונבעוועגליך אָבגעשטעלט אויף קילאָוויטשן. — איך האָב געלערנט יודיש ספרים, כ'האָב נאָכגעפֿאָרשט יודישע שריפֿטען און איך האָב אין ערגעץ נישט קײן שפור געפֿונען פֿון דער מיאוסער לעגענדע, אַז וועלכע ס'איז יודען זאָלען געברויכען קריסטליך בלוט. איך האָב דאָס עפֿענטליך געזאָגט דעם עולם אין קירכע, נאָר מען האָט מיר נישט געגלויבט. איך בין אַוועק צום געלעהרטעסטען מענש אין רוסלאַנד, צום אַרחיערײ פּאָרפֿירי און איך האָב בײַ איהם געפֿרעגט אַנ'עצה. אָבער אויך ער האָט מיר מיטגעטײלט אַז אין די שריפֿטען האָט ער נישט געפֿונען קײן אײנציג וואָרט, וועלכעס זאָל קענען דיענען אַלס בעווײַז פֿון דער שרעקליכער בעשולדיגונג. איך האָב דאָס דערצעהלט דעם עולם אין קירכע; איך האָב זיך פֿערופֿען אויפֿ'ן אַרחיערײ פּאָרפֿירי, אָבער אויך יעצט האָט מיר אַ טײל נישט געגלויבט. דער גובערנאַטאָר האָט מיר, ענדליך, פֿערבאָטען צו האַלטען אין קירכע דרשות וועגען צײַט־פֿראַגען אין ליבעראַלען גײַסט און דאַן האָב איך זיך אַוועקגעקעהרט פֿונ'ם גלחישען שטאַנד. איך האָב געזעהען, אַז בײַ אַזאַ צושטאַנד קען איך גאָר נישט אויפֿטהון.

— וואָס אַנבעלאַנגט דער פֿראַגע, וועגען וועלכער איהר רעדט — האָט ווייטער גערעדט סאַלאַמאַנדראָוו, — קען איך אייך זאָגען, אַז דאָס וואָס אברהם איז געגאַנגען מקריב זיין יצחק׳ן און וואָס יפתח האָט געוואָלט ברענגען פֿאַר אַ קרבן זיין טאָכטער, איז קיין בעווייז נישט. ווייל, ערשטענס, זענען די קינדער, וואָס האָבען געזאָלט זיין קרבנות אויך געוועזען יודישע; און, צווייטענס, זעהען מיר אַזעלכע ביישפּיעלען ביי אַלע פֿעלקער און די יעצטיגע קריסטען האָבען אויך אַמאָל מענשליכע קרבנות געהאַלטען פֿאַר די הייליגסטע זאַך.

סאַלאַמאַנדראָוו האָט טיעף אָבגעאָטעמט און זיינע אויגען, וועלכע זענען די גאַנצע צייט געווען געווענדעט אויף קילאָוויטש׳ן האָבען געברענט און זענען געוואָרען זעהר גרויס. עס האָט אויסגעזעהען, ווי די טעמאַ פֿונ׳ם געשפּרעך זאָל איהם שטאַרק אויפֿרעגען.

— נאָר דער פֿון אונז, וועלכער וועט שפּעטער אַרויסגעהען פֿון דאַנען און וועט פֿערשפּרייטען ליגענס און וועט פֿערגיסען דאָס בלוט פֿון יודען, וואָס זענען ברידער פֿון אונזערע אַפּאָסטאָלען...

דאָ האָט סאַלאַמאַנדראָוו אויפֿגעהערט צו רעדען, ווייל קילאָוויטש האָט דערפֿיהלט, אַז עמיצער קוקט אויף איהם און ער האָט זיך אויסגעדרעהט. ער האָט בעגעגענט סאַלאַמאַנדראָוו׳ס בליק און ס׳איז געווען קענטיג, אַז דער בליק איז איהם נישט אַנגענעהם. ער האָט זיך, אָבער, מיט אַלע כחות בעמיהט אויסצוהאַלטען סאַלאַמאַנדראָוו׳ס בליק. ער האָט אָבער דערפֿיהלט עפּעס אַ שווערקייט אין אַלע גליעדער, נאָך אַ מינוט און זיינע אויגען וועלען זיך פֿערמאַכען. עפּיס אַ געהיימע קראַפֿט וועט איהם אַ קלאַפּ טהון איבער׳ן רוקען און ער וועט מוזען פֿאַלען אויף די קניה. ער האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿונ׳ם אָרט און, ווי אַ בלינדער האָט ער זיך געלאָזט געהען צו סאַלאַמאַנדראָוו׳ן, גלייך צו זיין ברענענדיגען בליק. קילאָוויטש האָט דערביי געשמייכעלט מיט אַ גרויזאַמער מינע און האָט געזאָגט:

— אייער פּראָבע מיך צו היפּנאָטיזירען אינטערעסירט מיך זעהר. איך אינטערעסיר מיך שטאַרק מיט היפּנאָטישע פּראָבעס. יאָ, איך פֿערזיכער אייך... אָבער צי קען איך פֿרעגען, וואָס דאַרף דאָס בעדייטען?

קילאָוויטש האָט געוואַרט אויף אַן ענטפֿער. סאַלאַמאַנדראָוו האָט נישט געענטפֿערט. זיין געזיכט איז געווען שרעקליך בלאַס און עס האָט אויסגעזעהען, ווי דער טויט זאָל איבער איהם דורכגעהען און זאָל האָבען נאָר אין זיינע אויגען פֿערגעסען. פּלוצלונג האָט ער אָנגעהויבען צו בעוועגען מיט די ליפּען, ווי ער זאָל רעדען. אָבער קיינער האָט נישט געהערט קיין וואָרט. אויף אַלעמען האָט די סצענע געמאַכט אַ שרעקליכען איינדרוק.

קילאָוויטש איז געשטאַנען שטאַרק איבערראַשט. ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגען, אָבער ער האָט קוים אויסגערעדט:

— איהר זעהט... איהר זעהט...

— איך זעה אַ פֿרוי, זי איז עהנליך צו אייך. איך זעה אייער טויט! — האָט ענדליך סאַלאַמאַנדראָוו קוים אַרויסגערעדט און האָט זיך אָנגעכאַפּט מיט דער האַנד ביי׳ם קאָפּ.

און דאָס, וואָס סאַלאַמאַנדראָוו האָט ענדליך אָנגעהויבען צו רעדען, האָט אַרויס-

געפֿיהרט די איבריגע געזעלשאַפֿט פֿון דעֶר נישט־אָנגענעֶהמער אונבעוועגליכקייט. סאַלאַמאַנדראָוו'ס פֿריינד האָבען געוואוסט, אַז ער האָט געגלויבט, דאָס עֶר קעֶן פֿאַר־אויסזעֶהען דעֶם טויט פֿון אַ מענשען.

קילאָוויטש האָט זיך שוועֶר אָנגעשפּאַרט אין אַ שטוהל. ער איז געשטאַנען מיט פֿערמאַכֿטע אויגען און האָט אויסגעזעֶהען זעֶהר מיעד.

— איהר קעֶנט איבערשרעקען מענשען ביז צום טויט. — האָט אויסגעשריגען וועֶראַמשוקאַ. — ווילט איהר אויך איהם איבערשרעֶקען?

— יאָ. וואָס האָט איהר, אייגענטליך, געוואָלט? — האָט געפרעֶגט קאַפּוסטין. — עֶס איז שוין פֿעֶרגאַנגען צו־ווייט; צום טייוועֶל, ס'איז שוין צו־פֿיעל. — האָט ער ווידערהאָלט.

אָבער סאַלאַמאַנדראָוו האָט אויפֿגעהויבען די האַנד און קאַפּוסטין איז באַלד אַנטשוויגען געוואָרען. סאַשאַ האָט געוואָלט צוגעהעֶן צו קילאָוויטש'ן, נאָר ער איז אויך געבליבען שטעהען. און אין דער שטילקייט, וואָס איז געוואָרען, האָט קילאָוויטש געעֶפֿעֶנט די אויגען און האָט געשמייכעֶלט סאַלאַמאַנדראָוו'ן גלייך אין די אויגען.

— אייעֶר מוטער וואַרט אויף אייך — האָט געזאָגט סאַלאַמאַנדראָוו און האָט זיך נאָהעֶנטער אָנגעבויגען צו קילאָוויטש'עס געזיכֿט. אָבעֶר אין דעֶם זעֶלבעֶן אויגעֶנבליק האָט ער זיך שנעל אויפֿגעהויבען פֿון אָרט און האָט זיך גערוקט צוריק; ווייל קילאָוויטש האָט צונויפֿגעקלעֶמט די צייהן און איז צו איהם צוגעשפּרונגען מיט דראָהעֶנדע פֿויסטען.

— ס'איז גענוג! גענוג! — האָט ער אויסגערופֿען און האָט אויפֿגעהויבען איין פֿויסט.— איך זעה, אַז אויך אייעֶר מוטער וואַרט אויף אייך, זי איז אומרוהיג, ווייל איהר זעֶנט אַליין אַרויסגעגאַנגען. זי וואַרט אויף אייך!... האַ־האַ־האַ. — קילאָוויטש האָט אַראָפּגעלאָזט די האַנד און האָט זיך צולאַכֿט.

אָבער סאַלאַמאַנדראָוו האָט איהם גאַנץ ערנסט אָנגעקוקט און האָט געזאָגט מיט זיין געוועהנליכער, רוהיגער, עטוואָס קאַלטער שטימע:

יאָ, יאָ, איך וועֶל איהר נאָכֿגעהען, אַהין אין גרויסען שטילשטאַנד, וואו עֶס זענען נישטאָ קיין גרעניצען. דאָ האָט סאַלאַמאַנדראָוו געווענדעט זיין בליק אויף חנה־ליבע'ן, וועֶלכֿעֶ איז אויך דאָ געזעסען מיט אַן'אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ און מיט אַנגסט אין האַרצען. אין סאַלאַמאַנדראָוו'ס אויגען האָט זיך בעוויזען עֶפּעֶס אַ פֿייכֿטער גלאַנץ. אָלגאַ איסאַקאָוונאַ האָט זיך אין איהם אויפֿמערקזאַם איינגעקוקט און דאָ האָט זי מיט אַמאָל פֿעֶרשטאַנען, אַז סאַלאַמאַנדראָוו ליעבט דאָס יודישע מיידעֶל, וועֶלכֿעֶ קעֶן קיינמאָל נישט זיין זיינע.

— האַ־האַ־האַ! — האָט ווייטער געלאַכֿט קילאָוויטש. — אַ זעלטענע זאַך! האַ־האַ־האַ! דאָס מוז איך אייך זאָגען! מיך אינטערעסירען שטאַרק אַזעֶלכֿעֶ פּראָבעס פֿון היפּנאָטיזם.

ער איז צוגעֶגאַנגען צום טיש און האָט זיך אָנגעגאָסען אַ גלאָז סאָדאַ־וואַסער. סאַלאַמאַנדראָוו האָט זיך אויך אָנגעגאָסען אַ גלאָז וויין און האָט אויסגעטרונקען. קילאָוויטש האָט געקוקט גלייך אויף סאַלאַמאַנדראָוו'ן און האָט זיך גאָרנישט בעליידיגט, וואָס יענער האָט איהם גאָרנישט געעֶנטפֿעֶרט.

— זעֶהר גוט! ס'איז געווען זעֶהר אינטערעסאַנט — האָט ער געזאָגט. — און ס'האָט

אויסגעזעהען גאַנץ ווי אויף דער וואָהר. האַ-האַ! איך וועל דאָס נישט פֿערגעסען!

— איך גלויב אייך דאָס אויך נישט! — האָט געענטפֿערט סאַלאַמאַנדראָוו נישט קוקענדיג אויף קילאָוויטש'ן.

קילאָוויטש האָט אויסגעטרונקען דאָס וואַסער, מיט דער האַנד האָט ער זיך אָבגעווישט די ליפּען און האָט אַרויסגענומען פֿון דער קעשענע אַ פּראָסט זייגער'ל.

— איך רעכען, אַז ס'איז שוין צײַט אַהיימצוגעהען, — האָט ער זיך געווענדעט צו סאַשאַ'ן, וועלכער איז געווען גרייט איהם צו פֿאָלגען. און ווען זיי האָבען זיך געזעגענט, האָט קילאָוויטש זיך געמאַכט, ווי ער זאָל גאָרנישט האָבען בעמערקט, אַז די געזעלשאַפֿט האָט געשוויגען און איז געזעסען אײַנגעהאַלטען און אַז ער אַליין האָט געשטערט דער געזעלשאַפֿט זיך גוט צו פֿיהלען.

ווען זיי זענען אַרויסגעגאַנגען אויף דער גאַס האָט קילאָוויטש געזאָגט:

— אַ מערקווירדיגע פֿערזאַמלונג פֿון אויסטערלישע מענשען. יאָ, דאָס איז די אינטעליגענץ. און פֿון די דאָזיגע מענשען ערוואַרט דאָס פֿאָלק הילף און מיטווירקונג!

סאַשאַ האָט געשוויגען. קילאָוויטש וואָלט בײַ איהם גערן אויסגעפֿרעגט וועגען סעגאַל'ן, נאָר ער האָט דערצו שוין קיין מוט נישט געהאַט. ס'האָט זיך דאָ אַרײַנגעמישט דער טײַוועל אַליין, — האָט ער בײַ זיך געטראַכט. — פּונקט הײַנט האָט ער דאָ געדאַרפֿט זײַן. און וואָס, אַז ער האָט מיך דערקענט?... יאָ, ס'איז דערין קיין צווייפֿעל נישט! און גאַדיר נאָך דעם געוועזענעם גלח!...

קילאָוויטש איז געגאַנגען שווייגענדיג, פֿערטיפֿט אין זײַנע געדאַנקען. נאָר ווען ער האָט זיך געזעגענט מיט סאַשאַ'ן און זיי האָבען זיך אָבגערעדט, וואו זיך צו טרעפֿען אויפֿ'ן צווייטען טאָג, האָט קילאָוויטש שוין געהאַט בעשלאָסען, וואָס ער האָט צו טהון.

זעקסטעס קאַפּיטעל.

אומזיסט האָט סעגאַל אויפֿ'ן אַנדערען טאָג געוואַרט אויף סאַשאַ'ן. אויך אויפֿ'ן דריטען טאָג איז ער נישט געקומען. נערוועז איז סעגאַל אַרומגעגאַנגען איבער פֿלאָראָוו'ס וואוינונג און ווען מען האָט בײַ איהם געפֿרעגט די סבה פֿון זײַן אויפֿרעגונג, האָט ער מיט האַלבע-ווערטער געענטפֿערט: ער מוז רעדען מיט סאַשאַ'ן. ער האָט אויך חנה-ליבע'ן נישט געזאָגט, צו-וואָס ער האָט אײַנגעלאַדען סאַשאַ'ן און זי האָט בײַ איהם נישט געפֿרעגט. זי האָט פֿערשטאַנען, אַז עס מוז זײַן עפּיס וויכטיגעס, וואָס האָט אַזוי אויפֿגערעגט דעם ברודער.

אין אָבענד, נאָך מיטאָג, האָט חנה-ליבע זיך אָנגעטהון אום זיך אַביסעל דורכצוגעהען.

— איך וועל באַלד צוריקקומען, — האָט זי געזאָגט.

אויף דער גאַס האָט זי גענומען אַ שליטען און האָט געהייסען פֿאָהרען אַהין, וואו סאַשאַ האָט געוואוינט. זי האָט געוואוסט, וואו ער וואוינט, אָבער זי איז בײַ איהם נאָך קיינמאָל נישט געוועזען. ער האָט זי קיינמאָל נישט אײַנגעלאַדען, אַז זי זאָל צו איהם קומען. און ווען ער זאָל זי אַמאָל געווען אײַנגעלאַדען, וואָלט זי באַלד אײַנגעגאַנגען; זי וואָלט קיין מינוט נישט געטראַכט, צי זאָל זי געהען, צי נישט. זי איז יעצט געווען

זעהר רויט פֿאַר אויפֿרעגונג וואָס זי קומט צו איהם, ווען ער האָט זי נישט אײַנגעלאַדען און אָהן זײַן וויסען. זי האָט אָבער איהם געוואָלט זאָגען, אַז איהר ברודער וואַרט אויף איהם און אַז ער ברויכט דורכאויס מיט איהם זיך זעהען און מיט איהם עפּיס איבעררעדען. אַז דאָ האַנדעלט זיך נישט וועגען פּריוואַטע זאַכען, האָט חנה־ליבע גוט פֿערשטאַנען. דערצו איז איהר ברודער צו אַ דעליקאַטער מענש.

דער שליטען האָט זיך אָבגעשטעלט בײַם הויז, וואו ס׳האָט געוואוינט סאַשאַ. און ווען זי האָט בעצאָהלט דעם פוהרמאַן, האָט זי בעמערקט עפּעס אַ יונגענמאַן, וועלכער איז געשטאַנען אויפֿ׳ן טראָטואַר און האָט אויף איהר אויפֿמערקזאַם געקוקט. ס׳איז געווען צו דערקענען, אַז ס׳איז איהם זעהר קאַלט; ווײַל ער האָט געקלאַפּט איין פֿוס אין אַנדערען און האָט טיף אַרײַנגעשטעקט די הענד אין די אַרבעל.

חנה־ליבע איז שנעל אַרויפֿגעגאַנגען אויף די טרעפּ און האָט זיך אָבגעשטעלט אויפֿ׳ן פֿיערטען שטאָק. זי האָט אָנגעקלאַפּט אין טהיר. קײנער האָט נישט געענטפֿערט. זי האָט ווידער אָנגעקלאַפּט און האָט בעמערקט, אַז די טהיר איז נישט אינגאַנצען צוגעשפּאַרט, און ווען קײנער האָט איהר ווידער נישט געענטפֿערט, האָט זי פֿאָרזיכטיג אויפֿגעעפֿענט די טהיר און איז אַרײַנגעגאַנגען צו סאַשאַ׳ן אין צימער. ס׳איז דאָרט קײנער נישט געווען. וואו האָט ער געקענט זײַן? און פֿאַרוואָס איז די טהיר געווען נישט צוגעמאַכט? מן־הסתם, וועט ער באַלד קומען. זי האָט זיך אַרומגעקוקט אין צימער, זי האָט דערזעהען די אָרימע בעל־הבתישקײַט פֿון צימער: אַ שמאָלע אײַזערנע בעטעל; אַ פּראָסט טישעל, וואָס זײַן שופֿלאָד איז געווען אַרויסגערוקט; אויפֿ׳ן טישעל איז געליגען אַ פֿערשריבענער בויגען פּאַפּיר. זי האָט אָבגעווענדעט די אויגען, אַז עס זאָל זיך איהר נישט גלוסטען איבערלײענען אַ פרעמדען בריעף, אָבער דאָ האָט זי בעמערקט איהר אײגענעם נאָמען אָנגעשריבען אויפֿ׳ן בויגען פּאַפּיר. „פֿאַר חנה־ליבע׳ן״, איז דאָ געשטאַנען אונטערגעשטראָכען מיט אַ רויטען בלײַשטיפֿט. זי האָט גענומען דאָס פּאַפּיר. ס׳איז, ווירקליך, געווען געווענדעט צו איהר און געשריבען מיט סאַשאַ׳ס האַנד. ס׳איז שוין געווען דונקעל און זי איז צוגעגאַנגען צום פֿענסטער אום דעם בריעף איבערצולײענען. זי האָט געכאַפּט אַ קוק פֿון פֿענסטער, האָט דערזעהען פֿון אַלע זײַטען מיט שנעע פֿערשיטענע דעכער און אונטען אַ שמאָלען טונקעלען הויף. חנה־ליבע האָט געלײענט:

— זאָל איך אַרויף אויף אַ בוים און אויסשפּרײטען בענשענדיג מײַנע הענד איבער דיר, ווען דו בויגסט זיך אָן איבער אַ בלימעל אין פֿעלד? אָדער זאָל איך שטעהען בײַ׳ם טײַך, ווען דו נעסט זיך באָדען און דיר ערקלערען מײַן ליעבע דורך די טענער פֿון פֿונקעלנדע וואַסער־טראָפּען?

— זאָל איך דיך אָבברעכען ווי אַ רויז און דיך אַרײַנלעגען אין הײסען בלוט, וואָס רינט פֿון מײַן האַרץ, ביז איהרע בלעטער וועלען זיך עפֿענען, דאָס הײסט דײַנע הײסע רויטע ליפּען...

חנה־ליבע האָט אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ; עס האָט איהר אויסגעזעהען, אַז עמיצער איז אַרײַנגעקומען אין צימער. זי האָט שווער אָבגעאָטעמט און האָט פֿעסט צוגעהאַלטען דאָס פּאַפּיר.

און אײדער זי האָט זיך איבערצײַגט, צי איז, ווירקליך, עמיצער אַרײַנגעקומען אין צימער, האָט זי דערהערט אַ פרעמדע שטימע:

— איך בעט אייך איבער, פריילין, וואס איך שטער אייך אין אייער העכסט־אינטערעסאנטען לייענען; אבער איך מוז זיך איבערצייגען, אז דער בריעף איז אדרעסירט צו אייך?

דער פרעמדער איז געשטאנען זעהר נאהענט צו חנה־ליבע'ן און האט פלוצלונג אויסגעשטרעקט די האנד נאכ'ן פאפיער.

— וואס ווילט איהר? וואס ווילט איהר? האט חנה־ליבע געשטאמעלט. זי האט כמעט נישט געקענט רעדען פאר שרעק. זי האט געמאכט א געשווינדע בעוועגונג צו דער טהיר. אבער דער פרעמדער האט מיט איין האנד זי אנגעחאפט ביי'ם אקסעל און מיט דער צווייטער האט ער פעסט געהאלטען די עקען פונ'ם פאפיער.

— לאזט עס אב! דאס איז מיינס! וואס פאר א רעכט האט איהר דאס וועלען צו נעהמען! — האט חנה־ליבע געשריגען, — ראטעוועט! ראטעוועט!

— שווייגט! — האט אויסגעשריגען דער פרעמדער און האט נאך שטארקער צונויפגעפרעסט חנה־ליבע'ס ארם, — אנדערש וועל איך דיר מיט געוואלד פערשטאפען דאס מויל.

און ווען חנה־ליבע איז געבליבען שווייגען, ווייל זי האט געגלויבט, אז דער דאזיגער פערברעכער קען זי אויך דער'הרג'ענען, האט זי בעמערקט, אז אין צימער איז אריינגעקומען נאך א מענש.

— אזוי איז גוט! עס זעהט אויס, אז איהר זענט פונקטליכער, ווי מען האט דאס געמיינט! — האט געזאגט דער ערשטער און האט צוגענומען ביי חנה־ליבע'ן דאס פאפיער.

— איך בין אייך זעהר דאנקבאר, וואס איהר האט מיט אמאל זיך מודה געווען, אז דער בריעף איז געשריבען צו אייך. א גרויסען דאנק אייך, וואס איהר האט אונז נישט געלאזט לאנג ווארטען, און גלייך געגאנגען אין אונזער נעץ, — האט דער ערשטער איראניש זיך צולאכט.

— אלזא, — האט ער זיך ווידער געווענדעט צום צווייטען — יעצט קענען מיר אוועקגעהן אין דער אנגענעהמער געזעלשאפט פון דעם פריילין. איז אונטען דא א שליטען?

— יא, — האט געענטפערט דער צווייטער.

— קענען מיר אייך בעטען מיט אונז צו געהען?

— וואוהין? ווי וואגט איהר דאס מיר צו זאגען... — האט חנה־ליבע געפרובט רעדען.

דער ערשטער פרעמדער האט ארויסגענומען פון דער קעשענע א צייכניש פון דער געהיים־פאליציי.

חנה־ליבע האט זיך ארומגעקוקט אין סאשא'ס צימער. ס'האט זיך איהר געגלוסט וויינען; אויף סאשא'ן האט זי ביי זיי נישט געפרעגט. זי האט פערשטאנען, וואס ס'איז געשעהען און אהן ווערטער איז זי נאכגעגאנגען די צוויי געהיים־אגענטען.

זיבענטעס קאפיטעל.

יעצט וועלען מיר זיך אומקעהרען צו חנה־ליבע'ן אין שטעדטיל און זעהען ווער זי

אִיז, ווִי אַזוֹי זִי האָט פֿערבראַכט אִיהרע קִינדער=יאָהרען, און וואָס זִי האָט געצוואוּנגען צוּ אַנטלויפֿען צום גע׳שמד׳טען בּרוּדער, וועלכען זִי האָט אַפֿילוּ נִישט געקענט און פֿון אִיהם קיינמאָל נִישט געהערט.

דאָס שטעדטעל, וואוּ חנה=לִיבּע אִיז געבּוֹירען געוואָרען, לִיעגט בּיי׳ם דניעפּר.

דאָס אִיז איינס פֿון דִי קלײנע און ענגע שטעדטלעך, וואָס טרעפֿען זִיך אָפֿט אִין דער „טשערטאַ“.

ווען חנה=לִיבּע׳ס פֿאָטער, דער אַלטער סעגאַל, אִיז געלעגען אויפֿ׳ן טויטען בּעט, האָט ער מִיט דִי צִיטערנדִיגע לִיפּען אויסגערעדט אַ קללה:

— קיינמאָל וועל אִיך דִיר דאָס נִישט מוחל זיין! פֿערשאָלטען זאָלסט זיין דוּ און דיינע קִינד׳ס קִינדער! פֿערשאָלטען זאָלסטוּ ווערען דערפֿאַר, ווייל דוּ האָסט אִיבּערגעבּיטען דיין גלויבּען. קיינמאָל וועט דִיר דאָס קיינער נִישט מוחל זיין! פֿערשאָלטען זאָלסטוּ זיין...

דאָס האָט דער אַלטער געשאָלטען זיין עלטסטען זוהן, חנה=לִיבּע׳ס בּרוּדער, וועלכער האָט זִיך גע׳שמד׳ט צוּלִיעבּ דעם, וואָס ער האָט געוואָלט אַנקומען אִין אוּניווערזִיטעט.

פֿון אַלע קִינדער, אִיז חנה=לִיבּע געווען דִי יוּנגסטע. זִי האָט נִישט געקענט געדענקען אִיהר בּרוּדער, ווייל זִי אִיז געווען אוּיף אַ סך יוּנגער פֿון אִיהם. זיין נאָמען האָט מען אִין שטוּבּ קיינמאָל נִישט דערמאָנט. נאָר איינמאָל, ווען זיין נאָמען, אַלס אַ זעלטענער אַדוואָקאַט, אִיז דערמאָנט געוואָרען בּיי איינעם פֿון דִי גרעסטע פּראָצעסען, האָט זִי געהערט, ווִי דִי עלטערע שוועסטער און בּרִידער האָבּען עפּיס דערמאָנט וועגען זייער געוועזענעם בּרוּדער.

מען האָט וועגען אִיהם גערעדט געהיימניספֿול און שטִיל און חנה=לִיבּע האָט זעהר ווייניג פֿערשטאַנען פֿון דעם, וואָס מען האָט גערעדט.

אִין אִיהרע געדאַנקען האָט זִיך אַרוּם זיין נאָמען אויסגעוועבּט אַ גאַנצע לעגענדע, וועלכע האָט אִין אִיהר דערוועקט אַ עפּיס אַ מורא, אַ נייגיריגקייט, נאָך מעהר דערפֿאַר, ווייל זִי האָט נִישט רעכט פֿערשטאַנען, וואָס ער האָט געטהוּן. זִי האָט נאָר פֿערשטאַנען, אַז ער האָט עפּיס אַזוינס געטהוּן, וועגען וואָס מען האָט נִישט געטאָרט רעדען. און וואָס עלטער חנה=לִיבּע אִיז געוואָרען, אַלץ מעהר האָט זִי געטראַכט וועגען אִיהר פֿרעמדען בּרוּדער, וועלכער וואוינט ערגעץ ווייט אִין רוסלאַנד.

— וואָס אַזוינס שרעקליכעס האָט ער געטהוּן? און ווִי האָט גאָט נאָך דעם געקענט אִיהם לאָזען לעבּען. שטוּנדען=לאַנג האָט חנה=לִיבּע געקענט זִיצען און טראַכטען וועגען דִי דאָזיגע פֿראַגע בִּיז זִי האָט זִיך נִישט געקענט איינהאַלטען און אִיז געלאָפֿען צוּ דער מוּטער.

דִי פֿרוי סעגאַל אִיז נִישט געווען ענדליך צוּ דִי אִיבּריגע קליינשטעדטלדִיגע ווייבּער. זִי אִיז געווען קליין און צאַרט און אִין אִיהר געזִיכט האָט מען נאָך געקענט דערקענען שפּוּרען פֿון אִיהר געוועזענער שענקייט.

אִיהרע עלטערען זענען געווען פֿערמעגליכע לייט און זיי האָבּען געשִיקט זייער טאָכטער אִין גימנאַזיוּם, וואָס אִיז געווען בּיי זיי אִין שטעדטעל. דערפֿאַר אִיז זִי טאַקי געקומען צוּ אַ גוּטען שדוּך. אִיהר מאַן אִיז געווען אַנ׳אַגענט פֿון אַ גרויסער אָדעסער

פֿירמע און האָט אַ סך פֿערדיענט. אַלע זײַנע קינדער זענען גוט דערצויגען געוואָרען און האָבען בעזוכט מיטעל־שולען.

די זיהן זענען זיך צופֿאָהרען פֿון דערהיים אין אַנדערע שטעדט און די טעכטער האָבען געוואַרט אין דערהיים ביז עס וועט זיך געפֿינען פֿאַר זיי אַ חתן.

די לעצטע טאָכטער, ציפּע, האָט געהייראַטעט פֿון דערזעלבער שטאָדט מיט אַ מאַנופֿאַקטור־קרעמער, דעם געלען אַבראַם. דאָס געשעפֿט איז גוט געגאַנגען און דאָס יונגע פּאָר׳ל האָט געלעבט זעהר גוט; אין אַ יאָהר אַרום איז בײַ זיי געבוירען געוואָרען אַ זוהן.

יעצט איז אין דער היים געבליבען נאָר חנה־ליבע; זי איז געווען אויף אַ סך יונגער פֿון די איבעריגע. פֿאַר איהר האָט געוואָלט בלײַבען דאָס הויז און דאָס קליינע פֿערמעגען, וואָס איז נאָך איבערגעבליבען נאָך דעם, ווי די עלטערע שוועסטער האָבען שוין בעקומען זייער נדן.

ס׳איז געווען אַנ׳אַלט הילצערן הויז מיט אַ קליינעם גאָרטען, מיט אַ הויף און מיט אַ שטאַל.

דאָס שטעדטעל, וואו חנה־ליבע האָט געוואוינט איז, אייגענטליך, געווען אַ פֿאָרשטאָדט מיט צוואָרפֿענע הײַזער און גערטענער. זומער פֿלעגט דאָס שטעדטעל ווערען ווײַס פֿונ׳ם בליהען פֿון די עפּעל און קאַרשענבוימער.

אויפֿ׳ן ברעג פֿונ׳ם דניעפּר איז אום זומער געוואַקסען גראָז און פֿערשידענפֿאַרביגע בלומען און אום ווינטער איז ער געווען בעדעקט מיט שנעעם ווײַסען שנעע.

די קינדער פֿון שטעדטעל פֿלעגען זיך דאָ שפּיעלען. אויך חנה־ליבע פֿלעגט אַנטייל נעהמען אין זייערע שפּיעלען. איהר חבר איז אויך געווען אַ קריסטליך יונגעל פֿון זייערע שכנים, פֿעדיאַ.

ער איז שטענדיג געווען אויפֿגעלעגט צום שפּיעלען און האָט אַלע מאָל אויסגעטראַכט נײַע און פֿרעהליכע שפּיעלען. לערנען האָט פֿעדיאַ נישט ליעב געהאַט און פֿלעגט אָפֿט דורכלאָזען די לעקציעס אין דער שולע. ענדליך, האָט ער גאָר אויפֿגעהערט צו בעזוכען די שולע און זײַנע עלטערן האָבען זיך נישט שטאַרק געזאָרגט איבער דעם, ווײַל זיי, די אַלטע פּויערים, סוחאָסוועסקי׳ס, האָבען גערעכענט, אַז די שולע, וועלכע מען האָט יעצט אויסגעטראַכט, ברענגט נישט קיין גוטס.

סוחאָסוועסקי אַליין, האָט כמעט נישט געקענט אונטערשרײַבען זײַן נאָמען, נישט קוקענדיג דערויף, וואָס ער איז געווען אַ רײַכער געשעפֿטס־מאַן און האָט פֿערנומען אַנ׳אָנגעזעהענעם אָרט צווישען די אָרטיגע סוחרים.

נאָר דאָס איז גאָר נישט געווען נויטיג. די גאַנצע בוכהאַלטעריע האָט ער געהאַלטען אין קאָפּ און דאָרט, וואו ער האָט אָבגענאַרט די מענשען, מיט וועלכע ער האָט געהאַנדעלט, האָט מען דאָס נישט געדאַרפֿט פֿערשרײַבען און איבערלייענען.

פֿעדיאַ איז געראָטען אין פֿאָטער. ער איז געווען פֿויל און שטומפּיג צום לערנען, דאַגעגען צום האַנדעל איז דאָס געווען אַ חיטרער יונג, וועלכער האָט גוט געוואוסט, וואָס ער האָט צו טהון, ווען עס גערדט אין פֿערדיענסט.

זומער פֿלעגט פֿעדיאַ זיך שטענדיג שפּיעלען בײַ׳ם טײַך, צווישען סעאַל׳ס הויז און דעם הײַפֿעל פֿון זײַן פֿאָטער.

פֿון בײדע זײַטען האָבען זיך געצויגען גערטענער ביז׳ן ברעג, און צווישען זײ זענען געשטאַנען צוואָרפֿען קלײנע הײַזלעך מיט רויטע דעכער.

פֿון אײן זײַט טײַך זענען די גערטענער געווען רײַכער און האָבען געהערט צו יודען.

ווענינער האָט עס פֿעדיאַ׳ן געצויגען אויף דער אַנדערע זײַט, וואו ס׳האָט געוואוינט די קריסטליכע בעפֿעלקערונג. זי איז בעשטאַנען פֿון פּראָסטע אַרבײַטער, וועלכע האָבען געטהון גראָבע אַרבײַט. די דאָזיגע אַרבײַטער זענען געווען ערנסט און קײן שקצ׳ישע שטיקלעך האָט מען זיך מיט זײ נישט געקענט ערלויבען.

דאַגעגען האָט פֿעדיאַ געהאַט דאָס גרעסטע פֿערגניגען נאָכצולויפֿען יודען און זײ ווײַזען אַ לאַנגע נאָז, אָדער זיך בעהאַלטען און וואַרפֿען אין זײ שטײנדלעך.

צו חנה־ליבע׳ן האָט ער זיך, אָבער, בעצויגען גאַנץ פֿרײַנדליך. און חנה־ליבע האָט אַלס קינד זיך געשפּילט מיט דעם דאָזיגען קריסטליכען יונגעל. זי האָט נאָך ניט געוואוסט וועגען דעם האַס צווישען יודען און קריסטען, וועלכער דויערט שוין העכער צוויי טויזענד יאָהר.

פֿעדיאַ האָט אָפֿט פֿאָרגעלעגט צו שפּילען אין אַזעלכע שפּילען, וועלכע האָבען געהאַט אַ שייכות צו יודען. ער האָט בעשטימט געוואוסט, אַז יודען מישען־צו קריסטליך בלוט צו די מצות. נאָר, ווען חנה־ליבע פֿלעגט אויף איהם קוקען מיט פֿערוואונדערונג און נאָכדעם וויינען, ווײַל זי האָט מורא געהאַט פֿאַר די שרעקליכע זאַכען, וואָס ער האָט איהר דערצעהלט, פֿלעגט פֿעדיאַ זיך נישט עקש׳ענען, אַז דאָס איז אמת און פֿלעגט אַנטשוויגען בלײַבען.

אום פּריהלינג, פּונקט פֿאַר דעם יודישען פּסח, איז פּלוצלונג פֿערשוואונדען געוואָרען אַ קריסטליך קינד.

שפּעטער האָט מען דאָס קינד געפֿונען נעבען טײַך הענגען אויף אַ בוימעל. די קריסטען זענען געווען איבערצײַגט, אַז די יודען האָבען עס דער׳הרג׳עט און אויסגעצאַפּט פֿון איהם דאָס בלוט פֿאַר די מצות.

די קריסטליכע בעפֿעלקערונג איז געוואָרען שטאַרק אויפֿגעבראַכט אויף די יודען און אין שטעדטעל האָט געקאָכט. די קריסטען האָבען זיך צונויפֿגעזאַמעלט אין גרופּען און האָבען געשאָלטען די יודען מיט שרעקליכע קללות.

די יודען האָבען זיך דורכגע׳גנב׳עט אין גאַס אַרײַן. זײ האָבען מורא געהאַט אַרויסצוגעהען פֿון שטוב און האָבען געציטערט בײַ יעדען גערויש.

דער דאָזיגער פּסח איז געווען זעהר אַ שווערער, נאָר פֿון די דראָהונגען איז גאָר נישט געוואָרען און די יודען זענען אָבגעקומען בלויז מיט שרעק.

ווען חנה־ליבע האָט זיך נאָך פּסח ווידער בעגעגנט מיט פֿעדיאַ׳ן, איז ער זיך מיט איהר בעגאַנגען שוין נישט ווי פֿריהער.

— צי האָב איך דאָס נישט גע׳טענה׳ט שטענדיג? וואָס? אַז איהר שמירט די פֿאָרלאָגעם אין דער שוהל מיט קריסטליך בלוט? וואָס?... און אײַערע מצות... פֿע! זשידאָווקאַ!

פֿעדיאַ האָט אַ שפּײַ געטהון.

חנה־ליבע האָט איהם מיט שרעק אָנגעקוקט און האָט זיך באַלד געלאָזט לויפֿען פֿון איהם מיט אַלע כחות.

— הע, דו, וואַרט! איך האָב דאָך ניִשט געזאָגט, אַז דאָס האָסטו געטהון, אָדער יעניצער פֿון אייער הויז!... וואַרט אויס!... האָסטו דען פֿערגעסען, אַז דו האָסט מיר צוגעזאָגט צו געבען אַ פֿינגעריל מיט אַ גריִנעם שטיינדעלע? ווייסט שוין ניִשט פֿון עפּעס צו זאָגען? ציִ ביזטו געוואָרען אַזוי קאַרג, ווי די אַנדערע יודען? איך וויל צוריק מיינע זאַכען!

חנה=ליבע האָט זיך אָבגעשטעלט. זי האָט געהאַט דאָס פֿינגעריל אין קעשענע. זי האָט צוגעזאָגט פֿעדיאַ'ן, אַז זי וועט איהם ברענגען דאָס פֿינגעריל פֿון דער מוטער'ס אַ קעסטעלע, וואו עס זענען געליגען אַ סך אַלטע זאַכען.

זי האָט ניִשט געוואָלט, אַז ער זאָל מיינען, אַז זי נאַרט איהם אָב, אָדער, אַז זי איז קאַרג. ניין! זאָל ער זעהען, אַז די יודען זענען ניִשט אַזוי שלעכט, ווי ער זאָגט.

זי איז צו איהם צוגעגאַנגען, האָט איהם געגעבען דאָס פֿינגעריל און ווען ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנד נאָכ'ן פֿינגעריל און זיינע אויגען האָבען דערביי געפֿונקעלט פֿאַר פֿרייד — האָט זי געפֿיהלט, אַז זי דאַרף ניִשט אַנטלויפֿען פֿאַר איהם.

און ווידער זענען זיי געוואָרען פֿריינד און ער האָט איהר שוין מעהר ניִשט דערצעהלט וועגען צו=מישען קריסטליך בלוט אין די מצות.

אַכטעס קאַפּיטעל.

ס'איז אָנגעקומען דער זומער און חנה=ליבע האָט ווייניגער געשפּיעלט, ווייל זי האָט מיט אַ לעהרער אָנגעהויבען לערנען לשון=קודש. חנה=ליבע האָט גאָרניִשט געהאַט געגען דעם און אויסער דעם האָט די מוטער דאָס שטאַרק געוואָלט.

פֿרוי סעגאַל האָט אין דער יוגענד בעזוכט אַ רוסיש גימנאַזיום, און האָט יעצט יעדען טאָג געלייענט די רוסישע צייטונג „נאָוואָסטי” און פֿונדעסטוועגען האָט זי ניִשט געקענט פֿערשטעהן דעם מין יודען, וועלכע פֿלעגען בעדויערען, פֿאַרוואָס זיי זענען ניִשט קיין קריסטען. און מיט טרויער האָט זי זיך דערמאָנט אין איהר עלטערען זוהן, דעם בעריהמטען אַדוואָקאַט, וועלכער האָט אויך צוליעב קאַריערע זיך גע'שמד'ט.

איהר אייגענעם זוהן, איהר בכור האָט זי דאָך, ניִשט געקענט פֿערשעלטען און ביי זיך אין האַרצען האָט זי געטראָגען זיין אָנדענקען.

און ווען איהר זוהן וואָלט יעצט צו איהר צוריקגעקומען, וואָלט זי איהם אויפֿגענומען, זי וואָלט געציטערט פֿאַר פֿרייד, וואָס זי זעהט איהם.

ער איז, אָבער, מעהר ניִשט געקומען...

און איהר גאַנצע מוטער=ליעבע האָט זיך יעצט קאָנצענטרירט אויף דער יונגסטער טאָכטער, אויף חנה=ליבע'ן.

פֿאַר איהר האָט זי געזאַמעלט נדן און אויסשטאַטונג נאָך דאַן, ווען קיין מענש האָט זיך ניִשט אומגעקוקט אויפֿ'ן קליינעם מיידעל אין קורצען קליידעלע.

ביסלעכווייז האָט זי אָנגעפֿילט דעם גרויסען, מיט אייזען געשמידעטען קאַסטען, מיט בעט=געוואַנד.

וואו נאָר מען האָט פֿערקויפֿט ניִשט טייער גוטע לייוואַנד, האָט פֿרוי סעגאַל באַלד געקויפֿט און ניִשט געהאַלטען בסוד פֿאַר וועמען זי קויפֿט דאָס.

שטונדען-לאַנג האָט זי געקענט אָבשטעהען פֿאַר'ן קאַסטען און איבערלעגען די זאַכען און זיך דערמאָנען אין איהר אייגענער יוגענד און טראַכטען וועגען דער צייט, ווען חנה-ליבע וועט זיין אַ דערוואַקסען פֿרײלײן.

יאָ, די צייט איז גיך איבערגעלאָפֿען. נישט לאַנג, דוכט זיך, איז זי אַליין אַלט געוועזען זעכצעהן יאָהר און איז נאָך דער חתונה איבערגעפֿאָהרען אין הויז אויף דער לעסנאַיאַ גאַס, וואו זי וואוינט נאָך ביז יעצט. עס האָט זיך דאָ גאָרנישט געענדערט. די שטוהלען, די טישען, די בעטען, אַלץ שטעהט אויף דעמזעלבען אָרט. די זעלבע אַלטע זילבערנע לײַכטער אויפ'ן טישעל און דערזעלבער אַלט-פֿרענקישער בראָנזענער זייגער האָט געוויזען די מינוטען און די שטונדען, וואָס האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען אין יאָהרען.

די צימער, וועלכע ס'האָבען פֿערנומען די קינדער, זענען אַרויסגעגאַנגען אויפ'ן הויף און אויף דער גאַס. חנה-ליבע איז יעצט געוועזען שוין אַ היבש פֿרײלײן און האָט געהאַט איהר אייגען צימער. אַ טהיר פֿון איהר צימער האָט געפֿיהרט צו דער מוטער און ווען חנה-ליבע'ן פֿלעגט ווערען אומעטיג, פֿלעגט זי אַריינגעהן ביינאַכט צו דער מוטער.

פֿון דער אַנדער זייט הויז איז געוועזען אַ קליין, פֿינסטער צימער, וואו די פֿרוי סעגאַל פֿלעגט פֿערבערגען די לאַנגע ווינטער-אָבענדען. דאָ איז געשטאַנען אַ נעה-מאַשין און זי האָט דאָ גענעהט און געשטריקט.

דאָ זענען געשטאַנען שווערע קעסטלעך מיט אַלט זילבער, ווייל אין די צימערען צום דרויסען-צו איז געוועזען נישט זיכער צו האַלטען טייערע זאַכען. זיי וואָלטען זיך געוואָרפֿען אין די אויגען. אויסער דעם איז דאָ געוועזען היימליכער און דערפֿאַר איז די פֿרוי סעגאַל שטענדיג געזעסען דאָ. איינמאָל האָט אַ שכור'ער גוי שוין אַריינגעוואָרפֿען אַ שטיין אין עס-צימער, וואָס איז געוועזען מיט די פֿענסטער צום דרויסען; דאַגעגען אין דעם קליינעם הינטערשטען צימער איז נישט געוועזען קיין פֿענסטער און מען איז געוועזען גאַראַנטירט, אַז קיין שטיין וועט מען אַהער נישט אַריינוואַרפֿען.

נאָהענט צו דעם צימער איז אויך געוועזען די קיך. און ווען די אַלטע נאַסטיאַ האָט געענדיגט איהר אַרבייט פֿלעגט זי אויך אַריינקומען צו איהר בעל-הבית'טע און איהר העלפֿען אין דער אַרבייט.

העכער דרייסיג יאָהר האָט די אַלטע געדיענט אין דעם יודישען הויז און איז געוואָרען אַ מיטגליעד פֿון סעגאַל'ס פֿאַמיליע.

נאַסטיאַ איז געוועזען אַ פֿרומע קריסטין. ביי זיך אין קיך האָט זי אויסגעהאַנגען „הייליגע בילדער" און צלמים. יעדען זונטאָג פֿלעגט זי געהען אין צערקווע. דעם יודישען גאָט האָט זי געהאַלטען פֿאַר שוואַכער, ווי איהר אייגענעם און האָט רחמנות געהאַט אויף די יודען, וועלכע פֿערשטעהען נישט, וואָס פֿאַר אַ גאָט ס'איז בעסער. די יודען, האָט זי גערעכענט, זענען גוטע מענשען, וואָס זענען פֿערבלאָנדזעט ווען זיי גלויבען נישט אין קריסטוס'ן. זיי טהוען אָבער קיינעם קיין שלעכטס נישט און זענען נישט אַזוי ווי די קריסטען זאָגען.

די יודען, האָט זי געטראַכט, רייסען זיך אָפֿט-מאָל צווישען זיך. אָבער ביי זיי האָט זי קיינמאָל נישט געהערט אַזעלכע זידלערייען, ווי ביי די גוים, אויסערדעם, שכור'ן נישט די יודען. נאַסטיאַ האָט אין איהר לעבען נאָך נישט געזעהען אַ שכור'ען יודען.

יאָ, איינמאָל איז דער עלטסטער זוהן סעגאל'ס געקומען אַהיים שכור, און דאַן איז פֿאָרגעקומען צווישען איהם און דעם אַלטען פֿאָטער אַ שרעקליכע סצענע, נאָר דאָס איז געווען פֿערשטענדליך. דער יונגער סטודענט האָט זיך שטענדיג געפֿיהרט מיט נישט-יודישע חברים. און אַז זיי פֿלעגען זיך אָפּט אָנשכור'ען, איז פֿאַר קיינעם קיין סוד נישט געווען.

— ניין, זיי גלויבען נישט אין אונזער אמונה, נאָר אַלס מענשען זענען די יודען ניט ערגער פֿאַר די רוסען. און, ווען מען זאָל וועלען זאָגען דעם גאַנצען אמת, האָט מען ניט געקענט געפֿינען קיין יודישער קרעמער, וועלכער זאָל זיין אַזאַ שווינדלער, ווי דער נישט-יודישער סוחר סוחאָסווערסקי.

אַזוי פֿלעגט די אַלטע נאַסטיאַ שמועסען מיט די אַנדערע גויים.

ניינטעס קאַפּיטעל.

אין הערבסט איז חנה-ליבע אַריינגעטרעטען אין רוסישען גימנאַזיום. בלויז די רייכע יודען האָבען זיך געקענט ערלויבען צו שיקען די קינדער אין גימנאַזיום. איינינע פֿון זיי האָבען נישט מיט קיין גרויסען חשק אַריינגעגעבען די קינדער אין גימנאַזיום, ווייל דאָרט איז מען זיך מיט יודען שלעכט בעגאַנגען. „זשיד", „זשידאָווקאַ", דאָס האָבען זיי שטענדיג געהערט.

נאָר דאָס גימנאַזיום איז געווען דער איינציגער וועג צו דער בילדונג, און די יודען זענען שוין געוועהנט געוואָרען צו צרות און צו ערנידערונג. און זיי האָבען געדולדיג איבערגעטראָגען אויך די דאָזיגע בעציהונג צו זיי פֿון די רוסען.

די פֿרוי סעגאַל האָט בעזוכט די אויפֿזעהערין איבער'ן גימנאַזיום, אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ און האָט מיט איהר איבערגערעדט מכח חנה-ליבע'ן.

— אַך, יאָ, ליבע פֿרוי סעגאַל, — האָט אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ געזאָגט. — ס'איז זעהר שען פֿון אייער זייט, דאָס איהר ווילט געבען אייער טאָכטער אַ גוטע ערציהונג. ס'וועט איהר זיין גוט ביי אונז. אין דעם, קען איך אייך פֿערזיכערען. מיר שעצען הויך די אַלע, וועלכע פֿיהרען צו אַן'אויסגלייכונג און צו אַן'אַסימילאַציע צווישען יודישע און רוסישע קינדער. מיר קענען האָפֿען, אַז די צייט, וועלכע אייער טאָכטער וועט פֿערברענגען ביי אונז, וועט געבען גוטע פֿרוכטען.

אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ האָט געהאַלטען די הענד און די אויגען אויפֿגעהויבען צום הימעל און אויף איהרע ליפּען האָט געשפּילט אַ פֿיין שמייכעלע; אַמאָל, אין די יונגע יאָהרען איז זי געווען זעהר שען און האָט נאָך ביז יעצט נישט פֿערגעסען איהרע קאָקעטישע שטיק. אַפֿילו יעצט האָט זי אויך געהאַט גרויס ערפֿאָלג ביי יונגע-לייט.

זי האָט גערן גערעדט וועגען קונסט און וויסענשאַפֿט, אָבער שטענדיג איז זי אַרויסגעגאַנגען פֿון דעם רעליגיעזען שטאַנדפּונקט. זי פֿלעגט זיך שטענדיג אַרויסזאָגען, אַז זי איז אַ דינערין פֿונ'ם אַלמעכטיגען גאָט און איהר אויפֿגאַבע איז בלויז צו זאָרגען פֿאַר יונגע מיידלעך.

און ווי אַלע וואָס דינען בלויז צו גאָט — האָט זי ניט געזאַמעלט קיין רייכקייט אויף דער ערד. שטענדיג האָט איהר אויסגעפֿעהלט געלד, האָטש זי פֿלעגט זאָגען, אַז זי האָט זיך בעזעצט אין קליינעם שטעדטעל ביי'ם דניעפּר בלויז צוליעב דעם, אַז עס זאָל

ביי איהר נישט אַוועקגעהען צופֿיעל געלד. זי פֿלעגט לייהען געלד ביי די עלטערען פֿון די קינדער, וואָס האָבען בעזוכט איהר שולע און האָט דאָס געטהון אַזוי קונציג, אַז עס האָט אויסגעזעהען, דאָס זי טהוט זיי דערמיט אַ טובה. און ווער האָט איהר אָבגעזאָגט, ווען עס האָט זיך שטענדיג געהאַנדעלט וועגען אַ נאַרישקייט, וועגען אַ קליינער סומע! די קינדער וועלען דאָך נישט אייביג געהען אין דער שולע!

דערום האָט אַנאַ אַרקאַדיעווגאַ מעהר ליעב געהאַט די קינדער, וואָס ביי זייערע עלטערען האָט זי שוין עטליכע מאָל געליהען געלד, אָדער, וואָס זייערע עלטערען האָבען אויסגעזעהען גרייט צו זיין צו עפֿענען פֿאַר איהר זייער ביטעל. מיט איין וואָרט, אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ האָט גוט געלעבט מיט די רייכע עלטערן.

דעריבער האָט זיך אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ געפֿרעהט, וואָס חנה=ליבע טרעט אַריין צו איהר אין דער שולע, ווייל זי האָט געוואוסט, אַז די פֿרוי סעגאַל האָט געלד און אַז מען קען מיט איהר דורכקומען.

אין איין נאַסען, חמורנעם סעפּטעמבער=פֿריהמאָרגען האָט די פֿרוי סעגאַל בעגלייט איהר קליינע טאָכטער אין די שולע. פֿון יענער זייט דניעפּר זענען זיי איבער דעם בריק איבערגעגאַנגען אין די אייגענטליכע שטאָדט, וואו נעבען ראָטהויז האָט זיך געפֿונען דאָס מעדיעל=גימנאַזיום.

חנה=ליבע האָט מורא געהאַט, אַז זי וועט זיך פֿיהלען נישט גוט צווישען די נישט גאַסט=פֿריינדליכע קריסטליכע קינדער.

— מאַמע, — האָט זי געזאָגט צו דער מוטער, וועלכע האָט אין דעם נאַסען פֿריה=מאָרגען אויסגעזעהען בלאַס און האָט זיך דערמאָנט אין דעם טאָג, ווען זי אַליין איז צום ערשטען מאָל געגאַנגען אין די שולע.

— מאַמע, אויב מען וועט זיך מיט מיר נישט גוט בעגעהען, וועל איך נישט בלייבען אין גימנאַזיום! הערסט?

פֿרוי סעגאַל האָט אַ דריק געטהון חנה=ליבע'ס האַנד און האָט זיך איבער איהר אָנגעבויגען מיט אַ צערטליכען שמייכעל:

— ניין, מיין האַרץ! זיי וועלען זיך מיט דיר בעגעהען נישט ערגער, ווי זיי זענען זיך מיט אונז בעגאַנגען ביז אַהער. זיי געדולדיג און אויפֿמערקזאַם און גאָט וועט דיר העלפֿען.

— מאַמע, פֿאַרוואָס זענען אַלע מענשען נישט קיין יודען?

— ווייל זיי האָבען נישט געהאַט קיין געדולד צו וואַרטען אויף משיח'ן אַזוי לאַנג ווי מיר יודען. און ווען משיח וועט ענדליך קומען, וועלען אַלע מענשען זיין גוט איינער צום צווייטען.

— צי וועט ער אין=גיכען קומען?

— דאָס ווייסט קיינער נישט; מיר וואַרטען אויף איהם שטענדיג.

— ווען ער זאָל קענען יעצט קומען! ס'איז מיר אַזוי נישט גוט...

זיי זענען געקומען צום גימנאַזיום.

די געביידע פֿון גימנאַזיום איז געווען אַ פֿירקאַנטיגע און אין מיטען האָט זיך אויפֿגעהויבען אַ קיילעכדיגער טורם געפֿאַרבט אין בלויען מיט גאָלדענע שטערען. אויפֿ'ן טורם האָט זיך הויך געהאַלטען אַ גאָלדענער צלם. דאָס איז געווען דער דאַך פֿונ'ם קלויסטער אין גימנאַזיום. פֿרוי סעגאַל האָט אָנגעקוקט דעם טורם און ווען איהר בליק

איז געפֿאַלען אויפֿ'ן צלם, האָט זי זיך אָפּגעשטעלט ווי זי זאָל דאָרט דערפֿיהלט אַ פּלוצלונגען וועהטאָג.

— חנה־ליבע! קוק נאָר! — האָט זי לאַנגזאַם געזאָגט. — דאָס איז דײַער קלויסטער! דאָ דאַרפֿסטו ניט בעטען! ניין, מײַן קינד! דאָס איז דאָס איינציגע, וואָס דו דאַרפֿסט נישט טהון.

אויף אַ ווײַלע איז פֿרוי סעגאַל'ס געזיכט געוואָרען אומגעוועהנליך שטרענג. נאָר באַלד האָט זיך דער אויסדריק פֿון איהר געזיכט פֿערענדערט און אין איהרע אויגען האָבען זיך בעוויזען גרויסע טרעהרען.

זיי זענען אַרײַנגעגאַנגען אין גימנאַזיום.

צעהנטעס קאַפּיטעל.

— וואָס ווילט איהר? — האָט געפֿרעגט בײַ דער פֿרוי סעגאַל דער פֿערשלאָפֿענער שווייצאַר, נאָכדעם, ווי ער האָט צוריק צוגעמאַכט די טהיר.

— איך וויל רעדען מיט אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ, — האָט געענטפֿערט די פֿרוי סעגאַל. — זי וואַרט אויף מיר.

יעגאָר, דער שווייצאַר, האָט זיך לאַנגזאַם געגלעט זײַן לאַנגע, שוואַרצע באָרד און האָט בעטראַכט די ביידע שילערין.

— זי וועט בעזוכען אונזער שולע? — האָט ער געפֿרעגט.

די פֿרוי סעגאַל האָט איהם גאָרנישט געענטפֿערט און האָט איהם דערלאַנגט אַ זילבערנע מטבע.

ער האָט מיט אַמאָל איבערגעביטען דעם טאָן און האָט זיך טיעף פֿערנייגט.

— זייט־זשע מוחל, געדולדט מיר נאָך; אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ איז אויבען... ווי זאָל איך וועגען אײַך מעלדען?

— סעגאַל.

— אַ! זעהר גוט. זעהר גוט. ביטע...

יעגאָר איז געלאָפֿען פֿריזהער. אויבען אין פֿאָרער־הויז איז צו זיי אַרויסגעקומען אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ.

איהר זײַדען קלייד האָט זיך געלאָזט הערען; איהרע אויסגעשניטענע פּאַריזער שיך און העלע זײַדענע זאָקען האָבען אַרויסגעקוקט פֿון אונטער'ן קלייד.

— אַ גוטער מאָרגען! אַ גוטער מאָרגען! — האָט זי אויסגעשריען מיט איהר אַנגענעהמען קלינגענדיגען קול'כעל. — איך פֿרעה זיך זעהר אײַך צו זעהען! וואָס פֿאַר אַ שעהנער, געקרײַזעלטער קאָפּ! ווי הייסטו, מײַן קינד?

חנה־ליבע האָט שעמעוודיג געדרעהט מיט'ן קעפּיל און נאָר נישט געענטפֿערט.

— ענטפֿער־זשע, אַז אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ פֿרעגט דיך! האָט געזאָגט די מוטער.

— חנה־ליבע! — האָט אַרויסגעשטאַמעלט דאָס מיידעל.

— אוי, אוי! חנה־ליבע! — האָט איהר נאָכגערעדט אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ און האָט נאָכגעמאַכט חנה־ליבע'ס יודישען אַקצענט. — יאָ, בײַ אונז הייסט דאָס ליובאָוו און נאָך איינפֿאַכער — ליובאַ. און ווי הייסט אײַער מאַן, פֿרוי סעגאַל?

— יעקב...

— אַ שענער אור־אַלטער נאָמען! ווען דו וועסט אויסוואַקסען, מיין קינד, וועסטו, אַלזאָ, הייסען ליובאָוו יאַקאָוולעוונאַ. וויפֿיעל ביזטו אַלט?... נאָר דאָס וועל איך זעהען אין די פּאַפּיערען. יעצט וועלען מיר רעדען, וואָס זי קען. איך רעכען איבערצולאָזען די קליינע חנה־ליבע אין דער פֿאָרבערייטונגס־קלאַס, וואו מען וועט זי אויסלערנען דעם ריכטיגען רוסישען אַקצענט. גוט?

אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ האָט ליעבליך געגלעט חנה־ליבע'ן איבער די האָר.

— דו וועסט געוויס זיין אַן אויפֿמערקזאַם און פֿלייסיג מיידעלע!

אַ סך קולות און אַ קלאַפּעריי פֿון פֿיס האָבען זיך דערהערט אין דעם אויגענבליק אין דער גאַנצער געביידע. דאָס זענען אָנגעקומען די שילערינס און מיט אַ געלעכטער זיך צוגאַנגען איבער די קלאַסען.

— יאָ, מיין ליעבע פֿרוי סעגאַל. אַזוי וועט דאָס זיין — האָט געזאָגט אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ און האָט אויסגעשטרעקט דער פֿרוי סעגאַל די האַנד.

פֿרוי סעגאַל האָט אַ דריק־געטהון די אויסגעשטרעקטע האַנד, האָט אַ קוש־געטהון חנה־ליבע'ן און איז אַרויסגעגאַנגען, איבערלאָזענדיג איהר טאָכטער איינזאַם אין דער פֿרעמדער וועלט.

גרויסע און קליינע שילערינס זענען דורכגעלאָפֿען איבער'ן קאָרידאָר מיט ביכער אונטער די אָרעמס. זיי האָבען זיך געבויגען פֿאַר אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ און האָבען נייגעריג בעטראַכט חנה־ליבע'ן.

— דאָ האָב איך פֿאַר אייך אַ נייע שילערין, נאַטאַליאַ פּעטראָוונאַ, — האָט געזאָגט אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ צו אַ בלאַסען פֿרייליין, וואָס איז צו זיי צוגעקומען. — דאָס איז די קליינע „חנה־ליבע" סעגאַל, וועלכע וויל זיך ביי אונז לערנען רוסיש. מיר וועלען זי רופֿען ליובאַ און זי וועט אַריינטרעטען אין דער פֿאָרבערייטונגס־קלאַס.

— בעגריס דיך, ליובאַ, מיט נאַטאַליאַ פּעטראָוונאַ, — האָט געזאָגט אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ צו חנה־ליבע'ן, ווען דאָס מיידעלע האָט זיך געוואָרגען מיט די טרעהרען, אום זיך נישט הויך פֿונאַנדערצווויינען. זי איז געשטאַנען מיט אַן אַראָבגעלאָזטען קאָפּ און נישט געוואוסט, וואָס מיט זיך צו טהון.

— מען האָט זי, מן־הסתם, נישט געלערנט, אַז מען דאַרף זאָגען גוט מאָרגען, — האָט מיט אַן איראָנישען שמייכעל בעמערקט נאַטאַליאַ פּעטראָוונאַ. — לערנט מען דען נישט ביי אייך ווי אַזוי מען דאַרף זיך אַ בוק־טהון?

נאַטאַליאַ פּעטראָוונאַ איז געווען אַ לעהרערין אין די צוויי אונטערשטע קלאַסען. אין די איבריגע קלאַסען זענען געווען אַנדערע אויפֿזעהערינס, וועלכע האָבען אַכטונג געגעבען אויף די אָרדנונג און אויף די אויפֿפֿיהרונג פֿון די יונגע מיידלעך.

כמעט אַלע לעהרערינס און קלאַסען־אויפֿזעהערינס זענען געווען אַלטע פֿרייליינס, וועלכע ס'איז נישט געלונגען חתונה צו האָבען אין דער יוגענד און וועלכע האָבען שוין פֿערלוירען יעדע האָפֿנונג צו געפֿינען זיך אַמאָל אַ מאַן. זיי זענען געווען דערפֿאַר בייז אויף אַלע און האָבען געהאַט פֿערגניגען צו פֿערפֿאָלגען זייערע יונגערע שוועסטער, וועלכע האָבען נאָך אַזוי פֿיעל האָפֿנונגען און, אפשר, אַ גליקליכערע צוקונפֿט, ווי זייערע לעהרערינס.

נאַטאַליאַ פּעטראָוונאַ איז אויך געווען איינע פֿון די אומגליקליכע. זי האָט אַמאָל געהאַט אַ חתן און זי האָט פֿאַר איהם געטהון אַלץ וואָס אַ פֿרוי קען נאָר טהון. אָבער,

ער האָט זי נישט ליעב געהאַט איז האָט זי באַלד אוועקגעוואָרפֿען. פֿון דער צײַט אָן, איז נאַטאַליאַ פעטראָוונאַ געווען פֿײַנדליך געשטימט געגען דער וועלט, און געגען אַלע מענשען.

— אַלזאָ, דאָס איז דײַן קלאַס, — האָט זי געזאָגט צו חנה=ליבע'ן און האָט זי אַרײַנגעפֿירט אין אַ צימער, וואו עס זענען געזעסען אַנ'ערך עטליכע און צוואַנציג קלײנע מײדעלעך. ווען זי איז אַרײַנגעקומען זענען די שילערינס געוואָרען שטיל און זענען אויפֿגעשטאַנען פֿון זײערע ערטער.

— דו קענסט זיך זעצען נעבען מאַניאַ. זי איז אַ פֿלײסיגע און אַנ'אויפֿמערקזאַם מײדעלע. יעצט וועלען מיר אָבדאַוונען.

חנה=ליבע איז געבליבען שטעהן. זי האָט נישט פֿערשטאַנען, וואָס הײסט עס, אַז יעצט וועט מען אָבדאַוונען.

— האָסט נישט קײן אויערען? גיכער אַביסעל! — האָט שטרענג געזאָגט די לעהרערין און האָט בײז אַ קוק געטהון אויף חנה=ליבע'ן. יעצט וועלען מיר אָבדאַוונען.

— איך האָב שוין אין דערהײם בײ'ם אויפֿשטעהען געזאָגט אַ געבעט צו אונזער גאָט מיט מײַן מוטער, — האָט זי אַ ציטערנדע געענטפֿערט.

די איבריגע קינדער האָבען זיך צוגעהערט צו חנה=ליבע'ס ווערטער.

— איך ווײס נישט וועגען וואָס פֿאַר אַ גאָט דו רעדסט. ס'איז דאָ נאָר אײן גאָט און דאָס איז אונזערער און צו איהם וועסטו בעטען צוזאַמען מיט אונז. דו מוזט זיך אָבגעוועהנען פֿון דײַן אײַנגעשפאַרטקײט! דאָס געהט בײַ אונז נישט. קענסט דאָס געבעט אויסווענדיג?

— וואָס פֿאַר אַ געבעט? — האָט ווײנענדיג געפֿרעגט חנה=ליבע.

— וואָס פֿאַר אַ געבעט? אַ דו נאַריש מײדעל! הער אויף דײַנע שטיק. דאָס געבעט וועגען קריסטוס'ס אויפֿערשטעהונג.

חנה=ליבע האָט קוים געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף נײן.

— הײסט עס, אַז דו האָסט גאָר נישט געהערט פֿון אונזער געבעט ביז דו ביזט אַהער געקומען. ווײסטו דען נישט, אַז בײַ אונז מוזען אין מאָרגען=געבעט אַנטײל=נעהמען אַלע שילערינס אָהן אַנ'אויסנאַהם און די יודישע קינדער אויך. אָבער מיר וועלען דיך אָבגעוועהנען אַזוי צו ענטפֿערען און מיר וועלען דיך אויסלערנען. דאָס מעגסטו מיר שוין גלויבען! ווען די אַנדערע וועלען זיך שטעלען אויף די קניה, וועסטו זיך אויך שטעלען! און די ווערטער פֿון געבעט, וואָס די קינדער וועלען זאָגען, וועסטו אויך נאָכזאָגען! מאַניאַ, זאָלסט זעהען, אַז זי זאָל טהון אַלץ, וואָס איך האָב איהר געהײסען!... אַזאַ אײַנגעשפאַרטע! יעצט גיכער!

אַלע קינדער זענען אַרויסגעלאָפֿען און האָבען מיטגעשלעפּט חנה=ליבע'ן, וועלכע האָט אין אָנפֿאַנג נישט געוואָלט מיטגעהן. אויפֿ'ן וועג צום גימנאַזיום=קלויסטער האָבען אַ סך שילערינס נאָך געפֿינען צײַט אַ מאָל צוואַנציג זי אָנצורופֿען „זשידאָווקאַ", אַרויסשטעקען איהר די צונג און ווײַזען אַ לאַנגע נאָז.

אין קלויסטער זענען שוין אַלע קינדער געשטאַנען אין לאַנגע רײהען און אײן שילערין פֿון דער העכערער קלאַס האָט געלײענט אַ קאַפּיטעל פֿון עוואַנגעליום.

פּלוצלונג זענען אַלע געפֿאַלען אויף די קניה.

אַנ'אויגענבליק איז חנה=ליבע געשטאַנען אונבעוועגליך. נאָר ווען זי האָט זיך בע=

גענענט מיט'ן בייזען בליק פֿון איהר לעהרערין, האָט זי נאָכגעגעבען. זי האָט, אָבער, גאָרנישט געזאָגט און גאָרנישט נאָכגעזאָגט. עס האָט זיך איהר אויסגעדאַכט, אַז פֿײַערמע װילען דערשטיקען אין איהר עפּיס אַזוינס, וואָס איז איהר זעהר הייליג און טייער.

נישט ווייט פֿון חנה=ליבע'ן האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף די קניה אַן אַנדער מיידעלע און האָט אויך נישט אָנגעהויבען דעם קאָפּ. חנה=ליבע האָט בעמערקט, אַז דאָס מיידעלע איז אויך געווען אַ ברונעטין מיט שוואַרצע אויגען. יענע האָט בעװעגט מיט די ליפּען, גלייך ווי זי זאָל נאָכזאָגען דאָס געבעט, וועלכע אַלע האָבען געמוזט נאָכזאָגען. חנה=ליבע האָט באַלד פֿערשטאַנען, אַז דאָס מיידעלע זאָגט נישט נאָך די ווערטער. חנה=ליבע האָט אויך אָנגעהויבען צו בעוועגען מיט די ליפּען, אָבער זי האָט נאָר שטיל געשעפּטשעט „מודה=אַני”, וואָס זי פֿלעגט יעדען פֿריהמאָרגען זאָגען מיט דער מוטער.

ווען אַלע שילערינען זענען זיך צוגאַנגען איבער די קלאַסען, האָט חנה=ליבע פֿערנומען איהר אָרט נעבען מאַניאַ, דער טאָכטער פֿון דעם איספּראַווניק סוואָלין, וועלכין האָט געחאַפּט אַכטונג געבען, אַז חנה=ליבע זאָל זיך אויפֿפֿיהרען אַזוי, ווי עס האָט איהר געהייסען די לעהרערין. מאַניאַ איז געווען זעהר פֿריינדליך צו יודען און חנה=ליבין האָט פֿון איהר לאַנג געליטען.

עלפֿטעס קאַפּיטעל.

אין פֿערלויף פֿון זיבען יאָהרען האָט עס ווירקליך אויסגעזעהען, ווי חנה=ליבע זאָל האָבען בעקומען אַן עכט=רוסישע ערציהונג. זי האָט גערעדט און געשריבען רוסיש, אָהן אַ שום שפּור פֿון יודישען אַקצענט, זי האָט געמאַכט רעווערענסען און געהאַט אַ בענעהמונג פֿון אַן אַריסטאָקראַטיש פֿרײלײן. חנה=ליבע איז געווען פֿאַר דער הויפּטאויפֿזעהערין אַנאַ אַרקאַדיעווגאַ דער בעסטער ביישפּיעל, וואָס מען קען מאַכען פֿון אַ מענשען דורך ערציהונג.

עס פֿערשטעהט זיך, אַז אַנאַ אַרקאַדיעווגאַ פֿלעגט שטענדיג שולדיג זיין געלד דער פֿרוי סעגאַל און האָט איהר דאָס קיינמאָל נישט אָפּגעגעבען. דערפֿאַר אָבער איז זי זיך גוט בעגאַנגען מיט חנה=ליבע'ן.

חנה=ליבע איז געווען אַ גוטע שילערין, ווייל זי האָט געהאַט אויסגעצייכענטע פֿעהיגקייטען און די איבריגע קינדער האָבען דאַן געמוזט פֿערגעסען, אַז זי איז אַ „זשידאָווקאַ” און פֿלעגען צו איהר אָפֿט אָנקומען, אַז זי זאָל זיי העלפֿען.

נישט ווייט פֿון מיידעל=גימנאַזיום איז געווען דאָס גימנאַזיום פֿאַר יונגלעך. די שילער פֿלעגען שטענדיג וואַרטען ביז מען וועט אָפּלאָזען די שילערינס און זיי שפּעטער בעגלייטען אַהיים. יעדער שילערין האָט געהאַט איהר „העלד”, איהר ראָמאַנטישע, פּאָעטישע ליעבעס=געשיכטע.

חנה=ליבע'ס „העלד” איז געווען דער שענער און בעגאַבטער אַלעקסאַנדער קראַסנאָוו, דער זוהן פֿונ'ם רוסישען דאָקטאָר אין דעם שטעדטעל. זיין שוועסטער רימאַ האָט זיך געזעצט נעבען חנה=ליבע'ן; צווישען די מיידלעך האָט זיך אָנגעהויבען אַ הייסע פֿריינדשאַפֿט און זיי פֿלעגען אָפֿט געהען איינע צו דער אַנדערער. דערום איז געווען גאַנץ נאַטירליך, וואָס חנה=ליבע האָט אָפֿטער שפּאַצירט מיט סאַשאַ'ן, איידער ווי מיט

אַן אַנדערער. סאַשאַ'ס חברים האָבען אַפילו נישט געקענט טראַכטען אָנצוהויבען אַ קאַמפּף מיט סאַשאַ'ן איבער חנה־ליבע'ן, ווייל ער איז געווען בעקאַנט אַלס דער רעדעל־פֿירער אין זיין קלאַס. בעזונדערס איז ער גרויס געוואָרען פֿון דער צייט אָן, ווען ער האָט געמאַכט אַ באָיקאָט אויף זיין גימנאַזיום־אינספּעקטאָר און יענער האָט געמוזט פֿערלאָזען די שטעלע און, זאָגאַר, אַרויספֿאָהרען פֿון דער שטאָדט.

די יודישע שילער האָבען אין דעם קאַמפּף געקעמפּפט גלייך מיט די רוסישע און סאַשאַ האָט דאָ אויסגענוצט זייער פֿערשטאַנד. די יודישע שילער האָבען נישט מורא געהאַט זיך אַריינצומישען, ווייל סאַשאַ'ס פֿאָטער, דער דאָקטאָר קראַסנאָוו האָט געהאַט אַ גוטען נאָמען ביי דער יודישער בעפֿעלקערונג. ער איז נישט געווען קיין אַנטיסעמיט; ער האָט נישט געהערט צו די בלינדע און פֿערגליווערטע נאַטורען, וועלכע קענען נישט קעמפּפען געגען ראַסען־האַס, וואָס איז ביי זיי איינגעוואָרצעלט אין בלוט.

חנה־ליבע פֿלעגט אָפֿט גיין צו די קראַסנאָוו'ס און סאַשאַ און זיין שוועסטער רימאַ זענען געווען חשוב'ע געסט ביי דער פֿרוי סעגאַל. בשעת די יודישע ימים־טובים פֿלעגען זיי קומען ווינשען „אַ פֿרעהליכען פסח", אָדער „אַ גוט יאָהר".

סאַשאַ און רימאַ זענען געווען נישט רעליגיעז און האָבען זיך ליכט בעצויגען צו דער ריטועלער זייט פֿון זייער גלויבען.

נאָר ווען סאַשאַ האָט געוואָלט אָנווענדען זיין שאַרפֿע קריטיק אויך אויפ'ן יודישען גלויבען און אויף יודישע מנהגים, האָט חנה־ליבע דאָס נישט געקענט ליידען. דאָס יודענטום איז פֿאַר איהר געווען עפּעס וואָס איז געשטאַנען גאַנץ בעזונדער.

חנה־ליבע'ס פֿריינד, סאַשאַ און רימאַ האָבען פֿערשטאַנען די אייגענאַרטיגקייט פֿון דעם יודישען גלויבען. זיי זענען געבוירען געוואָרען אין דער „טשערטאַ" און האָבען געזעהען, ווי טייער עס קען ווערען די רעליגיע, ווען זי איז דאָס איינציגע, וואָס איז נאָך פֿערבליבען ביי אַ פֿערפֿאָלגטען פֿאָלק פֿון זיין רייכער און גרויסער פֿערגאַנגענהייט. און ווען סאַשאַ און רימאַ האָבען בעמערקט, אַז חנה־ליבע וויל נישט פֿערשפּרייטען די קריטיק אויך אויפ'ן יודענטום, האָבען זיי געהאַלטען מיט איהר.

סאַשאַ האָט שוין איבערגעלייענט דאַרווין'ס און ספּענסער'ס שריפֿטען און כאָטש דאָס איז געווען אַן'אונסיסטעמאַטיש ליינען, דאָך האָט ער איבערגענומען די אידעען פֿון די צוויי גרויסע שריפֿטשטעלער און האָט אָפֿט גערעדט וועגען זיי מיט חנה־ליבע'ן און מיט זיין שוועסטער רימאַ.

די ביידע פֿריילינס זענען געווען סאַשאַ'ס שטענדיגע צוהערערינס, ווען ער האָט פֿאַנטאַזירט וועגען פֿערשידענע זאַכען. די צייט איז געווען אַזאַ אינטערעסאַנטע און עס האָט זיך געוואָלט וויסען וואָס מעהר און אַרבייטען אַ סך, אַ סך...

אין יעדען הויז האָט מען דעמאָלט נאָר געהערט וועגען פּאָליטישע פֿראַגען. די רעאַקציאָנערען האָבען געוואָרענט די קינדער פֿאַר דער „קראַמאָלאַ". דאָס איז אַ טייוואָלישע זאַך, וועלכע פֿיהרט אויף דער וועלט אין טורמע אַריין און אויף יענער וועלט אין גיהנום. אין די פֿריינטע פֿאַמיליעס האָבען די פּאָזיטיווע עלטערען אָדער געשוויגען, אָדער אַמאָל מיטגעהאָלפֿען דער יוגענד.

אויך אין דער שולע האָט מען געהערט רעדען פֿון פּאָליטיק, נישט קוקענדיג דאָרויף, וואָס די לעהרער און דער דירעקטאָר האָבען זיך בעמיהט דאָס נישט צו דערלאָזען. איין בעפֿעהל נאָכ'ן אַנדערען איז געקומען פֿון פּעטערבורג, אַז מען זאָל פֿערגעה־

מען די שילער מיט טאַנצען און אַלערליי פֿערגניגענס, כדי זיי זאָלען זיך נישט פֿערנעהמען מיט פּאָליטיק, אָבער אויך דאָס האָט נישט געהאָלפֿען. דער גרעסטער טייל פֿון די יונגעלייט און פֿרײלײנס האָבען זיך געמאַכט קראַנק און זענען געזעסען אין דער היים בשעת מען האָט איינגעאָרדענט אַ טאַנץ-אָבענד.

די שילער האָבען זיך איינגעטיילט אין צוויי פּאַרטייען. די גרעסטע איז געווען פּראָגרעסיוו געשטימט, די קלענסטע — רעאַקציאָנער. צו דער לעצטער פּאַרטיי האָבען געהערט די זיהן פֿון די העכערע בעאַמטע און גייסטליכע פֿון דער שטאָדט.

שפּיאָנאַזש און פּראָוואָקאַציע האָבען זיך פֿערשפּרייט אין אַלע שיכטען פֿון דער געזעלשאַפֿט. אין די שולען האָט מען געפֿיהרט אַ שטרענגע און אויספֿיהרליכע סטאַטיסטיק איבער די פּאָליטישע אַנשויאונגען פֿון די שילער און פֿון זייערע עלטערן. און ביי אַ פּאַסענדער געלעגענהייט האָט מען אויסגעשלאָסען אַ פֿרייזיניגען שילער אָהן דעם רעכט אַריינצוטרעטען אין אַנ'אַנדער שולע.

סאַשאַ קראַסנאָוו'ן וואָלט מען שוין עטליכע מאָל געווען געקענט אויסשליסען פֿון גימנאַזיום, ווען די חברים וואָלטען איהם נישט געראַטעוועט.

און ווען מען האָט זאָגאַר ענטדעקט אַנ'אונלעגאַל בלעטעל, וועלכעס די שילער האָבען אַרויסגעגעבען און סאַשאַ — רעדאַגירט, — אויך דאַמאָלס איז נישט געלונגען דעם דירעקטאָר פֿון גימנאַזיום צונויפֿזאַמלען געגען סאַשאַ'ן בעשולדיגונגס-בעווייזען, ווייל זיינע חברים האָבען געזאָגט, אַז זיי וויסען פֿון קיין שום זאַך נישט און אויך די רעאַקציאָנערען האָבען געשוויגען.

די לעהרער און דער דירעקטאָר זענען געווען צו-קלוג אום זיך צו בעמיהען שטאַרק אויסצופֿאָרשען די זאַך. ווען מען זאָל צו-פֿיעל צורייצען די שילער, קענען זיי מאַכען אַ שטרייק און דאָס וועט דאָך זיין נאָך ערגער. דאַן מוזען איבערגעריסען ווערען די למודים. אַ לעהרער, וועלכען אַ שילער האָט בעליידיגט, קען מעהר נישט בלייבען אויף זיין שטעלע און וואָס וועט איהם אַרויסקומען, אַז מען וועט אויסשליסען אַ שילער, ווען ער אַליין וועט אויך מוזען ווערען אויס לעהרער!

אַ בייזער גייסט האָט דעמאָלט געהערשט איבער דער שולע. און פֿון וואַנען ער איז געקומען — ווייסט מען נישט. אָבער ער איז געווען. די צייט האָט איהם געבוירען.

די זאַך מיט'ן אונלעגאַלען בלעטעל איז נאָך נישט געווען געענדיגט, האָטש דער דירעקטאָר האָט דאָס פֿערשוויגען. די מיטגליעדער פֿון דער געהיימער רעדאַקציע האָבען געהאַט אין די הענד בעווייזען, אַז זיי האָט אויסגעגעבען די פֿרוי פֿונ'ם געריכטס-פֿאָרזיצענדען, וואָס איהר זוהן האָט אויך בעזוכט דאָס גימנאַזיום און זיי האָבען בעשלאָסען איהר נישט צו פֿערשוויגען.

אין אַ נעבעלדיגען פֿריהמאָרגען, ווען זי איז געגאַנגען גאָר פֿריה אין קלויסטער אַריין און איז שוין געווען אויף דער אַלעע, וועלכע האָט געפֿיהרט צום מאָנאַסטיר, האָט זי פּלוצלונג דערפֿיהלט, ווי אַ פּאָר שטאַרקע הענד האָבען איהר צוגעמאַכט די אויגען, באַלד נאָכדעם האָט זי דערפֿיהלט, ווי צוויי אַנדערע הענד האָבען איהר אויפֿגעהויבען דאָס קלייד און די הינטערשטע ספּודניצע און פֿערבונדען מיט אַ שטריק איבער'ן קאָפּ. ווען זי איז נאָכ'ן ערשטען שרעק צו זיך געקומען, און האָט אָנגעהויבען שרייען, איז זי שוין געווען אַליין אין דער אַלעע.

אײנער פֿון די קלויסטער-בעדיענטע אויפֿ'ן גלאָקען-טורם האָט דערהערט איהר געשריי. ער האָט אַ קוק געטהון אַראָב און האָט זיך איבערגעצלמ'ט. ער האָט אַרויסגעשטאַמעלט אַ געבעט, אַז אַלע בײזע גײַסטער זאָלען פֿערשווינדען. נאָר דאָס האָט ניט געהאָלפֿען. דאָס פֿערוועהעניש האָט ווײַטער געשריגען אויף די העכסטע טענער. דעם בעדיענער האָט אָנגעכאַפּט אַ שרעק און ער האָט זיך בעהאַלטען טיעף אין גלאָקען-טורם, וואו ס'איז געשטאַנען אַ קלײן לײטער'ל. און דאָ איז ער געבליבען זיצען.

עטליכע פֿרויען, וואָס זענען געגאַנגען אין מאָנאַסטיר אַרײַן האָבען, דערזעהענדיג דאָס פֿערוועהעניש ווילד געשריגען און זענען אַנטלאָפֿען. בײַ'ם מאָנאַסטיר האָבען זײ בעגעגענט אַ פּאָליציאַנט און האָבען איהם מיט שרעק דערצעהלט, אַז אין דער אַלעע שטעהט דער שטן אַלײן און שרײַט. ער האָט אָנגענומען די געשטאַלט פֿון אַן אַלטער פֿרוי, מיט אַ גרויען קאָפּ האָר און מיט גרויסע רויטע אויגען.

דער פּאָליציאַנט האָט אַרויסגעכאַפּט זײַן שווערד און האָט זיך דרײסט געלאָזט געהן צום שד. ווען ער איז, אָבער, געקומען נאָהענטער, האָט ער געמורמעלט:

— איך גלויב, אַז מען דאַרף שיקען נאָכ'ן פּאָליצמײסטער.

— מען האָט איהם שוין געשיקט רופֿען, — האָט זיך אָנגערופֿען אײנער פֿון די מאָנאַסטיר-לײַט.

באַלד האָט זיך בעוויזען אַ מחנה פּאָליציאַנטען פֿון דער אַנדערער זײַט און זײ זענען געפֿאָהרען גלײַך אויף דעם פֿערוועהעניש.

נאָר פּלוצלונג האָט דער שטן אַרויסגעלאָזט אַ שרעקליך געשריי און האָט אָנגעהויבען זיך דרעהען אין אַלע זײַטען.

די פּאָליציאַנטען האָבען זיך אָפּגערוקט.

— קלינגט אין די גלעקער! — האָבען זיך אָנגערופֿען עטליכע קולות.

— דער שטן וויל מאַכען אַ לאָך אין דער ערד און אונז אַלע פֿערשיטען! — האָט מען געשריגען, ווען דאָס פֿערוועהעניש האָט אויפֿגעהערט צו שרײַען און זיך צו דרעהען און האָט אויסגעבויגען די הענד און די פֿיס אַזוי, אַז דער קאָפּ האָט דערגרײכט ביז צו דער ערד.

דאָ האָט זיך בעוויזען אַ נײַע מחנה פּאָליציאַנטען מיט'ן איספּראַווניק סוואַלין, אין דער שפּיץ. ער איז געשטאַנען אין דער דראָזשקע, ווי ער זאָל קומען צו אַ שׂרפֿה.

— וואָס טהוט זיך דאָ עפּעס? — האָט ער אויסגעשריגען. מיר וועלען באַלד שיסען!

ער איז שנעל אַרויסגעשפּרונגען פֿון דער דראָזשקע און מיט צונויפֿגעפּרעסטע פֿויסטען, האָט ער זיך געלאָזט לויפֿען צו דער אַלעע. אָבער שוין אויפֿ'ן האַלבען וועג, האָט ער זיך דערשראָקען און איז געבליבען שטעהען.

דאָ האָט דער שטן אָנגעהויבען שטאַמלען מיט אַ מענשליכער שטימע:

וואָס שטעהט איהר? איך וועל אײַך בעצאָהלען, ווען איך וועל אַרויס! זעהט איהר דען נישט, אַז איך בין דאָס!

סוואַלין האָט זיך צוגערוקט נאָהענטער.

— ווער איז דער „איך”? — האָט ער פֿאָרזיכטיג געפֿרעגט.

— איך וועל אייך שוין ווייזען, איליא אַפֿאַנאַסיעוויטש, ווער איך בין! איהר וועט דערפֿאַר אַראָב פֿון דער שטעלע, וואַרט אויס!

— גאָט מיינער! — האָט אויסגערופֿען סוואָלין. — דאָס איז דאָך מאַריאַ איוואַנאָווּנאַ'ס שטימע! דאָס איז דאָך די פֿרוי פֿונ'ם געריכטס־פֿאָרזיצענדען!

אַלע האָבען אָנגעהויבען שרעקליך צו לאַכען.

סוואָלין האָט זיך אָנגעהויבען צו ענטשולדיגען און פֿרעגען, וואָס ער זאָל טהון.

— דאָס ערשטע מוזט איהר מיך אויפֿבינדען — האָט זי געשטאַמעלט.

— באַלד, מאַריאַ איוואַנאָווּנאַ שוין!

סוואָלין האָט געהייסען אַ פּאָליציאַנט, ער זאָל זי אויפֿבינדען און דערביי צומאַכען די אויגען.

דער גאָראָדאָוואָי האָט זיך געאיילט צו דערפֿילען דעם איספּראַווניק'ס בעפֿעהל.

— און וואָס שטעהט איהר דאָ מיט אויסגעגלאָצטע אויגען? — האָט זיך צושריגען סוואָלין אויפֿ'ן עולם. צוגעהט זיך באַלד, ווייל אַנדערש וועט מען שיסען אָהן רחמנות!

צוועלפֿטעס קאַפּיטעל.

די זון האָט שטאַרק געוואַרעמט. די בלומען און די גרעזלעך האָבען הויך אויפֿגעהויבען זייערע קאָלירטע קעפּלעך. די אַלטע לייט האָבען זיך אויסבעהאַלטען פֿון דער היץ אין די שטיבער און דאָס יונגוואַרג האָט אַרומגעוואַנדערט אויף דער פֿרישער לופֿט צווישען פֿעלדער און וועלדער, אָדער איז געלעגען אויפֿ'ן גרינעם גראָז און געקוקט אין בלויען הימעל אַריין.

פֿעדיאַ דער זוהן פֿון רוסישען סוחר סוחאָסווערסקי איז געלעגען אויפֿן רוקען אינ'ם געדיכטען גראָז אויפֿן ברעג פֿונ'ם דניעפּר ניט ווייט פֿון דער שטאָדט. ס'איז איהם געווען שטאַרק הייס און ער האָט כמעט נישט גערירט מיט קיין אבר.

ער האָט בעשטימט אַ זעהונג מיט אַ פֿריילין און זי איז אַלץ נישט געקומען

וואוהין איז זי, צום טייוועל, אַהינגעקומען? — האָט ער מיט כעס געמורמעלט. — איך ליעג און וואַרט און... גאָרנישט!

פֿעדיאַ האָט צוגעמאַכט די אויגען און האָט אָנגעהויבען דרימלען. פֿאַר זיינע אויגען האָבען אין אָנהויב זיך בעוויזען צוויי זונען און האָבען געטאַנצט און געשפּרונגען. ווען זיי האָבען זיך, ענדליך, אָפּגעשטעלט, האָט ער דערקענט חנה־ליבע'ס גרויסע ברענענדיגע אויגען. וואו איז זי דאָס שוואַרצינקע מיידעלע, — האָט ער זיך פּלוצלונג דערמאָנט. פֿאַרוואָס איז זי נישט דאָ מיט איהם? — און אין שלאָף האָט פֿעדיאַ געקריצט מיט די צייהן און געכאַפּט מיט די הענד די לופֿט.

פּלוצלונג האָט ער זיך אויפֿגעכאַפּט, דערפֿיהלענדיג, אַז מען קיצעלט איהם און האָט דערזעהען די טאָכטער פֿון איספּראַווניק מאַניאַ סוואָלין, וועלכע איז געשטאַנען פֿאַר איהם אויף די קניה און האָט איהם געקיצעלט מיט אַ שטרוי אין נאָז. ער איז אויפֿגעשפּרונגען און האָט זי געוואָלט כאַפּען, אָבער זי איז שוין אַוועק פֿון איהם און האָט זיך בעהאַלטען אין הויכען גראָז. פֿעדיאַ איז געבליבען זיצען און האָט זי אָנגעקוקט. זי איז געשטאַנען פֿון דערווייטענס און האָט געלאַכט פֿון איהם. זי האָט זיך געטרייסעלט

פֿון געלעכטער. ער האָט געקוקט אויף איהר דינער טאַליע און עס האָט זיך איהם געוואָלט איהר אַ קלאַפּ טהון מיט אַ שטעקען, אום צו זעהען, צי וועט זי זיך איבערברעכען אויף צווייען.

— פֿאַרוואָס ביזטו אַזוי שפּעט געקומען, — האָט ער זי מיט כעס געפֿרעגט. — אַ גאַנצע שעה וואַרט איך שוין אויף דיר. קום אַהער...

— אַז דו וועסט מיר צו-זאָגען, אַז דו וועסט מיך נישט אָנריהרען, וועל איך צוגעהן.

— נאָך צו-זאָגען דאַרף איך דיר... קום אַהער און שוין!

— ניין, זאָג-צו...

— נו, צום טייוועל, איך זאָג-צו, — האָט פֿעדיאַ אויסגערופֿען.

מאַניאַ האָט שוין מעהר נישט געלאַכט און איז צוגעגאַנגען צו פֿעדיאַ'ן.

— אַ גוטען טאָג פֿעדיאַ!

— אַ גוטען טאָג! — האָט געענטפֿערט פֿעדיאַ, נישט אויפֿהויבענדיג זיך פֿונ'ם אָרט און האָט זי אָנגעכאַפּט ביי דער האַנד.

— אוי, פֿעדיאַ, לאָז-אָב! האָט געשריגען מאַניאַ און האָט זיך געוואָלט אויסרייסען.

— זאָג, פֿאַרוואָס ביזטו אַזוי שפּעט געקומען? איך ליעג דאָ און וואַרט... איך קען שוין מעהר אויף דיר נישט וואַרטען!

— לאָז-אָב, פֿעדיאַ! ווייסט דאָך, אַז מיט געוואַלד וועסטו פֿון מיר גאָרנישט בעקומען.

פֿעדיאַ האָט באַלד אָבגעלאָזט איהר האַנד. זי האָט זיך געזעצט נעבען איהם.

— די מאַמע האָט מיך נישט געוואָלט אַרויסלאָזען. זי האָט צוגענומען און פֿערשלאָסען אַלע מיינע קליידער, און זיי האָט אומגעקעהרט ערשט דאַן, ווען איך האָב זיך געוואָרפֿען אויף דער פּאָדלאָגע און געשריגען אַזוי הויך, אַז מען האָט דאָס געהערט אַזש אויפ'ן מאַרק.

פֿעדיאַ האָט זיך צולאַכט.

דערנאָך זענען זיי ביידע אויפֿגעשטאַנען און זיך געלאָזט געהן צום שיפֿעל, אויף וועלכען זיי האָבען געדאַרפֿט איבערפֿאָהרען אויפ'ן אַנדערען ברעג, וואו פֿעדיאַ האָט געכאַפּט פֿיש.

אויפ'ן שיפֿעל האָט פֿעדיאַ געזאָגט: — אויב דיין מאַמע קען נישט ליידען, וואָס מיר געהען צוזאַמען, וועל איך מיט דיר חתונה האָבען, דאָס קענסטו איהר זאָגען, דער „איספּראַווניטשקע".

— מיט מיר חתונה האָבען? דו ביזט ערשט אַלט אַכטצעהן יאָהר און איך וועל ווער'ן זעכצעהן. אויף וואָס וועלען מיר לעבען?

— איך וועל זאָגען מיין טאַטע, אַז איך וועל אַרבייטען ביי איהם אין געשעפֿט.

— ער וועט דיר נישט גלויבען!

— לאָמיר פּרובען אַריינגעהן צו איהם.

— דו ווייסט דאָך אָבער נישט, צי וויל איך? אפשר וויל איך גאָרנישט חתונה האָבען?

— וועסט שוין וועלען.

— אפשר וועלען דאָס מיינע עלטערען גאָרנישט דערלאָזען. די מאַמע האָט שוין עטליכע מאָל איינגעלאַדען צו אונז אין הויז סאַשאַ קראַסנאָוו׳ן; זי וויל זיך פֿון מיר גיכער בעפֿרייען; דערפֿאַר האָט זי מיך טאַקי אַרויסגענומען פֿון גימנאַזיום.

— סאַשאַ קראַסנאָוו? — האָט אויסגערופֿען פֿעדיאַ. — דעם דאָקטאָר׳ס זוהן! און איך זאָג, אַז דערפֿון וועט גאָרנישט אַרויסקומען.

— ער קומט גאָר צו אונז נישט. ערשט יעצט ווען איך בין געגאַנגען איבער דער בריק, האָב איך איהם בעגעגענט מיט דעם יודישען מיידעל; זיי זענען געגאַנגען אויף יענער זייט ברעג.

— וואָס פֿאַר אַ יודיש מיידעל?

— נו, די, ווי הייסט זי דאָרט, די סעגאַל.

פֿעדיאַ האָט זיך עפּעס פֿערטראַכט... ער האָט נישט מיט אַמאָל געענטפֿערט.

— אַזוי, אַזוי, — האָט ער אין זיך געטראַכט. סאַשאַ קראַסנאָוו געהט אַרום מיט איהר... נו, זאָל זי בלייבען פֿאַר איהם. נאָר פֿינדעסטוועגען האָט ער זיך נישט געקענט בערוהיגען און מיט די געדאַנקען האָט ער זיך איבערגעטראָגען אין דער צייט, ווען ער איז נאָך געווען אַ קינד; האָט געשפּיעלט מיט חנה־ליבע׳ן און האָט איהר געלערנט נישט קיין שענע ווערטער.

ענדליך, זענען זיי צוגעקומען צום אַנדערען ברעג און פֿעדיאַ האָט פֿערוואָרפֿען זיין נעץ אין וואַסער. אין אַ צייט אַרום, האָט ער געחאַפּט צוויי פֿיש און נאָכדעם זענען זיי אַרויף אויף אַ דערבייאיגען בערגעל, האָבען זיך פֿערקליבען אין שאָטען אין אַ פֿערוואָרפֿען ווינקעלע. דאָרט האָבען זיי פֿערביסען און פֿעדיאַ האָט פֿון זיין פּלעשעל וויין מכבד געווען אויך מאַניאַ׳ן.

פֿעדיאַ האָט זיך דערנאָך צולעגט אויפ׳ן גראָז און מאַניאַ איז געזעסען נעבען איהם.

ענדליך, האָבען זיי זיך צוגערוקט נאָהענטער איינער צום אַנדערען און זענען ווי פֿערגליווערט געוואָרען אין אַ לאַנגען קוש.

פּלוצלונג האָבען זיי זיך אויפֿגעחאַפּט פֿון עפּעס אַ געשריי. פֿעדיאַ און מאַניאַ זענען אויפֿגעשפּרונגען פֿון גראָז און האָבען דערזעהען פֿאַר זיך חנה־ליבע׳ן און סאַשאַ קראַסנאָוו. אין אַ ווײַלע אַרום זענען זיי שוין ווידער פֿערשוואונדען געוואָרען. מען האָט נאָר געקענט בלויז הערען זייערע שריט, ווען זיי זענען שנעל צוריקגעלאָפֿען צום ברעג פֿון טייך.

פֿעדיאַ האָט זיי נאָכגעשיקט אַ קללה; אַ ווײַלע האָט ער געטראַכט זיי נאָכצויאָגען, דאָך האָט ער זיך נישט געריהרט פֿון אָרט; ער האָט דערהערט מאַניאַ׳ס קול, וועלכע האָט מיט כעס געשיט מיט קללות אויף דער „זשידאָווקאַ" חנה־ליבע אַזוי הויך, אַז יענע האָט דאָס געקענט הערען. פֿעדיאַ האָט נישט געוואוסט, פֿאַרוואָס ער טהוט עס, נאָר ער האָט זיך געווענדעט צו מאַניאַ׳ן און האָט צאָרניג געזאָגט:

— פֿאַרוואָס שעלסטו אַזוי? פֿאַרוואָס שעלסטו זי, וואָס?

מאַניאַ האָט איהם אָנגעקוקט מיט אַ בעזען בליק, ווי זי זאָל בעגרייפֿען זיינע געהיימע געדאַנקען, נאָר זי האָט בלויז געענטפֿערט:

— יאָ, יעצט וועלען די מענשען האָבען וואָס צו רעדען וועגען אונז ביידע, ווען זיי

וועלען מיט זייער פֿלאַפּלעריי קומען אין שטאָדט אַריין; דאָס הייסט, אויב מיר וועלען נישט קומען פֿריהער פֿאַר זיי!

פֿעדיאַ האָט אָבער נישט געהערט, וואָס מאַניאַ האָט געזאָגט. ער איז שוין געוועזן נעבען שיפֿעל.

דאַגעגען סאַשאַ און חנה=ליבע האָבען זיך געשפּאַנט און האָבען זיך ערשט דאַן אָבגעשטעלט, ווען זיי זענען שוין אַוועק שטאַרק ווייט. זיי האָבען שווער אָבגעאָטעמט.

— מיר וועלען זיך דאָ צוזעצען. דו זעהסט אויס, ווי קראַנק, ליובאַ, — האָט מיט מיטלייד געזאָגט סאַשאַ.

— ניין, ס׳איז גאָרנישט...

און ווען זיי האָבען זיך אַנידערגעזעצט, האָט סאַשאַ געזאָגט מיט זיין געוועהנליכען רוהיגען טאָן.

— ס׳איז געווען אַ נאַרישער צופֿאַל, וואָס מיר האָבען געזוכט די בלימלעך פּונקט אויף דעם בערגעל! נאָר דו דאַרפֿסט נישט מעהר טראַכטען וועגען דעם. סוף=כל=סוף זענען מיר דאָך אַלע נישט מעהר ווי מענשען.

— יאָ, סאַשאַ. איך האָב אָבער שטענדיג זיך בעמיהט אויסצומיידען דעם דאָזיגען סוחאָסוועדסקי! און יעצט קומט מיר אויס צו וויסען אַ געהיימניס צווישען איהם און מיין אַלטען שונא פֿון גימנאַזיום — מאַניאַ סוואָלין.

— אַ ליובאַ! דו דאַרפֿסט נישט בלייבען אין דער דאָזיגער שטאָדט, — האָט הייס אויסגערופֿען סאַשאַ. — ווען דו זאָלסט קענען שטודירען אין פּעטערבורג, ווי איך! דערמאָן זיך נאָר, ווי אָפֿט מיר וואָלטען זיך געקענט זעהען.

מיט אַ טרויריגען שמייכעל האָט ליובאַ אַ קוק געטהון אויף סאַשאַ׳ן און ווען זיי האָבען זיך אויפֿגעהויבען, האָט ער זי גענומען אונטער דער האַנד און אַזוי זענען זיי געגאַנגען אין שטאָדט אַריין.

אין עטליכע טאָג אַרום איז די הויפּט=אויפֿזעהערין פֿון מיידעל=גימנאַזיום, אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ, שנעל געגאַנגען איבער דער לעסנאַיאַ=גאַס. זי האָט אויסגעזעהען זעהר עלעגאַנט אין איהרע שיכלעך אויף הויכע אָבצאַסען און אין אַ שענעם טואַלעט. איהר זונען=שירם האָט זי געהאַלטען קאָקעט און איהרע קליידער האָט זי אויפֿגעהויבען הויך, אַזוי, אַז מען האָט געקענט זעהען איהר ליכטיגען זיידענעם זאָק.

עס האָט אויסגעזעהען, אַז זי האָט אויסצופֿיהרען עפּעס אַ פּלאַן און איז איבערצייגט, אַז ער וועט איהר געלינגען.

ווי זי איז נאָר אַריינגעקומען אין הויף אַריין פֿון דער פֿרוי סעגאַל האָט די אַלטע דיענסט נאַסטיאַ זי דערזעהען פֿון דעם שטאַל, וואו זי האָט געמאָלקען די קוה. זי איז שנעל אַרויסגעלאָפֿען איהר אַקעגען. די וויזיטען פֿון אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ זענען דאָך אַ גרויסע עהרע פֿאַר דער מאַדאַם!

— אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ! אַ גוטען טאָג! האָט אויסגערופֿען נאַסטיאַ און האָט זיך טיעף פֿערנייגט פֿאַר דער עלעגאַנטער דאַמע.

— אַ גוטען טאָג! איז עמיצער דאָ אין דער היים?

— די מאַדאַם איז אין דער היים. איהר וועט אויסוואַרטען אַן׳אויגענבליק וועל איך לויפֿען און עפֿענען די טהיר. באַלד, איין מינוט, אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ!

דורכלויפֿענדיג איבער׳ן צימער האָט נאַסטיאַ פֿערסאַפּעט געמאָלדען פֿרוי סעגאַל װעגען אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ׳ס װיזיט; נאָר די פֿרוי סעגאַל האָט זיך נישט זעהר שטאַרק דערפֿרעהט. זי האָט געװאוסט, װעגען װאָס דאָ האַנדעלט זיך. דאָך האָט זי זעהר פֿרײַנדליך אויפֿגענומען די הויפּט־אויפֿזעהערין און האָט איהר פֿאָרגעלעגט די בעקװעמסטע שטוהל.

— די היץ, די היץ, ליעבע פֿרוי סעגאַל! ס׳איז דאָך אַ פֿערגעניגען צו קומען צו אײַך אַהער, אין דעם שאָטען. נאָר צו אײַך איז דאָך אַ װײַטע שטרעקע, ביז מען קומט. אַנדערש װאָלט איך געקומען צו אײַך יעדען טאָג. און װי הײמליך ס׳איז בײַ אײַך. ס׳איז זעהר אַנגענעהם אָנצוקוקען אַלע אײַערע אַלט־פֿרענקישע זאַכען! דאָס אַלײן, װאָס געפֿינט זיך אין דער שטוב, איז דאָך אַ גאַנץ פֿערמעגען.

פֿרוי סעגאַל האָט מיט דרך־ארץ און פֿרײַנדשאַפֿט געקוקט אויף אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ׳ן.

— ס׳איז זעהר פֿרײַנדליך פֿון אײַער זײַט, אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ, װאָס איהר האָט מיך בעזוכט. איך פֿרעה זיך זעהר אײַך צו זעהען און נאָך מעהר דערפֿאַר, װײַל איך װיל מיט אײַך איבעררעדען װעגען חנה־ליבע׳ס צוקונפֿט. זי װיל נאָך ענדיגען די לעצטע קלאַס אויך, נאָר איך רעכען, אַז װען זי װעט יעצט אָבגעבען עקזאַמען װעט זײַן גענוג...

װען די פֿרוי סעגאַל האָט דערמאָנט חנה־ליבע׳ס נאָמען האָט זיך אויף אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ׳ס לאַכענדיגען פּנים געלעגט עפּעס אַ שאָטען. די פֿרוי סעגאַל האָט דאָס בעמערקט און אַ פֿאָרגעפֿיהל פֿון עפּעס שלעכטס, װאָס דאַרף זיך טרעפֿען, האָט איהר אַ שטאָך געטהון אין האַרצען.

— איז ליובאַ אין דער היים? — האָט מיט אַ שטילער פֿײַערליכער שטימע געפֿרעגט אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ.

— נײן, זי איז געגאַנגען שפּאַצירען.

— דוכט זיך, אַז די לעצטע צײַט שפּאַצירט זי אַ סך אַרום.

— זי פֿערנאַכלעסיגט דאָך נישט איהר לערנען, אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ?

— אָ, נײן, דאָס קען איך נישט זאָגען...

— זי קומט זיך אָפֿט צונויף מיט די קראַסנאָװ׳ס, װעלכע אינטערעסירען זיך אַזוי שטאַרק מיט באָטאַניק.

— יאָ, זי איז גאַנץ אינטים מיט די קראַסנאָװ׳ס, האָט מיט אַ בעטאָנונג אויפֿ׳ן װאָרט „אינטים“ בעמערקט אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ.

די פֿרוי סעגאַל איז געװאָרען זעהר בלאַס.

— אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ, אום גאָטעס װילען! ס׳איז דאָך נישט... ס׳איז דאָך נאָך נישט... מיט חנה־ליבע׳ן...?

— נײן, נײן! נאָר דערצו װעלען מיר זיך נאָך שפּעטער אומקעהרען, ליעבע פֿרוי סעגאַל. פֿריהער װיל איך ערשט די זאַך אונטערזוכען און נאָך דעם װעלען מיר װעגען דעם רעדען.

אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ האָט זיך געמאַכט גלײַך װי זי זאָל גאָרנישט זעהען די בעטענדע און פֿערצװײפֿעלטע אויגען פֿון דער פֿרוי סעגאַל. מיט אַ שמײכעל האָט זי אָבגעשטעלט איהר בליק אויף די שװערע אַלטפֿרענקישע זילבערנע לײַכטער און האָט

שנעל געזאָגט, נאָך אײדער די פֿרױ סעגאַל האָט געקענט עפֿענען אַ מױל.

— װאָס פֿאַר װוּנדערבאַרע אַנטיקען! אַזױ שען און אַזױ קאָסטבאַר! איך האָב ליעב אַזעלכע זכרונות פֿון רײַכען און קינסטלערישען געשמאַק פֿון אונזערע זײדעס! װי גוט ס'איז װען מען קען זײַן אימשטאַנד צו פֿערמאָגען אַזעלכע אַנטיקען. די לעצטע טעג האָב איך געמוזט פֿערקױפֿען עטליכע זאַכען, װאָס זענען בײַ מיר געבליבען נאָך פֿון די עלטערען. איהר קענט פֿערשטעהן, װי שװער דאָס איז געװען פֿאַר מיר, ליעבע פֿרױ סעגאַל... יאָ, מען אָפּפֿערט דאָס גאַנצע לעבען פֿאַר אַנדערע און מען בעקומט אַפֿילו נישט קײן דאַנקבאַרקײט, נישט פֿון די עלטערען, נישט פֿון די לעהרערס. צװישען אונז רעדענדיג, קען מען אַפֿילו קײן פֿערגלײך מאַכען צװישען דער אַרבײט און דער גרױסער פֿעראַנטװאָרטליכקײט, װאָס ליעגט אױף אונז מיט דער בעלױנונג, װאָס מיר הױפּט־אױפֿזעהערינס בעקומען. און מען פֿערלאַנגט נאָך, אַז מען זאָל שען לעבען און זיך גוט אָנטהון, װײל אַ שטעלע פֿון אַ פֿערװאַלטערין מיט אַ גימנאַזיום איז אַ בכבוד'יגע שטעלע און איך פֿיהר אַ מלחמה געגען די גרױסע הוצאות און יעצט, מעגט איהר מיר גלױבען, בין איך אַזױ פֿערשולדיגט, װי איהר קענט זיך דאָס נאָר פֿאָרשטעלען.

זי האָט אַרױסגעלאָזט אַ שװערען זיפֿץ און האָט צונױפֿגעלעגט די הענד. אין דערזעלבער צײַט האָט זי בעטראַכט, װאָס פֿאַר אַ װירקונג איהרע װערטער האָבען געהאַט אױף דער פֿרױ סעגאַל. װען די פֿרױ סעגאַל האָט נישט מיט אַמאָל בעמערקט איהר שפּיעל און איז געבליבען זיצען, שטום און בלאַס מיט אַן אָראָפּגעלאָזטען קאָפּ, האָט זי זיך שטאַרק געװוּנדערט און דאָס האָט זי געקרענקט. זי האָט נאָך אַמאָל אַרױסגעלאָזט אַ שװערען זיפֿץ און האָט אַזױ פֿערבראָכען די הענד, אַז זײ האָבען אױש אַ קנאַק געטהון.

— װען איהר זאָלט נאָר װיסען, ליעבע פֿרױ סעגאַל, װי פֿערצװײפֿעלט ס'איז יעצט מײַן לאַגע. װען איהר זאָלט דערפֿון האָבען בלױז אַ בעגריף, װאָלט איהר דערזעהען, װי האָפֿנונגס־לאָז זי איז; און ס'איז נישטאָ קײן אײנציגער מענש, צו װעלכען איך זאָל קענען קומען און זאָגען: „אַזױ און אַזױ איז דאָס". איהר גלױבט מיר נישט... נאָר ס'איז די רײנע װאַרהײט, װען איך זאָג אײַך, אַז איהר זענט די אײנציגע פֿרױ, װעלכע װעט מיך פֿערשטעהן. און איך װאָלט נישט לאַנג געטראַכט און װידער געבעטען אײַך מיר מיטצוהעלפֿען װען דאָס זאָל נישט זײַן געגען מײַן געװיסען. שטענדיג װילט זיך מיר בײַ אײַך פֿרעגען אַן עצה און אױסהערען אײַער מײנונג. אפֿשר, האָט איהר עפּעס בײַצוהײנגען און װײסט אַן אױסװעג? עס איז דאָ װעניג צײַט און ס'האַנדעלט זיך װעגען אַ קלײנער סומע...

די פֿרױ סעגאַל האָט מיט אַ צומישטען און אומגליקליכען בליק אַ קוק געטהון אױף דער פֿערװאַלטערין:

— אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ! װען איך זאָל נאָר קענען! ס'װאָלט פֿאַר מיר געװען די גרעסטע פֿרײד, װען איך זאָל אײַך קענען דינען. אָבער אין דעם מאָמענט האָב איך נאָר קײן געלד נישט און...

— ליעבע פֿרױ סעגאַל, האָט איבערגעריסען די פֿערװאַלטערין און איהר שטימע האָט געציטערט. — איהר פֿערשטעהט דאָך, דאָס איך בין שטענדיג גרײט צו געבען אײַך אַ דאָקומענט, אַזױ, אַז איהר זאָלט זײַן זיכער... זעלבסטפֿערשטענדליך!

— איך גלויב שטענדיג אייך און אייער וואָרט אָהן אַ שום אונטערשריפֿט; דאָס ווייסט איהר דאָך, אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ, נאָר איך האָב נישט קיין געלד און פֿערקויפֿען עפּעס פֿון הויז קען איך נישט.

— נאַטירליך, ליבע פרוי סעגאַל. ס'וואָלט, זאָגאַר געווען אונאַנגענעהם. איהר פֿערשטעהט דאָך, אַז איך אַליין וואָלט דאָס נישט דערלאָזט. נאָר, אפשר, וואָלט עס געווען מעגליך, אַז איהר זאָלט פֿערזעצען אַ פּאָר פֿון אייערע ווערט־פּאַפּיערען... אויף אַ קורצע צייט! אויב מיין אונטערשריפֿט איז נישט גענוג פֿאַר אייך, האָט ווייטער גערעדט אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ מיט ווירדע, וועלכע איז באַלד איבערגעגאַנגען אין פֿעראַכטונג, קענט איהר נעהמען פֿאַר אַ משכון מיין לעצט ביסעל צירונג. צו די פשוט'ע יודישע משכון־נעהמערס קען איך זיך נישט ווענדען און איהר ווייסט דאָך אַליין פֿאַרוואָס.

אויף דער פרוי סעגאַל'ס בלאַסען געזיכט האָט זיך אויסגעדריקט אַ שמערץ, און זי איז פֿון אויפֿרעגונג עטוואָס רויט געוואָרען.

— אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ, איך פֿיהל זיך זעהר אומגליקליך, וואָס איך קען אייך נישט טהון די טובה; נאָר איך שווער אייך, אַז איך בעקום בלויז פּראָצענט פֿונ'ם קאַפּיטאַל, וועלכער געפֿינט זיך ביי מיינע עלטערע קינדער. זיי שיקען מיר צו דאָס געלד מאָנאַטליך און עס קלעקט מיר קוים צום לעבען ביי דער גרעסטער שפּאָרזאַמקייט. אויסער דעם געהערט מיר נאָר דאָס הויז מיט'ן מעבעל און חנה־ליבע'ס אויסשטאַטונג; און דאָס פֿערקויפֿען, אָדער פֿערזעצען, אַזאַ זאַך קען איך שוין נישט נעהמען אויף מיין געוויסען. חנה־ליבע איז שוין אַ דערוואַקסען פֿרייליין און איך מוז שוין טראַכטען וועגען אַ שידוך פֿאַר איהר. איהר ווייסט דאָך, אַז ביי אונז איז שווער חתונה צו מאַכען אַ קינד אָהן נדן און אויסשטאַטונג...

— יאָ? און מיר שיינט, אַז חנה־ליבע קען זיך שוין בעגעהן אָהן נדן און אָהן אויסשטאַטונג... לויט איך האָב געהערט, — האָט מיט כעס געזאָגט אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ און האָט געוואָרפֿען אַ בייזען בליק אויף דער פרוי סעגאַל. — נאָר ווי איך האָב שוין געזאָגט, וועל איך די זאַך גענויער אונטערזוכען, ווייל אייער טאָכטער איז שטענדיג געווען מיין ליעבלינג און אויסער דעם בין איך אַ פֿערוואַלטערין פֿון אַ גימנאַזיום און מוז קוקען אויף דער מאָראַלישער אויפֿפֿיהרונג פֿון מיינע שילערינס. און אויב זי האָט זיך, ווירקליך, אַזוי מאוס אויפֿגעפֿיהרט, ווי מען שמועסט וועגען דעם אין דער גאַנצער שטאָדט... יאָ, דאָס איז מיין פֿליכט! האָט זי אויסגעלאָזט און האָט זיך אַזוי פּלוצלונג אויפֿגעהויבען פֿונ'ם אָרט, ווי זי זאָל וועלען מיט אַמאָל איבעררייסען אַלע בעציהונגען מיט דער פרוי סעגאַל.

דער פרוי סעגאַל'ס הענד האָבען געציטערט, ווען זי האָט זיי אויסגעשטרעקט צו דער צאָרניגער אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ און האָט געשטאַמעלט, בעטענדיג צו בעגנעדיגען איהר קינד. נאָר אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ האָט זיך נישט אָבגערופֿען מיט איין טרייסט־וואָרט אויף איהר פֿערצווייפֿלונג; זי האָט נאָך אַליין געהאָפֿט, אַז זי וועט קריגען ביי דער פרוי סעגאַל געלד און דערפֿאַר טאַקי האָט זי צוגעגרייט די געשיכטע מיט חנה־ליבע'ן.

— איך מוז דערפֿילען מיין פֿליכט אָהן אַנ'אונטערשייד, ווער ס'איז די שולדיגע, — האָט אויסגערופֿען אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ מיט אַזאַ דראָהענדער שטימע, אַז די פרוי סעגאַל איז געפֿאַלען אויף די קניה און האָט מיט געוויין געבעטען:

— שטויסט נִישט מײַן קִינד צום פֿערדאָרבען װערען! מאַכט נִישט אומגליקלִיך מײַן קִינד, אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ. צובּרעכט נִישט דאָס האַרץ פֿון אַן׳אַלטער מוטער בּלויז דערפֿאַר, װאָס זי האָט גאָרנִישט און װיל נִישט בּענקען נאָך אירע אייגענע קִינדער. זײַט גוט און בּאַרמהערציג, אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ! גאָט װעט אײַך דערפֿאַר בּעצאָהלען! איך האָב נִישט קײַן געלד!

— אַזאַ אייגנעשפּאַרטע אַלטע מכשפֿה! — האָט געטראַכט פֿאַר זיך אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ. — אפֿילו לטובת איהר אייגען קִינד קען זי נִישט בּרעכען איהר קאַפּריזע! און פֿאַר כּעס איז אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ געװאָרען שטאַרק רויט און בּלויע פֿאַסען זענען אַרויס בּײַ איהר אונטער די אויגען.

— איך מוז דערפֿילען מײַן פֿליכט. נִישט קײַן מאָראַלישע זאַכען קען איך נִישט דערלאָזען אין גימנאַזיום! פֿערשטעהט איהר? קײַן אויסגעלאַסענקייט קען מען נִישט לײַדען צװישען די שילערינס! — האָט זי װידערהאָלט און האָט בּעטאָנט יעדעס װאָרט.

די פֿרוי סעגאַל איז גאָר נאָהענט צוגעגאַנגען צו אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ. זי האָט שטרענג געקוקט אויף איהר שונא און אירע טונקעלע אויגען זענען געװאָרען זעהר טיעף פֿון שמערץ.

— איהר מאַכט אונז אַן אַן׳אומגליק. איהר װילט זיך אין אונז נוקם זײַן דערפֿאַר, װײַל איך קען אײַך מעהר נִישט דינען מיט געלד! יאָ, און װאָס טהוט איהר: חנה־ליבּע איז נִישט אויסגעלאַסען, זי איז רײַן און גוט, יאָ, אַזוי רײַן און גוט, אַז איהר װאָלט זיך געמעגט װינשען, אַז אײַער קִינד זאָל זײַן אַזוי, װי זי... װען איהר זאָלט עם נאָר האָבען!

אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ האָט שוין געװאָלט אַ טופּ־טהון מיט׳ן פֿוס; נאָר פֿרוי סעגאַל׳ס לעצטע װערטער האָבען איהר, װי אַ פּאַטש געטהון איבּער׳ן געזיכט. זי האָט געמאַכט אַן׳אומזיכערען שריט צוריק און האָט אַ רײַב־געטהון די אויגען מיט דער האַנד. זי האָט געװאָלט בּעהאַלטען פֿאַר דער פֿרוי סעגאַל דעם אויסדריק פֿון שרעק און האַס, װאָס האָט אין זיי געבּרענט.

— איהר װעט נאָך הערען פֿון מיר... — האָט זי געזאָגט מיט אַ הייזעריגער שטימע און איז אַרויסגעגאַנגען. פֿונדעסטװעגען האָט די אַלטע דינסט, װעלכע האָט זי בּעגלייט בּיז צו דער טהיר, בּעקומען אַ האַלבּען רובּל פֿאַר איהר טרחה.

— פֿערפֿלוכטע יודישע מכשפֿה, קאַרגע זשידאָװקע! — האָט, קריצענדיג מיט די ציינער, געשאָלטען אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ, װען זי איז שוין אַרויסגעגאַנגען אויף דער גאַס. פֿאַר קאַרגשאַפֿט װעט זי אפֿילו נִישט ראַטעװען איהר איינציגע טאָכטער! נאַטירליך, איך װאָלט געקענט אַלץ בּרענגען אין אָרדנונג אָהן אַ ליאַרם. איך װאָלט געקענט איבּערעדען מיט חנה־ליבּע׳ן צװישען פֿיער אויגען און פֿערטרײַבּען די גאַנצע מעשה, אויב זי איז נִישט ריכטיג. נאָר פֿאַר אַזאַ שלעכטקייט און קאַרגשאַפֿט קען איך נִישט בּעצאָהלען מיט גוטסקייט. איך מוז װײַזען, אַז אין דער שולע הערשט די העכסטע מאָראַל און איך װעל דאָס װײַזען... און דערבּײַ װאַקסט נאָך די דאָזיגע מכשפֿה מיך חושד צו זײַן, אַז איך האָב אַ קִינד! גלײַך, װי זי זאָל נִישט װיסען, אַז די פֿערװאַלטערינען פֿון רעגירונגס־שולען טאָרען נִישט חתונה האָבען!

אַ װײַלע איז אַנאַ אַרקאַדיעװנאַ געבּליבּען שטעהן אויפֿ׳ן אָרט און האָט זיך פֿער־

קוקט אויף שטיקער שפּינוועבס וואָס איז געפֿלויגען אין דער לופֿט איבער דער גאַס. זי האָט אַליין ביי זיך געפֿרעגט, פֿאַרוואָס זי קוקט אויף איהם, און דאָ האָט זי זיך דערמאָנט, אַז אַמאָל האָט זיך געזעצט אויף איהר זון=שירם אַזאַ שטיק שפּינוועבס ווען זי האָט נאָך אַלס אַ יונגע מיידעל דערפֿיהלט, אַז זי דאַרף ווערען אַ מוטער... ס'איז זאָגאַר וואונדערליך, ווי אַזוי עס געדענקען זיך אַזעלכע קלייניגקייטען!

נאָר אין דעם, וואָס זי האָט זיך גראָד יעצט דערמאָנט אין דעם, איז ניט געווען קיין וואונדערליכעס. ערשט יעצט האָט זי זיך ערנידריגט בלויז דערפֿאַר, אַז זי זאָל בעקומען געלד פֿאַר דעם דאָזיגען קינד, פֿון וועלכען קיינער האָט קיין בעגריף ניט געהאַט. ווי האָט מען איהר געקענט אָבזאָגען אין געלד פֿאַר איהר קינד! ס'איז דאָך געווען איהר קינד, חאָטש ער האָט אָפֿט אויסגענוצט צום שלעכטען איהר ליעבע צו איהם! נאָר אַ יונגערמאַן קען דאָך ניט לעבען אָהן געלד! און ווי אַזוי איז געקומען דערצו, אַז ער האָט אָנגעהויבען צו פֿאָדערען פֿון איהר געלד? זי האָט איהם דאָך אַוועקגעגעבען אין פֿרעמדע הענד; זי האָט ניט געמעלדעט ניט איהר נאָמען, ניט איהר אַדרעס, זי האָט אויף איין מאָל בעצאָהלט פֿאַר איהם. נאָר שטענדיג געפֿינען זיך אַזעלכע, וועלכע פֿערשטעהען ווי אַזוי צו עקספּלאָאַטירען דאָס קינד, וואָס זיינע עלטערען געפֿינען זיך אין אַזאַ לאַגע, אַז ווען מען זאָל זיי קאָמפּראָמיטירען, פֿערליערען זיי די שטעלע מיט'ן נאָמען, מיט אַלץ... נאָר... זי האָט, ווירקליך, שוין ניט געקענט זאייביג לייהען אויף רעכט און אויף לינק, אַז דאָס זאָל ניט דערוועקען אַ פֿערדאַכט און אַנ'אונצוטרויען צו איהר. נאָר מיט דער אַלטער סעגאַל האָט זי זיך ערלויבט אַזוי פֿיעל צו רעדען וועגען איהר געלד=מאַנגעל. זי איז געווען איבערצייגט, אַז ווי נאָר זי וועט עפֿענען דאָס מויל און וועט דערמאָנען וואָס פֿאַר אַ מאוסע קלאַגען עס געהען אַרום אין שטאָדט וועגען איהר טאָכטער, וועט די אַלטע באַלד אויפֿשליסען דעם קאָמאָד און וועט איהר געבען אַזוי פֿיעל, וויפֿיעל זי וועט נאָר פֿערלאַנגען. און נאָכ'דעם וואָלט זי די גאַנצע זאַך פֿערריבען און עס וואָלט געוואָרען שטיל. אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ איז, ווירקליך, געקומען צו דער פֿרוי סעגאַל מיט דעם פּלאַן צו פֿערטיידיגען איהר טאָכטער פֿון די מיאוסע בלבולים; אָבער ווער ס'איז אויף אַזוי פֿיעל קאַרג און וויל ניט הערען, וואָס מען רעדט צו איהם, טאָ זאָל ער פֿיהלען. און אַזוי וועט עס זיין! יעצט וועט זי זיך אַזוי בעגעהען מיט דער פֿערזינדיגטער חנה=ליבע, אַז דאָס וועט דיענען פֿאַר אַ ביישפּיעל פֿאַר דער גאַנצער שטאָדט!...

פֿלוצלונג זענען אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ'ס געדאַנקען איבערגעריסען געוואָרען. זי האָט דערזעהען סאַשאַ קראַסנאָוו'ן און חנה=ליבע'ן. זיי זענען געגאַנגען פֿון דער בריק, נאָר איידער זיי האָבען זיך נאָך בעגעגנט, איז קראַסנאָוו אַוועק פֿון חנה=ליבע'ן און אַליין צוריקגעגאַנגען.

— אַהאַ! דאָס ניט=ריינע געוויסען! האָט האַלב=הויך געזאָגט אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ. און ווען חנה=ליבע איז פֿאַרביי'געגאַנגען נעבען איהר און האָט זיך איהר טיעף פֿערנייגט, האָט זי זיך געמאַכט ניט=הערענדיג.

דרייצעהנטעס קאַפּיטעל.

ווען חנה=ליבע איז אויפֿ'ן אַנדערען טאָג געקומען אין גימנאַזיום, האָט זי זיך וויע=

דער געפֿיהלט רוהיג און זיכער, חאָטש אין אָבענד האָט זי געהאַט מיט דער מוטער אַ הייסען, נישט־אָנגענעהמען געשפּרעך. זי האָט נישט געטהון קיין זאַך, וואָס מען זאָל איהר קענען אויפֿוואַרפֿען. אין דעם, וואָס זי שפּאַצירט אָפֿט מיט סאַשאַ קראַסנאָוו'ן איז דאָך נישטאָ קיין שלעכטס. ער איז אַזוי איידעל און געבילדעט; נאָר פֿון ליעבע, אָדער נאָך פֿון אַזעלכע זאַכען האָבען זיי קיינמאָל נישט גערעדט. ער איז דאָך אַ קריסט! פּלוצלונג האָט זיך חנה־ליבע דערמאָנט אין דעם, וואָס זי האָט געזעהען אויפֿ'ן בערגעל, וואו זי האָט מיט סאַשאַ'ן געזוכט די זעלטענע בלום גראַניום. זי האָט זיך בעמיהט דאָס צו פֿערגעסען, ווי עפּעס אַ שענדליכע, מאוסע זאַך, וועגען וועלכער מען דאַרף נישט טראַכטען. איהר מוטער האָט זי דערפֿון נישט דערצעהלט

חנה־ליבע האָט עפּעס געהאַט אַ שווער פֿאָרגעפֿיהל.

חנה־ליבע'ן איז די שטאָדט מיט אַמאָל אַזוי פֿרעמד געוואָרען און חאָטש זי האָט געקענט טרעפֿען אין גימנאַזיום מיט פֿערמאַכטע אויגען, אַזוי גוט האָט זי געקענט דעם וועג, דאָך האָט איהר יעדער שטיין, יעדעס גרעזעל אויסגעזעהען אַזוי פֿרעמד און פֿיינדליך.

און אַלע מענשען, וועלכע זי האָט בעגעגענט האָבען זיך איהר פֿאָרגעשטעלט אַזוי פֿרעמד, ווי זי זאָל זיי גאָרנישט געוועזען קענען. און ווען זי איז געקומען אין גימנאַזיום האָבען איהרע חבר'טעס אויך איהר אויסגעזעהען ווייט און פֿרעמד.

אַפֿילו איהר בעסטע פֿריינדין רימאַ קראַסנאָוואַ, איז געוועזען צו איהר נישט, ווי שטענדיג. עפּעס אַנ'אויסדריק איז געלעגען אין איהרע אויגען, וועלכען חנה־ליבע האָט נישט געקענט און האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען ביי רימאַ'ן.

און ווען אויפֿ'ן וועג צום געבעט־זאַל, האָט זיך רימאַ שנעל געווענדעט צו חנה־ליבע'ן און האָט איהר פֿאָרזיכטיג מודיע געווען:

— ליובאַ! סאַשאַ האָט געבעטען דיר איבערצוגעבען, אַז נאָך מיטאָג וועט ער צו דיר קומען אַהיים! — איז ליובאַ געווען גרייט זיך פֿונאַנדער צו־וויינען, חאָטש זי האָט אַליין נישט געוואוסט, פֿאַרוואָס. זי האָט נישט געקענט זאָגען איהר תפילה, וועלכע זי פֿלעגט זאָגען יעדען פֿריהמאָרגען אין דער צייט ווען די איבריגע האָבען געזאָגט אַ קריסטליך געבעט.

= סעגאַל, האָט זי געהערט עפּעס אַ שטימע זאָגען, ערגעץ פֿון ווייטען, אַזוי אַז מען האָט קוים געהערט...

= סעגאַל! קומט אַהער! האָט די שטימע געזאָגט ווידער העכער און שאַרפֿער. און ווען חנה־ליבע האָט אויפֿגעהויבען די אויגען, האָט זי דערזעהען אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ שטעהען אין מיטען פֿונ'ם זאַל.

— איהר הערט נישט? איך האָב אייך דאָך גערופֿען, סעגאַל! — האָט בייז געזאָגט אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ. און חנה־ליבע האָט דערזעהען, ווי זי איז צו איהר נאָהענט צוגעגאַנגען, קוקענדיג אויף איהר מיט אַ האַרטען און קאַלטען בליק.

— קומט באַלד אַהער, סעגאַל!

חנה־ליבע האָט געפֿיהלט, אַז אַלע בליקען האָבען זיך געווענדעט אויף איהר און זי האָט אויך פֿערשטאַנען, אַז זי דאַרף צוגעהן צו אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ. לאַנגזאַם איז זי צוגעגאַנגען מיט אַ בלאָנדזשענדען בליק, וועלכער האָט גלייכצייטיג געזעהען אַלץ און גאָרנישט.

און אַזוי איז זי געשטאַנען פֿאַר אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ און ביידע האָבען געשוויגען. ווי לאַנג דאָס האָט געדויערט, האָט חנה־ליבע נישט געוואוסט; ענדליך, האָט זי דערהערט, ווי אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ האָט ווידער גערעדט:

— ס'האָט מיר פֿערשאַפֿט זעהר פֿיעל קרענקונג, ווען איך האָב דערהערט, אַז אין שטאָדט געהען אַרום מאוסע קלאַגען וועגען מיין גימנאַזיום און וועגען איינער פֿון מיינע שילערינס. ס'איז מיר דאָס געוועזען נאָך שווערער צו הערען דערפֿאַר, ווייל מען האָט אָנגעוויזען אויף אַ שילערין, וועלכע, נישט קוקענדיג דערויף וואָס זי איז נישט קיין קריסטין, איז זי דאָך ביז יעצט געוועזען דער שטאָלץ פֿון מיין גימנאַזיום און וואָס איך פֿערזענליך האָב זי זעהר ליעב געהאַט. איך אָנערקען פֿאַר מיין פֿליכט צו זעהען, אַז אין גימנאַזיום, אויף וועלכען איך גיב אַכטונג זאָל הערשען די שטרענגסטע מאָראַל און, אַז מיינע שילערינס זאָלען אַרויסגעהען אין לעבען מיט שטרענגע מאָראַלישע פּרינציפּען. און איך וועל דערפֿילען מיין פֿליכט אויך יעצט, ווען דאָס פֿערברעכען געגען מאָראַל איז בעגאַנגען אַ שילערין, וועלכע האָט ביז יעצט פֿערדיענט מיין ליעבע און מיין צוטרויען. איך מוז דאָס טהון אויך דערפֿאַר, אַז מענשען זאָלען נישט קענען זאָגען, דאָס איך קוק מיט פֿערמאַכטע אויגען אויף די מעשים פֿון מיינע געליעבטע שילערינס. נאָכדעם, ווי איך האָב מיט דער הילף פֿון דעם שול־ראַט אויסגעפֿאָרשט די זאַך און איך האָב אויסגעהערט די עדות, וועלכע האָבען דאָס געזעהען מיט זייערע אייגענע אויגען, קען קיין צווייפֿעל נישט זיין, אַז דאָס איז אמת און קיין שום אומשטענדען, צוליעב וועלכע מען זאָל איהר קאָנען מוחל זיין, איז נישטאָ. דער פֿאַל איז אַזוי מאוס, אַז איך דאַרף מיך שעמען, וואָס איך פֿערשמוץ מיט איהם מיינע הענד; איין זאַך טרייסט מיך: די שולדיגע איז נישט פֿון אונזער גלויבען און געהערט נישט צו אונזער גרויסער נאַציע. זי געהערט צו אַ פֿאָלק, וואָס זיין מאָראַל איז אַזוי דורכגעזאַפּט מיט נידריגע פֿערלאַנגען, אַז צוליעב דעם איז דאָס דאָזיגע פֿאָלק נישט בעליעבט נישט ביי גאָט און נישט ביי לייט. נישט קוקענדיג אויף דעם אַלעמען האָט זיין מאַיעסטעט דער קייזער, ערלויבט אויך דעמדאָזיגען פֿאָלק צו בעקומען בילדונג אין רוסישע מיטעל־שולען און זיך אָנשטעקען מיט דיזעלבע גוטע אייגענשאַפֿטען, וועלכע עס בעזיצט דאָס רוסישע פֿאָלק. און יעדעס מאָל, ווען אַזאַ פּראָבע געלונגט אונז, פֿרעהען מיר זיך, נאָר צי ברויך איך דאָ רעדען וועגען די פֿאַלען, ווען מיר נאַרען זיך אָב אין אונזער צוטרוי, ווען מען נוצט אויס אונזער ליעבע און פֿריינדליכקייט צום שלעכטען, ווען מיר בעגעגנען זיך מיט די שלעכטע אינסטינקטען פֿון דער פֿרעמדער ראַסע. און אַ קרבן פֿון אַזאַ מין פֿאַל בין איך היינט! מיין צוטרוי האָט מען אָבגענאַרט, מיין ליעבע האָט מען געטרעטען מיט די פֿיס אין בלאָטע!... איך וויל אָבער פֿערגעסען אין מיר און אין מיין אייגענעם שמערץ, כדי איך זאָל קענען דרייסט אַרויסטרייבען דעם אומרייניגעם גייסט וואָס האָט זיך אַריינגעגנב'עט אין אונזער שולע. דורך דעם וועלען מיר ראַטעווען די אונבעפֿלעקטע עהרע פֿון מיין שולע, אַזוי אויך מיין פֿערזענליכע. איך וועל ווייזען אַזאַ ביישפּיעל, אַז נאָך אַזעלכע פֿערברעכענס וועלען שוין ביי מיר אין שולע נישט פֿאָרקומען...

— נאָר איידער מיר וועלען אויסשליעסען די שולדיגע פֿון אונזער קרייז, וואָלט איך איהר נאָך וועלען געבען די מעגליכקייט זיך גרינגער מאַכען דאָס געוויסען און אַליין דערצעהלען די ריכטיגע וואָהרהייט. איך גלויב אין דעם, וואָס עס האָבען דערצעהלט

די עדות, און דאָך פֿרעג איך בײַ אײַך, ליובאָוו יאַקאָוולעוונאַ סעגאַל, צי קענט איהר לייקענען, אַז מיט עטליכע טעג צוריק האָט איהר זיך געטראָפֿען מיט אַ גימנאַזיסט, וועלכער האָט נישט קיין ווערטער גוטען נאָמען, אויף אַ בערגעל בײַ׳ם טײַך און צווישען די בומלעך האָט איהר זיך אויסגעפֿיהרט אַזוי, אַז איך קאָן עס ניט דערמאָנען? איך פֿאָדער פֿון אײַך, אין נאָמען פֿון אײַער אייגענעם געוויסען, אַז איהר זאָלט זיך אָפֿען און ערליך מודה זײַן!

חנה-ליבע האָט אָבער גאָרנישט געענטפֿערט און האָט זיך אין גאָרנישט מודה געווען, בשעת דער צווייטער העלפֿט פֿון אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ׳ס רעדע האָט זי אַלץ נידעריגער און נידעריגער אַראָפּגעלאָזט איהר שוואַרץ-האָריגען קאָפּ. פֿריהער איז זי געווען שטאַרק רויט און דערנאָך טויט-בלאַס. זי האָט פֿערמאַכט די אויגען און האָט נישט בעמערקט, ווי איהרע אַקסלען האָבען זיך אָנגעהויבען לאַנגזאַם צו בעוועגען און האָבען זיך אַלץ גיכער אויפֿגעהויבען און אַראָפּגעלאָזט ווי צום טאַקט מיט איהר שטערצליכען וויינען...

— קיין אַנדער ענטפֿער דאַרף מען נישט, — האָט געזאָגט אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ, ווען מען האָט גאָרנישט געהערט, חוץ חנה-ליבע׳ס געוויין.

— סעגאַל, יעצט ווערט איהר אויסגעשלאָסען פֿון דער שולע און באַלד זאָלט איהר זי פֿערלאָזען. איהר האָט נישט קיין רעכט מעהר אין גימנאַזיום אַרײַנצוטרעטען! קיין אויסגעלאַסענקייט קענען מיר נישט ליידען בײַ אונז אין גימנאַזיום! און איהר, קינדער, געהט יעצט צו אײַער אַרבייט... — האָט אויסגעלאָזט אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ מיט אַ מוטערליכען טאָן און האָט שטרענג אַ קוק געטהון אויף די איבריגע שילערינס

חנה-ליבע איז געקומען צו זיך, ווען זי האָט דערהערט די שריט פֿון איהרע חבר׳טעס, בשעת זייער אַרויסגעהען פֿונ׳ם געבעט-זאַל. זי האָט געוועגדעט איהרע בליקען אויף זיי און האָט דערזעהען, ווי זיי זענען פֿאַרלעכווייז אַרויסגעגאַנגען אין די ברייט-געעפֿענטע טהיר. און ווען אַלע זענען שוין אַרויסגעגאַנגען, און זי האָט אויף זיך געפֿיהלט נאָר אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ׳ס שטעכענדיגע אויגען, האָט זי זיך געלאָזט לויפֿען צו דער טהיר, נאָר זי איז צוריקגעקומען; דערנאָך האָט זי זיך ווידער געלאָזט לויפֿען און איז ווידער געבליבען שטעהען, און, ענדליך, איז זי שנעל אַרויסגעלאָפֿען פֿון גימנאַזיום און איז געבליבען שטעהען מיט אַן אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ פֿאַר דער אַרײַנגאַנגס-טהיר, ווי אַמאָל, ווען זי איז נאָך געווען אַ קליין מיידעלע און איז דעם ערשטען מאָל געקומען אין גימנאַזיום.

פֿערצעהנטעס קאַפּיטעל.

אין דעם זעלבען פֿריהמאָרגען איז חנה-ליבע׳ס פֿערהייראַטעטע שוועסטער, געקומען צולויפֿען פֿון דער שטאָדט צו דער מוטער, אום איהר צו דערצעהלען, וואָס זי האָט געהערט אויפֿ׳ן מאַרק. זי איז געווען אין כעס און ווי צומישט:

— און שטעל זיך פֿאָר, פֿריהער האָט דאָס מיר איין מאַרק-ווײַבער דערצעהלט און דערנאָך די צווייטע און די דריטע! דער גאַנצער מאַרק האָט דערפֿון גערעדט! און מיט וועמען האָט מען זי געכאַפּט — מיט אַ גוי. ווער וואָלט זיך געקענט ריכטען אויפֿ׳ן דאָקטאָר׳ס זוהן, אַז ער זאָל פֿערפֿיהרען אַ מיידעל; דאָס קומט אַלץ פֿון דער

בילדונג, וואָס מען בעקומט אין גימנאַזיום! די האָזיגע חברה=לייט זענען אַלע אַזוי. ווער וועט יעצט וועלען נעהמען חנה=ליבע'ן? ס'איז אַן אומגעהערטע זאַך! פריהער האָט דאָס מיר דערצעהלט איינע און נאָכדעם די צווייטע און די דריטע! דער גאַנצער מאַרק איז געווען פול דערמיט. מען האָט זיי געחאַפּט צוזאַמען ליגען נעבען טייך צווישען די בוימלעך אויפ'ן בערגעל!...

יעצט האָט פרוי סעגאַל פערשטאַנען, וואָס פאַר אַ שפּיצעל אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ האָט איהר אָבגעטהון דערפאַר, וואָס זי האָט איהר קיין געלד נישט געגעבען. זי האָט זיך נישט אָבגעשטעלט פאַר אַ סקאַנדאַל, ווייל זי האָט געוואוסט, ווי גערן די שטאָדט=לייט נעהמען=אָן פערשיעדענע סקאַנדאַלען! נאָר פאַרוואָס האָט איהר חנה=ליבע נישט דערצעהלט, אַז מען האָט זי מיט סאַשאַ'ן געזעהען אויפ'ן בערגעל נעבען טייך?

— ציפּע, — האָט די מוטער געזאָגט, — מען דאַרף נישט גלויבען אַלץ, וואָס מען דערצעהלט אויפ'ן מאַרק. דו ווייסט דאָך, ס'איז נישטאָ קיין זאַך, אַז זיי זאָלען זי נישט אַרויפלעגען אויף אונז. חנה=ליבע וואָלט דאָס קיינמאָל נישט געטהון. זי איז אַ מאָראַליש מיידעל, דאָס ווייס איך. און אין דעם, וואָס זי איז בעקאַנט מיט'ן דאָקטאָר'ס קינדער, קען מען נאָך נישט איינוועהרען קיין פערברעכען.

— יאָ, ווען זי וואָלט קענען חתונה האָבען מיט'ן דאָקטאָר'ס זוהן — מעג זי זיך מיט איהם חבר'ן; זי איז דאָך אַ קינד און פערשטעהט נישט, וואָס זי טהוט. דאַן האָבען זיי שטענדיג ליעב יודישע מיידלעך און... דערנאָך שפּייען זיי אויף זייערע קרבנות!... די דינסט פון דאָקטאָר האָט אויך דערצעהלט אויפ'ן מאַרק, אַז ביי זיי איז צוליעב דעם פאָרגעקומען אַ שרעקליכע סצענע. דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז מען דאַרף די זאַך איינאָרדנען, אויב ס'איז ביי זיי שוין אַזוי ווייט דערגאַנגען. נאָר זיין פרוי האָט נישט געוואָלט אַפילו הערען דערפון. זי קען נישט ליידען אונזער בלוט אין איהר פאַמיליע.

און דו אַליין וואָלסט דאָך אויך נישט געוואָלט, אַז חנה=ליבע זאָל חתונה=האָבען מיט אַ גוי! נאָך עמיצער פון אונז דאַרף דאָס טהון. איינער איז דיר ווייניג!... ווען מיין מאַן האָט דאָס דערהערט, האָט ער געזאָגט, אַז ער וועט אַלץ טהון אין דער וועלט, אַז דאָס זאָל נישט געשעהען. און וואָס וועט די וועלט זאָגען?

פרוי סעגאַל האָט זיך אַרומגעקוקט. ווייט, ווייט האָט זי געזעהען איהר עלטערען זוהן, איהר קינד, פון וועלכען זי האָט שוין לאַנג נישט געהערט, ווייל ער איז אַוועק צו די גויים.

— חנה=ליבע וועט קיינמאָל נישט חתונה האָבען מיט אַ גוי! — האָט זי געזאָגט און איהר געזיכט האָט אויסגעדריקט שמערץ און מידקייט. — זי טראַכט אַפילו נישט וועגען דעם און זי האָט נישט געטהון קיין שלעכטע זאַך, כאָטש מען זאָגט עס אויף איהר. געה אַהיים, ציפּע, און זאָג, אַז אין דעם בלבול איז נישטאָ מעהר אמת, ווי אין אַלעמען, וואָס זיי טראַכטען אויס אויף אונז. און אויב מען גלויבט מיר נישט און מען זאָגט, אַז חנה=ליבע איז יאָ שולדיג, טאָ זאָל דאָס בעשטעטיגען דער דאָקטאָר.

— דער דאָקטאָר! — האָט אויסגעשריגען ציפּע. — אַז זיין אייגענער זוהן איז אין דעם שולדיג.

— אין שטאָדט איז דאָ נאָך דאָקטוירים, חוץ קראַסנאָוו'ן, ציפּע! דו ביזט געווען אַ לייטיש מיידעל און אויך חנה=ליבע איז נישט ערגער פון דיר. און כל=זמן איך לעב,

וועט עס אַזוי געהן! יעצט ווייסטו דעם אמת. יעצט גייה און זאָג דאָס אין מיין נאָמען אַלע, וואָס ווילען וויסען דעם אמת.

ציפּע איז אַוועקגעגאַנגען. נאָר זי איז נאָך נישט געווען בערוהיגט. זי האָט נישט געקענט גלויבען, אַז אין שטאָדט זאָלען אָהן אַ שום גרונד געהן אַזעלכע קלאַנגען. און יעצט האָט זי בעשלאָסען, אַז מען דאַרף גוט אַכטונג געבען אויף חנה-ליבע'ן און איהר געפינען אַ מאַן, ביז ס'איז נאָך נישט צו-שפּעט. זי וועט נעהמען די זאַך אויף זיך. אַ מאַן וועט מען שוין געפינען. און, פערשטעהט זיך, פון אַנאַנדער שטאָדט, אַז מען זאָל נישט רעדען... און מיט דיזע פּלענער האָט ציפּע בערוהיגט איהר בעזען מאַן, וועלכער איז געשטאַנען ביי זיך אין געוועלב און האָט געמאָסטען אַלערליי וואָלענע שטאָפען.

פרוי סעגאַל האָט דורכ'ן פענסטער דערזעהען איהר חנה-ליבע, וועלכע איז אַהיימגעגאַנגען פון גימנאַזיום. הייסט עס, אַז ס'איז, ווירקליך, עפּעס געשעהען מיט איהר מיידעל, אַז זי געהט אַזוי פריה פון דער שולע. זיי האָבען זי פערשעמט, זיי האָבען זי שרעקליך בעליידיגט. זי האָט אויסגעזעהען אַזוי ניעדערגעשלאָגען, ווי זי זאָל טראָגען אַ גרויסען, אונזעהבאַרען שמערץ אין זיך... פרוי סעגאַל איז איהר געלאָפען אַקעגען, האָט זי גענומען ביי דער האַנד און האָט זיך צו איהר אָנגעבויגען.

— וואָס איז מיט דיר געשעהען? וואָס האָבען זיי דיר געטהון?

חנה-ליבע האָט נישט געענטפערט. זי האָט בלויז געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און האָט אָנגעקוקט די מוטער מיט אַן'אויסגעלאָשענעם שמערצפולען בליק.

אַריינקומענדיג אין שטוב האָט זי אַנידערגעלעגט איהר קאָפּ אויף די מוטער'ס קניה און אַזוי זענען זיי ביידע געזעסען לאַנג, שטיל און ביי ביידע האָבען פון די אויגען געראָנען גרויסע, שווערע טרעהרען.

— מיין קינד! — האָט ענדליך געזאָגט די מוטער. האָסטו עפּעס געטהון, וואָס איך ווייס נישט דערפון?

חנה-ליבע האָט אויף אַ ווײַלע אויפגעהויבען דעם קאָפּ און האָט אַ קוק-געטהון דער מוטער אין די אויגען.

— ניין, מאַמע! איך האָב גאָרנישט געטהון, וואָס דו זאָלסט דאָס נישט וויסען. נישט מ י ר האָבען עפּעס געטהון, נאָר אַנדערע... אוי, מאַמע! ווי שלעכט זענען זיי געווען געגען מיר! אַזוי שלעכט!... איך האָב גאָרנישט געטהון!... ס'איז נישט אמת!...

און ווידער האָט חנה-ליבע געוויינט לאַנג און ביטער, זי האָט געחליפּעט און געקרעכצט, ביז זי איז שווער איינגעשלאָפען. פאַרנאַכטיג האָט זי דאַן די מוטער אויפגעהויבען און האָט זי צוגעפיהרט צום בעט.

לאַנג איז די פרוי סעגאַל געזעסען נעבען חנה-ליבע'ן און האָט זיך צוגעהערט צו איהר זיפצען פונ'ם שלאָף. פיעל צופאַלען פון איהר אייגענעם לעבען האָט זי זיך דערמאָנט און פיעל בילדער פון דער פערגאַנגענהייט זענען אויפגעשווימען אין איהר זכרון. זי האָט אין איהר לעבען אויך געהאַט גענוג צרות און האָט זיך גענוג אָנגעוויינט אין די יונגע יאָהרען. זי האָט זיך דערמאָנט, ווי דער מאַן האָט זיך מיט איהר נאָך דער חתונה געקריגט איבער אַ נאַרישקייט. דאַמאָלס האָט זי שטאַרק געוויינט. אָבער שפּעטער האָט זי שוין ניט געוויינט פון יעדער נאַרישקייט. ס'איז ניט געווען קיין צייט... עס זענען געקומען קינדער, איינס נאָכ'ן אַנדערען, זיי האָבען געשריגען דורך די נעכט,

זיי זענען אָפט געווען קראַנק, זיי זענען אונטערגעוואַקסען, געוואָרען גרויסע... די קליינע צרות זענען אויך געוואַקסען מיט די קינדער צוזאַמען און זענען געוואָרען גרויס... איהר עלטסטער זוהן... וואָס האָט איהר געבראַכט אַזוי פיעל קרענקונג... און יעצט חנה־ליבע! און פונקט פאַר'ן לעצטען עקזאַמען! האָבען זיי זי דען נישט געקענט איבערלאָזען אין דער שולע ביז נאָכ'ן עקזאַמען? ווען זי זאָל נאָר געווען נעהמען אַנ'הלוואה אויפ'ן הויז און לייהען אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ'ן געלד? אָבער וואָס וואָלטען געזאָגט חנה־ליבע'ס חתנים, ווען זיי זאָלען הערען, אַז דאָס הויז איז פערזעצט? ס'איז שוין אַזוי אויך ווייניג געבליבען. פרוי סעגאַל'ס ליפען האָבען זיך שטיל בעוועגט. ווי זי זאָל רעדען אַליין צו זיך. לאַנגזאַם האָט זי אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ אויף די ברוסט און האָט פערמאַכט די אויגען. די שטימע פון דער דיענסט האָט זי אויפגעוועקט. עמיצער איז צוגעגאַנגען צו דער טהיר. זי האָט זיך געעפענט. די דיענסט האָט נאָר אַריינגעשטעקט דעם קאָפּ, ווייטער איז זי נישט געגאַנגען.

— אַ דאַנק, נאַסטיאַ — האָט געזאָגט ד"ר קראַסנאָוו און איז אַריינגעגאַנגען אין צימער, פערשליסענדיג נאָך זיך די טהיר.

פרוי סעגאַל האָט זיך שנעל אויפגעהויבען. דער דאָקטאָר האָט דאָך געזעהען, אַז זי איז געשלאָפען. חנה־ליבע האָט אויך געעפענט די אויגען, נאָר זי האָט זיך באַלד אויסגעדרעהט מיט'ן פנים צו דער וואַנד און איז געבליבען אומבעוועגליך ליעגען.

— ענטשולדיגט, וואָס איך שטער אייך, — האָט געזאָגט דער דאָקטאָר און האָט געדריקט דער פרוי סעגאַל פריינדליך די האַנד. — נאָר מיין טאָכטער רימאַ איז געקומען צו לויפען אַהיים, דער דאָקטאָר האָט אַ קוק געטהון צו חנה־ליבע'ן... האָב איך בעשלאָסען באַלד צו געהען צו אייך. ווי פיהלט זיך אייער טאָכטער, זאָל איך זי אונטערזוכען?

דער דאָקטאָר האָט זיך געזעצט צו חנה־ליבע'ן און האָט גענומען איהר האַנד.

— אָ, דאָס וועט גיך איבערגעהען, זי איז נאָר זעהר מיעד... דאָס איז אַלץ.... עטליכע טעג רוה און אַלץ וועט זיין אין אָרדנונג... איך וועל דיר פערשרייבען אַ פּראָשעק, אויב דו ווילסט. אפשר, איז אין אַנדערען צימער דאָ טינט און פעדער... אַדיע, ליובאַ! זיי מוטהיג און נעהם זיך דאָס אַלץ נישט צום האַרצען. מיר אַלע קענען דיך!

דער דאָקטאָר און די פרוי סעגאַל זענען אַרויסגעגאַנגען אין צווייטען צימער און דאָ האָבען זיי לאַנג גערעדט שטילערהייד. ענדליך, איז דער דאָקטאָר אויפגעשטאַנען און האָט זיך געזעגענט. פרוי סעגאַל האָט איהם בעגלייט ביז צו דער טהיר; נאָר איידער ער איז אַרויסגעגאַנגען, האָט זי זיך צו איהם ווידער געווענדעט:

— ניין, דאָקטאָר! איך בעט אייך, אַז איהר און אייער זוהן זאָלט זיך נישט בעמיהען וועגען אונז! וואָס ס'איז געשעהען, קען מען שוין נישט ענדערן, ווי אַזוי מיר זאָלען נישט אויפווייזען אונזער גערעכטיגקייט... איך בעט אייער זוהן, אַז ער זאָל מעהר נישט קומען צו אונז, צוליעב חנה־ליבע'ן און צוליעב איהר צוקונפט...

דער דאָקטאָר האָט מיט ערנסטע אויגען אויסגעשטרעקט דער פרוי סעגאַל זיין האַנד.

— איך מוז איינשטימען מיט אייער ווילען, אָבער איך בין איבערציינט, אַז דאָס לעבען איז שטאַרקער פון אַלע שטערונגען...

פֿינפֿצעהנטעס קאַפּיטעל.

ווען חנה־ליבע איז אין עטליכע טעג אַרום אויפֿגעשטאַנען פֿון׳ם בעט איז זי געוועזען בלייך און שוואַך, ווי נאָך אַ שווערער קרענק — עס האָט זיך איהר פֿאָרגעשטעלט גלייך, ווי זי זאָל געווען שטאַרבען און יעצט אויפֿסניי אָנהויבען אַנאַנדער לעבען, וואָס האָט זיך שטאַרק אונטערשיידעט פֿון איהר פֿריהעריגען לעבען. זי איז כמעט נישט אַרויסגעגאַנגען אין גאַס אַריין. די גאַנצע צייט איז זי געזעסען ביי זיך אין גאָרטען. גאַנצע שטונדען האָט זי געקענט אָבזיצען און פֿליקען בלעטלעך פֿון בלומען, דאָס איז ביי איהר געווען אַ מין טרעפֿעריי אויף „יאָ", אָדער „ניין". נאָר וואָס דאָס „יאָ" אָדער „ניין" האָט געדאַרפֿט הייסען, האָט זי אַליין נישט געוואוסט. זי האָט זאָגאַר נישט געוואָלט טרעפֿען, וואָס דער „יאָ" אָדער „ניין" בעדייט. ס׳איז איהר געווען אַלץ איינס, זי איז געווען אַזוי שוואַך, אַז זי האָט נישט געקענט נישט זיך פֿרעהען, ווען דאָס „יאָ" וואָלט בעדייט עפּעס גוטס, נישט זיך קימערען, ווען דאָס „ניין" וואָלט בעדייט עפּעס שלעכטס...

די אַלטע דינסט האָט געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, נאָר זי האָט גאָרנישט געזאָגט. די פֿרוי סעגאַל, וויעדער, האָט מיט האַרץ־ווערטאָג געקוקט אויף איהר טרויעריגער טאָכטער, נאָר זי האָט נישט געוואָלט איהר שטערען אין איהר איינזאַמקייט. די צייט פֿערהיילט אַלע וואונדען, האָט זי זיך געטראַכט. אויך חנה־ליבע׳ס פֿערוואונדעט האַרץ וועט די צייט אויסהיילען און וועט איהר שענקען פֿרישען מוטה צו אַ ניי לעבען...

רימאַ קראַסנאָוואַ איז אָפֿט געקומען צו חנה־ליבע׳ן און האָט שטענדיג געבראַכט אַ גרוס פֿון סאַשאַ׳ן. נאָר חנה־ליבע האָט זיין נאָמען קיינמאָל נישט דערמאָנט. און דאָס אַליין, וואָס האָט פֿריהער פֿאָרגעשטעלט אַ אינטערעס פֿאַר די צוויי חבר׳טעס: — דאָס גימנאַזיום און סאַשאַ — איז יעצט געוואָרען פֿאַר זיי אַ פֿערבאָטענע זאַך, וועלכע מען האָט נישט דערמאָנט. רימאַ האָט געפֿיהלט, אַז חנה־ליבע׳ן איז נישט אָנגענעהם צו בעריהרען די צוויי טעמען און ווייל קיין אַנדערע אַלגעמיינע אינטערעסען האָבען זיי נישט געהאַט, זענען רימאַ׳ס בעזוכען געוואָרען אַלץ זעלטענער. אין חנה־ליבע׳ס האַרץ האָט זיך דערוועקט אַ צאָרן געגען לעבען און געגען מענשען. די פֿריינד האָבען זי פֿערלאָזט גלייך מיט די שונאים. און אַלץ גאַנץ אונשולדיג. נאָר דערפֿאַר, ווייל זי איז אַ רעכטלאָזע יודישע טאָכטער, וועלכע מוז אָנבויגען דעם קאָפּ אונטער דער בייטש און טאָר נישט אַרויסווייזען קיין ווידערשטאַנד און האָט, ווי אַ שקלאַווין, נישט קיין רעכט צו קעמפּפֿען.

אַזוי זענען פֿאָריבערגעגאַנגען טעג און וואָכען און דער זומער האָט זיך געענדיגט און ס׳איז געקומען דער הערבסט. נאָך אַלץ אַ טרויעריגע און אַ ערנסטע איז חנה־ליבע אַרומגעגאַנגען אין גאָרטען און איינמאָל, ווען איהר בליק איז צופֿעליג געפֿאַלען אויפֿ׳ן ברעג פֿון טייך, האָט זי דאָרט דערזעהען שטעהען אַ יונגעמאַן. זי האָט איהם נישט מיט אַמאָל דערקענט; נאָר ווען זי האָט זיך גוט איינגעקוקט, האָט זי דערזעהען, אַז דאָס איז פֿעדיאַ סוחאָמווערסקי. ער האָט געווינקען צו איהר פֿאָרזיכטיג מיט דער האַנד און האָט זי גערופֿען צו זיך. צום ערשטען מאָל אין איהר לעבען האָט חנה־ליבע דערפֿיהלט אין זיך אַ ווילדען, געוואַלדיגען צאָרן. זי האָט זיך אונבעוואוסטזיניג אָנגעבויגען, ווי זי זאָל וועלען אויפֿהויבען אַ שטיין, נאָר זי האָט זיך באַלד בעהערשט און האָט זיך צו

איהם אומגעקעהרט מיט'ן רוקען מיט אַזאַ פּראָטעסטונגס-בעוועגונג, אַז ער האָט איהר געענטפֿערט מיט אַ האַרטען און מאוסען געלעכטער. חנה-ליבע האָט געדראָהט אין דער לופֿט מיט פֿויסטען און איז אַרויסגעגאַנגען פֿונ'ם גאָרטען. ווען דער זומער שטאַרבט, האָט זי זיך געטראַכט, שטאַרבט ער בלויז דערצו, אַז ער זאָל נאָך אַמאָל אויפֿלעבען. און אַז זיי האָבען מיך ערניהריגט, וועל איך זיך שוין קיינמאָל נישט אויפֿהויבען...

איינמאָל, סוף אויגוסט, איז רימאַ ווידער געקומען צו חנה-ליבע'ן און, ווען זיי זענען געבליבען אַליין אין גאָרטען, האָט רימאַ איהר שטיל געזאָגט:

— נעכטען איז סאַשאַ אַוועקגעפֿאָהרען. ער האָט מיך געבעטען, אַז איך זאָל דיר איבערגעבען אַ גרוס און זיין ביטע איז, אַז דו זאָלסט נישט פֿערליערען קיין מוט.

— סאַשאַ איז אַוועקגעפֿאָהרען? — האָט איבערגעפרעגט חנה-ליבע, ווי זי זאָל נישט פֿערשטעהן, וואָס רימאַ רעדט צו איהר.

— יאָ, קיין פּעטערבורג. דאָרט הויבען זיך שוין אָן די לעקציעס...

— לעקציעס? וואָס פֿאַר אַ לעקציעס?

— אויפֿ'ן מעדיצינישען פֿאַקולטעט. דו ווייסט דאָך, אַז ער וויל שטודירען מעדיצין, ווי אונזער פֿאָטער.

— איך ווייס גאָרנישט, — האָט געענטפֿערט חנה-ליבע און האָט געקוקט אין דער זייט.

— איך וויל אויך ווייטער לערנען, — האָט ווייטער דערצעהלט רימאַ, — נאָר איך ווייס נישט, צי וועט מיר דאָס די מוטער ערלויבען. זי איז אָפֿטמאָל אַזוי אויסטערליש. זי וויל, אַז איך זאָל נאָך בעזוכען די אַכטע קלאַס, כאָטש דאָס איז נישט פֿערפֿליכטעט פֿאַר די שילערינס. און, אַז זי וועט דאָס מיר אויך שפּעטער נישט ערלויבען, וועל איך אַליין אַוועקפֿאָהרען. דו וואָלסט אויך געדאַרפֿט אַוועקפֿאָהרען פֿון דאַנען, ליובאַ. דו קענסט דאָך האַלטען עקזאַמען אין אַנ'אַנדער גימנאַזיום.

— אין אַנ'אַנדער גימנאַזיום וועט מען מיך גיט צולאָזען צום עקזאַמען צוליעב דעם צייגניש, וואָס זיי האָבען מיר אַרויסגעגעבען.

— טאָ שטודיר אַזאַ זאַך, צו וועלכער מען בעדאַרף נישט קיין גימנאַזיום-אַטעסטאַט. דו קענסט דאָך שטודירען צו ווערען אַנ'אַקושערין.

— ווערען אַנ'אַקושערין? — האָט איבערגעפרעגט חנה-ליבע.

— און די מוטער זאָל איך אויף דער עלטער איבערלאָזען אַליין?

— די קינדער ווערען דאָך נישט געבוירען בלויז פֿאַר די עלטערן, ליובאַ!

חנה-ליבע האָט מיט אַ בליק פֿון פֿערוואונדערונג אָנגעקוקט רימאַ'ן.

— דו מוזט פֿון דאַנען אַוועקפֿאָהרען, ליובאַ, — האָט ווייטער גערעדט רימאַ. — דאָ לעבסטו, ווי אין אַ טורמע. בעפֿריי זיך, ביז ס'איז נאָך נישט צו שפּעט, אַנדערש וועסטו זיך אָבלאָזען און וועסט ווערען אַ פֿערפֿאַלענע אויף אייביג. דו מוזט קומען צווישען אַנדערע מענשען און בעקומען נייע אינטערעסען. וואָס קענסטו אויפֿטהון דאָ מיט דיינע פֿעהיגקייטען? דו מוזט פּרובען דיינע קרעפֿטען דאָרט, אין לעבען. פֿאָהר קיין פּעטערבורג. אַ סך פֿון דיינע פֿריינדער שטודירען דאָרט, ווייל זיי האָבען בעגריפֿען, אַז בילדונג איז דער איינציגער וועג, וועלכער פֿיהרט צו דער צוקונפֿט פֿון די מענשהייט, אָהן אונטערשייד צווישען אַ ייד און קריסט.

— רימאַ, דער אונטערשיעד צווישען אַ יוד און אַ קריסט וועט זיך קיינמאָל נישט אויסגלייכען! דאָס האָב איך שוין אויסגעפּרובּט!

— ס'קען זיין, אָבּער מען דיענט בּעסער דעם אייגענעם פֿאָלק דורך דעם, וואָס מען ענטוויקעלט זיך, ווי, ווען מען בּויגט אָן דעם קאָפּ פֿאַר דעם אַבּערגלויבּען פֿון די נישט געבּילדעטע גראָבּע לייט. דאָס לעבּען איז רייך מיט מעגליכקייטען. ווער מוטיגער, ליובּאַ, און דערלאָז נישט, אַז דיין ווילען און דיין פֿערשטאַנד זאָלען זיך פֿערליערען בּיי'ם ערשטען אומגליק! סאַשאַ האָט מיך געבּעטען, אַז איך זאָל מיט דיר איבּער דעם אַלעמען איבּערהעדען. ער האָט געזאָגט, אַז אין פּעטערבּורג וועסטו זיך געפֿינען גוטע פֿריינד...

— די מאַמע וועט מיך דאָך נישט אַפּלאָזען. זי וואָלט געקומען אין אַ פֿערצווייפֿלונג, ווען איך זאָל דאָס וועלען טהון.

— דיין מוטער איז קלוג און גוט, רעד מיט איהר איבּער און דו וועסט זעהען, ווי זי וועט איינשטימען.

און רימאַ האָט ווייטער צוגערעדט איהר חבר'טע אַוועקצופֿאָהרען. נאָר חנה־ליבּע האָט נישט גאַנץ דייטליך געהערט, וואָס רימאַ האָט גערעדט. פֿאַרוואָס איז סאַשאַ אַוועקגעפֿאָהרען און האָט זיך נישט געזעגענט? זי האָט איהם דאָך גאָרנישט געטהון! זעהט אויס, אַז ער האָט דאָס געטהון צוליעב איהר צוקונפֿט, צוליעב דעם, אַז זי זאָל קענען קומען צו אַ שידוך און חתונה האָבּען אַזוי גליקליך, ווי איהרע שוועסטער! און וואָס, ווען זי זאָל, ווירקליך, איבּערהעדען מיט דער מוטער וועגען דעם, אַז זי וויל ווייטער שטודירען? דאָס איז געוועזען אַ גאַנץ נייער געדאַנק. יאָ, זי וועט איבּערהעדען מיט דער מוטער, בּיי דער ערשטער געלעגענהייט.

— גרוס סאַשאַ'ן אין מיין נאָמען ווען דו וועסט איהם שרייבּען, — האָט זי געזאָגט רימאַ'ן, ווען יענע איז אַוועקגעגאַנגען. — ס'קען זיין, אַז ער איז גערעכט. איך ווייס נאָך נישט.

זעבּצעהנטעס קאַפּיטעל.

חנה־ליבּע'ס שוועסטער ציפּע האָט מיט אונגעדולד געוואַרט, אַז סאַשאַ זאָל שוין אַוועקפֿאָהרען. זי האָט אויך איבּערצייגט איהר מוטער, אַז מען מוז, ווי מעגליך גיכער, חנה־ליבּע'ן חתונה־מאַכען. זיי האָבּען בּעשלאָסען נאָך אַבּיסעל צו וואַרטען בּיז די „געשיכטע" וועט מעהר אָדער ווייניגער פֿערגעסען ווערען. יעצט — נאָך סאַשאַ'ס אַוועקפֿאָהרען — איז געקומען די מינוט און ציפּע האָט זיך בּאַלד גענומען צו דער אַרבּייט מיט דער גאַנצער ליידענשאַפֿטליכקייט, מיט וועלכע עס צייכענען זיך אויס פֿערהייראַטעטע פֿרויען, ווען זיי נעהמען אויף זיך חתונה צו מאַכען אַ יונג מיידעל. ציפּע האָט זיך בּאַלד געווענדעט צו אַ שדכנ'טע, וועלכע איז געוועזען בּעקאַנט דער גאַנצער שטאָדט מיט איהר פֿעהיגקייט אויסצופֿיהרען שידוכים.

מען האָט זי גערופֿען נאָכ'ן פֿאַמיליע־נאָמען פֿון איהר מאַן: מאַקלערס. זי איז געוועזען זעהר דיק און קליין, כמעט זעקס־קאַנטיג און איהר קאָפּ האָט דערמאָנט אַ קאָפּ פֿון אַ העכט מיט זיינע גרויסע, קאַלטע אויגען. זי האָט גערעכענט, אַז איהר אויפֿגאַבּע איז זעהר אַ וויכטיגע און איז געוועזען פֿיינדליך געשטימט קעגען די יונגעלייט, וועל־

כֿע האָבען אַליין זיך געוואָלט געפֿינען אַ פּרוי. זי האָט גערעכֿענט, אַז זי ווייסט בעסער פֿון אַלע, ווער צו וועמען עס פּאַסט זיך! נישט אומזיסט איז זי געווען אַן׳אַלמנה פֿון אַ פֿערד־הענדלער, וועלכֿען מען האָט דער׳הרג׳עט אויף אַ יריד דערפֿאַר, ווייל ער האָט אָבגענאַרט אַ פּויער און איהם פֿערקויפֿט אַ קראַנק פֿערד. ווען דער מאַן האָט נאָך געלעבט איז די שדכנ׳טע געפֿאָהרען מיט איהם פֿון איין יריד אויפֿ׳ן אַנדערען און דערפֿון האָט געשטאַמט איהר קענטשאַפֿט מיט אַ סך יודישע פֿאַמיליעס פֿון דאָרטיגען קאַנט.

ווען דער מאַן איז געשטאָרבען, האָט זי אַלס פּרוי נישט געקענט האַנדלען מיט פֿערד און האָט זיך פֿערנומען מיט שדכנות, זי האָט געקענט איהר פֿאַך פֿאָלקאָם גוט, זי האָט געקוקט אויף מענשען, ווי אויף פֿערד און האָט גענוי געוואוסט פֿון וואָס עס הענגט אָב אַ „יאָ", אָדער אַ „ניין". זי איז געווען די איינציגע שדכנ׳טע אין שטעדטעל און פֿונדעסטוועגען האָט זי פֿון דער פּריה ביז אויפֿדערנאַכֿט געמוזט זיין אויף די פֿיס, כּדי זי זאָל נישט פֿערלירען קיין „פּראַקטיק". זי האָט נאָר בעדויערט, דאָס זי קען נישט האָבען „פּראַקטיק" אויך ביי די רוסען; ביי זיי זענען געווען אייגענע פֿערמיטלערינס, וועלכֿע זענען געוויס נישט געווען אַזוי געשיקט, ווי די יודישע שדכנ׳טע.

מאַקלערס האָט שוין אַ לענגערע צייט געהאַט אַן׳אויג אויף חנה־ליבע׳ן און ווען ס׳איז נאָך מיט איהר פֿאָרגעקומען די „געשיכטע" — האָט זי פֿערשטאַנען, אַז ס׳איז געקומען די רעכֿטע צייט. דערפֿאַר האָט זי בייצייטענס צוגעגרייט עטליכע חתנים און ווען ציפּע האָט זיך צו איהר געווענדעט, האָט זי שוין געקענט אָנווייזען עטליכע קאַנדידאַטען און ציפּע האָט זיך געקענט אויסקלייבען אַ פּאַסענדען מאַן פֿאַר איהר שוועסטער.

ציפּע האָט לאַנג גערעדט מיט דער שדכנ׳טע וועגען די מעלות און חסרונות פֿון די פֿערשיעדענע קאַנדידאַטען. מאַקלער האָט געקענט די יונגעלייט פֿון דער אינערליכער און דער אויסערליכער זייט און זי איז נישט מיעד געוואָרען אויסצורעכֿענען זייערע מערקווירדיגע מעלות. ציפּע׳ן זענען געפֿעלען געוואָרען כמעט אַלע יונגעלייט און ווייל זי האָט אַליין נישט געקענט בעשליסען, וועלכֿען אויסצוקלייבען, האָט זי אָבגערעדט מיט דער מאַקלערס, אַז זי וועט פֿאָרשטעלען דער פֿרוי סעגאַל אַ גאַנצען צעטעל פֿון חתנים. די מוטער האָט געזאָלט בעשטימען, מיט וועלכֿע פֿון די אַלע מען דאַרף אָנהויבען אונטערהאַנדלונגען. דערביי האָט חנה־ליבע נישט געדאַרפֿט וויסען פֿון קיין זאַך און דערום איז אָבגערעדט געוואָרען, אַז די פּרוי מאַקלערס וועט קומען צו דער פּרוי סעגאַל שפּעט אין אָבענד, ווען חנה־ליבע וועט שוין שלאָפֿען.

און אַזוי איז עס טאַקי פֿאָרגעקומען.

אין דעם בעשטימטען אָבענד האָט די פּרוי סעגאַל אַליין אָבגעוואַרט די שדכנ׳טע, די אַלטע דיענסט נאַסטיאַ האָט אויך נישט געדאַרפֿט וויסען פֿון קיין זאַך, ווייל זי האָט זיך נאָך געקענט אַריינמישען און קאַליע מאַכֿען דעם גאַנצען פּלאַן.

ווען מאַקלערס איז ענדליך געקומען, האָט פּרוי סעגאַל זי פֿאָרזיכטיג אַריינגעלאָזט אין ליעצטען צימער, וואו מען האָט זיי נישט געקענט הערען זייער געהיימען געשפּרעך.

דער שדכנ׳טע איז אַפֿילו געווען שווער צו רעדען שטיל, ווען זי האָט זיך צוהיצט ביי׳ם אויסרעכֿענען די גוטע מעלות פֿון איהר סחורה, נאָר ס׳איז אין שטוב גע־

ווען אַזוי שטיל, אַז דאָס האָט זי אָבגעהאַלטען נישט צו פּילדערען און די צוויי פֿרויען האָבען זיך גערעדט שטילערהייד און קיינער האָט נישט געוואוסט, זאָגאָר, אַז די מאַקלערס איז געווען ביי דער פֿרוי סעגאַל.

די פֿרוי סעגאַל האָט אויסגעקליבען צוויי יונגעלייט פֿון די נאָהענטסטע שטעדט. זי האָט גערעכענט, אַז מען דאַרף אויך חנה־ליבע'ן געבען די מעגליכקייט אויסצוקלויבען און זי וועט קלויבען פֿון די צוויי אָנגעמערקטע קאַנדידאַטען. מאַקלערס, וויעדער, האָט גערעכענט, אַז דאָס איז גאַנץ איבעריג און אַז מען פֿערליערט אומזיסט צייט. די יונגע מיידלעך, האָט זי געזאָגט, פֿערשטעהען, אַלץ איינס, גאָרנישט! די ליעבע קומט שוין שפּעטער, אַליין. גלויבט מיר, ס'איז אַזוי! די ליעבע קומט שפּעטער, ווען מען פֿאָלגט די עלטערען און מען האָט חתונה מיט דעם, וואָס געפֿעלט זיי. ס'איז אַ נאַרישקייט זיך צו פֿערלאָזען אויף אַ מיידעל אַליין! גלייך, ווי איך ווייס שוין גאָרנישט ווער צו וועמען עס פּאַסט זיך.

די שדכנ'טע האָט געהאַט אַ יונגען אלמן, פֿון וועלכען זי האָט זיך שוין געוואָלט בעפֿרייען און דעריבער האָט זי אַלץ געדרונגען, אַז ער איז אַ פּאַסענדע פּאַרטיע פֿאַר חנה־ליבע'ן און האָט געפֿאָדערט, אַז מען זאָל איהם דעם ערשטען איינלאַדען צו מאַכען אַ וויזיט דער פֿרוי סעגאַל מיט דער טאָכטער. ווען ס'וואָלט איהר געלונגען אויסצופֿיהרען דעם שידוך מיט דעם אלמן, וואָלט דאָס געווען פֿאַר איהר אַ גרויס געווינס, ווייל ביי איהם האָט מען געקענט גוט פֿערדיענען.

— איך בלייב ביי דעם, וואָס איך האָב געזאָגט, — האָט זי ענערגיש געשעפּטשעט און האָט אַ וואונק געטהון מיט די אויגען. נאָכדעם האָט זי זיי גיך אַראָפּגעלאָזט און ערשט יעצט האָבען זיי זיך געשטעלט אויף זייער נאָרמאַלען אָרט. מיין אלמן איז ניט קיין אַלטע שקאַפּע, וואָס מען קען זי אַוועקשאַרען מיט דער האַנד. ער איז נאָך יונג, ער האָט נאָך אַלע צייהן. וואָס מיינט איהר? אַן'אלמן — ווייסט מען וואָס דאָס איז. דאָס איז אַ מענש גלייך מיט אַלע מענשען און אַ חתן גלייך מיט אַלע חתנים. נאָר, אַז איהר ווילט נישט, טאָ דאַרף מען נישט. דאָס איז מיר אַלץ איינס. נאָר שפּעטער זאָלט איהר צו מיר נישט קומען און זיך קלאָגען, אַז איהר האָט געטהון אַ נאַרישקייט...

די שדכנ'טע איז אַוועקגעגאַנגען און פֿרוי סעגאַל איז נאָך לאַנג געזעסען און האָט געטראַכט וועגען חנה־ליבע'ן און איהר גורל: איז ווירקליך אַלץ געווען אין אָרדנונג און אַזוי, אַז חנה־ליבע זאָל זיין גליקליך מיט איהר קינפֿטיגען לעבען? נאָר ווי אַזוי זאָל זי צוגרייטען חנה־ליבע'ן צום בעזוך פֿון די יונגעלייט. זאָל זי דאָס מאַכען אַזוי, אַז ס'זאָל הייסען, דאָס די יונגע לייט זענען גוטע פֿריינד פֿון ציפּע'ס מאַן? אַלץ וועט אויסקומען נאַטירליכער, ווען ציפּע מיט אברהם'ן וועלען אויך זיין דערביי...

אין איין שעהנעם פֿריהמאָרגען איז ציפּע געקומען צולויפֿען צו דער מוטער און האָט דערצעהלט:

— איהר ווייסט, עס איז געקומען צופֿאָהרען אברהם'ס אַ חבר און האָט אונז היינט בעזוכט. זעהר אַ פֿיינער און אַ שעהנער יונגערמאַן! איהר האָט, דאָך, מן־הסתם, געהערט פֿון די זילבערשטיינס. איינע פֿון די רייכסטע פֿאַמיליעס אין זייער שטאָדט. איך רעכען, אַז היינט נאָכמיטאָג וועלען מיר קומען צו אייך מיט אַ וויזיט.

— ס'וועט אונז זיין זעהר אַנגענעהם, — האָט געזאָגט די פֿרוי סעגאַל. — איך פֿרעה זיך זעהר ווידער צו זעהען ביי זיך יונגע מענשען. מיר לעבען יעצט גאָר איינ־

אַנדערש פֿון דער גאַנצער געזעלשאַפֿט. וואָס זאָגסטו, חנה־ליבּע?

— וואָס זאָל איך זאָגען? איך קען נישט אברהם׳ס חברים און איך בּענק נישט נאָך זיי, — האָט געענטפֿערט חנה־ליבּע און איז אַרויסגעגאַנגען פֿונ׳ם צימער. די מוטער און די שוועסטער האָבען איהר נאָכגעקוקט מיט גרויסע אויגען און האָבען נישט פֿערשטאַנען, פֿאַרוואָס האָט חנה־ליבּע אַזוי געענטפֿערט. פֿונדעסטוועגען האָבען זיי בּעשלאָסען, אַז דער יונגערמאַן זאָל נאָך מיטאָג קומען צו דער פֿרוי סעגאַל אויף טהיי.

די פֿרוי סעגאַל האָט איינגערעדט חנה־ליבּע׳ן, אַז זי זאָל אָנטהון איהר שען ראָזע קלייד. עס קומען צו זיי אַזוי זעלטען געסט, אַז מען דאַרף זיך אַביסעל שענער אָנטהון, חנה־ליבּע האָט דאָס דער מוטער צוליעב געטהון. ער איז דאָך, האָט געטענה׳ט די מוטער אברהם׳ס אַ חבר און אַ פֿיינער יונגערמאַן. אויף די יונגעלייט קען מען אין אונזער צייט אין אַלגעמיינעם זיך קיין סך פֿערלאָזען. ווען זיי דאָס הייסט, די מוטער און איהרע חבר׳טעס זענען געווען יונג, איז אַלץ געווען גאַר אַנדערש. בּלויז זילבּערשטיין איז אַנ׳אויסנאַהם פֿון אַלע, — לויט ווי זי האָט געהערט וועגען איהם. נו, וועלען מיר זעהען און דאַן וועלען מיר זאָגען אונזער מיינונג וועגען גאַסט.

חנה־ליבּע האָט געטהון אַלץ, וואָס די מוטער האָט פֿון איהר פֿערלאַנגט און פֿאַרוואָס נישט! ס׳איז שוין אַזוי לאַנג אין דעם, זינט זי האָט אויפֿגעהערט זיך אויסצופּוצען; אפֿשר וועט דאָס איהר העלפֿען אויסצופֿיהרען איהר פּלאַן. דאַן נאָך דעם ווי די געסט וועלען אַוועקגעהן וועט זי אויסנוצען די פֿרעהליכע שטימונג, אום איבּערצורעדען מיט דער מוטער וועגען איהר צוקונפֿט...

ווען אברהם און ציפּע זענען נאָך מיטאָג געקומען מיט זייער גאַסט צו די סעגאַל׳ס, איז די פֿרוי סעגאַל און די אַלטע דיענסט געווען פֿאַרטיג מיט צוגרייטען צום טיש. אַ גאַנצען טאָג ביז׳ן מיטאָג האָבען זיי געבּאַקען קיכעלעך און געפּוצט דאָס זילבּער, אויפֿ׳ן טיש האָט מען געלעגט אַ נייעם טישטוך פֿון חנה־ליבּע׳ס בעל־הבתישקייט, אַלס אַ פּראָבּע פֿון דעם אַלעמען, וואָס איז געווען צוגעגרייט פֿאַר איהר אין די שרענק און אין די קאַסטענס. זאָל דער חתן וויסען, וואָס פֿאַר אַ כּלה חנה־ליבּע איז! זי וועט בּרענגען מיט זיך אַלדעם גוטס און דער חתן מעג זיין צופֿריעדען מיט איהר. נאָר דאָס אַליין וועט ער זיך קענען פֿאָרשטעלען נאָכדעם, ווי ער וועט זעהען חנה־ליבּע׳ן...

נאָר דער יונגער זילבּערשטיין האָט נישט אויסגעזעהען צו זיין אַ בעל־תכלית, וואָס זאָל טראַכטען וועגען דעם, וואָס ליעגט אין די שרענק און אין די קאַסטענס. ער איז געזעסען ביי׳ם טיש און האָט געקוקט אויף חנה־ליבּע׳ן און האָט אַלעמאָל געשמאַמעלט ענטשולדיגונגען; פֿאַרוואָס ער בּעט ענטשולדיגונגען — האָט מען נישט געוואוסט. יעדעס מאָל האָט ער געדאַנקט פֿאַר׳ן טהיי און פֿאַר די קיכעלעך, וואָס מען האָט איהם דערלאַנגט. ער האָט זיך אין פֿערלעגענהייט געריבּען די הענד און האָט זיך אומגעלימפּערט פֿערנייגט ביי יעדען וואָרט, וואָס ער, אָדער אַנ׳אַנדערער האָבען אַרויסגערעדט.

און וואָס מעהר ער האָט זיך אָנגעשטרענגט צו רעדען שען רוסיש, (צוליעב חנה־ליבּע׳ן האָבען יעצט אַלע גערעדט רוסיש) אַלץ מעהר האָט חנה־ליבּע געלאַכט, אַלץ פֿרעהליכער איז געוואָרען איהר געלעכטער. און איהם האָט איהר לאַכען צוגע־

געבען מוט און ער האָט זיך אַליין נאָהענטער צוגערוקט צו איהר אין האָט נישט געקענט פֿון איהר קיין אויג אַראָבלאָזען.

חנה-ליבע איז עפּעס פֿערפֿאַרבט געוואָרען, ווען זי האָט דערפֿיהלט, אַז זיינע אויגען העגען ווי צוגעשמידעט די גאַנצע צייט צו איהר געזיכט. זי האָט זיך אָנגעשטויסען, וואָס עס דאַרף בעדייטען דער בעזוך פֿון דעם יונגענמאַן און ווען זי האָט דאַן אַראָבגעלאָזט די אויגען, זענען אַלע געווען איבערצייגט, אַז דער יונגערמאַן האָט אויף איהר געמאַכט אַ טיעפֿען איינדרוק און אַז עס וועט געלינגען זיי חתונה צו מאַכען, ווייל מען האָט דייטליך געזעהען, אַז דער יונגער זילבערשטיין איז ענטציקט פֿון חנה-ליבע'ן.

און דאָס לעצטע איז טאַקי געווען אמת. דער יונגערמאַן האָט מיט אַמאָל זיך פֿערליעבט אין חנה-ליבע'ן. זי איז געווען שען און יונג און פֿריש און אַזוי האָט ער זיך אין זיינע טרוימען שטענדיג פֿאָרגעשטעלט זיין קינפֿטיגע פֿרוי. זי איז געווען ווי אַ שענע רויז און, נאַטירליך, האָט ער זי געוואָלט פֿאַר אַ ווייב. און פֿאַרוואָס זאָל זי נישט וועלען איהם פֿאַר אַ מאַן? די יונגע מיידעלעך פֿון זיין שטאָדט האָבען איהם גערופֿען „דער שענער יוסף". ער איז דאָך געקומען זעהען, צי וועט ער איינשטימען זי צו נעהמען! און זי איז איהם געפֿעלען געוואָרען. מיט'ן נדן האָט ער זיך נישט אינטערעסירט, דאָס איז שוין געווען זיינע עלטערנ'ס זאַך.

דער יונגער זילבערשטיין איז געוואָרען אַליין מוטיגער, ווייל ער האָט געזעהען אויף די געזיכטער פֿון ציפּע'ן, אַברהם'ן און פֿרוי סעגאַל אַ מינע פֿון פֿריינדליכקייט און צופֿריעדענהייט.

ענדליך האָט ער זיך אויפֿגעהויבען פֿון אָרט און האָט געדאַנקט פֿאַר די גאַסטפֿריינדליכקייט. ער האָט געזאָגט, אַז זיינע עלטערן וועלען זיין צופֿריעדען צו זעהען די פֿרוי סעגאַל ביי זיך, אָדער צו הערען פֿון איהר, ווען עפּיס... אַמאָל... ס'קען זיין... מיט איין וואָרט... און יעצט מוז ער זיך געזעגענען, זאָגען אַדיע, אָדער ריכטיגער — צום ווידערזעהען... ווייל ער גלויבט, אַז זיי זעהען זיך נישט דאָס לעצטע מאָל...

פֿרוי סעגאַל האָט אַרויסגעזאָגט דאָס-זעלבע און ווען ער איז אַוועקגעגאַנגען, האָט זי געזאָגט צו חנה-ליבע'ן:

— יאָ, איך גלויב, אַז ער וועט צו אונז אָפֿט אַריינקומען. ער איז, ווירקליך, אַן אַנגענעהמער יונגערמאַן! דו געפֿינסט עס אויך?

פֿון מיינעטוועגען דאַרפֿסטו איהם נישט איינלאַדען, אַז ער זאָל נאָך אַמאָל קומען, מאַמע! האָט מיט אַ פֿערדרוס געענטפֿערט חנה-ליבע. — איך געפֿין נישט קיין פֿערגניגען מיט איהם צו פֿערברענגען. אויב דו טהוסט דאָס צוליעב אברהמ'ען, ווייל זילבערשטיין איז זיינער אַ חבר, איז עס עפּעס אַנדערש. נאָר יעדענפֿאַלס דאַרף איך דערביי נישט זיין און איך וועל דאָס טאַקי מעהר נישט טהון.

פֿרוי סעגאַל האָט אַליין ערוואַרט, גאָר נישט אַזאַ ענטפֿער. ווי קען חנה-ליבע'ן נישט געפֿעלען אַ יונגערמאַן, וועלכען איהר מוטער געפֿינט פֿאַר פּאַסענד צו זיין איהר איידעם. האָט זי דען נישט גענומען אין אַכט, אַז זיין כאַראַקטער, אַז זיין בילדונג, אַז זיין פֿערמעגען, אַז זיינע יאָהרען, אַליין, וואָס אַנ'אַלטע פּראַקטישע פֿרוי קען נאָר פֿאָראויסזעהען, און דאָ קומט אַ קינד, וואָס פֿערשטעהט נאָך גאָרנישט און זאָגט אַזעלכע זאַכען. פֿרוי סעגאַל האָט זיך געפֿיהלט געקרענקט און בעליידיגט פֿון דער טאָכטער, וועלכע פֿערלאָזט זיך אויף איהר נישט, אַז זי זאָל איהר צוקלויבען אַ מאַן, אין

דען חנה־ליבע נישט איהר קינד, וועלכען זי ווינשט גליק? און צי קען איהר מוטער־געפֿיהל נישט דערשפּירען ווער עס טויג פֿאַר חנה־ליבע'ן און ווער עס פּאַסט איהר מאַן צו זיין?

די פֿרוי סעגאַל האָט געפֿיהלט, אַז אין איהר הויבט זיך אויף אַ צאָרן דערפֿאַר, וואָס איהר טאָכטער מאַכט צו־נישט אַ מענשען, וועלכען די מוטער אַנערקענט פֿאַר ווערט צו ווערען איהר טאָכטער'ס מאַן. און זי האָט געזאָגט דער טאָכטער:

— איך ווייס נישט, וואָס דו ווילסט. עס זעהט אויס, ווי דו זאָלסט מיך חושד זיין אין עפּיס געהיימע געדאַנקען און פּלענער, אַזוי האָסטו אויפֿגענומען דעם יונגענמאַן. נאָר דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען: דו האָסט נישט וואָס זיך אַריינצומישען און זאָגען, ווער עס זאָל יאָ קומען צו אונז און ווער נישט. דאָס קען איך אַליין וויסען און בעשטימען. דאָס איז מיין הויז, כל־זמן איך לעב. און ווער ס'געפֿעלט מיר, מעג ער זיין גוט אויך פֿאַר דיר. מיר דאַכט זיך, אַז דו דאַרפֿסט זיך אַנדערש בענעהמען מיט מענשען. די לעצטע געשיכטע דיינע האָט דיך שוין געמעגט איבערצייגען, וואָס־פֿאַר אַן'איינפֿלוס דיין לייכטזיניגקייט קען מאַכען אויף דיין צוקונפֿט.

פֿרוי סעגאַל האָט זיך אַליין אָפּגעשטעלט, ווייל זי האָט דערפֿיהלט, אַז זי איז פֿערגאַנגען צו ווייט און זי האָט געכאַפּט אַ קוק אויף דער טאָכטער.

חנה־ליבע האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט איהר מוטער אַזוי רעדען. זי האָט פֿערשטאַנען, אַז די מוטער האָט געוואָלט דערווייל פֿערדעקען פֿאַר איהר די אמת'ע בעדייטונג פֿון דעם יונגענמאַנ'ס בעזוך, און יעצט, ווען זי האָט זיך אָנגעשטויסען, קרענקט דאָס די מוטער. נאָר חנה־ליבע'ן האָט בעזונדערס שטאַרק אויפֿגערעגט דאָס, וואָס די מוטער האָט איהר דערמאָנט די אומגליקליכע מעשה, צוליעב וועלכער זי האָט נישט געענדיגט דאָס גימנאַזיום. הייסט עס, אַז מען וויל עמיצען צווינגען צו טהון דאָס, וואָס ער וויל נישט, מעג מען זיך דערצו בענוצען מיט יעדען מיטעל; אויב אַזוי, איז איהר מוטער נישט בעסער פֿון אַנדערע נישט אינטעליגענטע ווייבער. ערשט דעם לעצטען זומער האָט חנה־ליבע אָנגעהויבען טראַכטען, אַז זי האָט דאָס רעכט זיך אַזוי צו פֿיהרען, אַז זי זאָל אַליין זיין צופֿריעדען מיט זיך, און מיט אַנדערע דאַרף זי זיך גאָרנישט רעכענען. זי האָט נישט געוואָלט מעהר דערלאָזען, אַז מען זאָל זי צווינגען צו נעמען און איהרע אויגען האָבען געפֿלאַקערט, ווען זי האָט געענטפֿערט דער מוטער:

איבער מיין צוקונפֿט האָב איך גענוג געטראַכט אַ גאַנצען זומער און פּונקט היינט האָב איך טאַקי געוואָלט מיט דיר וועגען דעם איבעררעדען. איך רעכען אויך, אַז דאָס בעסטע פֿאַר אונז אַלע וואָלט געווען, אַז איך זאָל פֿון דאַנען אַוועקפֿאָהרען. נאָר איך פֿערשטעה דאָס אַנדערש, ווי דו; איך וויל ווייטער שטודירען אין אַן'אַנדער שטאָדט און דאַן ווערען אַ זעלבסטשטענדיגער און אומאָבהענגיגער מענש. און איך בעט דיך, העלף מיר דאָס אויסצופֿיהרען! איך וועל נישט דערלאָזען, אַז אַנדערע זאָלען זאָרגען פֿאַר מיין צוקונפֿט און מיין מיינונג זאָל שוין גאָר קיין בעדייטונג נישט האָבען.

פֿרוי סעגאַל איז צוגעלאָפֿען צו חנה־ליבע'ן מיט אויפֿגעהויבענע הענד, ווי זי זאָל וועלען זי אָנכאַפּען ביי די האָר און דורכשלעפּען אַזוי איבער'ן צימער. קיינמאָל איז זי נאָך נישט געווען אין כעס, אַפֿילו דאַן, ווען איהר עלטערער זוהן האָט איבערגעסען יעדע בעציהונג מיט טאַטע־מאַמע און איז אָפּגעפֿאַלען פֿון יודישקייט. נאָר ער איז

האָטש געווען אַ מאַנסביל און ניט אַזאַ שוואַכע פרוי ווי זי אַליין! ווי האָט געוואַגט איהר אייגענע טאָכטער עפּעס אַזעלכעס צו זאָגען? פרוי סעגאַל איז געבליבען שטעהן און האָט נישט געוואוסט וואָס אָנצוהויבען.

— אַזוי, דאָס הייסט עס זעהען דיינע רעזולטאַטען פון דיין בעקאַנטשאַפט מיט פיינע געלעהרטע קריסטליכע יונגעלייט! דערצו, אַלזאָ, האָט מען דיר די גוטע ערציהונג געגעבען! דערצו, אַז דו זאָלסט רעדען אַקעגען דיין מוטער און זאָלסט אָבלאַכען פון די מנהגים, אין וועלכע עס האָבען געלעבט דיינע עלטערן! איך האָב דאָס געקענט פאָראויסזעהען! דאָס איז נישט דער ערשטער פאַל אין אונזער פאַמיליע!...

— נאָר כל־זמן איך לעב, וועסטו נישט בעקומען די ערלויבניש ווייטער צו שטודירען! הערסט? דערפון קען גאָר קיין רעדע נישט זיין! בעסער זאָל מיר אויף דעם אָרט וואו איך שטעה די ערד איינשלינגען. יעצט ווייסטו, וואָס איך מיין און וואָס איך האָב בעשלאָסען!... ווי קענסטו אָנטהון דיין מוטער אַזוי פיעל קרענקונג...

פרוי סעגאַל איז געוואָרען ווייכער. זי האָט זיך קוים איינגעהאַלטען פון טרעהרען. נאָר חנה־ליבע האָט זיך אַוועקגעקעהרט און איז אַריינגעגאַנגען אין איהר צימער, וואו זי האָט הינטער זיך פערשלאָסען די טהיר.

די מוטער און די טאָכטער זענען געבליבען אַליין מיט זיך יעדע אין אַ בעזונדער צימער. יעדע פון זיי איז געזעסען און האָט ביטערליך געוויינט, ווייל יעדער פון זיי האָט זיך אויסגעדוכט, אַז די צווייטע האָט זיך ביי איהר פערזינדיגט.

— דאָס קינד וועט זיין אומגליקליך, ווען מיר וועלען זי יעצט נישט חתונה מאַכען! — האָט געטראַכט די פרוי סעגאַל, נאָכדעם, ווי זי האָט זיך אויסגעוויינט און איז געוואָרען רוהיגער. מיר מוזען זעהען, אַז ווי ווייט מעגליך מעהר יונגעלייט זאָלען קומען צו אונז. איינער פון זיי וועט איהר, דאָך, געוויס געפעלען ווערען. די ליעבע לאָזט זיך נישט אויסרעכענען, זי קומט אָפטמאָל גאַנץ פּלוצלונג, ווען מען ערוואַרט דאָס גאָר נישט. נאָר מען מוז יעצט זעהען איהר איינרעדען, אַז זי מוז חתונה האָבען. זי ווייסט אַליין נישט, וואָס פאַר איהר איז גוט...

אין אַכט טעג אַרום זענען אברהם און ציפּע געקומען מיט אַ צווייטען יונגענמאַן. יעצט איז אויך פאָרגעקומען דאָס־זעלבע וואָס איז געשעהען ביי'ם ערשטען וויזיט, בלויז מיט דעם אונטערשיעד, וואָס חנה־ליבע איז נישט אַרויסגעקומען. ווען זי האָט דערהערט, אַז אַברהם און ציפּע וועלען קומען אויף טהיי מיט אַ צווייטען חבר און, ווען די מוטער האָט געפאָדערט, אַז זי זאָל ווידער אָנטהון דאָס רויטע קלייד, איז זי אַריינגעגאַנגען צו זיך אין צימער, האָט זיך אויסגעטהון און האָט זיך אַריינגעלעגט אין בעט. און, נישט קוקענדיג אויף אַלע בקשות און דראָהונגען, איז זי נישט אויפגעשטאַנען. און וואָס האָט מען געקענט טהון? האָט מען געזאָגט דעם חתן, אַז חנה־ליבע איז פּלוצלונג קראַנק געוואָרען. דער יונגערמאַן האָט אויסגעזעהען זעהר בעליידיגט. ער האָט פערשטאַנען, אַז מעהר האָט ער נישט וואָס צו קומען.

נאָר נישט קוקענדיג אויף חנה־ליבע'ס איינגעשפּאַרטקייט האָט די פרוי סעגאַל און ציפּע נישט פערלוירען דעם מוט און די האָפנונג. פערקעהרט, זיי האָבען נאָך גענומען אַרבייטען מיט מעהר ענערגיע און האָבען בעשלאָסען געפינען דעם רעכטען זיווג פאַר חנה־ליבע'ן. די שדכנ'טע מאַקלערס וועט שוין העלפען דאָס אויסצופיהרען. און ווען זי וועט נישט העלפען, קען שוין קיינער נישט העלפען.

זיבענצעהנטעס קאַפּיטעל.

דעם=זעלבען אָבענד איז די שדכנ׳טע מאַקלערס געקומען צו דער פרוי סעגאַל, ווייל צוריקוועגס פונ׳ם נישט געלונגענעם בעזוך מיט׳ן צווייטען חתן, איז זי פּע אַריינגעגאַנגען צו מאַקלערס און האָט איהר דערצעהלט די גאַנצע מעשה; מען האָט נישט געטאָרט פערליערען צייט.

— צי האָב איך דען דאָס נישט פאָראויסגעזאָגט? — האָט געשעפּטשעט די שדכנ׳טע, ווען זי איז געבליבען אין צימער אַליין מיט דער פרוי סעגאַל. — האָב איך דען דאָס נישט געזאָגט? נאָר איהר האָט מיך נישט געוואָלט הערען! — האָט זי ווייטער גערעדט און האָט אַ קלאַפּ געטהון מיט איהר דיקער האַנד אין טיש. — די צוויי חתנים זענען נישט געווען פאַר איהר!... ניין, זי דאַרף אַנ׳אַנדער מין חתן... זענען דאָס נישט געווען מיינע ווערטער?

— מיינט איהר, אַלזאָ, אַז דער אלמן פּאַסט פאַר איהר בעסער, ווי די אַנדערע, וועלכע איהר קענט? — האָט פאָרזיכטיג געפרעגט פרוי סעגאַל. איך געפין פאַר עפּיס אוממעגליך, אַז זי זאָל חתונה האָבען מיט אַנ׳אַלמן...

— ווער קען דאָרט זיין אין שכנות׳דיגען צימער, — האָט געטראַכט חנה=ליבע און האָט זיך אויפגעזעצט אין איהר בעט. זי איז נישט געשלאָפען און אין דער שטילקייט פון דער נאַכט זענען צו איהר דערגאַנגען עפּעס טענער און אַ שעפּטשען פון עטליכע שטימען. ווער קען דאָס זיין? — האָט זי זיך געבראָכען דעם קאָפּ, און ווייל די טהיר צו דער מוטער׳ס שלאָף=צימער, איז געווען אָפען, איז חנה=ליבע שטילערהייד אַהין אַריינגעגאַנגען. די טהיר אין צווייטען צימער איז אויך געווען אַביסעל אָפען און חנה=ליבע האָט געהערט איהר מוטער עפּעס זאָגען און אַ פרעמדע שטימע ענטפערן:

— אלמן, אלמן! — איהר מיינט מן=הסתם, אַז די צוויי יונגעלייט, וואָס זענען דאָ געווען זענען טאַקי אַזעלכע צדיקים, ווי זיי זעהען אויס! און אַ גאַנצען טאָג האָבען זיי זיך דען נישט אַרומגעזאָגט נאָך „שיקסעס״! אַנ׳אַלמן, זאָגט איהר! דער, וואָס איך לייג אייך פאָר, איז ווענינער אַלמן, ווי די צוויי חתנים, וואָס זענען ביי אייך געווען! דאָס ווייסט איהר שוין גאַנץ גוט!

—יאָ, דאָס קען זיין; אָבער דאָס האָט שוין גאָר אַנ׳אַנדער פּנים, ווען מען האָט שוין איינמאָל חתונה געהאַט. די יונגעלייט זענען אַלע גלייך, איידער זיי הויבען אָן פירען אַ פאַמיליען=לעבען. נאָר, ווען זיי האָבען שוין איינמאָל געהאַט אַ פרוי, פעהלט זיי שוין די פרישקייט פונ׳ם געפיהל...

— פרישקייט אַהין, פרישקייט אַהער! — האָט זיך געקאָכט די שדכנ׳טע. — פון וואָס פאַר אַ מענער רעדט איהר? מיינט איהר, אַז איך לייג אייך פאָר אַזעלכען וועמען עס האַפּט אָן אַ צייהן=ווייטאָג, בלויז ווען ער נעהמט עפּיס אין מויל אַריין? נאָר צו וועל איך דאָס טהון? איך ווייס מיט וועמען איך האָב צו טהון און איך קען אייך זאָגען, אַז אייער טאָכטער בעדאַרף אַזעלכען, ביי וועמען עס זענען שוין אַרויסגעפאַלען די מילך=צייהן און עס זענען שוין איהם אויסגעוואַקסען נייע. אַנדערש וועט די געשיכטע זיך נישט גוט ענדיגען!

— יאָ, יאָ, נאָר איך רעכען, אַז דער אונטערשייד אין די יאָהרען איז צו גרויס, האָט געפרובט פרוי סעגאַל צו פראָטעסטירען.

— יאָהרען, יאָהרען! — האָט כמעט געשריגען די שדכנ׳טע. — איך זאָג דאָך אייך, אַז ער האָט נאָך אַלע צייהן. ער איז גלייך, ווי אַ שענער בוים און איז געזונד אין פּריש! וואָס נאָך ווילט איהר? מיינט איהר, אפשר, אַז איך קום אַהער און לעג אייך פֿאַר עפּיס אַן אָפּגעלעבטען אַלטען מאַן, עפּיס אַ לאָהמען הונד, אַ נאַרישען באָק? זאָל גאָט היטען! איך וויל דאָך נישט אומגליקליך מאַכען אייער קינד! זי מוז האָבען אַזעלכען, וועלכער איז געזונד און האָט אין זיך בלוט. אַנדערש וועט זי איהם אַריינגעהמען אין די הענד און וועט אַליין געהן אין די הויזען... יאָ, גלויבט מיר!

— יאָ, — האָט איינגעשטימט פֿרוי סעגאַל, — אַלזאָ בלייבט עס אַזוי; נאָר...

— וואָס נאָר! וואָס נאָר! — האָט די שדכנ׳טע זי הייס איבערגעשלאָגען, זי האָט געפֿיהלט, אַז מיט דעם אַלמן האָט זי שוין באַלד געמאַכט אַ געשעפֿט. — אַלץ וועט גוט ווערען, ווען ער וועט אַהער קומען. ער וועט זי מיט אַמאָל צוציהען צו זיך. איהר וועט שוין זעהען; איהר וועט נאָך דאַרפֿען בעוואָרענען, אַז זי זאָל מיט איהם נישט אַנטלויפֿען...

די שדכנ׳טע האָט פּלוצלונג אויפֿגעהערט צו רעדען, זי האָט פֿערגלאָצט די אויגען, זי האָט אויסגעשטרעקט די הענד אין דער לופֿט אַריין, האָט געטהון אַ הויכען געשריי און איז געבליבען זיצען אומבעוועגליך. זי האָט דערזעהען, ווי די טהיר, הינטער וועלכער ס׳איז געשטאַנען חנה־ליבע, האָט זיך אויפֿגעעפֿענט און עפּעס אַ ווייס פֿערזעהעניש האָט זיך בעוויזען אויף דער שוועל.

פֿרוי סעגאַל האָט זיך מיט שרעק אַרומגעקוקט. אפשר, האָט עמיצער געהערט דאָס געשריי פֿון דער שדכנ׳טע. נאָר ניין. אַלץ איז געווען שטיל.

שנעל האָט די פֿרוי סעגאַל אָנגעגאָסען אַ גלאָז וואַסער און האָט אָפּגעמונטערט די שדכנ׳טע. זי האָט געוואוסט, אַז דאָ שטעקט נישט קיין אומגליק, אַז יעדע פֿרוי קען מאַכען אַזעלכע קונצען אין איין מינוט. נאָר צו־וואָס האָט איהר געטויגט די קאָמעדיע?

די שדכנ׳טע איז אויפֿגעשפּרונגען פֿון דער שטוהל. און האָט געשריען און אַלע מאָל אויסגעשפּיגען:

— פֿע, פֿע, דאָ, ביי דער טהיר איז געווען עפּיס אַ פֿערזעהעניש. איך בין גרייט לעבעדיגערהייד אַריין אין דער ערד, אויב דאָס איז נישט אַזוי! ביי גאָט קען איך שווערען! עפּיס אַ ווייס פֿערזעהעניש. פֿע! אַ! איך האָב געמיינט, אַז כ׳האָב דערזעהען דעם טויט! יאָ, איהר מעגט מיר דאָס גלויבען.

די פֿרוי סעגאַל האָט צו זיך אַליין געשמייכעלט. זי האָט גוט געקענט די שדכנ׳טע. נאָר, ווען זי איז אַוועקגעגאַנגען, האָט זי זיך גענומען זיכער אָנצינדען אַ ליכט. מען קען דאָך קיינמאָל נישט וויסען, וואָס עס טהוט זיך אין דער פֿינסטערניש. פֿאָרזיכטיג איז זי געגאַנגען איבער די צימערן און האָט מיט אַ ליכט זיך צוגעלייכט. נאָר זי האָט גאָרנישט געפֿונען. חנה־ליבע איז רוהיג געלעגען אין איהר בעט און איז געשלאָפֿען „זי איז מערקווירדיג בלאַס”, האָט זיך געטראַכט די פֿרוי סעגאַל, ווען זי איז שוין צו זיך אין שלאָף־צימער אַריינגעקומען.

חנה־ליבע איז אָבער נישט געשלאָפֿען. זי איז קיין איינציגע מינוט נישט געשלאָפֿען די גאַנצע נאַכט. זי איז געלעגען מיט אָפֿענע אויגען און האָט געקוקט אין די פֿינסטערניש; זי האָט נישט געוויינט, זי האָט זיך נישט געקימערט. זי איז געווען עפּיס

צו־רוהיג. זי האָט כמעט גאָרנישט געטראַכט. און וואָס איז דאָ געווען צו טראַכטען? וואָס ס'האָט געוואָלט געשעהען, איז געשעהען. זי האָט פֿערלוירען עפּעס, וואָס זי וועט שוין קיינמאָל מעהר נישט ווידער געפֿינען. זי האָט פֿערלוירען איהר קינדערישען גלויבען אין איהר מוטער.

ווען ס'איז אין דרויסען ליכטיג געוואָרען, האָט זי זיך אָנגעטהון, און נישט זאָגענדיג קיינעם קיין וואָרט, איז זי אַרויס אין דרויסען. די לופֿט איז געווען פֿייכטליך און פֿריש. עס האָט זיך שוין געפֿיהלט דער הערבסט און די בלעטער זענען שוין אָבגעפֿאַלען פֿון די ביימער. דער ווינטער איז שוין געווען נאָהענט; נאָך אַ וואָך, נאָך אַ וואָך, און ער וועט שוין קומען.

חנה־ליבע איז געגאַנגען איבער די אַראָבגעפֿאַלענע בלעטער, ווי זי זאָל בעגראָבען איהרע אייגענע קינדער־יאָהרען. זי האָט אין זיך איינגעאָטעמט די קיהלע לופֿט און האָט געפֿיהלט, אַז איהר קומט־צו מעהר ענערגיע. זי האָט מיעד און דערביי צופֿריעדען געשמייכעלט. מיט האָפֿנונג און מיט שרעק האָט זי אַריינגעקוקט ווייט, ווייט אין איהר צוקונפֿט. ניין, אַנדערש קען עס שוין נישט זיין. זי איז געווען פֿעסט און זיכער ביי זיך. יאָ, איהר לעבען האָט זי געוואָלט אַליין נעהמען אין די הענד. דאָס לעבען געהערט איהר און זי אַליין וועט עס איינאָרדנען נאָך איהר ווילען און וועט נישט דערלאָזען אַז אַנדערע זאָלען זיך דערין אַריינמישען און מיט איהר האַנדלען. זי האָט זיך אַליין געוואונדערט, ווי רוהיג זי האָט געקוקט אין די אויגען די מענשען, וועלכע זי האָט בעגעגענט אויפֿ'ן וועג. זי האָט זיך נישט געדאַרט וואָס צו שעמען, זי האָט זיך נישט געפֿיהלט שולדיג און יעצט ערשט האָט זי פֿערשטאַנען, ווי נאַריש ס'איז געווען פֿון איהר זייט, וואָס זי האָט זיך אַ גאַנצען זומער אויסבעהאַלטען פֿאַר איהרע בעקאַנטע — גלייך זי וואָלט באמת געדאַרט געטהון עפּיס אַ פֿערברעכען.

חנה־ליבע האָט אָנגעקלונגען ביי ד"ר קראַסנאָוו'ס טהיר און האָט געבעטען אַרויסרופֿען רימאַ'ן. זי האָט געוואָלט מיט איהר איבעררעדען.

— וואָס איז געשעהען, ליובאַ? האָט יענע דערשראָקען אויסגערופֿען, ווען זי האָט דערזעהען חנה־ליבע'ן.

— גאָרנישט. איך האָב נאָר געוואָלט בעטען, אַז דו זאָלסט מיר ערלויבען ביי דיר אָנצושרייבען אַ בריעף.

— דו ווילסט ערגעץ־וואו אַוועקפֿאָהרען?

— ס'איז מעגליך, רימאַ. ווען ס'וועט אָנקומען אַן ענטפֿער, זאָלסטו איהם מיר באַלד ברענגען. איך וועל אָנווייזען דיין אַדרעס. נאָר קיינער זאָל מיין בריעף ביי דיר נישט זעהען.

— אָנשטאָט אַן ענטפֿער, האָט רימאַ אַ קוש געטהון חנה־ליבע'ן און האָט זי איבערגעלאָזט אַליין אין צימער.

חנה־ליבע האָט זיך געזעצט צום טיש און האָט אָנגעהויבען שרייבען אַ בריעף צו אַ מענשען, וועגען וועלכען זי האָט אָפֿט געטראַכט און וועמענס אַדרעס זי האָט זיך ערשט יעצט דערוואוסט. דאָס איז געווען אַ מענש, וואָס זיין נאָמען האָט מען אויסגעמעקט פֿון דעם צעטעל פֿון די לעבעדיגע, ווייל ער האָט איבערגעריסען די בעציהונגען מיט זיין פֿאָלק. זיין פֿאָטער האָט איהם אויפֿ'ן טויטען בעט פֿערשאָלטען. דאָס איז גע־

וועגען חנה־ליבע׳ס ברודער, וועלכער האָט, ווי מיר ווייסען שוין, זיך אָבגערופֿען אויף איהר בריעף.

אַכטצעהנטעס קאַפּיטעל.

יעצט וועלען מיר זיך אומקעהרען צו דער צייט, ווען חנה־ליבע איז אַרעסטירט געוואָרען און וועלען זעהען וואָס מיט איהר איז פֿאָרגעקומען.

לענגער און לענגער זענען געוואָרען די טעג. יעדער טאָג האָט זיך געצויגען אַזוי לאַנג, אַז ער האָט אויסגעזעהען ווי אַן אייביגקייט. נאָר ווען ס׳איז שוין אַוועק אַ האַלבער זומער און די טעג זענען געוואָרען קירצער האָט זיך שוין געבענקט נאָכ׳ן אַוועקגעהענדען זומער.

אונבעמערקט איז אָנגעקומען דער הערבסט. מיט יעדען טאָג איז אין דרויסען געוואָרען טריבער.

אויף די לאָנקעס איז דאָס גראָז געוואָרען געל און די פֿעלדער זענען לעדיג געבליבען. די טייכען זענען טיעפֿער געפלאָסען אין זייערע ברעגעס און דער דניעפר איז אויך געוואָרען שטילער און זיינע וואַסערן האָבען רוהיג געשטראָמט צום שוואַרצען ים. אָהן גערויש איז ער דורכגעפלאָסען אין מיטען שטעדטעל, אין וועלכען ס׳איז אַמאָל געבוירען געוואָרען חנה־ליבע. די גערטנער און די וועלדער, וואָס זענען אַרום זיינע ברעגעס, האָבען זיך אָבגעשפּיגעלט אין זיינע וואַסערן. נאָר, ווען ס׳איז אַרויפגעשוואומען אַ פֿיש, אָדער, ווען אַ יונגעל האָט געוואָרפֿען אַ שטיין — פֿלעגען אויפ׳ן רוהיגען וואַסער־שפּיגעל, געבוירען ווערען רינגען, וועלכע פֿלעגען באַלד פֿערשוואונדען.

אויף דער בריק, וועלכע פֿערבינדט דאָס שטעדטעל מיט דער פֿאָרשטאָדט, איז געשטאַנען אַ מענש אינגאַנצען אין שוואַרצען. מיט די עלענבויגענס האָט ער זיך אָנגעשפּאַרט אויפ׳ן פּאַרענטש פֿון דער בריק און האָט געקוקט אין וואַסער אַריין. דאָרט האָט ער געזעהען זיין אייגען בילד און אויך די בוימער, וועלכע האָבען זיך אָבגעשפּיגעלט אין וואַסער. עטליכע מאָל האָט ער זיך אָנגעבויגען און זיינע לאַנגע, ווייכע בלאָנדע האָר האָבען זיך צושיט איבער זיין רוקען. נאָר באַלד איז ער ווידער געוואָרען ערנסט און האָט געקוקט פֿערטראַכט אין וואַסער. זיין שטעקען איז געשטאַנען נעבען איהם. עס האָט אויסגעזעהען, אַז ער איז זעהר מיעד פֿון עפּעס אַ לאַנגען וועג. אייניגע מאָל האָט ער אַהין און צוריק בעוועגט מיט די פֿיס און נאָכדעם האָט ער אַ גלעט געטהון זיין שענע, לאַנגע בלאָנדע באָרד. ווידער איז ער אַ צייט געשטאַנען אונבעוועגליך און האָט געקוקט אין וואַסער אַריין. אַ פֿערוואָגעלטער ברודער אַוש פֿון קאַרניליעוו־קלויסטער ביי׳ם טייך פּעטשאָרא, האָט ער אַ פּאָר מאָל געמורמעלט פֿאַר זיך, ווי אום צו הערען זיין אייגענע שטימע.

די זון איז אויף אַ ווייַלע פֿערדעקט געוואָרען דורך אַ וואָלקען. ס׳איז געווען הייס און שווער צו אָטעמען. מען האָט געפֿיהלט, אַז עס וועט באַלד זיין אַ שטורם. פֿון ערגעץ האָט אַ בלאָז געטהון אַ לייכט ווינטעל, די בלעטער אויף די בוימער האָבען אָנגעהויבען אונרוהיג צו רוישען.

דער וואַנדערער האָט אַ קוק געטהון אויף דער חמאָרע, וועלכע האָט זיך אָנגע-

רוקט איבער דער שטאָדט. ער האָט שוין געוואָלט זיך לאָזען געהען, נאָר פּלוצלונג האָט ער דערהערט עפּעס קולות און האָט זיך אָבגעשטעלט. באַלד האָט ער אויך דערזעהען צוויי יונגע פּריליינס. ער האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ. פּלוצלונג האָט שטאַרק אַ בליץ געטהון. דער וואַנדערער האָט זיך אָנגעבויגען און האָט זיך איבערגעצלמ'ט. שטילערהייד האָט ער געשעפּטשעט:

— זאָל אונז גאָט היטען פאַר שלעכטס. זאָל אונז גאָט בעשיצען...

ער האָט גענומען זיין שטעקען און איז לאַנגזאַם געגאַנגען אין שטאָדט אַריין. ווען ער איז צוגעקומען צום ערשטען הויז, האָט ער זיך אונטערגעשטעלט אין טויער און האָט שטיל נאָכגעקוקט די צוויי יונגע פּריליינס. זיי האָבען זיך שטאַרק געאיילט, ווייל דער רעגען האָט געגאָסען. די צוויי פּריליינס, דאָס זענען געווען חנה-ליבע און רינאַ.

ניינצעהנטעס קאַפּיטעל.

חנה-ליבע איז פון פּעטערבורג צוריקגעקומען אַהיים. ס'איז געלונגען איהר ברודער, דעם אַדוואָקאַט סעגאַל, זי צו בעפרייען פון טורמע מיט דער בעדינגונג, אַז זי זאָל אַוועקפאָהרען און וואוינען ביי זיך אין שטעדטעל. דערווייל איז זי נאָך נישט געווען פערמישט אין קיין פּאָליטישען פערברעכען און די געהיים-פּאָליציי האָט געגען איהר נישט געהאַט קיין שום בעווייזען. נאָר זי איז געווען בעקאַנט מיט געפעהרליכע רעוואָלוציאָנערען און דאָס איז געווען גענוג, אַז מען זאָל זי אויך האַלטען פאַר אַ געפעהרליכע פערזאָן און מען זאָל מיט איהר זיין פאָרזיכטיג.

נישט קוקענדיג דערויף, וואָס געגען איהר זענען נישט געווען קיין בעווייזען, איז זי פונדעסטוועגען געזעסען אין טורמע אַ האַלב יאָהר און ערשט דערנאָך האָט מען זי אָבגעשיקט אַהיים. נאָר אויך אין איהר אייגענעם שטעדטעל האָט זי זיך נאָך געפונען אונטער דער אויפזיכט פון פּאָליציי.

סעגאַל האָט אויסגענוצט זיין גאַנצען איינפלוס און זיין גאַנצע בעקאַנטשאַפט מיט הויכע ביוראָקראַטען, אַז אויך סאַשאַ קראַסנאָוו זאָל בעפרייט ווערען, נאָר מען האָט איהם געגעבען אָנצוהערען, אַז עס וועט זיין פיעל בעסער אויך פאַר איהם, סעגאַל'ן, ווען ער וועט זיך אויפהערען צו אינטערעסירען מיט דעם געפעהרליכען פּאָליטישען פערברעכער.

סאַשאַ קראַסנאָוו האָט דערווייל געמוזט בלייבען דאָרט, וואו ער איז געזעסען, ביז מען וועט געוויס איבערקוקען זיין „דיעלאָ“. די געהיים-פּאָליציי האָט געהאַט געגען איהם שרעקליכע בעווייזען. מען האָט ביי איהם אין וואוינונג געפונען אויפריים-מאַטעריאַלען און ער האָט דאָס אַפילו נישט געפּרובט אָבלייקענען. אויסער דעם האָט ער זיך אָבגעזאָגט צו געבען וועלכע ס'איז ערקלערונגען און דאָס איז אויך געווען זעהר פערדעכטליך.

פונדעסטוועגען האָט סעגאַל נישט געוואָלט זיך בערוהיגען. ער האָט דערגרייכט צום מיניסטער און איהם פערזיכערט, אַז ער קען בעווייזען, דאָס ס'האָט זיך דאָ געהאַנדעלט בלויז וועגען אַ כלומר'שטער פערשווערונג, וועלכע ס'האָט צוגעגרייט אַ פּראָוואָקאַטאָר, נאָר אין די אינטערעסען פון דער געזעלשאַפטליכער זיכערקייט מוז ער די איינצעלהייטען פון דער געשיכטע דערווייל פערשוויגען. נאָר אויך דאָס האָט

נישט געהאָלפֿען. סאַשאַ איז געבליבען זיצען אין דער פּעטראָפּאַוולאָווער פֿעסטונג, וואוהין מען האָט איהם געבראַכט באַלד נאָכ'ן אַרעסטירען. סעגאַל האָט געמוזט וואַרטען, ביז די זאַך וועט אַמאָל ערקלערט ווערען דורך די געהיים־אַגענטען. און נישט איינמאָל האָט ער זיך געוואונדערט אויף זיך אַליין, וואָס ער האָט זיך אַריינגעלאָזט אַזוי טיעף אין די אינטערעסען פֿון דעם יונגען רעוואָלוציאָנער. ער האָט דורך דעם אַלס אַדוואָקאַט גאָרנישט געקענט געווינען, נאָר אדרבא ער האָט נאָך פֿערלוירען פֿיעל צוטרוי, וועלכען מען האָט פֿריהער געהאַט צו איהם.

ער האָט געהאָפֿט, אַז עס וועט איהם געלינגען צו בעפֿרייען חנה־ליבע'ן און סאַשאַ'ן אין איין צייט און איז געווען גרייט איינצוגעהען אַפֿילו אויף דער בעדינגונג, אַז זיי זאָלען אויף עטליכע יאָהר פֿערלאָזען רוסלאַנד.

דאָס האָט מען סעגאַל'ן שוין זאָגאַר צוגעזאָגט. זיי וואָלטען געקענט שטודירען אין אויסלאַנד, און איבערוואַרטען, ביז אין רוסלאַנד וועלען זיך אָנהויבען רוהיגערע צייטען. ער איז נישט געווען צופֿריעדען דערמיט, וואָס חנה־ליבע האָט געוואָלט וואוינען אין איהר שטאָדט אונטער דער שטענדיגער אויפֿזיכט פֿון דער פּאָליציי. ער האָט פֿריהער געוואוסט, אַז די פּאָליציי־אַגענטען וועלען איהר יעדע ווײַלע געבען אָנצודוגרענישען, ווי מעכטיג זיי זענען און, אַז זיי קענען מיט איהר טהון אַלץ, וואָס זיי ווילען. די נידעריגע בעאַמטע זענען שטענדיג ערגער, ווי די גרויסע. און סעגאַל האָט מורא געהאַט, אַז חנה־ליבע'ס ענטוויקלונג און צוקונפֿט וועלען ליידען פֿון די אַלע שטערונגען, וואָס צוליעב זיי מוז זי איבעררייסען איהר לערנען. אויסער דעם איז מען דעמאָלט נישט זיכער אין „טשערטאַ" — דאָרט קענען אויסברעכען פֿערשיעדענע אומגליקען. די פּאָגראָם־אַגיטאַציע האָט זיך פֿערשפּרייט, ווי אַ פֿייער, וואָס דער ווינד צוטראָגט איהם, און דאָס לעבען פֿון די יודען איז געוואָרען אונערטרעגליך. סעגאַל האָט געגעבען צו פֿערשטעהן זיין שוועסטער, אַז מיט אַביסעל פֿאָרזיכטיגקייט קען מען אָבנאַרען די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון דער פּאָליציי און איבערגעהען די גרעניץ. ער אַליין האָט זיך אויך געוואָלט דורכפֿאָהרען איבער אייראָפּאַ. וואָס אַנבעלאַנגט צו סאַשאַ'ן, מוז מען איבערוואַרטען אַביסעל און דאַן וועט ער, זיכער, בעפֿרייט ווערען דורך דער אַלגעמיינער אַמנעסטיע, וועלכע עס וועלען בעקומען אַלע פּאָליטישע. ווען דאָס וועט פֿאָרקומען, איז שווער צו זאָגען. נאָר מען קען זיכער זיין, אַז עס וועט קומען. ווייל מען קען דאָך נישט שליסען קיין שלום מיט דעם אויסערליכען פֿיינד (יאַפּאַן) — ביז מען וועט נישט פּרובען צו מאַכען אַנ'אויסגלייך מיט דעם אינערליכען פֿיינד. דער געזונטער פֿערשטאַנד זאָגט פֿאָראויס, אַז אַזוי וועט עס זיין; אַז די רעגירונג וועט זיך איבערבעטען מיט די פּאָליטישע פֿערברעכער.

נאָר חנה־ליבע האָט גאָרנישט געוואָלט הערען דערפֿון. אַנטלויפֿען און וואוינען גאַנץ זיכער אין אויסלאַנד אין דער צייט, וואָס איהר חבר סאַשאַ ליידט אין די נאַסע קעלערס פֿון פּעטראָפּאַוולאָווער פֿעסטונג? ווען זי זאָל וויסען, אַז מען וועט איהם נישט בעפֿרייען אין איין צייט מיט איהר, וואָלט זי בעסער איינגעשטימט אויך צו בלייבען אין טורמע. און אויב זי קען נישט בלייבען אין פּעטערבורג, וויל זי צוריקפֿאָהרען אין איהר שטעדטעל אַריין און דאָרט וואַרטען ביז ער וועט בעפֿרייט ווערען.

סעגאַל האָט, אַלזאָ, אָנגעשריבען דער מוטער אַ בריעף, אין וועלכען ער האָט איהר דערצעהלט וועגען זיך אַליין און וועגען חנה־ליבע'ן. ער האָט איהר ערקלערט, אַז

די יונגע קוקען שוין אויף אַלץ מיט אַנדערע אויגען און דעריבער דאַרף זי אויף חנה־ליבע'ן ניט פֿאַראיבעל האָבען. ער האָט גערעדט צו איהר ווי אַ זוהן, וואָס וויל זיך אומקעהרען צו די עלטערן; ער האָט איהר צוגעזאָגט קומען צו איהר און איהר מאַטעריעל העלפֿען, ווען זי וועט עס בעדאַרפֿען. צולעצט האָט ער איהר מיטגעטיילט, אַז אין צוויי גרויסע אויסלענדישע בענק האָט ער אַריינגעלעגט אויף חנה־ליבע'ס נאָמען אַ גרויסען קאַפּיטאַל, אַ העלפֿט פֿון זיין פֿערמעגען. און דערביי האָט ער אָנגערופֿען אַ סומע, וועלכע האָט איהם אַליין דערפֿילט מיט שטאָלץ.

די פֿרוי סעגאַל האָט נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל איבערגעליינט דעם בריעף און יעדעס מאָל נאָכדעם, ווי זי האָט איהם אויפֿמערקזאַם איבערגעליינט, האָט זי איהם געלייגט נעבען זיך אויפ'ן טיש און האָט זיך פֿערטראַכט. פֿאַר'ן געהען שלאָפֿען האָט זי איהם געלעגט אונטער'ן קישען, גלייך ווי דאָס זאָל זיין עפּיס אַן אונגעהויער וויכטיגער דאָקומענט.

אין עטליכע טעג אַרום האָט זי איהם פֿאָרזיכטיג פֿערשלאָסען ביי זיך אין קעסטעל פֿון צירונג. דאָ האָט זי געהאַלטען בעהאַלטען אַלע בריעף, וואָס חנה־ליבע האָט איהר געשיקט פֿון טורמע און אויך די, אין וועלכע דער זוהן האָט איהר בעשריבען אַלץ, וואָס ס'איז ביי איהם פֿאָרגעקומען, זינט ער איז אָבגעריסען געוואָרען פֿון זיינע עלטערן.

פֿרוי סעגאַל האָט זיך גאָרנישט געוואונדערט, ווען זי האָט דערהערט, אַז חנה־ליבע איז אַרעסטירט געוואָרען. פֿערקעהרט, זי האָט גערעכענט, אַז דאָס וועט דיענען פֿאַר אַ ביישפּיעל, וואָס עס פּאַסירט מיט קינדער, וועלכע הערען נישט זייערע עלטערן. נאָר וואָס מעהר צייט ס'איז פֿאַראיבערגעגאַנגען, אַלץ אונרוהיגער איז געוואָרען די פֿרוי סעגאַל און אָנשטאָט כעס האָט זיך אין איהר האַרצען בעזעצט אַ שרעקליכער טרויער און בענקשאַפֿט נאָך דער טאָכטער. זי וואָלט גערן אַליין געפֿאָהרען קיין פּעטערבורג אום דאָרט צו בעקומען אַן ערלויבניש זיך צו זעהען מיט דער טאָכטער. נאָר זי איז נאָך קיינמאָל נישט אַרויסגעפֿאָהרען פֿון איהר שטעדטעל און דער זוהן האָט אויך געשריבען, אַז עס געהט אַלץ גוט, און אַז חנה־ליבע וועט גיך בעפֿרייט ווערען. ער האָט געשריבען, אַז מען האָט זי אַרעסטירט בטעות און אַז באַלד וועט זיך אַלץ אַרויסווייזען. ער זעהט זיך אָפֿט מיט דער שוועסטער, און געפֿינט, אַז די מוטער האָט נישט וואָס צו קומען, אַלס יוריסט־אַדוואָקאַט פֿערטיידיגט ער אַם בעסטען חנה־ליבע'ס אינטערעסען.

פֿרוי סעגאַל האָט פֿערשטאַנען, אַז זי קען שוין גאָרנישט טהון, אַז חנה־ליבע'ס לעבען האָט גענומען אַזאַ ווענדונג, ביי וועלכער אַ מוטער קען שוין קיין שום איינפֿלוס נישט האָבען. איינזאַם און עלענד איז זי געזעסען ביי זיך אין הויז אויפ'ן ברעג פֿון דניעפּר. דאָ האָט זי פֿערבראַכט איהר גאַנץ לעבען און ערשט יעצט האָט זי פֿערשטאַנען, אַז אין לעבען זענען דאָ אַ סך וועגען און יעדער קלויבט זיך אויס אַזאַ וועג, וועלכער געפֿעלט איהם מעהר פֿון די אַלע אַנדערע. — נאָך גוט, — האָט זי ווייטער געטראַכט, — וואָס חנה־ליבע האָט אַ ברודער. ער וועט איהר העלפֿען און וועט איהר געבען עצות, ער, דער פֿרעמדער מענש, וועלכען חנה־ליבע האָט גאָר קיינמאָל נישט געקענט, וועלכען מען האָט אַמאָל פֿערשאָלטען און פֿון וועלכען מען האָט זיך אָבגעזאָגט. נאָר אין וועלכען זי, די מוטער, האָט קיינמאָל נישט געקענט פֿערגעסען. און יעצט שרייבט ער, אַז ער וויל צו איהר קומען און בעטען, אַז זי זאָל איהם מוחל זיין

דאָס, וואָס ער האָט איהר פֿערשאַפֿט אַזוי פֿיעל שמערץ און בזיונות. ווער ווייסט, אפשר, איז דאָס געווען בעשערט פֿון גאָט, אַז חנה-ליבע זאָל אַוועקפֿאָהרען פֿון דער היים און צוריקבּרענגען דעם פֿרעמדען בּרודער. האָטש קיין יוד איז ער נישט און דאָ אין רוס-לאַנד קען קיין יוד צוריק נישט ווערען, דאָך איז ער פֿאָרט איהר זוהן, וועלכען זי האָט געבוירען און האָט אויפֿגעהאָדעוועט און יעצט האָט ער אַוועקגעגעבען דער שוועסטער אַ העלפֿט פֿון זיין גרויסען פֿערמעגען. ער האָט זי מיט אַמאָל אומגעהויער רייך געמאַכט, רייכער ווי זייער שכן סוהאַסוועסקי פֿון יענער זייט דניעפּר, רייכער ווי דער אַדעל-מאַרשאַלעק אַליין. און די פֿרוי סעגאַל, וועלכע האָט אַלע איהרע יאָהרען פֿערבראַכט צווישען מענשען, וואָס לעבען פֿונ'ם טאָג-טעגליכען פֿערדיענסט און מוזען שטענדיג איינשפּאָרען, האָט זיך געפֿיהלט עפּעס נישט גאַנץ גוט ביי'ם געדאַנק, אַז איהר טאָכטער איז פּלוצלונג געוואָרען אַזוי רייך, אַז דאָס געלד, וואָס זי פֿערמאָגט איז אָנגעקומען אָהן מיה און אָהן אָנשטרענגונג. אפשר וועט דאָס געלד בּרענגען חנה-ליבע'ן אַנאומגליק? ווער ווייסט, אפשר, איז חנה-ליבע מאַן איבער דעם געזעסען אין טורמע, און עס קען דאָך זיין, אַז דאָס איז נאָר דער אָנהויב. פֿערשיעדענע אונאַנגענעהמליכקייט און אומגליקען וועלען איהר נאָכגעהען און זי פּייניגען אויף יעדען שריט און טריט. אָ, ווען זי זאָל זיך געווען קריגען אַ גוטען מאַן, וואָלט דאָס אַלץ נישט געשעהען! צופֿריעדענהייט איז מעהר ווערט, ווי דאָס רייכטום. יעצט, פֿערשטעהט זיך, קען מען שוין נישט געפֿינען פֿאַר איהר קיין פּאַסענדען מאַן נאָכדעם, ווי זי איז געווען אין דער הויפּט-שטאָדט און איז אַזוי רייך געוואָרען. יעצט טויג פֿאַר איהר נאָר עפּעס אַ רייכער באַנקיר, אָדער אַ בּריליאַנטען-הענדלער. אפשר וועט קומען ראָטשילד אַליין און וועט זי נעהמען...

אין דערביי זענען פֿרוי סעגאַל'ס געדאַנקען געגאַנגען צוריק און האָבען זיך אָבגעשטעלט אויף חנה-ליבע'ס אויסשטאַטונג, וועלכע זי האָט אַזוי פֿיעל יאָהרען צוגעגרייט פֿאַר איהר מיזינקע. און פּלוצלונג האָט די פֿרוי סעגאַל אָנגעהויבען וויינען, שטיל און הילפֿלאָז, אַזוי, ווי עס וויינט, אַן אַלטער מענש, ווען ער דערפֿיהלט זיך איינזאַם און עלענד. וואָס פֿאַר אַ בּעדייטונג האָט שוין יעצט איהר אויסשטאַטונג: די קאַסטענס מיט וועש און די עטליכע טוץ זילבערנע לעפֿעל און גאָפּלען און נאָך אַלטע זאַכען? וואָס איז דאָס יעצט פֿאַר חנה-ליבע'ן! איהר מאַן וואָלט געלאַכט, ווען ער זאָל זעהען, וואָס פֿאַר אַנ'אויסשטאַטונג זיין ווייב בּרענגט מיט זיך און וואָלט געשטוינט, ווי אָרים און נאַאיו עס קענען זיין אַלטפֿרענקישע מענשען. און דאָס הויז, דאָס אַלטע הויז אויף דער לעסנאַיאַ גאַס און דער פֿאָרשטאָדט אויף יענער זייט טייך, וואו זי האָט פֿערבראַכט איהר גאַנץ לעבען, וואו זי האָט געבוירען און אויפֿגעצויגען אַלע איהרע קינדער, ביז יעדער פֿון זיי איז אַוועק אויף זיין וועג! ווער וועט וואוינען אין דעם הויז? עס האָט געהערט צו חנה-ליבע'ן, צו דער חנה-ליבע, וועלכע קען זיך יעצט אויפֿשטעלען אַ הויז אין אָדעס, אָדער קויפֿען אַ פּאַלאַץ אין פּאַריז, ווען זי זאָל דאָס נאָר וועלען! וואָס וועט זי זיך מאַכען פֿונ'ם אַלטען יודישען הויז אויפ'ן ברעג פֿון דניעפּר! ס'איז צו אָרים, צו אַלט און אַלטפֿרענקיש פֿאַר איהר! די אויסשטאַטונג, דאָס הויז, די פֿאָרשטאָדט, איהר מוטערס צרות און זאָרגען, אַלץ האָט שוין קיין ווערט נישט געהאַט, אַלץ איז געוועזען איבּריג, מיט דעם אַלעמען האָט זי זיך נאָר געקענט שעמען...

פֿרוי סעגאַל האָט אָנגעבויגען דעם קאָפּ און האָט שטאַרק געוויינט. עס האָט

אויסגעזעהען, אַז זי ווערט אַלץ קלענער און קלענער, זי האָט זיך צונויפגעקנייטשט, ווי אַ בלאַט פון דער פּלוצלינגער קעלט אום הערבסט.

און ווען ציפּע, אָדער די אַלטע דיענסט נאַסטיאַ האָבען ביי איהר געפרעגט, וואָס מיט איהר איז, האָט זי געענטפערט, אַז זי פיהלט אַ דריקונג אין האַרצען. נאָר איינמאָל, ווען ס'איז איהר איינגעפאַלען, אַז ווען זי וועט שטאַרבען, וועט חנה־ליבע, מן־הסתם, איינערגעבען דאָס הויז אברהמ'ן און ציפּע'ן. זיי וואוינען אין דערזעלבער שטאָדט. אברהמ'ס געשעפט גערהט אַלץ בעסער. יעצט האַנדעלט ער שוין מיט זיידענער סחורה אויך, און בעדאַרף אַ סך פּלאַץ, ווייל ציפּע האָט יעדעס יאָהר אַ קינד. דאָס איז אַ שטיקעל עצה. ווען חנה־ליבע וועט אַהיים קומען, דאַרף מען מיט איהר וועגען דעם איבעררעדען. יעקב, ד"ה דער עלטערער זוהן, קומט אויך, האָט ער געשריבען, און ווען ער וועט איינגעהען דאַרויף, אַז דאָס הויז זאָל מען אָבטרעטען אברהמ'ען, וועט זיין בעזוך זיין אַנגענעהם פאַר אַלע.

און נאָכדעם, ווי פרוי סעגאַל האָט געפונען אַנ'אויסוועג, האָט זי באַלד מיטגעטיילט ציפּע'ן, אַז חנה־ליבע איז געוואָרען זעהר רייך, און, אַז יעצט זיצט זי אין טורמע. און ווייל די מוטער האָט נישט געוואָלט דערצעהלען, פאַרוואָס חנה־ליבע זיצט אין טורמע, האָט ציפּה אויך נישט געגלויבט אין חנה־ליבע'ס רייכטום, ביז די מוטער האָט איינמאָל געזאָגט:

— איך האָב אַ דאָקומענט, זי האָט געירש'ענט אַ סך געלד.

— נאָך וועמען האָט זי געירש'ענט? — האָט געפרעגט ציפּע, רויט פאַר כעס און קנאה.

— נאָך איהר ברודער, — האָט געענטפערט די מוטער און האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ.

— צי איז ער געשטאָרבען? — האָט שטיל געפרעגט ציפּע.

— ניין, זי האָט איהם געירש'ענט נאָך ביי'ם לעבען.

— אָ, גרויסער גאָט אין הימעל! — האָט אויסגערופען ציפּע און עס האָט נישט לאַנג געדויערט, ווי זי איז אַרויס און האָט אַלעמען דערצעהלט די מערקווירדיגע געשיכטע, נישט קוקענדיג דאַרויף, וואָס פאַר דער מוטער האָט זי זיך געשוואוירען, אַז זי וועט דאָס קיינעם נישט דערצעהלען. די דאָזיגע געשיכטע איז געגאַנגען פון מויל צו מויל און האָט צולעצט אָנגענומען די משונה'דיגע פאָרמען. אייניגע האָבען דערצעהלט, אַז חנה־ליבע האָט זיך בעגעגענט מיט אַ גרויסען סוחר, וועלכער האַנדעלט מיט פעל און מיט רויכוואַרג. ער האָט מיט איהר חתונה געהאַט און איז פּלוצלונג געשטאָרבען. אַנדערע, ווידער, האָבען פערזיכערט, אַז זי האָט זיך פערקויפט אַ קאַווקאַזער פירשט, ביי וועלכען זי האָט צוגעגנב'עט אַ פאַמיליען־בריליאַנט, אַזוי גרויס, ווי אַ היהנערש איי. און אַנדערע האָבען ווידער מיט אַ טרויריג פּנים זיך געשעפטשעט, אַז דאָס אַלץ זענען נאַרישע פּלאָטקעס: חנה־ליבע האָט זיך גאַנץ איינפאַך — געשמד'ט. און דערפאַר האָט זי בעקומען אַ גרויסע סומע געלד. נאָר ווען די פּאָליציי האָט זיך דערפון דערוואוסט, האָט זי געוואָלט בעקומען אַ טייל פונ'ם געלד. חנה־ליבע האָט, אָבער, נישט געוואָלט געבען און דערפאַר האָט מען זי איינגעזעצט און ביז וואַנען זי וועט ניט געבען געלד, וועט מען זי נישט אַרויסלאָזען. נאָר, ווייבאַלד זי וועט גוט בעצאָהלען, וועט מען זי אַהיימשיקען און דאָ וועט זי בעהאַלטען דאָס רעשט געלד.

אַזעלכע און נאָך נאַרישערע און אונזיניגערע בבא־מעשיות זענען אַרומגעגאַנגען איבער'ן שטעדטעל. דאָס נייעס איז אָנגעקומען אויך צו נאַסטיאַ'ן, צו דער אַלטער דינסט פֿון פֿרוי סעגאַל. אַנ'אויפֿגערעגטע איז זי געקומען צו איהר מאַדאַם אום זיך דערוויסען דעם אמת. און, ווען די פֿרוי סעגאַל האָט איהר אין עטליכע ווערטער ערקלערט די זאַך, האָט נאַסטיאַ מיט חשד געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ: דאָס וועט מען איהר נישט איינרעדען, אַז דער יעקב, וועלכער איז אַמאָל כמעט אַ נאַקעטער אַנטלאָפֿען פֿון דער היים, האָט פֿערדיענט אַזוי פֿיעל געלד, אַז ער קאָן זאָגאַר שענקען זיין שוועסטער אַזאַ גרויסע סומע געלד. נאַסטיאַ האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, זי האָט זיך עטליכע מאָל איבערגעצלמ'ט און האָט מעהר געגלויבט אין דעם, וואָס מען האָט דערצעהלט אין שטאָדט.

זינט חנה־ליבע איז וויעדער געקומען אַהיים, האָט יעדער איינציגער באַלד בעמערקט, אַז מיט איהר האָט געמוזט פּאַסירען עפּיס אַנ'אומגעוועהנליכע זאַך. ערשטענס, האָט זי צוויי מאָל אַ וואָך געדאַרפֿט געהן און זיך מעלדען צום איספּראַווניק סוואַלין, וועלכער האָט זי רוהיג געלאָזט וואַרטען, ביז ער האָט צוגענומען אַלע אַנדערע בעזוכער. צווייטענס, האָט זי מיטגעבראַכט צוויי גרויסע קאַסטענס און אַ סך קליינע רענצליך און פֿון דאָרט האָט זי יעדען טאָג אַרויסגענומען אַלץ נייע קליידער און וועש און האָט זיך אַזוי אָנגעטהון, ווי מען האָט אין שטעדטעל נאָך קיינמאָל נישט געזעהען.

די גימנאַזיום־פֿערוואַלטערין אַליין, אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ האָט אין איהר לעבען אַזעלכע קליידער נישט געהאַט.

זימאַ, קראַסנאָוו'ס שוועסטער, איז יעצט כמעט יעדען טאָג געווען ביי איהר אין הויז, מיט אַלע כחות האָט זי געקעמפּפֿט פֿאַר'ן גוטען נאָמען פֿון איהר חבר'טע. דאָס איז זימאַ'ן אָנגעקומען זעהר שווער, ווייל זאָגאַר איהר אייגענע מוטער, די פֿרוי פֿון דאָקטאָר קראַסנאָוו, האָט געגלויבט אין די מיאוסע קלאַנגען, וואָס זענען וועגען חנה־ליבע'ן אַרומגעגאַנגען אין שטאָדט. די דאָקטאָרשע קראַסנאָוו האָט שוין פֿון לאַנג געפֿיהלט עפּעס אַנ'אומגעוועהנליכען האַס צו חנה־ליבע'ן. זי האָט דאָך איהר איינציגען זוהן, איהר מישאַ, געבראַכט צו אַנ'אומגליק. נישט אומזיסט האָט זי שטענדיג געוואָרענט איהרע קינדער פֿאַר דער אינטריגאַנטין, פֿאַר דער אויפֿגעקומענער „זשידאָווקע"; נאָר זיי האָבען זי נישט געוואָלט הערען. יעצט האָט מען טאַקי געזעהען די רעזולטאַטען. ווען די דאָקטאָרשע האָט גערעדט אויף אַזאַ אופֿן, האָט דער ד"ר געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און צולעצט איז ער אַזוי אין כעס געוואָרען, אַז ער האָט איינמאָל פֿאַר אַלעמאָל פֿערבאָטען צו רעדען שלעכטס אויף זיין קליינער פֿריינדין, חנה־ליבע. די דאָקטאָרשע האָט זיך שוין פֿון דער צייט אָן געהיט און האָט נישט גערעדט וועגען חנה־ליבע'ן; נאָר ווען מען פֿלעגט דערמאָנען דער יודינ'ס נאָמען, פֿלעגט זי מאַכען אַ געהיימניספֿולע מינע, ווי זי זאָל וויסען עפּיס אַ גוואַלדיגען סוד וועגען איהר.

איינמאָל ביי'ם מיטאָג, האָט ד"ר קראַסנאָוו אַוועקגעלעגט דעם לעפֿעל אין אַ זייט און האָט געזאָגט, קוקענדיג אויף זיין פֿרוי:

— אפשר, אינטערעסירט דיך דאָס צו וויסען, אַז איך האָב אָנגעשריבען אַ בריעף דעם אַדוואָקאַט סעגאַל און איך האָב שוין בעקומען אַנ'ענטפֿער. ער שרייבט מיר אַלץ וואָס אָנבעלאַנגט חנה־ליבע'ן.

— איך האָב נישט די עהרע... — האָט געוואָלט אַ שמאָך טהון דעם מאַן די דאָקטאָרשע.

— אין דעם פֿאַל דאַסטו בענוצט אַ גאַנץ קאָרעקטען אויסדרוק. ס'איז ווירקליך אַ גרויסע עהרע צו זיין בעקענט מיט יעקב סעגאַל, איינעם פֿון די גרעסטע אַחוואָקאַטען אין רוסלאַנד.

נאָכדעם האָט דער ד"ר אַרויסגענומען פֿון קעשענע אַ בריעף און האָט איהם דערלאַנגט דער פרוי.

אין דעם בריעף האָט דער אַחוואָקאַט סעגאַל קורץ און קלאָר דערצעהלט די לעצטע געשעהענישען אין חנה־ליבע'ס לעבען. ער האָט געשריבען, אַז ער האָט געפֿינען פֿאַר נויטיג אָבצושרייבען אויף חנה־ליבע'ס נאָמען אַ העלפֿט פֿון זיין פֿערמעגען. ער האָט זעהר בעדויערט, וואָס די אומשטענדען פֿאָדערען, אַז חנה־ליבע זאָל צוריקפֿאָרען אין איהר געבורטס־שטאָדט, וואו זי מוז זיך געפֿינען נישט אין קיין אינטעליגענטער געזעלשאַפֿט. ער האָפֿט אָבער, אַז דאָס וועט נישט לאַנג געדויערן. אין דעם, וואָס סאַשאַ איז אַרעסטירט געוואָרען, האָט חנה־ליבע קיין שולד נישט. ער דאַנקט דעם ד"ר פֿאַר זיין פֿריינדליכקייט און גוטער בעציהונג צו חנה־ליבע'ן און האָפֿט, אַז אינגיכען וועט ער האָבען די געלעגענהייט פערזענליך זיין האַנק איבערצוחזר'ן.

די דאָקטאָרשע האָט געלייענט דעם בריעף און אין דער צייט, ווען זי האָט איהם געלייענט, זענען איהרע אויגען געוואָרען אַלץ גרעסער און קיילעכדיגער. זי האָט אַ קוק געטהון אויף דער אונטערשריפֿט. זעלבסטפֿערשטענדליך, אַז יעקב סעגאַל'ס נאָמען האָט זי גוט געקענט.

עס האָט אויסגעזעהען, אַז דער בריעף האָט געמאַכט אַן איינדרוק אויף דער דאָקטאָרשע. אויף איהר געזיכט האָט זיך בעוויזען אַ מילדער אויסדרוק און איהר שטימע איז געוואָרען ווייך ווי סאַמעט, ווען זי האָט ענדליך געפֿונען ווערטער פֿאַר דעם, וואָס זי האָט געוואָלט זאָגען.

— נו, יאָ, האָב איך דען נישט שטענדיג געזאָגט, אַז די דאָזיגע פֿאַמיליע בעזיצט אויסערגעוועהנליכע אייגענשאַפֿטען. איך בין אין דעם געוועזען איבערצייגט אַפֿילו דאַמאָלס, ווען איך פלעג דאָס נישט אַרויסזאָגען! זעלבסטפֿערשטענדליך, אַז אונזער הויז איז שטענדיג אָפֿען פֿאַר דער פריילין סעגאַל. איך האָף, אַז אין גיכען וועלען מיר זי שוין זעהען... יעדענפֿאַלס, וועל איך דעם בריעף נעהמען צו זיך, ער קען אַמאָל צונויץ קומען...

דער ד"ר האָט אַ קוק געטהון אויף דער פרוי, ער האָט אַ שמייכעל געטהון און אַ קוק געטהון אויך אויף רימאַ'ן. נאָכדעם, האָט ער גענומען זיין לעפֿעל און האָט געגעסען די קאַלטע זופּ נישט אַרויסרעדענדיג קיין איינציגען וואָרט.

חנה־ליבע איז געקומען מיט אַ קורצען בעזוך צום ד"ר. נישט קוקענדיג אויף דער פלוצלונגער גאַסטפֿריינדליכקייט פֿון דער דאָקטאָרשע, איז זי מעהר ווי דאָס איינציגע מאָל נישט געקומען.

דאַגעגען רימאַ איז יעדען טאָג נאָכמיטאָג געגאַנגען צו חנה־ליבע'ן. גאַנצע שטונדען זענען זיי אָבגעזעסען אין גאָרטען און גערעדט וועגען חנה־ליבע'ס לעבען אין פעטערבורג, אָדער זיי האָבען שפּאַצירט אין דער אומגעגענד פֿון שטעדטעל. און האָטש חנה־ליבע האָט זיך נישט אינגאַנצען פֿערטרויט דער חבר'טע, דאָך, האָט רימאַ פֿער־

שטאַנען, אַז כאַשאַ און חנה־ליבע האָבען זיך ליעב און ווי נאָר זיי וועלען זיך בעפרייען פון דער פּאָליציי־אויפזיכט, וועלען זיי וואוינען צוזאַמען. און פון וואָס זיי זאָלען נישט אָנהויבען צו רעדען, פלעגען זיי מוזען אַרויפקומען אויף סאַשאַ'ן און רעדען נאָר וועגען איהם.

חנה־ליבע האָט נישט אויפגעהערט צו טראַכטען וועגען סאַשאַ קראַסנאָוו. ער איז געוואָרען ווי אַ טייל פון איהר אַליין. ער איז שטענדיג געווען מיט איהר, ווי אַ טרייער און צערטליכער געליעבטער. יעדע שעה, יעדע מינוט אין טאָג, פלעגט זי זיך פאָרשטעלען, וואָס כאַשאַ טהוט יעצט. אינדערפריה איז זי אויפגעשטאַנען מיט'ן געדאַנק וועגען סאַשאַ'ן. אין אָבענד איז זי איינגעשלאָפען מיט זיין נאָמען אויף די ליפען. זי האָט נישט געוואוסט, ווי אַזוי די פּעטראָפּאַוולאָווער פעסטונג איז בעשאַפען געוואָרען. זי האָט נאָר געוואוסט אַז זי ליעגט אין מיטען דער נעווא און זעהט אויס גרוי און קאַלט. מען האָט אָבער געזאָגט, אַז אינוועניג איז דאָרט נישט אַזוי שלעכט, ווי עס זעהט אויס אויסוועניג.

די גרעסטע צרה איז געווען די פּיינלעכקייט אין די „קאַמערען”. מען האָט דערצעהלט, אַז די פּאָדלאָגעס פון די קעלערס ליעגען אונטער'ן וואַסער, דאָס הייסט, גאַנץ פשוט, אַז פאַר אַ פּאָדלאָגע האָט דאָרט געדיענט דער גרונד פון טייך נעווא. איבער דער פּיינלעכקייט, האָט דאָרט שלעכט געווירקט אויף די נערווען די טויט־שטילקייט, וואָס האָט דאָרט געהערשט. דאָרט האָט מען צו אַן אַרעסטירטען קיינמאָל נישט אויסגערעדט קיין וואָרט. אויף די פראַגעס פון די אַרעסטאַנטען האָט מען נישט געענטפערט און, ענדליך, האָבען זיי אויך אויפגעהערט צו שטעלען פראַגעס. אין די קאָרידאָרען און קאַזעמאַטען האָט מען קיינמאָל נישט געהערט קיין מענשליכע טריט. די אַרעסטאַנטען און די וועכטער האָבען געטראָגען ווייכע פילצענע שיך און האָבען זיך בעוועגט שטיל, ווי שאָטענס... ווי לאַנג דאַרף נאָך סאַשאַ בלייבען אין דעם גרוב? און וואָס וועט ער טהון, ווען ער וועט בעפרייט ווערען? ער וועט געוויס נישט וועלען פיהרען אַ פריעדליך לעבען, נאָר ער וועט פאָרזעצען זיין רעוואָלוציאָנערע טעטיגקייט אַליין, — און זי וועט איהם נאָכגעהן, זי וועט איהם נישט איבערלאָזען ביז צו דער לעצטער מינוט... ווי לאַנג עס ציהען זיך די טעג אָהן איהם! מן־הסתם איז פאַר איהם די צייט אויך אַזוי לאַנגווייליג, און געהט אַזוי לאַנגזאַם?... די צייט געהט שרעקליך לאַנגזאַם אין טורמע, דאָס ווייסט זי און האָט דערביי זיך דערמאָנט, ווי די טעג זענען געוואָרען אַלץ לענגער און לענגער, דאַמאָלס, ווען זי איז אויך געזעסען איינגעשפּאַרט. נאָר ווען מען געהט שוין אַרויס, זעהט עס אויס, אַז די צייט איז נאָר גיך פאַראיבערגעגאַנגען! און ער וועט אויך באַלד בעפרייט ווערען! זי וועט איהם זעהען, זי וועט וויסען, אַז ער איז דאָ, נעבען איהר און אַז ער לעבט און ליעבט זי. נאָר דערווייל האָט זי גאָרנישט געקענט טהון אום איהם צו העלפען. דער איינציגער, וועלכער קען דאָ עפּעס אויפטהון, איז איהר ברודער, נאָר אויך ער האָט געזאָגט, אַז דאָ קען מען גאָרנישט העלפען, נאָר מען דאַרף האָבען געדולד...

און עס האָט זיך איהר פאָרגעשטעלט איהר ברודער אין קאַנצעלאַריע פון טורמע און וואַרט אויף איהר, ווי ער זיצט און בעוועגט אונגעדולדיג מיט די פיס... נאָר דאָ האָט זיך איהר דערמאָנט, ווי ער דערצעהלט איהר אַליין, נאָר נישט דאָס, וואָס עס אינטערעסירט זי. זי וויל איהם איבערשלאָגען, נאָר ער רעדט ווייטער. ער רע־

צעהלט איהר וועגען פֿערשיעדענע פּלענער און זי הערט אונגעדולדיג. ער דערצעהלט איהר, ווי אַזוי ער האָט ערוואָרבען זיין קאַפּיטאַל און אַז ער האָט איהר אַוועקגעגעבען נאָר אַ העלפֿט דערפֿאַר, ווייל ער מוז אויך דער פֿרוי עפּעס געבען. נאָר דאָ פֿלעגט זיך חנה־ליבע אַרומקוקען און דערזעהען, אַז דער ברודער איז יעצט נישט מיט איהר און אַז דאָס אַלץ האָט זי איבערגעלעבט אין געדאַנק.

זי פֿלעגט איהם אָפֿט שרייבען און ער האָט איהר געענטפֿערט מיט לאַנגע בריעף, אין וועלכע ער פֿלעגט זי ליעבליך אויספֿרעגען וועגען איהר און וועגען דער מוטער׳ס געזונד; ער האָט איהר אויך דערצעהלט וועגען זיך און האָט זי געטרייסט, אַז אין גיכען קען מען ערוואַרטען אַ נייע פּאָליטישע אַמנעסטיע; נאָר וועגען געלד האָט ער שוין מעהר נישט דערמאָנט. דאָס איז שוין געווען געענדיגט. נאָך געלד פֿלעגט זי זיך ווענדען צו פֿלאָראָוו׳ן, ווייל ביז איהרע איין־און־צוואַנציג יאָהר איז ער געווען איהר אַפּעקון.

חנה־ליבע האָט דאַן אָנגעשריבען צו פֿלאָראָוו׳ן און האָט געבעטען, אַז ער זאָל איהר יעדען מאָנאַט אַרויסשיקען הונדערט רובל. מעהר האָט זי נישט געדאַרפֿט. און ווען זי האָט דערזעהען, אַז איהרע פֿריינד און קרובים האַלטען פֿאַר גאַנץ נאַטירליך, וואָס זי גיט־אויס דאָס געלד, איז זי ענדליך אַליין אויך רוהיגער געוואָרען און אין דער בעציהונג צו אַנדערע איז זי געוואָרען פֿיעל דרייסטער, ווי פֿריהער.

האָטש זי האָט צוויי מאָל אין דער וואָך געמוזט געהן צום איספּראַווניק בוילין און ער האָט זי געלאָזט איבערוואַרטען אַלע בעזוכער און זיינע קליינע בעאַמטע האָבען אויף איהר געקוקט מיט אַ מאוסען שמייכעל, איז איהר גאָרנישט איינגעפֿאַלען, אַז זי זאָל איהם איבערקויפֿען מיט געלד און ווערען פֿריי פֿון יעדער קאָנטראָליע. און אין דערזעלבער צייט האָט זי גוט פֿערשטאַנען, אַז ער וויל דאָס און ער גיט איהר אָנצודערענישען מיט זיין גאַנצער אויפֿפֿיהרונג, אַז זי מוז דאָס טהון.

זי האָט געוואוסט, וואָס מען האָט גערעדט אין שטאָדט וועגען איהר פּלוצלינגען עשירות. נאָר זי האָט זיך דאָס נישט גענומען צום האַרצען, ווייל שוין נישט דאָס ערשטע מאָל האָט מען זי געפּרובט בעליידיגען. און עס האָט איהר נישט אויסגעמאַכט. פֿערקעהרט, זי איז זיך פֿראַנק און פֿריי אַרומגעגאַנגען איבער דער שטאָדט און האָט אַלע פֿערוואונדערט מיט איהר רוהיגקייט און גלייכגילטיגקייט צו די מאוסע רכילות, וואָס זענען וועגען איהר אַרומגעגאַנגען אין שטאָדט. און וואָס גלייכגילטיגער זי איז געווען, אַלץ מעהר האָבען זיך געקאָכט די בייזע צינגער, ביז זיי האָבען געמוזט פֿערשוויגען ווערען און וואַרטען אויף אַ נייע „געשיכטע״.

דאָס איינציגע, וואָס עס האָט זי געקרענקט, איז געווען דאָס, וואָס די אַלטע דינסט האָט זיך צו איהר בעצויגען נישט אַזוי, ווי פֿריהער. מען האָט נישט געקענט זאָגען, אַז זי זאָל נישט זיין פֿריינדליך, אָדער נישט אַזוי צערטליך, ווי פֿריהער. ניין! זי האָט מיט אַנ׳אונגעוועהנליכער היץ בעדיענט דאָס „פֿריילין״. זי האָט נישט געקוקט אויף איהרע אַלטע יאָהרען און האָט אַ גאַנצען טאָג געהאָרעוועט אַרום חנה־ליבע׳ן. ביי יעדער געלעגענהייט האָט זי אַרויסגעוויזען איהר גרייטקייט צו בעדיענען חנה־ליבע׳ן. נאָר חנה־ליבע האָט אינערליך געפֿיהלט, אַז דאָס אַלץ איז נאָר אַ געוועהנליכע אונטערטעניגקייט פֿון אַ דינסט צו אַ רייכער מאַדאַם, נאָר אַז אינערליך פֿיהלט די אַלטע צו איהר אַ פֿעראַכטונג און זאָגאַר אַ שנאה.

אַנדערש איז זי נישט געוואָרען אַפילו דאַן, ווען חנה־ליבע האָט די אַלטע דינסט רייך בעשאָנקען און ווען זי פּלעגט יעדען מאָנאַט בעקומען צעהן רובל פֿונאַנדערצוטיילען צווישען די אָרימע לייט פֿון שטעטעל, וועלכע פּלעגען זיך צונויפֿקומען צום הויז, וואו עס האָט געוואוינט דאָס רייכע פֿרייליין. די דינסט האָט דאָס אַלץ געפֿונען פֿאַר איבריג.

— ווען מען הויבט־אָן אַזוי מילד צו זיין, — האָט זי זיך געקלאָגט, — קען מען פֿונאַנדערטיילען אַלץ, אַזוי, אַז פֿאַר זיך זאָל שוין גאָרנישט בלייבען.

סוף־כל־סוף האָט זי פֿערטריבען די אָרימע לייט. זאָלען זיי געהען ערגעץ אַנדערש. דאָ איז נישטאָ, וואָס צו נעהמען.

נאָר, ווען מען האָט גאָרנישט בעקומען ביי דער טהיר, איז מען נאָך נישט אַוועקגעגאַנגען. חנה־ליבע האָט אָנגעהויבען צו בעקומען בריעף פֿון די אָרימע לייט מיט בקשות זיי צו העלפֿען. ביסלעכווייז האָט זי אָנגעהויבען צו פֿיהלען די זאָרגען און דאָס אומבעקוועמליכקייט פֿון דעם רייכטום. זי האָט פֿערשטאַנען, אַז אַ מענש קען העלפֿען בלויז אַ קליינעם צאָהל אָרימע לייט; דאַגעגען אַלע ווענדען זיך צום רייכען און פֿאָדערען הילף. זי האָט פֿערשטאַנען, אַז דאָס גרעסטע פֿערמעגען, דאָס גאָלד פֿון דער גאַנצער ערד, איז נאָר איין טראָפּען אין דעם אייביגען דורשט נאָך געלד, וואָס עס האָט בעהערשט די מענשען.

דער לעצטער בריעף, אויף וועלכען זי האָט געענטפֿערט, איז געווען געשריבען מיט פֿיער־עקיגע העברעאישע אותיות אויף גראָבען פּאַק־פּאַפּיער.

ווען שבת־צו־נאַכטס וועלען אונטער גרויסען שטיין ביים טייך נישט ליעגען פֿינף הונדערט רובל, וועט אייער הויז אונטערגעצינדען ווערען, און ווען עמיצער וועט וועלען נאָכשפּיאָנירען, וועט ער געהרג׳עט ווערען.

חנה־ליבע האָט זיך אָנגעשטויסען, פֿון וועמען דער בריעף איז, נאָר דער מוטער האָט זי דערפֿון גאָרנישט געזאָגט. דאָס געזונד פֿון דער מוטער איז מיט יעדען טאָג געוואָרען ערגער, זי האָט זיך געפֿיהלט זעהר שוואַך און האָט זיך ניט געטאָרט אויפֿרעגען. איהרע כחות זענען מיט יעדען טאָג אויסגעגאַנגען, ווי אַ וואָרם זאָל איהר עסען דאָס האַרץ. און ווען מען האָט ביי איהר געפֿרעגט, וואָס עס טהוט איהר וועה, האָט זי געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ און האָט געענטפֿערט, אַז זי האָט אַ דריקעניש אין האַרץ...

שבת ביי נאַכט האָט חנה־ליבע אַרונטערגעלעגט אונטער׳ן שטיין אַ שטיק פּאַפּיער, אויף וועלכען ס׳איז געווען אויפֿגעשריבען.

דאָס געלד ליעגט אין אַן ענגלישען באַנק. מיר זענען נישט אַזוי נאַריש אום צו האַלטען געלד און באַנק־פּאַפּירען אין שטוב. און מיר זענען שוין געוועהנט, אַז מען זאָל אונז אונטערצינדען די הייזער און אָבשניידען די קעפּ.

זונטאָג אין דערפֿריה, ווען חנה־ליבע האָט אַ קוק געטהון אונטער׳ן שטיין, האָט זי דאָס צעטעלע נישט געפֿונען.

אין עטליכע טעג אַרום האָט זי ערגעץ־וואו געקריגען אַ רעוואָלווער און האָט איהם שטענדיג געהאַלטען ביי זיך.

צוואַנציגסטעס קאַפּיטעל.

ווײַטער, בײַ'ם טײַך, דאָרט, וואו זומער שטעהען די בוימער, ווי אַ טונקעלע וואַנד, האָט פֿון צײַט צו צײַט זיך אויפֿגעהויבען אַ דינער, בלויער רויך צום הימעל. עס האָט אויסגעזעהען, ווי דער רויך זאָל זיך אויפֿהויבען פֿונ'ם הויכען ברעג איבער'ן וואַסער. אין דעם האָט קײנער נישט אײַנגעזעהען קײן פֿערדעכטליכע זאַכען, ווײַל אין שטאָדט איז מען געוועהן געוואוינט, אַז די פֿישער און די וואַנדערענדע פֿויערים פֿלעגען בלײַבען נעכטיגען אויפֿ'ן ברעג, דאָרט, וואו עס האָט זיי געטראָפֿען די נאַכט און פֿלעגען אָנצינדען אַ פֿײַער און זיך קאָכען קאַרטאָפֿעל. נאָר דער רויך, וועלכער האָט זיך שטענדיג אויפֿגעהויבען אין איין אָרט שוין אַ גאַנץ לאַנגע צײַט, האָט בעוויזען, אַז עמעס אַ וואַנדערער איז דאָ געבליבען וואוינען אויף לאַנג. אַפֿילו אין הערבסט, ווען עס האָבען זיך אָנגעהויבען קאַלטע נעכט, איז דער וואַנדערער נאָך געבליבען אויף זײַן אָרט. אַ סך שטאָדט־לײַט האָבען געוואוסט, ווער עס וואוינט דאָרט אונטער'ן בערגיל און עס איז נאָרנישט וואונדערליך, וואָס דער פֿאַל האָט פֿעראינטערעסירט די מענשען. אונטער'ן בערגעל האָט געוואוינט פֿעדיאַ סוכאָסווערסקי. די, וואָס האָבען געוואוסט, פֿאַרוואָס ער זיצט דאָ, האָבען איהם נישט אויסגעפֿרעגט און די איבעריגע זענען אויך גערנער שנעלער פֿאַרבײַגעגאַנגען דאָס אָרט און זיך געאײַלט ווײַטער צו געהן.

אום פֿריהלינג, ווען זײַן פֿאָטער דער רײַכער סוחר האָט איהם אַרויסגעטריבען פֿון דער היים, האָט פֿעדיאַ בעמערקט, אַז אונטער'ן בערגעל בײַ'ם וואַסער איז דאָ אַ גאַנץ גרויסער לאָך, וואו עס קען זיצען און, זאָגאַר ליגען אַ מענש. ער האָט דאָס אָרט באַלד אויסגעקליבען פֿאַר זײַן זומער־וואוינונג. פֿון דער שטאָדט האָט ער זיך געבראַכט אַלץ, וואָס אַ מענש דאַרף האָבען און איז גאַנצע טעג געזעסען בײַ זיך אין לאָך. געגעסען האָט ער פֿיש, וועלכע ער פֿלעגט כאַפּען אין טײַך. בײַנאַכט פֿלעגט ער אַרויסגעהן פֿון לאָך און קומען אין שטאָדט אַרײַן. אויפֿ'ן פֿאָטער'ס הויף האָט ער אין אַ ווינקעל שטענדיג געפֿונען טהיי און צוקער, וואָס די מוטער האָט איהם צוגעגרייט. אין דער צײַט איז ער אויך זעהר שטאַרק בעפֿרײַנדעט געוואָרען מיט אַ רײַכער אַלמנה און זי פֿלעגט איהם שאַפֿען טאַבאַק און בראַנפֿען. דעם זומער האָט פֿעדיאַ זעהר גוט פֿערבראַכט בײַ זיך אין לאָך. אין הערפּריזה האָט די זון אַרײַנגעקוקט צו איהם און בײַטאָג איז דאָרט געווען קיהל און פֿריש. נאָר וואָס נאָהענטער ס'איז געוואָרען צום הערבסט, אַלץ שטאַרקער פֿלעגט זיך פֿעדיאַ פֿערטראַכטען וועגען זײַן שווערער לאַגע.

די הערבסט־נעכט זענען געוואָרען אַלץ קעלטער און די טעג זענען שוין אויך נישט געווען אַזוי אָנגענעהם, ווי אום זומער. די קעלט בײַנאַכט איז איהם נאָך געווען צו דערלײַדען, ווען ער האָט פֿערשטאָפּט דעם אײַנגאַנג אין לאָך מיט שטרוי און האָט נעבען זיך אַנידערגעשטעלט אַ טאָפּ מיט הייסע קוילען. נאָר וואָס וועט זײַן ווינטער — אין די פֿרעסט? די ערד אין לאָך איז געוואָרען אַלץ פֿײַכטער. אַהיים האָט ער, אָבער, נישט געקענט קומען. אפֿשר, שפּעטער יאָ, נאָר דערווײַל איז געווען פֿאַר איהם בעסער זיך נישט צו ווײַזען דעם פֿאָטער אויף די אויגען. די געשיכטע פֿון מאַניאַ סוואָלין, וועלכע האָט פֿון פֿעדיאַ'ן געבוירען אַ קינד, האָט געהאַט פֿאַר איהם נישט גוטע רעזולטאַטען און דער איספּראַווניק, מאַניאַ'ס פֿאָטער האָט זיך זאָגאַר געווענדעט צום אַלטען סוכאָסווערסקי. דאָס האָט גאָרנישט געהאָלפֿען. דער אַלטער סוכאָסווערסקי;

אִיז נִישט געוועֶן אִיבּערצייגט, אַז אִין דעֶם אִיז שולדיג זייַן זוהן. „קען דאָס דען זייַן, אַז מייַן פעֶדיאַ זאָל אָבּטהון אַזאַ זאַך", האָט עֶר געזאָגט. „עֶר אִיז דאָך נאָך כמעט אַ קִינד. און קייַנעֶר וועֶט מִיך נִיט אִיבּערצייַגען, אַז עֶר אִיז שולדיג אִין אייַער טאָכטער'ס אומגליק". „דאָס האָט געמוזט טהון אַנ'אַנדערער. בּעסער וואָלט אִיהר אַכטונג געגעֶבּעֶן אויף אייַער קִינד און נִישט אויסגעטראַכט מעשיות אויף עֶהרליכעֶ און פייַנעֶ יונגעֶלייַט! — האָט עֶר געראָטען דעֶם אִיספּראַווניק.

און ווען סוואָלִין אִיז נִישט אַוועֶקגעגאַנגען און האָט געדראָהט און געשאָלטען, האָט דעֶר אַלטער סוחאָסוועֶרסקי אַ קלאַפּ געטהון מִיט דעֶם פויסט אִיבּער'ן טִיש און האָט ערקלערט, אַז עֶר וועֶט זִיך נאָר אונטערגעֶבּען דעֶם פּסק־דין פון געריכט און אויך דאַמאָלס, ווען עֶס וועֶט בּעשטעטיגט ווערען די שולד פון פעֶדיא'ן וועֶט ער נִישט טראָגען די פעראַנטוואָרטליכקייַט, נאָר זייַן זוהן. דעֶר אִיספּראַווניק האָט גאָרנִישט געקענט מאַכען מִיט דעֶם אַלטען און זייַן טאָכטער מאַגיאַ האָט געמוזט אַוועֶקפאָהרען פון שטאָדט, אום ווי מען האָט געזאָגט צו בּעזוכען אִיהרע קרובים עֶרגעץ־וואו אִין אַ ווייַטען קאַנט. פעֶדיאַ האָט זִיך בּעמִיהט זִיך נִישט בּעגעגענען מִיט זייַן פאָטער, בּיז די געשיכטע וועֶט נִישט פערגעסען ווערען.

נאָר ווען פעֶדיאַ האָט זִיך אייַנמאָל בּעגעגענט מִיט'ן פאָטער, האָט אִיהם דעֶר אַלטער גוט דורכגעקלאַפּט מִיט אַ קאָטשערע און דעֶר זוהן האָט זִיך פערטיידיגט מִיט אַ געוויכט פון צעֶהן פונט. דעֶם אַלטען האָט דאָס געוויכט געטראָפען אִין בּרוסט אַרייַן און פון דעֶר צייַט־אָן אִיז פעֶדיאַ שוין קייַנמאָל נִישט געקומען אַהיים. און נִישט נאָר אִין דעֶר היים האָט ער זִיך נִישט געטאָרט ווייַזען, נאָר אויך אִין שטאָדט.

— ווען דו וועֶסט מִיר אַמאָל קומען אויף די אויגען, — האָט געשריגען דעֶר פאָטעֶר, — וועֶל אִיך הייסען, אַז די משרתים זאָלען דִיך בּינדען און אִיך וועֶל דִיך אִיבּערגעבּען דעֶר פּאָליציי.

דאָס אַלץ אִיז פאָרגעקומען אִין פריהלינג און יעצט אִיז שוין געוועֶן הערבּסט. פעֶדיאַ האָט נִישט געוועֶהען קיין שום מעגליכקייַט צוריקצוקעֶהרען אַהיים און צו אִיבּערווינטערען אִין דעֶר לאָך, וואו ער האָט פערבּראַכט דעֶם זומער, האָט מען אויך נִישט געקענט. מִיט אַלעֶ כּחות האָט ער זִיך בּעמִיהט עֶרגעץ־וואו צו קריגען געלד, נאָר אומזיסט. עֶר האָט נאָך געדאַכט אַבּיסעל וואַלד־ניס צום עסען, נאָר לעֶבּען אַ גאַנצען ווינטער מִיט ניס, אִיז דאָך אוממעגליך. און אַלץ אָפטער און שטאַרקער האָט זִיך פעֶדיאַ פערטראַכט און האָט געזוכט אַנ'אויסוועֶג פון זייַן שווערער און פערצווייפעלטער לאַגע.

אייַנמאָל ווען דאָס וואַסער אִין טייַך האָט אָנגעהויבּען פערפרוירען צו ווערען אִיז פעֶדיאַ געבּליבּען זיצען אויפ'ן אייַז. פעֶדיאַ אִיז געוואָרען אַלץ מעֶהר אונצופריעדען פון זייַן זומער־וואוינונג. די פויגעל, וואָס האָבּען אַ גאַנצען זומער געוואוינט צווישען די צווייַגען פון די בּוימער אויפ'ן בּרעֶג פון טייַך, זענען גאַנצע מחנות אַוועֶקגעפלויגען אִין די וואַרימע לענדער. און פעֶדיאַ האָט אַלץ געטראַכט, וואו בּעקומט מען געלד, כּדי ער זאָל אויך קעֶנען אַוועֶקפאָהרען. עֶר האָט שוין געפרובּט צו בּעקומען געלד דורך פעֶרשיידענע מִיטלען, נאָר ס'האָט גאָרנִישט געהאָלפען.

— דאָס געלד ליגט אִין ענגלישען בּאַנק, — האָט ער מִיט כּעס געמורמעלט צו זִיך אַליין — ווען עֶר האָט געלייענט הנה־ליבּע'ס ענטפעֶר אויף זייַן דראָהונג.

— ווער צום טײַוועל, האַלט דאָרט געלד! ענגלישער באַנק! — האָט ער געטראַכט אַליין צו זיך. — ווען מען זאָל גוט זוכען, ווער ווייס, אפשר, וואָלט מען בײַ זיי אין בעטגעוואַנד נאָך געפֿונען עטליכע באַנק־בילעטען... — אָדער, — האָט ער ווײַטער געטראַכט, — מען קען זיך איבערטאָהן ווי די וואַנדערער, וואָס געהען מתפּלל זײַן צום „הייליגען קבר" קיין ירושלים. דאָס געפֿינט זיך אויך אויפֿ'ן וועג אַהין, וואוהין עס פֿליִהען אַוועק די פֿויגעל. אין דעם פֿאַל האָט מען פֿאַר זיך אַ געוויסע ציעל און די רוסען נעהמען־אויף אומעטום זעהר גוט אַזאַ מין וואַנדערער...

פֿעדיאַ האָט אַ שפּײַ געטהאָן אין פֿייער אַרײַן און זײַנע געדאַנקען האָבען אָנגענומען אַ נײַע ווענדונג. ער האָט אַרויסגענומען אַ מעסער און האָט עס אַרײַנגעשטעקט אין טאָפּ אַרײַן צו זעהען, אויב די פֿיש און די קאַרטאָפֿעל זענען שוין פֿאַרטיג.

פּלוצלונג האָט ער דערהערט אַ גערויש און עטליכע שטיקלעך ערד מיט זאַמד האָבען זיך אַראָפּגעקײַקעלט פֿון בערגעל און זענען אַרײַן אין וואַסער אַרײַן. אין אַ ווײַלע אַרום זענען ווײַטער אַראָפּ עטליכע שטיקלעך ערד.

— ציִ די ערד גערט אונטער, ציִ וואָס? — האָט אויסגעשריגען פֿעדיאַ און איז אַרויס פֿון זײַן לאָך.

דאַ האָט ער אויפֿ'ן בערגיל דערזעהען אַ קאָפּ מיט בלאָנדע לאַנגע האָר און האָט אויסגערופֿען:

— ווילסטו מיר אָנוואַרפֿען זאַמד אין זופּ אַרײַן, דו „סוקין־סין".

נאָר דער קאָפּ האָט גאָרנישט געענטפֿערט.

פֿעדיאַ האָט איהם נאָך אַמאָל אויסגעזידעלט מיט אַ האַרב רוסיש וואָרט, און דאַן האָט דער קאָפּ געענטפֿערט:

— קענסט עסען געזונטערהייד! ווען איך זאָל זיך נישט האַלטען אויף די הענד, וואָלט איך אַראָפּגעפֿאַלען.

— טאָ פֿאַל־אַראָפּ! — האָט זיך צושריגען פֿעדיאַ. — די פֿיש אין טײַך דאַרפֿען דאָך אויך עסען.

— וואָס וועט אײַך אַרויסקומען, ווען די פֿיש וועלען אויפֿפֿרעסען גאָט'ס אַ קנעכט? — האָט זיך דערהערט פֿון אויבען.

— וואָס־פֿאַר אַ גאָטס־קנעכט? — האָט געפֿרעגט פֿעדיאַ

— איינער, וואָס דינט גאָט.

— וואָס פֿאַר אַ גאָט־דינער?

— אַ וואַנדערנדער ברודער פֿון דעם קאָרניליעוו־קלויסטער בײַ'ם טײַך פּעטשאָראַ.

— וואָס, צום טײַוועל, — טוהסטו דאָרט אויבען?

— איך בין געגאַנגען אויפֿ'ן וועג און האָב דערזעהען, אַז איבער'ן טײַך געהט אַ רויך. איך האָב נישט געקענט פֿערשטעהען, פֿון וואַנען ער געהט. ברענט דען דאָס וואַסער? — טראַכט איך און באַלד האָב איך נאָכ'ן גערוך פֿונ'ם רויך דערשפּירט, אַז עפּעס מײַנער אַ גלויבענס־ברודער קאָכט זיך עסען.

— עס קען זײַן, האָב איך זיך געטראַכט, אַז ער וועט צוטיילען מיט מיר זײַן מימאַ און וועט דערפֿאַר בעקומען מײַן דאַנק.

פֿעדיאַ האָט אַ ווײַלע זיך געוואַקעלט און האָט ענדליך געזאָגט:

— איך קען אַפֿילו נישט איבערטראָגען אַזעלכע, ווי דו, וואָס דרעהען זיך אַרום איבער דער וועלט און עסען פֿרעמד ברויט, נאָר איך האָב שוין געזעהען דײַן קאָפּ, וויל איך דיך זעהען אינגאַנצען און בעט דיך אַראָפּגעהען צו מיר אין וואוינונג.

— זאָל דיר גאָט בעצאָהלען פֿאַר דײַן גאַסטפֿרײַנדליכקייט, — האָט געענטפֿערט דער וואַנדערער, נאָר ווי קען איך צו דיר אַראָפּגעהען?

— גיעה אַרום דאָס בערגעל און דאַן וועסטו זעהען אַ פּלאַץ. דאָרט געהט די וואַסער-רעהרען. קריך דורך און וועסט קומען אַהער. נאָר זעה, אַז דו זאָלסט נישט אַרײַנפֿאַלען אין וואַסער. איך וועל דיך נישט אַרויסשלעפּען.

דער קאָפּ איז פֿערשוואונדען געוואָרען און פֿעדיאַ איז צוריק אַרײַנגעגאַנגען צו זיך אין לאָך. ווען ער זאָל זיך נישט אַרומטראָגען מיט'ן געדאַנק אַליין צו ווערען אַ וואַנדערער, וואָלט ער אַפֿילו נישט גערעדט מיט'ן פֿרעמדען. נאָר דער וואַנדערער קען איהם דאָך געבען עטליכע נוצליכע עצות...

פֿעדיאַ האָט געהערט, ווי זײַן גאַסט איז געגאַנגען צו איהם און איז צוגעקומען אַלץ נאָהענטער צום לאָך.

— דו ביזט, אַוודאי, נישט געוועהנט צו אַזאַ מין אַרײַנגאַנג און אַזאַ מין וואוינונג, — האָט איהם בעגעגענט פֿעדיאַ.

דער פֿרעמדער האָט גאָרנישט געענטפֿערט. ער האָט זיך אונרוהיג אַרומגעקוקט. ענדליך, האָט ער דערזעהען אַ „הייליג בילד" און האָט זיך עטליכע מאָל איבערגעצלמ'ט.

— אַ גוטען טאָג! — האָט אויסגערעדט דער וואַנדערער און האָט אויסגעשטרעקט פֿעדיאַ'ן די האַנד. — איך זעה, אַז דו וואוינסט דאָ אַליין, פֿאַר זיך, ווײַט פֿון דײַנע זינדיגע ברידער.

— יאָ, ביז אַהער איז דאָס אַזוי געווען. און פֿון וואַנען קומסט דו?

— איך קום יעצט פֿון ווײַטען צפֿון-קאַנט.

— און וואוהין געהסטו?

— צו דרום-זײַט אַוש צו דער הייליגער שטאָדט ירושלים.

— אַזוי! — האָט אויסגערופֿען פֿעדיאַ און האָט נישט געענדיגט.

— יעצט זעץ זיך אין נעהם עפּיס עסען; שפּעטער וועלען מיר רעדען אַלץ איבערעדען.

פֿעדיאַ האָט אַראָפּגענומען פֿונ'ם פֿײַער דאָס קעסעלע און האָט אַנידערגעשטעלט קאָכען אַ צווייטעס.

דאָס וועט זײַן אויף טהיי — האָט ער ערקלערט. און יעצט נעהם עסען. דאָ האָסטו אַ טעלער'ל, און מיר נעהם איך דעם לעפֿעל, ווײַל איך האָב נאָר איינעם.

דער וואַנדערער האָט געדאַנקט; ביידע האָבען זיך איבערגעצלמ'ט פֿאַר'ן עסען. פֿעדיאַ האָט געאַרבייט מיט'ן לעפֿעל. אַ ווײַלע האָבען זיי ביידע געשוויגען. איינער האָט געקוקט אויפֿ'ן צווייטען און ביידע האָבען געגעסען. חוץ פֿיש, האָט דער וואַנדערער געפֿונען אין קעסעל קאַרטאָפֿעל.

— אויך קאַרטאָפֿעל האָסטו, — האָט ער געזאָגט מיט אַזאַ אויסדרוק, אַז ס'איז

געווען צו פֿערשטעהען, דאָס ער האָט שוין אַ לאַנגע צײַט אין זײַנע אויגען קיין קאַרטאָפֿעל נישט געזעהען.

— יאָ, איך האָב דאָ אַ גאָרטען, — האָט מיט זעלטענער רוהיגקײַט ערקלערט פֿעדיאַ און האָט אָנגעוויזען מיט דער האַנד אַרויף, ווײַט, אויף יענער זײַט דניעפּר.

— אַ גאָרטען! — האָט איבערגעפֿרעגט דער וואַנדערער און עס האָט אויסגעזעהען, אַז ער גלויבט דאָס זײַן בעל־הבית דער בעוואוינער פֿונ'ם לאָך, בעזיצט אַ קאַרטאָפֿעל־פֿעלד.

ענדליך, האָבען בײַדע אויפֿגעגעסען די גאַנצע פּיש־זופּ און פֿעדיאַ האָט מיט צופֿריעדענהײַט בעמערקט, אַז זײַן גאַסט האָט דער ערשטער אַוועקגעלעגט דעם לעפֿעל. דאָס הײסט, אַז ער איז אַ מענש מיט טאַקט און מען קען מיט איהם פֿיהרען געשעפֿטען. אין דער צײַט ווען די טהיי האָט אָנגעצויגען, האָט פֿעדיאַ אַרויסגעשלעפּט פֿון אַ ווינקעל אַ זאַק מיט ניס און האָט פֿאָרגעלעגט דעם גאַסט.

— ניס האָסטו אויך, — האָט פֿערוואונדערט געזאָגט דער גאַסט און האָט אַרײַנגעשטעקט זײַן האַנד אין זאַק אַרײַן.

— יאָ, איך האָב אַ נוס־וועלדעל דאָרט, אויבען, — האָט ווידער געזאָגט פֿעדיאַ.

— אַ קלײַן נוס־וועלדעל? — האָט מיט פֿערוואונדערונג איבערגעפֿרעגט דער וואַנדערער.

— דאָס יאָהר וועל איך, ווענינסטענס, אַלײַן צונויפֿנעהמען די ניס, — האָט ווײַטער דערצעהלט פֿעדיאַ; — פֿריהער פֿלעגט מען זײַ צוגנב'ענען און נאָר דעם זומער האָב איך געהיט דאָס וועלדעל... אַ גאַנצער באַרג ניס ליעגט נאָך אין וועלדעל, נאָר פֿאַר מיר איז דאָס אויך גענוג... — ער האָט אַ קלאַפּ געטהון מיט דער האַנד איבער'ן זאַק.

דער פֿרעמדער האָט זיך פֿאָרזיכטיג אַרומגעקוקט און האָט אַרויסגענומען פֿון קעשענע אַ פֿלאַש.

— וואָס האָסטו דאָ, ברודער'ל! — האָט אויסגערופֿען פֿעדיאַ און האָט אָנגעוויזען אויף דער פֿלאַש.—אַזוי, אַזוי! מיט אַזעלכע זאַכען אין קעשענע, הײסט עס, געהסטו אַרום!

דער וואַנדערער האָט זיך גאָרנישט פֿערשעמט. רוהיג האָט ער דערלאַנגט די פֿלאַש פֿעדיאַ'ן.

— קאָניאַק „פֿען־פֿען” — האָט איבערגעלײענט פֿעדיאַ אויף דער עטיקעטע. — וואו, צום טײַוועל, האָסטו דאָס בעקומען? קאָניאַק פֿונ'ם בעסטען סאָרט! צי האָט נאָך עמיצער געהערט פֿון אַ וואַנדערער מיט אַזאַ מין קאָניאַק אין קעשענע! און עס ווײַזט גאָר אויס, אַז דער קאָניאַק איז פֿון מײַן פֿאָטער'ס געוועלב...

און פֿעדיאַ האָט מיט פֿערוואונדערונג אַ קוק געטהון אויפֿ'ן וואַנדערער.

יענער האָט אַ גלעט־געטהון מיט דער האַנד איבער זײַנע לאַנגע, בלאָנדע געלאָקטע האָר און האָט געענטפֿערט.

— מען טאָר נישט איבערטרעטען גאָט'ס געזעץ, וואָס האָט פֿערבאָטען צו גנב'ענען. איך האָב צוגענומען די פֿלאַש בײַ אײַנעם אַ שכּור, וועלכער איז געלעגען אויף דער גאַס. איך האָב נישט געוואָלט, אַז מיט איהם זאָל געשעהען דאָס, וואָס מיט נח'ן — ווען ער האָט איבערגעכאַפּט די מאָס פֿון טרינקען.

— דאָס האָסטו גאַנץ גוט געטהון ברודער׳ל, — האָט געזאָגט פֿעדיאַ און האָט געשמייכעלט. — נאָר זאָג מיר, וואָס פֿאַר אַ מענש איז דאָס געווען? אַ געוועהנליכער רוסישער שכּור ליעגט נישט אין מיטען גאַס מיט אַזאַ פֿלאַש נעבען זיך.

דער וואַנדערער האָט זיך אַ ווײַלע געוואַקעלט; נאָכדעם האָט ער געענטפֿערט, קוקענדיג פֿעדיאַ׳ן אין די אויגען:

— ווען איך האָב דערמאָנט נח׳ס נאָמען, האָסטו דאָך געקענט פֿערשטעהן, אַז דער מענש, וואָס איז געלעגען שכּור אין מיטען גאַס איז געווען אַ יוד.

—אַ יוד, שכּור?—האָט מיט אַ צווייפֿעלדיגען טאָן געענטפֿערט פֿעדיאַ... נאָר וואַרט, אפֿשר איז דאָס מאַקע אמת. יעצט איז ביי זיי סוכּות און זיי לאָזען זיך וואוילגעהן, ס׳קען זיין!... ער האָט אַ שפּיי געטהון. — יאָ, זיי קענען זיך ערלויבען צו טרינקען מיט קאָניאַק... איך וויל זעהען, צי איז ער געקויפֿט ביי אונז?

און פֿעדיאַ האָט אָנגעהויבען צו קלאַפּען מיט דער פֿלאַש אין האַנד, ביז דער קאָרעק איז אַרויס. דאַן האָט פֿעדיאַ אָהן ווײַטערע שמועסען אַרײַנגעשטעקט די פֿלאַש אין מויל און האָט אָנגעהויבען טרינקען. אין אַ ווײַלע אַרום האָט ער זיך אָבגערוהט און האָט דערלאַנגט די פֿלאַש דעם וואַנדערער.

— צי האָב איך דען נישט געזאָגט? דער קאָניאַק איז געקויפֿט ביי אונז אין געוועלב. איך קען זיך וועטען, אַז ס׳איז אַזוי..

דער וואַנדערער האָט פֿערוואונדערט אַ קוק געטהון אויף פֿעדיאַ׳ן.

— ביי אייך געקויפֿט?

— יאָ. ווייסטו דען נישט, אַז מיר האָבען אין שטאָדט אַ קראָם?

דער וואַנדערער האָט מיט צווייפֿעל געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

— וואָס! דו געהסט אַרום אין דער געגענד און קענסט נישט דאָס גרויסע האַנדעלס־הויז „סוחאָסוועסקי און זוהן?"... „זוהן", דאָס בין איך,—האָט מיט שטאָלץ געזאָגט פֿעדיאַ.

דער וואַנדערער האָט זיך אָנגעבויגען און האָט צוגעדריקט דאָס מויל מיט דער האַנד. ער האָט אַ הוסט־געטהון און נאָכדעם האָט ער גלייכגילטיג געזאָגט:

— אַזוי, אַלזאָ דער זוהן, דאָס ביזטו.

— יאָ. איך וועל דיר זאָגען, — האָט ערקלערט פֿעדיאַ, ווען ער האָט געזעהען, אַז דער וואַנדערער גלויבט איהם נישט. — די מעשה איז אַזוי: אום פֿריהלינג האָב איך זיך נישט גוט געפֿיהלט אין דער שטאָדט. איך האָב אָנגעהויבען צו קרענקען.— „פֿרישע לופֿט און פֿרייער הימעל" — האָט געזאָגט דער דאָקטאָר.

און ווײַל איך האָב ליעב צו חאַפּען פֿיש און היטען מײַנע ניס, — האָב איך גערעכענט, אַז דאָ וועל איך געווינען אין צווייען: אי איך וועל וואוינען אויף דער לופֿט, אי איך וועל זיך פֿערנעהמען מיט דעם, וואָס איך האָב ליעב.

דער וואַנדערער האָט ווידער צווייפֿעלדיג אַ קוק געטהון אויף פֿעדיאַ׳ן און האָט איהם דערלאַנגט די פֿלאַש.

— ניין! פֿריהער דו! מײַנסט אפֿשר, אַז איך וויל אַליין טרינקען. איך פּרוב נאָר. איך קען דאָך די זאַך...

דער וואַנדערער האָט געטרונקען.

— נאָ, — האָט ווײַטער גערעדט פֿעדיאַ, — נישט נאָר צוליעב׳ן געזונד בין

איך אַהער געקומען. דאָס געזונד איז נאָך נישט אַזוי שלעכט ביי מיר. די פֿערשאָלטענע יודען, איבער זיי האָב איך געמוזט אַוועק פֿון שטאָדט...

— איינמאָל בין איך געגאַנגען איבער דער גאַס און האָב בעגעגענט זייער רב מיט זיינע שמשים. ס'איז געווען פּונקט פֿאַר זייער פּסח. נו, יעדעס קינד ווייסט דאָך, אַז אין דער צייט בעשמירען זיי די פֿאָרלאָגע אין שוהל מיט קריסטליך בלוט...

— הער נאָר, דו, בלוטזויגער, — זאָג איך צו איהם. — יעצט האָסטו ווידער געשמירט די פֿאָרלאָגע אין דיין פֿערפֿלוכטער שוהל מיט קריסטליך בלוט און דערנאָך דאָס אויסגעלעקט מיט דער צונג. וויש זיך האָטש אָב די באָרד, דו אַלטער קינדערמערדער, און לויף נישט אַרום איבער דער שטאָדט מיט פֿערבלוטיגטע הענד און געזיכט! — זאָג איך צו איהם און צו זיינע שמשים, וועלכע יעדעס קינד אין שטאָדט קען... נאָר איך וואָלט אויך דיר געוואונשען צו זעהען, וואָס דאָ איז פֿאָרגעקומען! דער געוואַלד און די געשרייען! דער רב און זיינע שמשים האָבען זיך געריסען ביי די בערד און ביי די האָר און האָבען שרעקליך געקוויטשעט. ס'איז אָנגעלאָפֿען אַ עולם און איך בין מיר געגאַנגען מיין וועג. ביינאַכט האָבען זיי אָרגאַניזירט אַ גרויסע פֿערזאַמלונג אין שוהל און האָבען צונויפֿגענומען טויזענד רובל פֿאַר'ן איספּראַווניק. „נעהם זיי, — האָבען זיי געזאָגט צו איהם, — און בעפֿריי אונז פֿון סודאָנווערסקי'ס זוהן". דער איספּראַווניק האָט גענומען דאָס געלד און האָט מיר געראָטען, אַז דאָס בעסטע וואָלט זיין — ווען איך זאָל זיך אַ צייט אויסבעהאַלטען...

פֿעדיאַ האָט אויפֿגעהערט צו רעדען און האָט געקוקט אויפ'ן וואַנדערער, ווי ער זאָל זאָגען: „האָסטו שוין אַמאָל געהערט אַזאַ מין מעשה?"

נאָר דער פֿרעמדער האָט זיך רוהיג אָנגעגאָסען נאָך אַ גלאָז טהיי מיט אַנ׳אויסדרוק, ווי ער זאָל שוין האָבען געהערט נאָך שרעקליכערע זאַכען וועגען יודען. ער האָט זיך איבערגע'צלם'ט און האָט אויפֿגעהויבען די אויגען צום הימעל.

— עס קומט אָן די צייט — האָט ער אָנגעהויבען, — די וועלט וועט באַלד אונטערגעהן. איבעראַל, וואוהין איך קום, זעה איך, אַז מען גרייט זיך דערצו מיט גרויס שרעק און ציטערניש. באַלד וועט שוין אַרויס אַ געזעץ, אַז די יודען זאָלען ווערען די הערשער איבער רוסלאַנד און אַלע קריסטען זאָל מען מל־זיין. זייער אַנטיכריסט זיצט אין אַ שטיבעל פֿון אַ שוהל אין ווילנאָ און וואַרט דאַרויף. די יודען האָבען איבערגעקויפֿט דעם מיניסטער און נאָך אַנדערע, אַז זיי זאָלען פֿאָרלעגען דאָס געזעץ און זאָל בעמיהען אַז מען זאָל עס אונטערשרייבען... אונזערע ברידער פֿון „קאָרניליעוו־קלויסטער" האָבען אויך געהערט דערפֿון און אונזער אויפֿזעהער האָט מיר געזאָגט: „ברודער, ראָמאַן, געה אין דער וועלט אַריין און נעהם צונויף געלד אויף אַ נייעם גלאָק, ווייל דער אַלטער גלאָק האָט פֿאַראַיאָהרען געפּלאַצט אין עטליכע ערטער...

— צי האָט מען אַמאָל געהערט אַזאַ זאַך! — האָט אויסגערופֿען פֿעדיאַ... — מען האָט אונטערגעקויפֿט אַ מיניסטער.

— ... און אין איין וועגס זאָלסטו זיך דערוויסען אַליין, וואָס עס קומט פֿאָר אויף דער וועלט, ברודער ראָמאַן, — האָט מיר ווייטער געזאָגט אונזער אויפֿזעהער — און, ווען דו וועסט צוריקקומען זאָלסטו אונז האָבען וואָס צו דערצעהלען. דער אַנטיכריסט האָט אויפֿגעהויבען זיין קאָפּ און שפּייט מיט גיפֿט אויף אונזער קריסטליכ־

קירכע. דער טייוועל אַליין העלפֿט איהם מיט און צוזאַמען שפּייען זיי און זידלען דאָס הייליגע בילד פֿון אונזער אויסלעזער און טרינקען דאָס בלוט פֿון קריסטליכע קינדער...

— יאָ, איך פֿלעג דאָס שטענדיג זאָגען! — האָט אַ צופֿריעדענער אויסגערופֿען פֿעדיאַ.

— ... אויב דו וועסט בעגעגענען אַ מענשען, ברידער ראָמאַן, — האָט דער אויפֿזעהער ווייטער מיר געזאָגט, — וועלכער ליידט צוליעב זיין גלויבען אין דער הייליגער קריסטליכער אמונה, זאָלסטו איהם העלפֿען מיט אַ וואָרט און אויך מיט אַלעמען, וואָס דו האָסט און ווען דו וועסט בעגעגענען דעם אַנטי-כריסט און זיינע אַנהענגער, זאָלסטו זיי זאָגען דעם אמת אין די אויגען. אָמן.

דער וואַנדערער האָט זיך אָנגעבויגען צו פֿעדיאַ'ן און האָט איהם איבערגעצלמ'ט.

— דיין גלויבען איז שטאַרק, ברודער, — האָט ער געזאָגט, — און יעצט הערסטו אין דער וויסטע דאָס קול פֿון אמת! שרעק זיך נישט! זיי מוטיג! די רעכט-גלויביגע קריסטען וועלען זיך אויפֿהויבען און וועלען דערשטיקען דעם אַנטי-כריסט מיט זיינע אַנהענגער! „העלף יעדען, וואָס ליידט צוליעב אונזער הייליגען גלויבען מיט וואָרט און טהאַט", — אַזוי האָט מען מיר אָנגעזאָגט איידער איך האָב מיך געלאָזט אויף דער וועלט.

דער וואַנדערער איז אַנטשוויגען געוואָרען און האָט דערלאַנגט פֿעדיאַ'ן אַ זילבערנעם רובל.

פֿעדיאַ האָט גענומען די מטבע, אַ ווייל' האָט ער זי מיט פֿערלעגענהייט געדרעהט אין די הענד און, ענדליך, האָט ער זי בעהאַלטען.

— זאָג מיר, — האָט ער געפֿרעגט, — ווען וועלען זיך שוין די רעכט-גלויביגע קריסטען אויפֿהויבען געגען יודען?

אַ ווייל' האָט דער וואַנדערער געשוויגען און דערנאָך האָט ער געענטפֿערט:

— אין עטליכע וואָכען אַרום וועט אַרויס אַ געזעץ, אַז די יודען וועגען די הערשער פֿונ'ם לאַנד און מיר, רוסען, וועלען זיין זייערע קנעכט. די רעכט-גלויביגע רוסען צושיקען שוין יעצט מענשען פֿון שטאָדט צו שטאָדט, פֿון דאָרף צו דאָרף: „זייט גרייט", וואָרענען זיי, „ווען דאָס געזעץ וועט אַרויס! פֿערזאַמעלט אייך אין אייערע צערקוועס אַרום אייערע גלחים! צוטרעטען זאָלט איהר די קעפּ פֿון אייער גאָט'ס שונאים. און נעהמט צו זייער פֿערמעגען, ווייל די יודען האָבען דאָס צוגענומען ביי אייערע פֿאָטערס און זיידעס".

— איך בין שטענדיג גרייט, — האָט ערקלערט פֿעדיאַ.

— בלייב דאָ אין איינזאַמקייט און שטילקייט. ווען ס'וועט קומען די צייט, וועל איך דיך רופֿען. דו ביזט בעשטימט פֿון גאָט צו גרויסע זאַכען, און נאָכדעם וועל איך דיך פֿיהרען אין אַ קלויסטער, וואו די רעכט-גלויביגע קריסטען פֿערזאַמלען זיך מיט אַלעם גוטען; ברידער און שוועסטער אין ווייסע קליידער, ריין, ווי די טויבען, פֿול מיט ליעבע...

— דערויף גיב איך דיר מיין האַנד. — האָט פֿעדיאַ אויסגעשטרעקט דעם וואַנ-

דיערעד די האַנד. — איך גיב דיר מיין וואָרט! נאָך עטליכע וואָכען בלייב איך דאָ און וו קענסט מיך דאָ שטענדיג געפֿינען.

— זאָל גאָט זיין מיט דיר! איך דאַנק דיר פֿאַר דיין גאַסטפֿריינדליכקייט! — האָט געזאָגט דער וואַנדערער און האָט שוין געוואָלט קריכֿען צוריק מיט דעמזעלבען וועג, ווי ער איז אַהערגעקומען.

— זעה נאָר, אַז דו זאָלסט נישט אַריינפֿאַלען אין וואַסער! — האָט איהם נאָכגעשריגען פֿעדיאַ; נאָר דער וואַנדערער האָט גאָרנישט געענטפֿערט און פֿעדיאַ איז געבליבען זיצען פֿערטיעפֿט אין זיינע געדאַנקען.

איינאונצוואַנציגסטעם קאַפּיטעל.

אין הערבסט האָבען זיך ביי יודען אָנגעהויבען די לאַנגע ימים=טובים.

חנה=ליבע האָט בעגלייט איהר מוטער אין שוהל אַריין. זיי זענען געזעסען צווישען די פרויען אויבען און האָבען כמעט נישט גענומען קיין אַנטייל אין גאָטעס=דיענסט.

חנה=ליבע האָט געפֿיהלט, אַז זי זיצט דאָ נאָר צוליעב דער מוטער, אַליין וואָלט זי אַהער נישט געקומען. אַזאַ קורצע צייט איז זי נישט געווען אין דער היים און האָט זיך שוין געפֿיהלט פרעמד צווישען יודען. זי האָט זיך דערמאָנט אין די שענע לעגענדען און געשיכטען, אין וועלכֿע עס שפּיגעלט זיך אָב די פֿערגאַנגענהייט פֿונ'ם גרויסען יודישען פֿאָלק און איהר האַרץ האָט זיך געפרעהט איבער זיי און זי איז געווען נאָהענט צו זיי. זי האָט זיך געפֿיהלט פֿרעמד נאָר צו די מנהגים און אויסערליכע סימבאָלען פֿון דער יודישער רעליגיע. זי האָט געזעהען, ווי אום שמחת=תורה האָט איהר שוואָגער אַברהם געטאַנצט מיט דער תורה, זיין געזיכט איז געווען רויט און פֿערשוויצט. די האָר האָבען זיך געקלעפּט צום שטערען. די רויטע ליפּען האָבען זיך געעפֿענט. די געלע באָרד איז געוואָרען עפּיס רויט. ער איז געשפּרונגען, האָט געמאַכֿט מיט די הענד און האָט זיך געדרעהט אויף אַלע זייטען. עס איז חנה=ליבע'ן פֿאָרגעקומען אויסטערליש, וואָס דער דאָזיגער געלער און פּראָסטער יוד איז איהר שוועסטער'ס מאַן. ווען עס וואָלט אויסגעפֿיהרט געוואָרען דאָס, וואָס עס האָט געוואָלט איהר מוטער, וואָלט זי יעצט אויך געהאַט אַזאַ פּראָסטען יודען פֿאַר אַ מאַן. און ביי די דאָזיגע געדאַנקען האָט דאָס מיידעל אַ ציטער געטהון. זי האָט אַ קוק=געטהון אויף ציפּע'ן, וועלכֿע איז געזעסען נעבען איהר און האָט מיט ענטציקונג אין די אויגען געקוקט אויפ'ן פרעהליכען מאַן. אַמאָל איז ציפּע געווען אַ קליין, אַ שלאַנק און אַ צאַרט פריילין; יעצט איז זי געוואָרען גראָב און מיט יעדען יאָהר האָט זי אויף אַ קלייד גענומען מעהר מיט אַן איל; זי מיט'ן מאַן האָבען אָפט גערעדט דערפֿון, זיך געוויצעלט און גליקליך געלאַכֿט. גאַנצע טעג האָבען זיי פֿערבראַכֿט אין געשעפֿט און האָבען זיך מעהר מיט קיין זאַך אויף דער וועלט ניט אינטערעסירט. זיי האָבען געלעבט נאָר צוליעב'ן פֿערדיענסט און צוליעב'ן עסען...

און דאָס איז נישט געווען איינשטימיג מיט די פֿאַנטאַזיעס פֿון חנה=ליבע'ן.

חנה=ליבע האָט געפֿיהלט, אַז צווישען איהר מיט די דאָזיגע אייגענע מענשען ווערט עפּיס אַן אָבגרונד. זיי זענען געווען, ווי די מוראַשקעס, וואָס בויען פֿאַר זיך

אַ הײַזעל און זענען הערומיט צופֿריעדען: מעהר דאַרפֿען זײ נישט, זי האָט זיך גערעכענט העכער פֿאַר זײ.

און דאָ האָט זי בעמערקט, אַז אַלע איהרע געדאַנקען דרעהען זיך אַרום סאַשאַ קראַסנאָוו׳ס ווערטער, וועלכע פֿלעגט איהר אָנרעדען, אַז מענשען דאַרפֿען זיך נישט האַלטען בײַ זײערע רעליגיעס.

— וואָס וואָלט געווען, — פֿלעגט סאַשאַ פֿילאָזאָפֿירען, — ווען די יודען זאָלען זיך אָבזאָגען פֿון זײער גלויבען און זאָלען זיך אויסמישען מיט די איבריגע פֿעלקער פֿון דער וועלט; אָדער, פֿערקעהרט, וואָס וואָלט אַזוינס געשעהען, ווען די קריסטען זאָלען זיך אָבזאָגען פֿון זײער רעליגיע און זאָלען איבערנעהמען דעם גלויבען פֿון יודישען פֿאָלק? צי וועט דען דעריבער אויפֿהערען צו זײַן ווינטער און זומער, פֿריהלינג און הערבסט? צי וועט דאָס ענדערען די אָרדנונג פֿון טאָג און נאַכט? צי וועלען העריבער אויסטריקענען דאָס וואַסער אין ים? צי וועלען דעריבער אַראָבפֿאַלען די שטערן פֿונ׳ם הימעל און זײער פֿײַער וועט פֿערברענען די ערד? ניין, אַלץ וואָלט געווען, ווי פֿריהער, ווען אַלע מענשען זאָלען זיך נישט האַלטען בײַ זײערע רעליגיעס. און בכלל, צו־וואָס דאַרף מען גאָר גלויבען?

אַזוי פֿלעגט סאַשאַ קראַסנאָוו שטענדיג אין איהר אַרײַנרעדען, דרינגענדיג איהר, אַז ער איז נישט קײן גלויביגער קריסט, און אַז ער וואָלט אויך געקענט זיך רעכענען פֿאַר אַ יוד. פֿון זײַנע ווערטער האָבען זיך צו איהר אַ סך צוגעקלעפּט און זי איז געוואָרען גאַנץ אינדיפֿערענט צו יודישקײט.

אין דער שוהל האָט חנה־ליבע געזעהען מאַנסלײַט, וואָס האָבען הײס געדאַוונט. אַרום איהר, אין דער אָבטײלונג פֿאַר פֿרויען זענען געזעסען יודישע טעכטער און האָבען אויך געדאַוונט. און נאָר זי אײנע איז געזעסען אײנזאַם און פֿרעמד און געדאַנקען זענען געקומען, אַוועקגעגאַנגען און ווידער געקומען... פֿון צײַט צו צײַט האָט די מוטער געקוקט אויף איהר מיט אַזאַ שמערצפֿולען בליק, ווי זי זאָל זיכער זײַן, דאָס חנה־ליבע איז ווײַט פֿון דאַגען און דאָס איהר האַרץ געהערט צו אַ פֿרעמדען. און יעדעס מאָל, ווען חנה־ליבע האָט בעמערקט דעם בליק פֿון חער מוטער— פֿלעגט זי זיך מיט אומצופֿריעדענהײט אויפֿהויבען פֿונ׳ם אָרט, ווי זי זאָל וועלען אַראָבטרײסלען פֿון זיך עפּעס אַ יאָך. הינטער זײ איז געזעסען די שדכנ׳טע מאַקליערס, וועלכע האָט זיך אַמאָל אַזוי פֿיעל בעמיהט אָבצוזוכען פֿאַר חנה־ליבע׳ן אַ חתן. חנה־ליבע האָט געפֿיהלט אויף זיך דעם קאַלטען בליק פֿון דער שדכנ׳טע און איהר האָט זיך אויסגעדוכט, אַז זי הערט יענער׳ס געדאַנקען, וועלכע האָבען שטענדיג אײן ציעל: געלד און שדוכים, חתונה־מאַכען... אַז״וו. זי האָט זיך דערמאָנט אין דער נאַכט, ווען זי האָט אונטערגעהערט דעם געשפּרעך פֿון דער מוטער מיט דער שדכנ׳טע וועגען איהר שענקײט, וועגען איהר צוקונפֿט און וועגען אַ מאַן פֿאַר איהר... אַה, ווי העסליך זעהט אויס בײַ איהר די דאָזיגע שדכנ׳טע וואָס איהר פּרנסה איז זיך אַרומצוטראָגען מיט „ליעבע״, וואָס ס׳איז דאָס הײליגסטע און דאָס שענסטע אין מענשען; דאָס זי לעגט־פֿאַר צו שאַצען און זיך אין דעם גראַבלען מיט די הענד. ווען סאַשאַ קראַסנאָוו זאָל נאָר קענען שוין אַרויס פֿון טורמע! ווען זי זאָל וויסען, אַז ער איז שוין פֿרײַ, וואָלט זי די מינוט פֿערלאָזט איהר אָרט, זי וואָלט פֿערלאָזט איהר

מוטער און איהר שטעדטעל און וואָלט אַוועק צוזאַמען מיט איהם זוכען אַ לאַנד פֿון אמת און פֿרייהייט.

נאָר מאַשאַ איז נאָך נישט געווען פֿריי און זי האָט געמוזט וואַרטען אויף איהם. לאַנג האָט דאָס נישט געקענט געדויערען. דער גייסט פֿון דער רעוואָלוציע האָט זיך פֿערשפּרייט איבער'ן גאַנצען לאַנד, ווי אַ שׂרפה און דערגרייכט אויך צום שטעדטעל ביי'ם דניעפּר. די אַרבייטער האָבען זיך געקוויינקעלט, צי זאָלען זיי אַרבייטען. די שטרייקען האָבען זיך פֿערשפּרייט אומעטום, ווי אַן עפּידעמיע. די אייזענבאַהנען האָבען זיך אָבגעשטעלט איינע נאָך דער אַנדערער. און עס האָבען זיך אַלץ העכער געהערט קולות וועלכע האָבען געפֿאָדערט פֿרייהייט. חנה־ליבע האָט אין דער שטילקייט געדאַכט, אַז אָט־אָט וועלען זיך עפֿענען די טויערן פֿון די פֿעסטונגען און טורמעס און וועלען אַרויסלאָזען טויזענדער פֿערשמאַכטע מענשען... און צווישען זיי אויך מאַשאַ'ן.

עס האָט זיך חנה־ליבע'ן אויסגעדוכט, אַז זי זעהט, ווי דאָס פֿייער אונטער די לאָקאָמאָטיווען ווערט אויסגעלאָשען, ווי די וואַסערן אין די רעדערן הערען אויף צו פֿליסען און אויף די גאַסען איז אי בייטאָג, אי ביינאַכט פֿינסטער. אַזאַ שטילשטאַנד איז נאָך ערגער; ער איז שרעקליך אי פֿאַר איין צד, אי פֿאַר דעם צווייטען צד. דאָס איז, ווי אַ שלאַכט, אין וועלכער מען קעמפֿט מיט וואָפֿען, וואָס מען הערט זיי ניט און מען זעהט זיי נישט. מיט יעדען טאָג, וואָס איז אַוועקגעגאַנגען אין דעם שטומען קאַמפּף, האָט זיך חנה־ליבע אַלץ מעהר ווי בעהאַלטען אין זיך. זי האָט מורא געהאַט, אַז זי זאָל זיך נישט אויסגעבען. די מוטער האָט נישט געדאַרפֿט וויסען פֿון קיין זאַך. און זי האָט נישט בעמערקט, ווי די מוטער איז געוואָרען אַלץ בלאַסער און שוואַכער...

נאָך די ימים־טובים האָט זי זיך אַריינגעלעגט אין בעט אַריין און איז שוין מעהר נישט אויפֿגעשטאַנען.

— איך וויל זיך נאָר אַביסעל אויסרוהען, — האָט זי געזאָגט. אַזוי איז אַלץ גוט. איך פֿיהל זיך נישט שלעכט.

עטליכע טעג איז זי געלעגען אַזוי גאַנץ שטיל, ווי זי זאָל בעטראַכטען וויכטיגע זאַכען. אַמאָל האָט זי זיך אויפֿגעזעצט אין בעט און האָט לאַנג געקוקט אין רוים אַריין. איהר קליינע צאַרטע פֿיגור האָט אויסגעזעהען אַזוי הילפֿלאָז, ווי זי זאָל זיין אַ קליין קינד, וואָס טרוימט וועגען זאַכען, וואָס עס וועט שוין מעהר נישט זעהען. איהרע אויגען זענען געווען גרויס און פֿול מיט פֿראַגעס, ווי ביי אַ קינד און איהרע קליינע, צאַרטע הענד זענען געווען צונויפֿגעלעגט אויך, ווי ביי אַ קינד, האָטש זי האָט שוין ערצויגען גענוג קינדער און איז שוין געווען אַלט. זי האָט כמעט גאָרנישט געגעסען, נאָר געטרונקען זעהר וועניג און אַלץ האָט איהר אויסגעזעהען, ווי עס זאָל נישט האָבען קיין שום טעם. אין עטליכע טעג אַרום האָט זי שוין גאָרנישט גענומען אין מויל אַריין. זי האָט געקענט אַ לאַנגע צייט ליגען מיט האַלב־פֿערמאַכטע אויגען, ס'איז איהר געווען שווער צו האַלטען אָפֿען די אויגען.

איינמאָל, ווען חנה־ליבע איז צוגעגאַנגען צום בעט, האָט זי צופֿעליג אַ קוק געטהון אין די מוטער'ס אויגען. ס'איז אין זיי געווען אַן אויסדרוק, וועלכע זי האָט נישט געקענט: אַ אומגעהויערע טיעפֿקייט, וועלכע האָט געווירקט נישט גוט אויף חנה־ליבע'ן,

זי איז געוואָרען אונרוהיג. חנה־ליבע האָט פּלוצלינג דערפֿיהלט אַ שרעק, ווי עס זאָל קענען עפּעס געשעהען, וואָס איז געווען שרעקליך. און וועגען וואָס זי האָט קיינמאָל נישט געטראַכט. מיט אַמאָל האָט חנה־ליבע׳ן אָנגעפֿילט אַ מערקווירדיגע צערטליכקייט און זי האָט זיך אָנגעבויגען צו דער מוטער, ווי זי זאָל זי וועלען פֿערטיידיגען געגען אַ געהיימער מאַכט.

— מאַמע, — האָט זי געזאָגט, — איך האָב אַזוי מורא, אַז דו זאָלסט, ווירקליך, נישט קראַנק ווערען. מיר דוכט זיך אַלץ, אַז איך האָב דיר פֿערשאַפֿט שמערצען.

די מוטער האָט אויפֿגעהויבען איהר קליינע, צאַרטע האַנד און האָט ליעבליך אַ גלעט געטהון די טאָכטער איבער די האָאר.

— דאָס לעבען איז אַזוי מאָדנע... איך פֿערשטעה דאָס נישט מעהר... אין מיינע יונגע יאָהרען איז אַלץ געווען גאָר אַנדערש... שרעק זיך נישט מיין קליין טעכטער׳ל... גאָט זעהט אַלץ; זיין ווילען וועט געשעהען...

חנה־ליבע האָט געהערט יעדעס וואָרט, וואָס די מוטער האָט אויסגערעדט בעזונדער, מיט פּויזעס און אָהן אַ צוזאַמענהאַנג. איהר האָט זיך אויסגעדוכט, אַז אין די ווערטער, וואָס די מוטער האָט געזאָגט בעהאַלט זיך אַן׳אַנדער זין, אַ שרעקליכער אמת, וועלכע שטעהט אָנגעצייכענט ביי דער מוטער אין די אויגען. חנה־ליבע האָט נישט פֿערשטאַנען, וואָס דאָס איז, נאָר זי האָט פּלוצלונג אויסגעבראָכען מיט אַ געוויין, זי האָט נישט געקענט זיך איינהאַלטען, זי האָט געוויינט ווייטען שרעקליך, ניט־קענענדיג זיך בעהערשען. זי האָט געהערט, ווי די מוטער האָט שטיל און בערוהיגענד גערעדט צו איהר צערטליכע ווערטער, אָהן אַ צוזאַמענהאַנג. אין פּלוצלונג האָט חנה־ליבע פֿערשטאַנען דעם זין פֿונ׳ם אויסדרוק, וואָס איז געווען אָנגעשריבען ביי דער מוטער אין די אויגען. זי האָט זיך שנעל אויפֿגעהויבען פֿון אָרט און האָט אָבגעווישט איהרע פֿערוויינטע אויגען.

— מאַמע, — האָט זי געזאָגט. — איך וועל געהען אין שטאָדט אַריין און וועל ברענגען דעם דאָקטאָר.

— איך האָב שוין אַליין געטראַכט, אַז איך וואָלט געדאַרפֿט איבעררעדען מיט׳ן דאָקטאָר קראַסנאָוו, — האָט געענטפֿערט די מוטער און האָט אַ קוק־געטהון אויף חנה־ליבע׳ן, וועלכע האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ, ווייל זי האָט דערהערט סאַשאַ׳ס פֿאַמיליען־נאָמען. — געה און ברענג איהם מיין קינד. איך וויל מיט איהם איבעררעדען.

חנה־ליבע איז געלאָפֿען, ווי שנעל זי האָט נאָר געקענט, דורך דער שטאָדט. מענשען זענען געבליבען שטעהן און האָבען איהר נאָכגעקוקט; זי האָט גאָרנישט בעמערקט. זי האָט נאָר געטראַכט וועגען דעם, אַז איהר מוטער קען שטאַרבען, אויב דער דאָקטאָר וועט נישט באַלד קומען. און ווען זי איז שוין געקומען צום דאָקטאָר׳ס הויז, האָט זי נישט געקענט מעהר אַרויסרעדען, ווי: „די מאַמע וועט שטאַרבען, אויב דער דאָקטאָר וועט צו איהר באַלד נישט געהן"... זי האָט דאָס־זעלבע געזאָגט צום שטוב־מיידעל, צו איהר חבר׳טע ריטאַ׳ן און צום דאָקטאָר. וואָס דער מוטער איז, האָט זי נישט געקענט ערקלערען. דער דאָקטאָר איז באַלד אַוועקגעגאַנגען מיט איהר, ער האָט זי בערוהיגט, ער האָט אויסגעפֿרעגט, ווי לאַנג די מוטער איז שוין קראַנק, צי זי האָט געגעסען, צי זי איז די לעצטע נאַכט געשלאָפֿען און צי זי האָט זי אַליין גע־

שיקט נאָך איהם. און ווען חנה־ליבע האָט איהם אויף יעדע פֿראַגע געענטפֿערט קורץ און מיט שרעק אין קול, האָט ער אַ טראַכט געטהון און האָט בעשלאָסען, אַז דאָס איז מן־הסתם, בלויז אַ מאָגען־קראַנקהייט, וואָס טרעפֿט זיך אָפֿט ביי עלטערע מענשען און וואָס גערט שנעל פֿאַראיבער, ווען מען פֿערהאַפּט עס בייצייטענס. די אַלטע דיענסט נאַסטיאַ האָט חנה־ליבע׳ן מיט׳ן דאָקטאָר בעגעגענט ביי דער טהיר. זי האָט מיט זי פֿערוואָרגט געווינט אַ קוק־געטהון אויפ׳ן דאָקטאָר און האָט אַ שאָקעל געטהון מיט׳ן קאָפּ.

— ס׳איז מיט איהר שלעכט, — האָט זי שטיל געזאָגט. — אין איהר גאַנץ לעבען האָט זי קיין קראַנקהייטען ניט געליטען... איך האָב מורא, אַז איהר ערשטע קרענק זאָל אויך נישט זיין די לעצטע. איך רעכען, אַז ס׳האָט איהר עפּעס געשאַדט, ווען מיר האָבען גערוימט אויף יום־טוב..

דער דאָקטאָר איז אַ לאַנגע צייט געזעסען ביי דער קראַנקער. ווען ער איז ווידער אַרויסגעקומען, האָט ער ערנסט געזאָגט צו חנה־ליבע׳ן:

— דיין מוטער וויל, אַז מען זאָל באַלד טעלעגראַפֿירען צום ברודער יעקב. זי וויל איהם זעהען און האָט איהם עפּעס צו זאָגען... אפשר וועט עס העלפֿען, איך מיין, זיין קומען. יעצט וועל איך פֿערשרייבען אַ רעצעפּט.

— ס׳איז דאָך אַ שטרייק אויף די באַהנען, — האָט געענטפֿערט חנה־ליבע, און האָט דערפֿיהלט, ווי איהרע אויגען האָבען זיך ווידער אָנגעפֿילט מיט טרעהרען ביי׳ם געדאַנק, אַז יעקב קען נישט קומען, ווען די מוטער וויל איהם זעהען.

— ס׳איז אמת! — האָט אויסגערופֿען דער דאָקטאָר און האָט זיך אָנגעהויבען צו רייבען דעם שטערן. — אָט, דאָס זענען די רעזולטאַטען פֿון די שטרייקען. דער טעלעגראַף שטעהט אויך!

חנה־ליבע האָט געוויינט. דער דאָקטאָר האָט איהר אַנידערגעלעגט די האַנד אויפ׳ן אַקסעל.

— וויין נישט, קינד מיינס, — האָט ער געזאָגט; אין לעבען טרעפֿט אַלץ. יעצט וועל איך געהען. איך וועל צוגעהן אויפ׳ן טעלעגראַף. געוויסע טעלעגראַמען נעהמט מען פֿונדעסטוועגען אָן, איך מיין די טעלעגראַמען פֿון׳ם שטרייק־קאָמיטעט. אפשר וועלען זיי אויך בעוואָרגען איין טעלעגראַמע צוליעב דעם אַלטען דאָקטאָר קראַסנאָוו... אָדער צוליעב זיין זוהן, — האָט ער אויסגעלאַזט.. — ווען דיין ברודער וועט וועלען קומען, וועט ער זיך געפֿינען אַ מיטעל און אַ וועג אָהן דעם צוג.

— ווי לאַנג קען נאָך די מאַמע לעבען, הער דאָקטאָר? וואָס איז איהר? — האָט געפֿרעגט חנה־ליבע שטיל און האָט אַ קוק־געטהון דעם דאָקטאָר אין די אויגען.

נאָר דער דאָקטאָר האָט זיך אַוועקגעקעהרט און האָט געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

— דאָס האַרץ איז שוואַך... די יאָהרען לאָזען זיך פֿיהלען, מיין קינד, די יאָהרען... — האָט ער איהר געענטפֿערט, אויסמיידענדיג אַ גלייכען ענטפֿער און האָט אַ קוש געטהון חנה־ליבע׳ן; נאָכדעם האָט ער גענומען דעם הוט און איז אַרויסגעגאַנגען.

צוויי און צוואַנציגסטעס קאַפּיטעל.

ער אַדוואָקאַט סעגאַל איז געזעסען ביי׳ם מיטאָג. ס׳איז שוין געוועזען שפּעט, ווייל

אין די אַריסטאָקראַטישע קרײַזען, צו װעלכע ער האָט אויך געהערט, איז געװען אַזוי אײַנגעפֿירט. נעבען זײַן טעלער איז געלעגען אַ צונויפֿגעלעגטע צײַטונג, װעלכע ער האָט נאָך נישט געפֿונען קײן צײַט איבערצולײענען. װען ער האָט אָפּגעגעסען די זופּ, האָט ער גענומען די צײַטונג און האָט אָנגעהויבען מיט גרויס אויפֿמערקזאַמקײַט זי צו לײענען. אויף זײַן פֿרוי'ס פֿראַגען און בעמערקונגען װעגען פֿערשיעדענע זאַכען, האָט ער געענטפֿערט העפֿליך, נאָר קורץ און נישט אומקוקענדיג זיך אויף איהר. אויף אײניגע איהרע בעמערקונגען האָט ער זיך זאָגאַר געמאַכט נישט הערענדיג, װען ער האָט דאָס געפֿונען פֿאַר נויטיג.

שוין פֿון אַ געװיסער צײַט האָט ער אײַנגעפֿירט צו לײענען צײַטונגען בײַ'ם מיטאָג, װײַל ער האָט געװאָלט אויסמײַדען צוזאַמענשטויסען מיט דער פֿרוי. זײַן פֿרוי האָט געהאַט אַנ'אונאַנגענעהמע שװאַכקײַט, אויסצוגיסען איהר האַרץ בײַ'ם מיטאָג. און ס'איז איהם נמאס געװאָרען איבערצוטראָגען סצענעס און געשרײען בײַ'ם מיטאָג. ער האָט ליעב געהאַט, אַז בײַ'ם מיטאָג זאָל זײַן רוהיג און די צײַטונג האָט איהם געהאָלפֿען צו דערגרײכען זײַן פֿערלאַנג. ער האָט געגעסען און האָט געלײענט צװישען יעדע צװײ ביסען אַ פּאָר פֿראַזען, אָדער ער האָט זיך געמאַכט לײענענדיג, װען ער האָט געװאָלט טראַכטען װעגען עפּעס אַנדערש און זײַן פֿרוי'ס מאָנאָלאָגען האָבען געקלונגען אין זײַנע אויערן אָהן שום בעדײַטונג און האָבען איהם נישט געקענט אויפֿרעגען.

סעמאַל האָט שוין געװאָלט פֿונאַנדערנעהמען די צײַטונג און האָט אַנידערגעלעגט דאָס מעסער און דעם גאָפּעל אויפֿ'ן טיש, נאָר פּלוצלונג איז אַרײַנגעקומען דאָס שטוב-מײדעל און האָט געזאָגט:

— אַ דרינגענדע טעלעגראַמע פֿאַר'ן הער.

סעמאַל האָט גענומען די טעלעגראַמע און דאָס װײַסע שטיקעל פּאַפּיער האָט איהם אַזוי מאָדנע אויפֿגערעגט, אַז אַנשטאָט צו עפֿענען די דעפּעשע, האָט ער געפֿרעגט בײַ'ם דיענסט-מײדעל:

— װען איז זי אָנגעקומען? װער האָט זי געבראַכט?... גלײַך, װי ער זאָל נישט פֿערשטעהן װען זי איז אָנגעקומען און װער ס'האָט זי געבראַכט? ער האָט דאָס אָבער באַלד דערזעהען אויפֿ'ן בלאַנק און האָט אַ שאָקעל געטהון דעם מײדעל מיט'ן קאָפּ, אַלס צײכען, אַז ער האָט שוין געהערט איהר ענטפֿער. באַלד האָט ער די טעלעגראַמע אויפֿגעריסען און האָט אַ קוק-געטהון אויפֿ'ן זײגער, אום צו זעהען, װען די דעפּעשע איז אָנגעקומען. ער האָט עטליכע מאָל איבערגעלײענט דאָס װאָס איז געװען געשריבען אין דער טעלעגראַמע. דער אינהאַלט איז געװען: „באַלד קומען, די מוטער שטאַרבט, װיל דיך זעהען”.

סעמאַל האָט צונויפֿגעלעגט די טעלעגראַמע, האָט זי אַרײַנגעלעגט אין קעשענע און האָט זיך שװײַגענדיג אַרומגעקוקט. ער האָט זיך נישט געפֿיהלט אומרוהיג, אָדער דערשראָקען דורך דעם נײַעס. ס'איז איהם פֿאָרגעקומען, אַז ער האָט שוין פֿון אַ לאַנגער צײַט געװאוסט, אַז עס מוז געשעהען עפּעס אַ זאַך, װאָס װעט איהם אָפּרײַסען פֿון זײַן טעטיגקײַט און װעט מאַכען אַנ'ענדערונג אין זײַן לעבען. דערפֿאַר האָט ער אַזוי אײַנגעאָרדענט זײַנע געשעפֿטען, אַז ער האָט געקענט יעדע מינוט אָפּפֿאָהרען אויף אַ לאַנגע צײַט. ער האָט זיך געפֿיהלט זעהר מיעד און ער האָט פֿערלוירען דעם

אינטערעס צו אַלע זיינע געשעפֿטען און צו אַלע זיינע בעקאַנטע. אָפֿט האָט ער אין זיינע געדאַנקען געזעהען זיך וואַנדערן אונטער טייטעל-בוימער ווייט ווייט פֿון קאַלטען צפֿון, און צו-וואָס זאָל ער אייביג אַרבייטען און זיך קיינמאָל נישט פֿערגינען זיך אָבצורוהען? ער איז געווען זעהר ערמיעדעט און דערפֿון האָט זיך גענומען זיין שלעכטע שטימונג און זיין אַפּאַטיע. ער האָט בעשלאָסען זיך דורכצופֿאָהרען איבער דער וועלט און אויפֿ'ן וועג זיך זעהען מיט דער מוטער און מיט דער שוועסטער, און זיי איינרעדען, אַז זיי זאָלען מיטפֿאָהרען מיט איהם. פֿאַר זיי וואָלט אויך געווען זעהר גוט אויף אַ צייט אַרויספֿאָהרען פֿון דעם פֿערוואָרפֿענעם שטעדטעל. אַזוי האָט ער זיך געטראַכט; נאָר געטהון האָט ער דערצו גאָרנישט, ווי ער זאָל שטענדיג וואַרטען אויף עפּעס, וואָס האָט געמוזט געשעהען, איידער ער וועט אַרויספֿאָהרען.

סעמועל האָט נאָך אַלץ געקוקט ווי פֿערגליווערט אין דער לופֿט אַריין. ער האָט אויסגעזעהען, ווי ער זאָל זיין פֿערזונקען אין מחשבות וועגען עפּיס אַ וויכטיגע פֿראַגע. אין דער ווירקליכקייט, האָט ער וועגען גאָרנישט געטראַכט אויב מען קען דאָס זאָגען. ער האָט געוואוסט, נישט דאַרפֿענדיג טראַכטען אַז באַלד וועט ער זעהען זיין געבורטס-שטאָדט און זיינע שטאַרבענדע מוטער, אויב זי וועט דערציהען ביז זיין קומען. ער האָט אויך געוואוסט, אַז פֿון דאָרט וועט ער אַוועקפֿאָהרען אין אַ ווייטע רייזע, אַליין, אָדער מיט חנה-ליבע'ן. אפשר וועט איהם געפֿעלען דאָס נייע לעבען און ער וועט שוין נישט צוריקקומען קיין רוסלאַנד. צו פֿערענדיגען אייניגע געשעפֿטען זיינע האָט ער איבערגעגעבען אַ חבר זיינעם. אַלץ איז געווען צוגעגרייט. מעהר האָט ער נישט געהאַט וואָס צו בעטראַכטען. ער האָט זיך געפּרובט פֿאָרצושטעלען, ווי אַזוי זיין חבר וועט פֿיהרען די געשעפֿטען און וואָס וועלען מענשען זאָגען, ווען ער וועט נישט צוריקקומען. פֿאַר זיינע אויגען האָבען זיך אָבער נאָר געטראָגען נעבעלדיגע און נישט-קלאָרע בילדער און ער האָט פֿערשטאַנען, אַז די דאָזיגע פֿראַגען האָבען פֿאַר איהם קיין בעדייטונג נישט, אָדער אַז ער איז צו-מיעד, אום זיך דערויף גענוי אָבצושטעלען.

סעמועל'ן זענען איינגעפֿאַלען געדאַנקען וועגען קלייניגקייטען. פּלוצלונג האָט ער זיך דערמאָנט אָן אַ קנעפּיל, וואָס האָט זיך איהם היינט אָבגעריסען פֿון וועסט'ל און וועלכעס איז יעצט געלעגען אויף זיין שרייב-טיש. ער האָט עס נישט געגעבען צוניעהען, נאָר ער האָט אָנגעטהון אַנ'אַנדער וועסט... סעמועל האָט מיט דער האַנד אַ רייב געטהון דעם שטערן, ווי ער זאָל וועלען אָבטרייבען די געדאַנקען וועגען קלייניגקייטען. און אין אַ ווייַלע אַרום האָט ער שוין געטראַכט וועגען דעם וואָס ס'וואָלט געשעהען, ווען די רעגירונג זאָל אַרויסגעבען אַ ליבעראַלען מאַניפֿעסט, אַנ'אַלגעמיינע אַמנעסטיע פֿאַר די פּאָליטישע אַרעסטירטע און פֿערשיקטע און פֿרייהייט פֿאַר אַלע רוסישע בירגער. ער האָט אָבער אויך זיך נישט געקענט פֿאָרשטעלען דייטליכע בילדער וועגען דעם, וואָס ער האָט אַ טראַכט געטהון האָט איהם זיך נאָר נעבעלהאַפֿט פֿאָרגעשטעלט, ווי עס זיצט אַ פּערזאָן און שרייבט דעם מאַניפֿעסט און איהם רינגלען אַרום אַ סך בעאַמטע. אייניגע זענען צופֿריעדען און די צווייטע זענען געגען דעם. נאָר דאָ האָט זיך סעמועל ווידער דערמאָנט אָן קנעפּיל, וואָס האָט זיך היינט אָבגעריסען פֿון זיין וועסט'ל.

סעמועל האָט געכאַפּט די פֿלאַש מיט וואַסער, וואָס איז געשטאַנען אויפֿ'ן טיש

און האָט זיך אָנגעגאָסען אַ גלאָז וואַסער. ער האָט מיט אַזאַ חשק געטרונקען דאָס קאַלטע וואַסער, ווי ער זאָל שוין עטליכע טעג ליידען דורשט. די פֿרוי סעגאַל, וועלכע האָט נישט געוואַגט צו שטערען דעם מאַן אין זיינע געדאַנקען, האָט יעצט אויסגעניצט די געלעגענהייט און האָט ביי איהם אַ פֿרעג געטהון וועגען אינהאַלט פֿון דער טעלעגראַמע. ס'האָט אין איהר געבּרענט אַ שטאַרקער פֿערלאַנג צו וויסען, וואָס איינס האָט געקענט אויף אַזוי פֿיעל ווירקען אויף איהר שטענדיג גלייכגילטיגען מאַן. ס'האָט איהר פֿערשאַפֿט קרענקונג דאָס, וואָס דער מאַן האָט זיך צו איהר בּעצויגען ווי זי זאָל דאָ אין צימער נישט זיין. און מיט אַ שטימע, וועלכע האָט געקלונגען ווייך און פֿריינדליך האָט זי געפֿרעגט:

— זאָג מיר, אויב איך מעג דאָס וויסען, וואָס פֿאַר אַ טעלעגראַמע איז עס געווען?

סעגאַל האָט ערשטוינט אויף איהר אַ קוק געטהון. ער האָט גאָר פֿערגעסען, אַז זי זיצט דאָ. די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט זיך געפּרובּט פֿאָרשטעלען זיין רייזע, האָט ער געטראַכט וועגען אַ סך זאַכען, נאָר נישט וועגען ווייב. און פֿאַר איבּעררעשונג האָט ער אַפֿילו נישט געוואוסט, וואָס צו ענטפֿערען און האָט געזאָגט:

— איך האָב געקויפֿט אַ באַנק־בּילעט אויף דיין נאָמען.

און אין דער צייט, ווען ער האָט דאָס געזאָגט, האָט ער פֿערשטאַנען, אַז ער זאָגט נישט דאָס, וואָס ער דאַרף זאָגען און אַז זי פֿערשטעהט, אַז ער זאָגט נישט דעם אמת. און ער האָט פֿערשטאַנען, אַז מען מוז רעדען צו דער זאַך און איידער זי האָט נאָך עפּעס געענטפֿערט, האָט ער געזאָגט:

— אַלזאָ, — מען טעלעגראַפֿירט מיר פֿון דער היים, אַז מיין מוטער שטאַרבּטאַוועק און וויל מיך זעהען פֿאַר'ן טויט. מען מוז, ווי איך זעה, זיך צו־איילען און איך מוז אַזוי איינאָרדנען, אַז איך זאָל נאָך היינט אין אָבענד קענען אָפּפֿאָהרען...

די פֿרוי סעגאַל האָט איהם עטליכע מאָל געוואָלט איבּערשלאָגען די רעדע. זי האָט נישט געגלויבּט איהרע אייגענע אויערען; עס האָט זיך איהר אויסגעדוכט, אַז זי האָט נישט דערהערט: וואָס האָסטו געקויפֿט? האָט זי געוואָלט פֿרעגען; נאָר זי האָט דאָס נישט אַרויסגערעדט. אפשר, וועט ער דאָס נאָך אַמאָל איבּער'חזר'ן.

נאָר יעצט האָט זי שוין ווידער געהאַט וועגען וואָס צו טראַכטען. וואָס־פֿאַר אַ מוטער האַלט דאָרט פּלוצלונג אין שטאַרבּען? איהר מאַן האָט דאָך איהר אַמאָל געהאַט געזאָגט, אַז זיינע עלטערן האָבען שוין לאַנג געשטאָרבּען און אַז ער האָט נאָר עטליכע בּרידער און שוועסטער, וואָס וואוינען בּיי'ם דניעפּר.

— עס דוכט מיר, אַז דו האָסט מיר אַמאָל געזאָגט, אַז דיינע עלטערען לעבּען שוין נישט. — האָט זי געזאָגט אונצופֿריעדען און נישט גלויבּענדיג זיינע ווערטער.

— איך האָבּ עס דיר געזאָגט? — האָט ער רוהיג געענטפֿערט. דאָס, וואָס זיינע רעד האָבּען נישט געשטימט, ווייל פֿריהער האָט ער געזאָגט אַזוי און יעצט אַנדערש, האָט איהם נאָר נישט אָנגערירט. ער האָט זיך דערמאָנט, אַז ער האָט עס טאַקי געזאָגט. דאַמאָלס האָט ער נישט געוואָלט, אַז זי זאָל וויסען וועגען זיינע פֿאַמיליען־פֿערהעלטנישען, און ס'איז דאָך טאַקי געווען אַבּיסעל אמת אין זיינע ווערטער, ווייל מאָראַליש זענען זיינע עלטערען פֿאַר איהם געווען געשטאָרבּען, ווי אויך, ער פֿאַר זיי. ער האָט זיך יעצט אויך דערמאָנט, ווי בשעת חנה־ליבּע איז געווען אַ צייט בּיי איהם אין

דױז, האָט עֶר אױסגעמײדען יעדען געשפּרעך מיט איהר אין דער פרױ׳ס געגענוואַרט. אַמאָל וואָלט איהם אַזאַ ערקלערונג פֿון זײַן פרױ, געווען אױפגערעגט און וואָלט איהם געווען אונאַנגענעהם; יעצט האָט עֶר נאָר געשמײכעלט, ווען עֶר האָט בעמערקט דעם פֿערוואונדערטען און נישט-גלױבּיגען אױסדרוק אױף איהר געזיכט.

– עס זעהט אױס, אַז מען טאָר זיך גאָרנישט פֿערלאָזען אױף דעם, וואָס דו זאָגסט, – האָט זי שפּיציג אַרױסגערעדט. אפשר, האָסטו נאָך אַ ווײַב מיט קינדער, וועגען וועלכער איך ווײס גאָרנישט.

סענאַל האָט אױף איהר אױפֿמערקזאַם אַ קוק געטהון און אױף זײַן געזיכט האָט זיך בעוויזען אַן׳אױסדרוק פֿון האַס, ווי עֶר זאָל ערשט יעצט פֿערשטעהן, אַז זײ זענען צװײ פרעמדע מענשען, נישט קוקענדיג דאַרױף, וואָס זײ לעבען שױן אַזױ לאַנג צוזאַמען.

– נאָר זײַן פרױ האָט גאָרנישט בעמערקט, וואָס אין איהם איז פֿאָרגעקומען.

עס האָט אין איהר געברענט אַ פֿײַער פֿון אײפֿערזוכט, נאָר זי האָט זיך אײַנגעהאַלטען און האָט פֿאָרזיכטיג געפרעגט:

– וואו וואױנט דײַן מוטער?

– בײַ׳ם דניעפּר, – האָט עֶר געענטפֿערט און האָט באַלד צוגעגעבען: – זי איז אַ געוועהנליכע אַלטע יודישע פרױ, נישט קײן געטױפֿטע, „ווי אַנדערע אָנשטענדיגע מענשען“.

די פרױ האָט זיך פֿון איהם אָבגערוקט און אַ געמישטער אױסדרוק פֿון פֿעראַכטונג און מיטלײַד צוזאַמען – האָט זיך אױסגעגאָסען אױף איהר געזיכט. דער מאַן האָט אױף איהר אױפֿמערקזאַם אַ קוק-געטהון און האָט פלוצלונג אָנגעהױבען צו לאַכען. נאָר עֶר האָט געלאַכט מיט נישט קײן אַנגענעהמען, ביטערען געלעכטער און עס האָט אױסגעזעהען, אַז ס׳איז איהם גאָרנישט פרעהליך אױף דער נשמה. פֿונדעסטוועגען האָט עֶר געלאַכט גאַנץ לאַנג, ביז עֶר האָט ווידער געקענט אַרױסרעדען:

– יאָ, זעהסט, – האָט עֶר אָנגעהױבען: – קינדער, וועלכע ווערען געבױרען פֿון אַ גאַנץ געוועהנליכער יודישער פרױ, קענען אױך אױסזעהען, ווי מענשען... האַ-האַ!... האַ-האַ-האַ! דאָס האָסטו זיך קײנמאָל נישט פֿאָרגעשטעלט, וואָס?... דוכט זיך, אַז איך האָב אין מײַן לעבען נאָך קײנמאָל אַזױ פֿיעל נישט געלאַכט און איך האָב קײן מעהר לעכערליכע זאַך נישט געהערט. און נאָך מעהר: אַזאַ גאַנץ געוועהנליכע אַלטע „זשידאָווקאַ“ קען אױך אױסזעהען, ווי אַ מענש, ווי דו און איך!... דאָס האָסטו קײנמאָל נישט געגלױבט, וואָס?

עֶר האָט ווידער אַזױ געלאַכט, אַז עס האָבען זיך בײַ איהם אָנגעהױבען גיסען טרעהרען פֿון די אױגען. אױפ׳ן ווײַב האָט עֶר שױן מעהר נישט געקוקט. עֶר האָט זיך אײַנגעגאָסען אַ גלאָז ווײַן און האָט פֿעררױכערט אַ ציגאַר. דערנאָך האָט עֶר אַרױסגענומען פֿון קעשענע אַ רײַזע-פּלאַן פֿון די רוסישע באַהנען און האָט איהם אױפֿמערקזאַם איבערגעקוקט. דאַן האָט עֶר געזאָגט:

– איך פֿאָהר מיט׳ן שנעל-צוג, וואָס געהט אַוועק האַלב עלף אין אָבענד.

– מיט וואָס פֿאַר אַ שנעל-צוג? – האָט איבערגעפרעגט די פרױ. – האָסטו דען פֿערגעסען, אַז ס׳איז שױן פֿיערצעהן טעג אַן׳אַלגעמײנער שטרײַק אין גאַנץ רוסלאַנד?..

דו מוזט אָבלעגען די רייזע, — האָט זי מיט אַ געוויסער בעפֿרידיגונג געזאָגט.

— נאַפּאָלעאָן איז אויך אַזוי געפֿאָהרען אין רוסלאַנד אַהין און צוריק, — האָט געענטפֿערט דער גאָן מיט אַזאַ טאָן גלייך די גאַנצע מעשה פֿון שמריק געהט איהם נישט אָן. פֿריהער האָט ער טאַקי געהאַט פֿערגעסען, אַז די באַהנען שטעהען, נאָר ווען ער איז אַזוי געזעסען און האָט געקוקט אין דער לופֿט אַריין, האָט זיין מוח כמעט אָהן זיין וויסען אויסגעאַרבייט אַ פּלאַן, ווי אַזוי צו פֿאָהרען אָהן אַ באַהן.

די פֿרוי האָט אָנגעהויבען אונרוהיג צו ווערען. איהר מאַן האָט גערעדט עפּעס נישט פֿערשטענדליכע ווערטער. קיינמאָל איז ער נאָך נישט געווען אין אַזאַ צושטאַנד. ס׳ווערט אויס, אַז אין קאָפּ איז ביי איהם נישט אַלץ אין אָרדנונג.

— מיר דוכט זיך, אַז דו ביזט נישט אינגאַנצען געזונד, — האָט זי געזאָגט. — דו זאָלסט זיך בעסער אַריינלעגען אין בעט און זיך אַביסעל אָפּרוהען. דו ווייסט אַליין נישט, וואָס דו רעדסט.

— בעזאָרג, אַז מיין וועג־פּעלץ און מיינע „וואַלענקעס" (פֿילצענע שטיוועל) זאָלען זיין צוגעגרייט און זאָג מען זאָל אַרויסטראָגען דעם קליינעם לעדערנעם טשעמאָדאַן אין מיין צימער, — האָט געענטפֿערט סעגאַל און האָט אַ דריק־געטהון דעם עלעקטרישען גלאָק. און ווען דאָס שטוב־מיידעל איז באַלד אַריינגעקומען, האָט ער איהר בעפֿוילען:

— זאָג איוואַנ׳ען, אַז ער זאָל אומגעבליקליך קומען צו מיר אין קאַנצעלאַריע; נאָכדעם וועסטו העלפֿען דער מאַדאַם.

באַלד איז סעגאַל אַוועקגעגאַנגען אין זיין קאַנצעלאַריע. ער איז געשטאַנען פֿאַר׳ן שרייב־טיש, ביז ער האָט דערהערט, ווי זיין קוטשער איוואַן האָט פֿאָרזיכטיג אויפֿגעעפֿענט און באַלד צוריק צוגעמאַכט די טהיר.

— איוואַן, — האָט זיך געווענדעט סעגאַל צום קוטשער, וועלכער איז געשטאַנען ביי דער טהיר מיט באָרפֿיסע פֿיס, ווייל ער האָט נישט בעוויזען אָנצוטהון די שטיוועל. — איוואַן, ווער פֿון די בעלי־עגלות האָט די בעסטע פֿערד און וואָגען, אַז מען זאָל קענען מיט זיי פֿאָהרען ווייט, ווייט אין פּראָווינץ.

איוואַן, וועלכער איז נאָך קיינמאָל נישט גערופֿען געוואָרען אין קאַנצעלאַריע, האָט זיך בערוהיגט ביי דער פֿראַגע. וועגען פֿערד און עקיפּאַזשען איז ער געווען גאַנץ גוט בעוואַנט. ער האָט אַ קוק־געטהון אויף זיינע גרויסע, נאַקעטע פֿיס, האָט זיך אַ קראַץ געטהון אין דער פּאָטילניצע און האָט דאַן געענטפֿערט:

— איך רעכען, אַז סאַבאַקין איז דער ערשטער צווישען אַלע בעלי־עגלות.

— וואָס קאָסט ביי איהם אַ פֿערמאַכטע קאַרעטע מיט אַ ווייכען געזעס? מען וועט מיט איהר דאַרפֿען פֿאָהרען לערך פֿינפֿהונדערט וויאָרסט, דאָס רוב איבער אַ שלעכטען דאָרפֿס־וועג, און זיך כמעט נישט אָבשטעלען.

— מיר דוכט זיך, אַז נישט ווייניגער, ווי עטליכע הונדערט רובּל.

— באַלד זאָלסטו גיהען צו סאַבאַקינ׳ען און זאָלסט קויפֿען אַזאַ קאַרעטע. איך מוז פֿאָהרען פֿינף הונדערט וויאָרסט און וויל דעם וואָגען נישט איבערבייטען. ווייטער זאָלסטו דינגען פֿערד ביז צו דער ערשטער פּאָסט־סטאַנציע אויפ׳ן וועג צו וויאַזמאַ. מען קען נעהמען צוויי פּאַר פֿערד, אויב די וועסט דאָס געפֿינען פֿאַר נויטיג. פֿערגעס נישט צו זאָגען דעם קוטשער, אַז ער וועט בעקומען אַ גוטען טרונק־געלד. און אויך

נאָבאַקין װעט צוליעב דעם שטרייק נישט װעלען פאָהרען, װעסטו קויפען אַ „טרויקע" און װעסט אַליין מיט מיר פאָהרען. אַלצ-איינס װעסטו מיט מיר פאָהרען, װי אַזוי עס זאָל נישט אויסקומען. האַלב עלף מוז דער װאַגען מיט די פערד שוין זיין פאַרטיג. װען דו װעסט אַלץ איינאָרדנען, װעסטו נעהמען מיינע זאַכען און װעסט מיך אָבװאַרטען ביי סאָבאַקינ'ען. נעהם מיט פאַר זיך קליידער אויפ'ן װעג. דאָ האָסטו אַכט הונדערט רובל; נאָר זאָלסט דיר הייסען געבען אַ קװיטעל אויף אַלץ, װאָס דו װעסט דאָרט אויסגעבען.

— זעהר גוט באַרין, — האָט געענטפערט אַכטונגס-פול איװאַן און האָט מיט דרך-ארץ גענומען די אַכט-הונדערט רובל. ער האָט זיי טיעף בעהאַלטען אין קעשענע און איז אַרויסגעגאַנגען פון צימער.

סעמואַל האָט זיך אַנ'אויגענבליק אַרומגעקוקט אין צימער און נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבען איבערצוקוקען די פאַפּירען אין די שופלאָדען פון זיין שרייב-טיש. אַלץ איז געלעגען אויפ'ן אָרט אין אַ מוסטערהאַפטער אָרדנונג און סעמואַל האָט גלייך געפונען אַלץ, װאָס ער האָט געדאַרפט. נישט לאַנג האָט יער זיי דורכגעזעהען, גאָר נאָך אַמאָל אַ קוק-טהון שאַדט קיינמאָל נישט. און װי סעמואַל האָט איבערגעקוקט די פאַפּירען פון איין שופלאָד, האָט ער איהם פערשלאָסען און זיך גענומען צו אַנ'אַנדערען. צולעצט האָט ער געעפענט דעם שראַנק מיט געלד און האָט אַרויסגענומען די קאַסע און דעם קאַסע-בוך. דאָס, װאָס ער האָט געפונען אין קאַסע איז גענוג געװען פאַר דער רייזע. מיט דעם װאָס יער האָט געהאַט אין קעשענע, האָט עס בעטראָפען 7000 רובל. ער האָט פערשריבען עפּעס אין קאַסע-בוך און האָט איהם צוריק אַריינגעלעגט אין שראַנק. נאָכדעם האָט ער געעפענט אַ געהיימען שופלאָד און האָט פון דאָרט אַרויסגענומען אַ פערגעלטעס בינטעל פאַפּירען. ער האָט זיי אָבגעװאויגען אויף דער האַנד און האָט זיי נישט איבערגעקוקט. — אין יעדען מענשענ'ס לעבען איז דאָ עטװאָס, װאָס מוז בלייבען בעהאַלטען, — האָט ער געמורמעלט פאַר זיך און האָט אַריינגעװאָרפען דאָס בינטעל פאַפּירען אין אויװען אַריין.

ער איז געבליבען שטעהן אונבעװעגליך, ביז דער לעצטער פערגעלטער בויגען פאַפּיר איז פערברענט געװאָרען. נאָכדעם האָט ער אַריינגעלעגט די שליסעל אין דער קאַסע. יעצט האָט ער שוין נישט געהאַט װאָס צו טהון. ער האָט נאָר געװאָלט אָנשרייבען אַ פּאָר װערטער צו פלאָראַ'ן. װען ער איז שוין געװען אינגאַנצען פאַרטיג האָט יער זיך געלאָזט געהן צו דער טהיר, נאָר פּלוצלונג האָט ער זיך אָבגעשטעלט און האָט זיך פערטראַכט. אַ מאָדנער, פערבאָרגענער שמייכעל האָט זיך בעװיזען אויף זיין געזיכט, װען יער איז װידער צוגעקומען צום שרייב-טיש. עס האָט אויסגעזעהען, װי ער זאָל פאַר עפּעס מורא האָבען, װען ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנד און האָט אַ האַפּ געטהון דאָס קנעפּיל, װאָס איז געלעגען אויפ'ן טיש. ער האָט איהם אַריינגעלעגט אין קעשענע און איז שנעל אַרויסגעגאַנגען פון קאַנצעלאַריע. װען ער איז געקומען צו זיך אין קאַבינעט, האָט ער דאָ געטראָפען זיין פרוי, װעלכע האָט איהם שוין אָבגעװאַרט. ער האָט זיך אָבגעשטעלט פאַר איהר און האָט אַ פערשאַפּטער געזאָגט:

— דאָס איז גוט, װאָס דו ביזט דאָ און װעסט מיר העלפען זיך איינפּאַקען; איבּריגענס, װעל איך נישט קיין סך זאַכען מיטנעהמען. דאָ האָסטו דעם שליסעל פון געלד-שראַנק. אפשר װעט דאָ עפּעס פאָרקומען, װען איך װעל נישט זיין. די איבּריגע

שליסלען ליגען אין שראַנק. איך וועל דיך אויסלערנען, ווי אַזוי דעם שראַנק צו עפֿענען. איידער דו וועסט אַרײַנשטעקען דעם שליסעל אין שלאָס, זאָלסטו אַ דריק טהון פֿון אויבען די בוכשטאַבען ב. און ז. און פֿון אונטען — ד. און איקס...

ער האָט זיך אַרומגעקוקט און אויף זיין געזיכט האָט זיך בעוויזען אַנ'אויסדרוק פֿון שרעקליכען צאָרן.

— וואַי, צום טײַוועל, איז מײַן טשעמאָדאַן און מײַן רייזע־פֿעלץ און מײַנע שטיוועל? איך האָב דאָך געהייסען, אַז זיי זאָלען זיין דאָ צוגעגרייט? האָב איך דען האָב נישט געזאָגט אויף אַ קלאָרער רוסישער שפּראַך? האָב איך דען פּלוצלונג בעקומען אַזאַ שפּראַך אַז מען פֿערשטעהט מיך נישט, וואָס?...

— יעקב! — האָט כּמעט וויינענדיג אויסגערופֿען די פֿרוי און האָט אויסגעשטרעקט צו איהם די האַנד, — יעקב, דו ביזט קראַנק, דו האָסט היץ; געה לעג זיך אַריין אין בעט. דו רעדסט נאַרישקייטען. איך האָב דיר דאָך קיין שלעכטס ניט געטהון... איך האָב שטענדיג געמיינט נאָר דיין טובה... מיר זענען, ווי צוויי פֿערשיידענע מענשען...

— לאָז מיך צו־רוה! — האָט אויסגעשריגען סענאַל און האָט געדראָהט דער פֿרוי מיט די פֿויסטען — פֿאַרוואָס, צום טײַוועל, פֿאָלגט מען מיך נישט! איך לייד נישט קיין עצות און קיין ווידערשפּרוך! איך האָב דאָס גענוג געליטען!... געה צום טײַוועל! — האָט ער געשריגען און האָט אָבגעשטויסען פֿון זיך די פֿרוי, וועלכע איז צו איהם צוגעגאַנגען און האָט געוואָלט לעגען איהר האַנד אויף זיין אַקסעל.

— יעקב, איך שיק נאָכ'ן דאָקטאָר. דו ביזט טויט־קראַנק און דו ווייסט עס אַפֿילו נישט, — האָט געזאָגט די פֿרוי און האָט זיך קוים איינגעהאַלטען פֿון וויינען. — ווען דו וואָלסט נאָר וויסען, ווי איך האָב דיך ליעב, יעקב!... נאָר דו ווילסט וועגען מיך גאָרנישט וויסען! דו אינטערעסירסט זיך גאָרנישט מיט מיר... איך בין פֿאַר דיר בלויז אַ חפֿץ, פֿאַר וועלכען דו האָסט נאָר אַמאָל געהאַט צייט און יעצט...

נאָר סענאַל האָט נישט געהערט, וואָס זי האָט צו איהם גערעדט. ער האָט באַלד אָנגעקלונגען צום שטוב־מיידעל.

— אַיוואַן איז דאָ? — האָט ער ביי איהר געפֿרעגט, ווען זי איז אַריינגעקומען. — שיק איהם באַלד אַהער און קום אויך. נאָר שנעל! ער האָט אָנגעהויבען אַראָבצושלעפּען פֿונ'ם בעט די קישענס און די קאָלדרעס.

די פֿרוי האָט מיט די הענד פֿערדעקט די אויגען און האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער קאַנאַפּע. אַזוי איז זי געבליבען זיצען אויך דאַן, ווען ס'איז אַריינגעקומען אַיוואַן און דאָס שטוב־מיידעל.

— צי האָסטו בעוואָרגט די פֿערד מיט'ן עקיפּאַזש?

— יאָ, גנעדיגער הער! איך האָב געקויפֿט אַ פֿערמאַכטע קאַרעטע פֿאַר 193 רובל ווי דער הער האָט געהייסען און איך האָב געדונגען פֿערד ביז דער ערשטער סטאַנציע אויפֿ'ן וועג צו וויאַזמאַ. דאָ איז דאָס רעשט געלד און די קוויטאַנציע.

— גוט, דאָ איז אַנ'איבערבעט. לעג עס אין דער קאַרעטע אַריין און דאָ האָסטו קישענס און קאָלדרעס.

סענאַל האָט אָנגעוויזען אויפֿ'ן בעט און אַיוואַן האָט באַלד אַרויסגענומען פֿון קעשענע אַ שטריק און האָט צונויפֿגענומען אַלע זאַכען מיט איין מאָל.

— יעצט גיב דעם פֿעליץ און די שטיװעל! — האָט זיך געװענדעט סעגאַל צום שטוב־מײדעל — װאו זענען זײ?

— אין גרױסען שפּײַכלער — האָט געענטפֿערט דאָס מײדעל און האָט מיט מורא אַ קוק געטהון אױף דער מאַדאַם.

— נעהם זײ און גיב איװאַנ׳ען, ער װעט דאָס אױך אַרײַנלעגען אין קאַרעטע.

ער איז אַלײן מיטגעגאַנגען צום שפּײַכלער און װען איװאַן האָט שױן אַרומגעבונדען אַלע זאַכען, האָט סעגאַל גענומען זײַן מאַנטעל האָט אָנגעטהון דאָס היטעל און איז צוזאַמען מיט איװאַנען אַראָבגעגאַנגען דורך די קיך־טרעפּ אױף דער גאַס. ער האָט נישט געטראַכט נישט װעגען דער פֿרױ, נישט װעגען הױז.

װען ער איז אַראָבגעגאַנגען אין דעם נאַסען אָקטאָבער־װעטער, איז ער פּלוצלינג מיט אַמאָל רוהיג געװאָרען. ער האָט געװאָלט זיך אומקערען און זיך געזעגענען מיט דער פֿרױ, נאָר ער האָט דאָס נישט געטהון איבער איװאַנ׳ען — איך װעל איהם זאָגען, אַז איך האָב עפּעס פֿערגעסען, — האָט ער געטראַכט. — דעם פּאַספּאָרט, למשל. יאָ, װאָס קען דען זײַן, — האָט ער װײַטער געטראַכט. — אין אַכט טעג אַרום װעל איך שױן זײַן צוריק. עס קען נישט שאַדען װען מען װײַזט אַמאָל דעם װײַב, אַז מען טהוט דאָס, װאָס מען װיל...

אין די גאַסען איז געװען טונקעל. קײן לאַמטערנעס האָבען נישט געברענט. אין שטאָדט איז געװען פֿינסטער, װי קײן גאַז און קײן עלעקטריע װאָלטען גאָרנישט עקזיסטירען. אַלע מאַשינען זענען געשטאַנען. קײנער האָט נישט געאַרבײַט. קײן װאָגען האָט מען נישט געזעהען פֿאָהרען איבער די גאַסען. קײן טראַמװײַען האָט מען אױך נישט געהערט אַרױספֿאָהרען פֿון די רעמיזען. די קראָמען זענען געװען געשלאָסען. און דער הימעל איבער מאָסקװאַ איז געװען גרױ און טריב. די לאָמפּען זענען געװען צובראָכען אױף די אױסגעבױגענע לאַמטערן־סלופּעס. און נאָר זעהר זעלטען האָט מען געזעהען אַ שאָטען פֿון אַ מענשען, װאָס איז זעהר שנעל דורכגעלאָפֿען די גאַס.

סעגאַל האָט זיך געפֿיהלט נידערגעשלאָגען אין דער אונגעװעהנליכער שטילקײט און זײַן האַרץ האָט שטאַרק און מיט שרעק געקלאַפּט. ער האָט יעצט געטראַכט װעגען דעם, אַז די לעצטע צײַט איז ער געװען צו־היציג און האָט זיך נישט בעהערשט װי עס דאַרף צו זײַן.

װאָס איז, צום בײַשפּיעל, געװען די אורזאַכע, װאָס ער איז געװאָרען אַזױ שלעכט צו זײַן פֿרױ? אין דער װירקליכקײט האָט ער איהר ניט געהאַט פֿאַרװאָס פֿאָרװירפֿען צו מאַכען; דאָס, װאָס ער איז אין איהר שױן מעהר נישט פֿערליעבט, אין דעם איז זי דאָך נישט שולדיג. זי איז איהם אַלס פֿרױ קײנמאָל נישט געװען װידערשפּעניג װען ער האָט געזוכט איהר ליעבע, נאָר זי האָט זיך איהם אױך נישט אָנגעװאָרפֿען. עס איז געלעגען אין דער נאַטור פֿון איהר רוסישער ראַסע, אין קלײנע, װי אױך אין גרױסע זאַכען, צו האָבען איהר פּערזענליכע מײנונג און נישט זאָגען אױף שלעכטס = גוט, אָדער אױף שװאַרץ — װײַס, װײַל אַנדערע װילען עס. דאָס האָט געהאַט אַ בעדײַטונג בײַ׳ם פֿיהרען דאָס הױז, װי אױך אין פֿאַמיליען לעבען.

װען ער האָט אָנגעהױבען זיך אַרױסצואַרבײַטען, צו געהן אַלײן העכער האָט איהם איהרע דאָזיגע אײגענשאַפֿטען נישט געשאַט. די ערשטע צײַט, װען ער איז נאָך געװען אָרים, האָט זי געפֿיהרט דאָס הױז אַלײן, נישט געהאַלטען קײן דיענסטען, זי

האָט איינגעקאַרגט אין יעדער זאַך און האָט גערעכענט, אַז שפּעטער, ווען עס וועלען זיך אַרויסווייזען די גוטע רעזולטאַטען פֿון זיין אַרבייט און פֿון איהר בעל־הבית׳עווען, וועט זי אויך נעהמען אַנטהייל אין זיי. זי איז געווען אַ פּערזענליכקייט, אַ בעל־הבית׳טע, אַ פֿרוי, וואָס האָט געשטאַמט פֿון אַ ראַסע, וואָס האָט ליעב געהאַט אָרדנונג און האָט ליעב געהאַט אויסצופֿיהרען, צו זיעגען. אפשר, וועגען זיי געוואָרען פֿרעמד איינער דעם אַנדערן, ווייל זיי האָבען זיך פֿריהער נישט צונויפֿגערעדט, פֿון אָנהויב אָן; ווען זיי האָבען ביידע געאַרבייט אום צו בעקומען געלד און עהרע, האָבען זיי נישט געהאַט קיין צייט זיך צו טיילען מיט אינטימע געדאַנקען. און שפּעטער וועגען זיי אַזוי גע־וועהנט געוואָרען מיט זייער צוזאַמענלעבען, אַז זיי האָבען נישט געפֿיהלט קיין נויטיגקייט עס צו ענדערן. ווען זיי זאָלען זיין פֿון איין גלויבען, פֿון איין ראַסע, פֿון איין בלוט, וואָלטען זיי זיך פֿערשטאַנען אָהן ווערטער...

און דאָ האָט סעמואַל בעשלאָסען, ווען ער וועט צוריקקומען אין אַכט טעג אַרום, פּרובען ענדערען זייערע פֿערהעלטנישען; ער וועט זי איבערראַשען מיט אַ גרויסאַרטיגער מתנה; און וואָס, ווען ער זאָל זי בעטען צו פֿאָהרען מיט איהם קיין אויסלאַנד אין די „ריוויערא"?... דער לעצטער געדאַנק האָט זיך אויסגעוויזען סעמואַל׳ן אַזוי פֿיין, אַז ער האָט זיך כמעט בערוהיגט, וואָס ער איז אַוועקגעפֿאָהרען צוקריגט מיט׳ן ווייב.

ביי סאָבאַקין׳ען איז שוין דער וואָגען געשטאַנען גרייט. פֿון אַ בינטעל היי און די מיטגעבראַכטע דעקען, האָט איוואַן געמאַכט אַ געלעגער אין דער קאַרעטע. סעמואַל האָט אָנגעטהון דעם פּעלץ און די שטיוועל און האָט זיך אַריינגעזעצט אין וואָגען. איוואַן האָט זיך געזעצט נעבען קוטשער און מיט הינטערגאַסען, אום נישט צו דערוועקען קיינעמס אויפֿמערקזאַמקייט זענען זיי אַרויסגעפֿאָהרען פֿון מאָסקווא.

ווען זיי זענען דורכגעפֿאָהרען די פֿאָרשטאָדט, איז דער קוטשער אַראָפּגעשפּרונגען פֿון דער קעלניע און האָט צוגעבונדען צום האַלז פֿון מיטעלען פֿערד אַ גלעקעל. זאָל דאָס גלעקעל זינגען דאָס ליעד, וואָס דריקט־אויס די שטימונג פֿון דעם ברייטען רוסישען וועג.

סעמואַל האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿון זיינע קישענס און האָט געזאָגט צו איוואַנ׳ען:

— יעצט וועלען מיר פֿאָהרען גלייך פֿון סטאַנציע ביז סטאַנציע, ביז איך וועל נישט הייסען זיך אָבשטעלען! טאָג און נאַכט וועלען מיר פֿאָהרען און מאַכען פֿופֿצעהן ווערסט אַ שעה! בעוואָרג, אַז אויף יעדער סטאַנציע זאָלען מיר באַלד קענען בייטען די פֿערד!

— גוט, באַרין! — האָט געענטפֿערט איוואַן.

— פֿאָרוועהרטס! — האָט ער אויסגעשריגען צום קוטשער. — און קוק גוט, וואוהין דו פֿאָהרסט.

דער קוטשער האָט אַ ציה געטהון די לייצעס, ער האָט אַרויסגעלאָזט אַ ווילדען געשריי און האָט אויפֿגעהויבען די בייטש איבער די פֿערד. די „טרויקאַ" האָט זיך אַ ריס־געטהון פֿון אָרט און האָט זיך געלאָזט לויפֿען. דער וואָגען איז געשפּרונגען אויף דעם נישט גלאַטען וועג. ער איז געלאָפֿען איבער גריבער, ער האָט זיך אָנגעשטויסען אין שטיינער. דאָס גלעקעל האָט זיך עטליכע מאָל אָנגעשלאָגען אין געשפּאַן פֿונ׳ם פֿערד, ביז ס׳האָט בעקומען זיין ריכטיגע לאַגע און האָט אָנגעהויבען צו קלינגען גלייך

נום טאַקט מיט׳ן קלאַפּ פֿון די פֿערדישע קאָפּיטעס. די ערד איז פֿערשוואונדען געוואָרען אונטער די גאַלאָפּירענדע פֿערד, וועלכע האָבען שווער געאָטעמט און זענען אין איין מינוט געוואָרען בעדעקט מיט שווייס.

סענאַל האָט זיך אַנידערגעלעגט אויף זיין אויסגעבעטען געלעגער אין די צייט איז געגאַנגען. ער האָט זיך דערמאָנט אין זיינע יונגע יאָהרען, ווען ער איז אָפֿט געפֿאָהרען מיט פֿערד, צוליעב זיינע חברים, וועלכע האָבען נישט געהאַט גענוג געלדמיטלען צו פֿאָהרען מיט דער אייזענבאַהן. ער האָט זיך פֿאָרגעשטעלט אַזוי דייטליך, ווי עס וואָלט פֿאָרגעקומען נעכטען, ווי ער האָט אַמאָל בעגעגענט אויפ׳ן וועג אַ שכור׳ען פויער, וועלכער האָט געשלאָגען מיט דער בייטש זיין פֿערד און זיין ווייב. דאָס פֿערד האָט זיך אויפֿגעהויבען אויף די פֿערדערשטע פֿיס און האָט זיך נישט געלאָזט שלאָגען און דאָס ווייב האָט פֿערדעקט דעם קאָפּ מיט די הענד און האָט געשאָלטען און האָט געקווישעט. און ווען ער האָט צוריק געקוקט פֿון זיין וואָגען האָט ער נאָך געזעהן דעם פויער שלאָגען זיינע צוויי קרבנות. ווער ווייסט, אפשר שטעהט ער נאָך אויף דעם זעלבען אָרט, האָט זיך געטראַכט סענאַל. אפשר, וועלען מיר איהם ווידער בעגעגענען דאָ אויפ׳ן וועג? וועט דאָס זיין נישט דער זעלבער פויער, וועט דאָס זיין אַן אַנדערער. אַלץ חזר׳ט זיך איבער אין לעבען!... און דאָ האָט זיך סענאַל׳ן ווידער פֿאָרגעשטעלט, ווי אַזוי ער האָט זיך צושיידט מיט דער פֿרוי און איהר אַפֿילו קיין זייגעזונד נישט געזאָגט. ער האָט אַ ציה־געטהון דעם אָטעם אַזוי טיעף, אַז עס האָט זאָגאַר געקלונגען, ווי אַ זיפֿץ, און ער האָט פֿערגעסען אַלץ, וואָס איז געבליבען הינטער איהם. ער האָט נאָר געדענקט, אַז די גיכע „טרויקאַ“ פֿירט איהם אין זיין געבורטס־שטאָדט...

דאָס צינגעל פֿון גלעקעל האָט געטאַנצט איבערעניג, עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז עס זינגט און בלייבט פֿלוצלונג שטעהן אויף איין טאָן, לאַנג, לאַנג, ווי די אומענדליכע וועגען פֿון רוסלאַנד.

סענאַל איז איינגעשלאָפֿען. אויף עטליכע סטאַנציעס, ווען מען האָט געביטען די פֿערד, האָט ער נאָרנישט געהערט. דער וואָגען איז געווען זיין אייגענער און דעריבער האָט מען איהם נישט געוועקט פֿון שלאָף. אויפ׳ן אַנדערען טאָג איז ער געזעסען אין זיין וואָגען און האָט געראַוכערט איין ציגאַר נאָכ׳ן אַנדערען און פֿאַר איהם זענען פֿאַראיבערגעלאָפֿען אָרימע דערפֿער מיט שטרוי־געדעקטע הייזלעך, מיט גריגע לאַנקעס און טונקעלע סאָסנע־וועלדער. ווען ער פֿלעגט מיעד ווערען, פֿלעגט ער זיך צולעגען און ווידער שלאָפֿען. אויף די סטאַנציעס, ביז מען האָט געביטען די פֿערד, פֿלעגט ער טרינקען טהע און עסען. איוואַן האָט אויך פֿערביסען אויף די סטאַנציעס און אָפֿט האָט ער געכאַפּט אַ דרימעל, זיצענדיג אויף דער קעלניע. אַזוי איז מען געפֿאָהרען צוויי טעג און צוויי נעכט... ענדליך האָט מען דערזעהען דעם אַנהויב פֿון דניעפּר. נאָך איין ווערסט אין די „טרויקאַ“ וועט זיין ביי׳ם ברעג פֿון טייך. מאָרגען אין דער פֿריה, = האָט געטראַכט סענאַל, — מאָרגען אין דער פֿריה, וועל איך שוין זיין דאָרט. אַלע גלייעדער האָבען איהם וועה געטהון פֿונ׳ם שנעלען אונאויפֿהערליכען פֿאָהרען. דער קאָפּ איז געווען שווער און אין האַלז האָט געטריקענט. ער האָט זיך געפֿיהלט מיעד און צובראָכען, ער האָט נישט געקענט שלאָפֿען, האָטש ער איז געווען שלעפֿעריג. ער האָט זיך נישט געקענט דערוואַרטען, ביז ער

וועט שוין קומען אויפֿ'ן אָרט און אין דערזעלבער צייט האָט ער זיך געטראַכט, וואָס ער איז שוין אַזוי נאָהענט צום ציעל פֿון זיין רייזע. באַלד וועט ער שוין קומען אַהיים, צו „זייניגע"... „צי וועל איך זיי נאָך טרעפֿען לעבען? וואָס וועט זיי מיר זאָגען און איך איהר" — אַזוי האָט געטראַכט סעמאַל.

— באַרין!... באַרין! — האָט אויסגערופֿען איוואַן. סעמאַל האָט זיך שנעל אויפֿגעהויבען פֿון אָרט און האָט אַרויסגעקוקט אין דעם נעבעלדיגען דרויסען. ער איז געווען אין דער היים!

הינטער דער שטאָדט האָבען זיי זיך אָפּגעשטעלט. דער קוטשער איז אַראָב און האָט אָפּגעבונדען דאָס גלעקעל, אַז עס זאָל נישט קלינגען, בשעת זיי וועלען דורכ־פֿאָהרען די שטאָדט.

— באַרין, וואוהין זאָלען מיר יעצט פֿאָהרען? איבער'ן טייך?

— יאָ, איבער'ן טייך... און גלייך אויף דער גאַס, אויף דער לעסנאַיאַ גאַס! פֿון אויפֿרעגונג האָט סעמאַל כמעט נישט געקענט רעדען.

— גוט, באַרין, — האָט געענטפֿערט איוואַן.

סעמאַל האָט צופֿעליג אויף איהם אַ קוק געטהון און האָט איוואַנ'ען כמעט נישט דערקענט. זיין פּלאַשטש איז געווען פֿון אויבען ביז אַראָב פֿערשפּריצט מיט בלאָטע, דאָס געזיכט איז געווען בלאַס און נישט אויסגעשלאָפֿען, נאָר דער אויסדרוק פֿון געהאָרכזאַמקייט איז געבליבען אויף איהם. ווען עס וואָלט געווען נויטיג, וואָלט ער נאָך אַ סך נעכט און טעג געקענט זיצען אויף דער קעלניע און נישט שלאָפֿען. פֿאַר'ן באַרין איז ער געווען גרייט אויף אַלץ.

— ווייטער! — האָט אויסגעשריגען איוואַן. זיי זענען דורכגעפֿאָהרען די שטאָדט, זיי האָבען דערגרייכט ביז'ן שאָסע נאָכ'ן אַלטען בריק. די פֿערד זענען נישט געלאָפֿען, זיי זענען געפֿלויגען. און אין אַ ווייַלע אַרום איז מען שוין געווען אויף יענער זייט דניעפּר, אויף דער לעסנאַיאַ־גאַס.

— סטאָפּ! — האָט אויסגערופֿען סעמאַל — דאָ איז עס; פֿאָהר אַריין אין הויף.

דער קוטשער איז אַרומגעפֿאָהרען דאָס קליינע הילצערנע הייזעל און האָט זיך אָפּגעשטעלט. איוואַן איז אַראָבגעשפּרונגען פֿון דער קעלניע און האָט געהאָלפֿען סעמאַל'ן אַרויסצוגעהן פֿון דער קאַרעטע. פֿאַר מידקייט האָט ער זיך געוואַקעלט אויף די פֿיס און איז קוים צוגעגאַנגען צו דער טהיר, וואו עס האָט איהם אָפּגעוואַרט די אַלטע דינסט נאַסטיאַ און האָט זיך פֿאַר איהם טיעף פֿערנייגט.

— יעקב טייערער, באַטיושקאַ! ברוך־הבא! איך האָב קיינמאָל נישט געגלויבט, אַז איך וועל אייך נאָך אַמאָל זעהען! ניין, איך האָב מיך אויף דעם נישט גערעכנט!

סעמאַל האָט איהר געגעבען די האַנד.

— יאָ, איך בין דאָ, נאַסטיאַ... אָט וואָס ס'קען טרעפֿען אין לעבען! און איהר זענט נאָך אַלץ דאָ, אויף דעמזעלבען אָרט... נאָר וואָס איז מיט דער מוטער?

— אַך, ווי קען עס געהן אויף דער עלטער, — האָט געענטפֿערט נאַסטיאַ און האָט זיך אָפּגעווישט די אויגען... ס'איז מיט איהר זעהר שלעכט. זי האָט נאָך אין לעבען קיין שום קראַנקהייט נישט איבערגעטראָגען. דאָס איז די ערשטע און איך האָב מורא, אַז אויך די לעצטע. די גאַנצע צייט ליעגט זי און וואַרט נאָר אויף אייך, באַ־

טיושקאַ, די גאַנצע צײַט, זאָג איך, וואַרט זי נאָר אויף אײַך. ער וועט קומען, זאָגט זי, ער וועט קומען...

— איוואַן, — האָט געזאָגט סענאַל — שטעל אַרײַן די קאַרעטע אין שטאַל און לאָז=אָפּ דעם קוטשער, אויב ער האָט שוין אָפּגעגעסען און אָפּגעטרונקען. פֿערגעס אָן זיך אויך נישט.

און אָפּגעבענדיג די בעפֿעהלען איז סענאַל אין נאַסטיאַ'ס בעגלייטונג אַרײַנגעגאַנגען אין הויז.

מען האָט נישט געהערט קיין שאָרך. קיינער איז נישט אַרויסגעקומען איהם צו בעגריסען.

— זיי זיצען דאָרט בײַ איהר, — האָט געשעפּטשעט נאַסטיאַ. זי האָט איהם געהאָלפֿען זיך אויסטהון און האָט געעפֿענט די טהיר אין צימער, וואו ס'איז געלעגען די שטאַרבענדע פֿרוי.

סענאַל איז אַ ווײַלע געבליבען שטעהן בײַ דער האַלב=געעפֿענטער טהיר, נאָר ער האָט גאָרנישט געהערט און געזעהען. פֿאָרזיכטיג און לאַנגזאַם איז ער נאָהענטער צוגעגאַנגען. ער האָט געקוקט אויף דעם מאָגערען געזיכט פֿון דער מוטער, ער האָט דערקענט איהרע געזיכטס=ציגע, נישט קוקענדיג אויף דער לאַנגער צײַט, וואָס ער האָט זי נישט געזעהען. די אויגען זענען געווען פֿערמאַכט. די קליינע, שוואַכע הענד זענען געווען צונויפֿגעלעגט אויף דער קאָלדרע. עס האָט אויסגעזעהען, ווי זי זאָל ליגען אין מיטען חלשות... אָדער, ווי זי זאָל שוין זײַן טויט. נאָר פּלוצלונג האָט די שטאַרבענדיגע געעפֿענט די אויגען און האָט אַ קוק=געטהון אויפֿ'ן זוהן, וועלכער איז געשטאַנען אָנגעבויגען איבער איהר בעט. מיט אַ שטילער און שוואַכער שטימע האָט זי געזאָגט:

— דאָס איז געווען אַ לאַנגער וועג... נאָר פֿונדעסטוועגען ביזטו צו אונז געקומען...

זי האָט געוואָלט אויפֿהויבען די האַנד און האָט נישט געקענט.

דער פֿרעמדער, אַהיימגעקומענער זוהן האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף די קניה און האָט אַ קיש געטהון דער מוטערס שוואַכע האַנד.

און ווען ער האָט זיך אויפֿגעהויבען, האָט זי ווידער געזאָגט:

— און דאָך ביזטו געקומען... נאָר דאָס איז געווען אַ לאַנגער וועג, איך זעה עס אין דיר... אַ לאַנגער וועג, אַ שווערער וועג... יעקב, מײַן זוהן... דו ביזט געווען מײַן בכור... דער זוהן האָט ווידער אָנגעבויגען דעם קאָפּ. אַ שרעקליכער שמערץ האָט איהם ווי געגעסען די אויגען. אין דער ברוסט האָט ער געפֿיהלט אַזאַ דריקונג, אַז ער האָט זיך געמוזט צו=ווײַנען, אום ער זאָל קאָנען דעם אָטעם חאַפּען. ער האָט געהאַלטען דעם קאָפּ אויפֿ'ן בעט און האָט געוויינט, ווי אַ קינד און זײַנע טרעהרען זענען גערונען איבער דער מוטער'ס מאַכטלאָזע הענד.

ווען ער איז אין אַ ווײַלע אַרום געבליבען שטיל, האָט די מוטער געזאָגט:

— יעקב, איך האָב געוואַרט נאָר אויף דיר... דיך צו זעהען... און נאָך איין זאַך... דאָס הויז... חנה=ליבע...

דער זוהן האָט דערהערט, ווי עמיצער האָט זיך בעוועגט אין צימער און ווען ער האָט זיך אומגעקוקט, האָט ער דערזעהען חנה=ליבע'ן, וועלכע ער האָט ביז יעצט

נישט בעמערקט. ער האָט אויך דערזעהען צוויי אַנדערע מענשען דאָ אין צימער זיצען, וועלכע ער האָט נישט געקענט.

חנה־ליבע איז שטיל צוגעגאַנגען צום בעט און האָט אַרויסגעלעגט איהר האַנד צום ברודער אויפ'ן אַקסעל. ער האָט בעמערקט, אַז זי האָט שטאַרק געוויינט.

— חנה־ליבע, — האָט ווייטער גערעדט די מוטער, — ווילסטו אַוועקגעבען דער שוועסטער ציפּע דאָס הויז?

— יאָ, מאַמע. — האָט שטיל געענטפערט חנה־ליבע.

— יעקב, צי קען זי דאָס אַוועקגעבען?

— יאָ, מאַמע, — האָט געענטפערט דער זוהן.

שפּעטער האָט אָנגעהויבען עפּעס צו רעדען און ווען יעקב האָט זיך אומגעקוקט האָט ער דערזעהען, דעם געלען אברהם, וועלכער האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין אָרט. נעבען איהם איז געזעסען אַ פרוי און האָט געוויינט, אַרייַנגעטהון מיט'ן געזיכט אין אַ טיכעלע. סעגאַל האָט זי נישט געקענט און האָט זיך געמאַכט, ווי ער זאָל זי גאָרנישט זעהען.

— אברהם, — האָט ווייטער גערעדט די מוטער. — איך האָב געזאָגט, אַז ווען זיי זאָגען־צו יעצט — איז דאָס זיכערער, ווי ס'זאָל זיין אָנגעשריבע

— מיר זאָגען־צו דאָ יעצט, — האָט געזאָגט חנה־ליבע.

— יאָ! — האָט צוגעגעבען דער ברודער.

— אברהם האָט עפּעס אַרויסגעשטאַמעלט און האָט זיך ווידער געזעצט נעבען ציפּע'ן.

— מאַמע, אפשר וועסטו נאָכאַמאָל נעהמען עטליכע טראָפּענס? — האָט געפרעגט חנה־ליבע. — דער דאָקטאָר האָט געזאָגט...

— ניין, מיין קינד... יעצט איז מיר גוט... יעצט וויל איך זיך אָברוהען... איך דאַרף גאָרנישט. געבט איהר...

איהר שטימע האָט געקלונגען אַלץ שוואַכער און שוואַכער. זי האָט אַ קוק־געטהון אויף חנה־ליבע'ן און אויפ'ן זוהן מיט אַ לאַנגזאַמען בליק און האָט פערמאַכט די אויגען. סעגאַל האָט זיך שנעל אויפגעהויבען און האָט זיך אַנידערגעזעצט אויף אַ שטוהל נעבען בעט. חנה־ליבע איז געבליבען שטעהן נעבען ברודער מיט דער האַנד אויף זיין אַקסעל און האָט געוויינט שטיל און אונאויפהערליך.

דורך די פאָרהאַנגען איז אַריין אין צימער דער שיין פון דעם טריבען אָקטאָבער־טאָג. חנה־ליבע האָט פערלאָשען דעם נאַכט־לאָמפּ און האָט זיך געזעצט אויף אַ שטוהל נעבען ברודער. קיינער האָט קיין וואָרט נישט אַרויסגערעדט. סעגאַל האָט לאַנג געקוקט אויף דער מוטער און וואָס לענגער ער האָט געקוקט, אַלץ מעהר האָט געהעמערט אין זיין מוח דער געדאַנק, אַז אַלץ איז אומזיסט, אַז דער מענש קעמפּפט אומזיסט דעם קאַמפּף פאַר זיין לעבען, אַז אומזיסט ראַנגעלט ער זיך און ליידעט אין דער וועלט, אַלץ ברענגט צו דעם זעלבען סוף, צום טויטען בעט. וואָס איז איהר, דער שטערבענדער, יעצט אַרויסגעקומען דערפון, וואָס זי האָט געשענקט איהם און נאָך אַנדערע דאָס לעבען, אַז אַלץ ברענגט צו דעם־זעלבען סוף, אַז אַלע וועלען זיי אַמאָל ליגען אַזוי, ווי זי יעצט. שוואַך און הילפלאָז קומט דער מענש אויף דער וועלט,

שוואַך און הילפלאָז מוז ער זי פערלאָזען, גלייך ווי ער זאָל קיינמאָל נישט האָבען געליעבט.

וואָס האָבען דאָ געקענט העלפען אלע טעאָריעס געגען דעם אייביגען ווידערהאָלען זיך פון איינע און דיזעלבע פאַקטען פון דעם מענשענס טויט! דאָ ליעגט זיין מוטער און קעמפפט מיט׳ן טויט. באַלד וועט זי שטאַרבען און מען וועט זי בעגראָבען. און זי, וואָס האָבען זי איבערגעליעבט, וועלען אָן איהר פערגעסען, ווי איהר פאָטער און זאיהר מוטער האָבען פערגעסען זייערע עלטערן און ווי יענע האָבען פערגעסען אין זייערע פאָטער׳ס און מוטער׳ס... אַ שרעקליכע און אייביגע ווידערהאָלונג... דאָ, אין דעם צימער זיצט ער און בעגלייט זי צום טויט. דאָ האָט ער געליעבט נאָך איידער ער האָט געהאַט וועלכע ס׳איז פאָרשטעלונג פונ׳ם לעבען, פון זיין פערהעלטניס צו אַנדערע און פון די אַנדערע פערהעלטנישען צו איהם. פון דאַנען איז ער אין די וועלט אַרויס. פריהער אויפ׳ן הויף און צום טייך, דאַן אין די שטאָדט, ווייטער און ווייטער און צולעצט איז ער אַזוי ווייט פערגאַנגען, אַז קיינער איז איהם שוין מעהר נישט נאָכגעגאַנגען, זאָגאר די, וואָס האָט איהם געשענקט דאָס לעבען... און יעצט איז ער ווידער געזעסען דאָ, פון וואַנען ער איז אמאָל אַרויסגעגאַנגען... אַלץ, וואָס איז פאָרגעקומען אין דער צייט איז ערגעץ פערשוואונדען געוואָרען, ווי ער זאָל דאָס קיינמאָל נישט האָבען איבערגעלעבט, אָדער, ווי ער זאָל דאָס הערען דערצעהלען וועגען אַנדערען. צי איז, איבערהויפט עפּעס געשעהען אין דער וועלט? איז דאָס, אפשר בלויז אַ חלום, אַ פאָרשטעלונג אין זיין קאָפּ, אַ פאַנטאַזיע וועגען עפּעס אַ לעבען-אינהאַלט, וואָס האָט גאָר קיינמאָל אין דער ווירקליכקייט נישט עקזיסטירט? צי געשעהט איבערהויפט עפּעס אין דער וועלט אויסער דער נישט-קלאָרער פאַנטאַזיע פון דעם מענשען? וואָס איז דאָס לעבען און די וועלט פאַר אַ קינד, אָדער, פאַר אַן אַלטען, וואָס איז געוואָרען, ווי אַ קינד, ווען זיי טראַכטען וועגען דעם? וואָס איז דאָס לעבען און די וועלט פאַר די ניי-געבוירענע אָדער פאַר די שטאַרבענדע, וועלכע זענען דאָך ביידע מענשען? אַ גאָרנישט, אַ גאָרנישט... איינגע׳חזר׳טע פאָרשטעלונגען און אויסדריקען, ווי די מענשליכע שפּראַך, וועלכע מען לערנט זיך אויס — ווען מען נויטיגט זיך אין איהר און מען פערגעסט זי שפּעטער. וואָס-פאַר אַנ׳אונטערשייד איז דען צווישען דעם, וועלכער פאָהרט אַוועק אין אַנ׳אַנדער לאַנד און נעהמט דאָרט אָן אַ נייעם גלויבען און הערט שוין מעהר נישט וועגען זיין פאָלק און צווישען דעם, וועלכער פאָהרט אַוועק און פערלאָזט נישט זיין גלויבען און קיינער הערט שוין פון איהם קיינמאָל נישט? וואָס פאַר אַנ׳אונטערשייד איז דען צווישען זיי? וואָס פאַר אַנ׳אונטערשייד איז דאָ? — האָט אונאויפהערליך געפרעגט ביי זיך אַליין סענאַל.

און אַנשטאָט אַנ׳ענטפער, האָט ער געפיהלט, ווי די פּוסטקייט און די נישטיגקייט פון לעבען לעגט זיך דריקענדיג אויף זיין האַרץ. עס האָט זיך איהם פּלוצלינג אויסגעוויזען, אַז דאָס איז ער אַליין, וועלכער שטאַרבט דאָ, אַז ער שטאַרבט צוזאַמען מיט זיין מוטער און אַלע אַנדערע מענשען אויך...

— יאָ, דאָס איז עס, — האָט ער געטראַכט. דער טויט פון איין מענשען איז דער טויט פון אַלע מענשען, ווייל זיי מוזען דאָך אַלע שטאַרבען. דער טויט פון אַן איינציגען מענשען איז דער טויט פון דער גאַנצער מענשהייט און פון דער גאַנצער וועלט, ווייל אַלץ שטאַרבט מיט דעם איינעם...

ער האָט זיך אָנגעבויגען איבער דער מוטער און האָט זיך אין איהר איינגעקוקט אויפֿמערקזאַם און אומרוהיג, ווי דאָס וואָלט געהאַט אַנ'אומגעהויערע בעדייטונג פֿאַר איהם, ווען ער זאָל זי נאָך הערען אָטהעמען און זאָל וויסען, אַז זי לעבט נאָך.

און ווען ער איז אַזוי געשטאַנען אָנגעבויגען איבער איהר און האָט געהערט, ווי זי אָטהעמט נאָך, האָטש שוין זעהר שוואַך, ווען ער האָט זיך איבערצייגט, אַז זי לעבט נאָך און אַז דאָס פֿערבינדט נאָך די מוטער מיט'ן זוהן, האָט ער זיך צוריק אַוועקגעזעצט אויף זיין שטוהל. צופֿעליג האָט ער זיך אָנגעקלאַפּט אָן דעם נאַכט־טיש און האָט ערשט יעצט בעמערקט די פֿלעשער מיט רפואות, וואָס זענען דאָ געשטאַנען.

איינע נאָך דער אַנדערער האָט ער די פֿלעשעלעך גענומען אין די הענד און האָט געלייענט, וואָס ס'איז אויף זיי געווען אויפֿגעשריבען: אַזוי פֿיעל און אַזוי פֿיעל טראָפּען אין פֿערלויף פֿון אַזאַ און אַזאַ צייט. דאָס איז געווען אַ רעצעפּט אויפֿצוהאַלטען די טעטיגקייט פֿונ'ם האַרץ. עפּעס אַ קליין שוואַרץ קעסטעלע איז דאָ געשטאַנען און, ווען ער האָט דאָס געעפֿענט, האָט ער דערזעהען אַ שפּריץ, פֿון וועלכען עס האָט זיך געהערט קאַמפֿאַר. סעגאַל האָט שנעל צוגעקלאַפּט דאָס דעקעל פֿון קעסטעלע, אַזוי גיך, ווי ער זאָל זיך דערשרעקען פֿאַר דעם. ער האָט צוגעמאַכט די אויגען און איז געזעסען לאַנג, נישט אַרויסרעדענדיג קיין וואָרט.

ווי־לאַנג ער איז אַזוי געזעסען, האָט ער אַליין נישט געוואוסט... נאָר, ווען ער האָט די אויגען ווידער געעפֿענט, האָט ער זיך בעגעגענט מיט דער מוטער'ס בליק; און ער האָט זיך באַלד אויפֿגעהויבען און האָט אַנידערגעלעגט זיין האַנד אויף איהר אַקסעל. זי האָט זיך אַביסעל אויפֿגעהויבען און האָט געאָטהעמט קורץ און שווער. דאָס געזיכט איז ביי איהר געווען גרוי־גרין און די אויגען גרויס און אומבעוועגליך, מיט אַ פֿראַגע אין בליק, ווי זאָל ליעגען אַ'ענטפֿער אויף אַ שטומען און שרעקליכען פנים; איהרע ליפּען זענען געווען שטאַרק צוזאַמענגעפּרעסט און איהרע מאָגערע הענד צונויפֿגעלעגט. דער זוהן האָט אונטערגעהאַלטען די מוטער. ער האָט געפֿיהלט, ווי דאָס לעבען און דער טויט האָבען געפֿיהרט זייער לעצטען קאַמפּף אין איהר.

חנה־ליבע און ציפּע און איהר מאַן זענען צוגעגאַנגען נאָהענט צום בעט און האָבען מיט שרעק געקוקט אויף דעם, וואָס איז דאָ פֿאַר זיי פֿאָרגעקומען און, נישט פֿערשטעהענדיג, וואָס דאָ איז און וואָס פֿאַר אַ נאָמען עס טראָגט...

די שטאַרבענדע האָט גאַנץ לאַנגזאַם צוגענומען איהרע הענד. די ליפּען האָבען בעקומען אַ ווייכען און מילדען אויסדרוק. זיי האָבען זיך קוים בעוועגט און אַלע האָבען דערהערט, ווי זי האָט אַרויסגעשעפּטשעט עפּעס אַ'נישט אָנגעהויבענעם זאַץ:

—... און די אויסשטאַטונג קען חנה־ליבע פֿונדעסטוועגען נאָך אַמאָל בעדאַרפֿען...

ווייטער האָט זי גאָרנישט געזאָגט. די הענד האָבען זיך אַליין מעהר געעפֿענט, ביז זיי האָבען זיך אינגאַנצען אויסגעשטרעקט און זיך צוגעפּרעסט צו דער קאָלדרע. נאָכדעם האָט דער קערפּער זיך אַ ריהר־געטהון און האָט זיך אויסגעצויגען, ווי צום שלאָף. דער קאָפּ האָט זיך לאַנגזאַם אַראָפּגעלאָזט און איז געבליבען ליעגען אויפֿ'ן זוהנ'ס ברוסט. די גרויסע אויגען זענען געבליבען אָפֿען און מיט אַ פֿראַגע אין בליק האָבען זיי געקוקט אין די שטילקייט.

פֿאָרזיכטיג האָט דער זוהן אַראָפּגעלאָזט די טויטע מוטער אויף די קישענס און האָט געפּרובט איהר דופּק. דאָס האַרץ האָט אויפֿגעהערט צו קלאַפּען. ער האָט זיך צו

איהר אָנגעבויגען, ער האָט איהר צערטליך צוגעמאַכט די אויגען און אַ קוש־געטהון אין שטערן. און ווען ער האָט זיך ווידער אויפגעהויבען, האָט ער מיט אַ קאַלטער און אויסטערלישער שטימע געזאָגט:

— זי איז טויט.

חנה־ליבע האָט זיך מיט אַ שטילען געוויין אָנגעבויגען איבער דער טויטער.

ציפּע און אברהם האָבען ווידער אַרויסגעלאָזט הויכע געשרייען און אין אַ ווײַלע אַרום האָבען זיי שוין בעל־הבית'עוועט.

— מען מוז ברענגען דעם דאָקטאָר און נאָך היינט באַוואָרענען די קבורה.

דער ברודער און די שוועסטער זענען געבליבען נעבען דער געשטאָרבענער.

הינטער זיי האָט זיך געשטעלט די אַלטע דיענסט נאַסטיאַ. זי האָט זיך אַראָבגעלאָזט אויף די קניה, און מיט טיפע פערנייגונגען האָט זי געבעטען פאַר דער נשמה פון איהר פערשטאָרבענער בעל־הבית'טע.

אַזוי זענען זיי געזעסען ביז ס'איז געקומען דער דאָקטאָר. ער איז צוגעגאַנגען צום בעט, האָט גענומען די האַנד ביי דער פערשטאָרבענער, האָט זי אַ ווײַלע געהאַלטען אין זײַנער און האָט זי באַלד אָבגעלאָזט.

נאָכדעם האָט ער זיך געווענדעט צו סענאַל'ן און חנה־ליבע. ער האָט זיי שווייגענדיג אויסגעשטרעקט די האַנד, האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און איז געגאַנגען צו דער טהיר. דאָ איז געשטאַנען ציפּע מיט אַ סך פרעמדע ווייבער. זיי זענען דאָ געשטאַנען און האָבען געוואַרט ביז זיי וועלען ענדליך קענען אַרײַנגעהן און סענאַל, דער זוהן, האָט פערשטאַנען, אַז דאָס איז ער געווען, וועלכער האָט זיי געשטערט, ווייל ער איז אַ פרעמדער, אַ מענש פון אַן אַנדער גלויבען, ניין, אַ געשטאָרבענער מענש, וואָס זײַן נאָמען האָט מען אויסגעמעקט פון דער צאָהל פון די לעבעדיגע און וואָס זײַן פאָטער האָט איהם פערשאָלטען.

נאָך אַן אויגענבליק איז סענאַל געשטאַנען, דאַן האָט ער זיך נאָך אַמאָל אָנגעבויגען צו דער מוטער און נישט אומקוקענדיג זיך האָט ער זיך געלאָזט געהן צו דער טהיר. חנה־ליבע איז אַרויסגעגאַנגען מיט איהם. אין צווייטען צימער, האָט זי איהם לייכט צו ריהר־געטהון ביי'ם אַקסעל און האָט שטיל געזאָגט:

— ברודער, קום, דאָ איז מיין צימער. דאָ קענסטו בלייבען און קיינער וועט דיך נישט שטערען.

ער איז איהר נאָכגעגאַנגען; נאָר, ווען חנה־ליבע האָט געוואָלט מיט איהם בלייבען און האָט געפרעגט, צי וויל ער, אפשר, עפּעס עסען, אָדער צי זאָל זי איהם אויסבעטען, אום ער זאָל זיך צולעגען — האָט ער געענטפערט:

— זאָרג זיך נישט פאַר מיר, שוועסטער!

און ער האָט אָנגעהויבען צו שפּאַנען אַהין און צוריק איבער'ן צימער.

ער האָט געוואָלט טראַכטען וועגען רעאַלע זאַכען און פּלענער וועגען זײַן צוקונפט, נאָר דאָס האָט זיך איהם נישט אײַנגעגעבען. ווידער האָבען איהם געפּײַניגט טרויריגע געדאַנקען: אַלזאָ, איז זײַן מוטער געשטאָרבען. ער האָט זי געזעהען שטאַרבען, די אַלטע פרוי מיט גרויע האָר, מיט אַן אויסגעדאַרט געזיכט און מיט גרויסע, שמערץ־פולע אויגען. די אַלע יאָהרען, וואָס ער איז נישט געווען אין דער היים און האָט זי נישט געזעהען, האָט ער זי פאָרגעשטעלט זיך גאַנץ אַנדערש. דאַמאָלס, ווען

ער איז אַוועק פֿון דער היים, האָט זי טאַקי אויסגעזוכט נאָר אַנדערש. וואָס איז געלעגן צווישען „דאַמאָלס“ און „יעצט“? איז זי דען נישט געשטאָרבען אין דער ווירקליכקייט שוין לאַנג, נאָך דאַמאָלס, ווען ער איז אַוועקגעגאַנגען פֿון דער היים? צי איז עס נישט בלויז אַן אײַנגערעדטע זאַך, דאָס זײַן מוטער איז געשטאָרבען ערשט יעצט און ליגט אין צווייטען צימער, וואו ער הערט יאָמערן פֿרעמדע מענשען?... פֿרעמדע?... נאָר די מענשען, וועלכע ער האָט דאָרט געזעהען זענען דאָך זײַן שוועסטער און זײַן שוואָגער. און וואו זענען די איבעריגע שוועסטער און ברידער? עס זענען דאָך געווען נאָך עטליכע ברידער און שוועסטער! מן־הסתם וואוינען זיי אין אַנדערע שטעדט און קענען נישט קומען, ווײַל עס געהט נישט קיין שיף און קיין צוג. יאָ, פֿאַר איהם איז דאָס דאָך אַלץ־איינס; נאָר צוליעב דער מוטער, צוליעב איהר ווילען. ציפּע און אברהם האָבען יעדענפֿאַלס גערעדט מיט איהר דערפֿון און האָבען איהר ערקלערט, פֿאַרוואָס די איבעריגע קענען נישט קומען. זיי האָבען, געוויס, געוואָרנט פֿאַר איהר און האָבען איהר צוגעשטעלט אַלץ, וואָס זי האָט געדאַרפֿט? יעצט, צום בעגראָבען דאַרף מען אַביסעל ערד פֿון ארץ־ישראל אַרויפֿלעגען דער געשטאָרבענער אויף די אויגען. ער האָט נאָך געוואָלט וועגען דעם איבעררעדען מיט חנה־ליבע׳ן!... ווען מען ליגט אַרויף אויף די אויגען ערד פֿון ארץ־ישראל, איז דאָס כמעט דאָס־זעלבע, ווי מען זאָל בעגראָבען ווערען אין׳ם הייליגען לאַנד. יאָ, דאָס דאַרף בעזאָרגען חנה־ליבע. דער רב האָט געוויס אַביסעל ארץ־ישראל־ערד.

סענאַל האָט אַראָבגענומען דעם ראָק און האָט זיך צוגעלעגט אויף אַ בעט. ער איז געווען אַזוי מיעד, אַז ער האָט זיך שוין נישט געקענט מעהר האַלטען אויף די פֿיס.

... יאָ, ווען מען לעגט אַרויף אויף די אויגען אַביסעל ערד פֿון ארץ־ישראל קען מען שלאָפֿען רוהיג. דאָס איז כמעט דאָס־זעלבע, ווי בעגראָבען ווערען אין דער הייליגער ערד...

סענאַל האָט זיך אויסגעצויגען אויף זײַן געלעגער און איז אײַנגעשלאָפֿען, און ס׳איז איהם עפּעס געווען אַזוי שווער...

עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַז מען קלאַפּט אין דער טהיר, נאָר ער קען נישט ענטפֿערען... מען קלאַפּט ווידער, נאָר שוין שטאַרקער.

— אַרײַן! — האָט אויסגערופֿען סענאַל.

די טהיר האָט זיך שטיל און לאַנגזאַם אַ דרעה־געטהון און געעפֿענט. אַן הויכגעוואַקסענער מענש אין אַ לאַנגען גרויען מאַנטעל איז אַרײַנגעקומען אין צימער, און האָט הינטער זיך שטיל פֿערשלאָסען די טהיר. ער האָט אויפֿמערקזאַם בעקוקט אַלע זאַכען, וואָס זענען געשטאַנען אין צימער.

סענאַל האָט געפֿערעכנט, אַז דאָס דאַרף זײַן איינער פֿון דער „חברה קדישא“ וואָס זוכט דאָ עפּעס, און דערפֿאַר האָט ער בײַ איהם נישט געפֿרעגט, וואָס ער דאַרף.

דער פֿרעמדער האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט דער האַנד אויף דער לינקער זײַט און האָט ווידער אָנגעהויבען אַלץ צובעקוקען. נאָר, ווײַל ער האָט נישט געפֿונען דאָס, וואָס ער האָט געדאַרפֿט, איז ער געבליבען שטעהן פֿערטיעפֿט אין געדאַנקען, ווי ער זאָל טראַכטען, וואָס זאָל ער ערשט טהון. און יעצט האָט סענאַל בעמערקט, אַז דעם פֿרעמדענ׳ס בליק האָט זיך געווענדעט אויף זײַן ראָק און זײַן וועסט, וועלכע ער האָט אויפֿגעהאָנגען אויף דער שטוהל. סענאַל האָט דײַטליך געזעהען זײַנע אויגען, ווי רא

בען געהאַט נישט קיין אַנגענעהמען טיעפֿען און קאַלטען גלאַנץ, בלוי־גרין, ווי צוויי געבראָכענע אָזיערעס. דאָס געזיכט, אויף וועלכען עס זענען געווען די האָזיגע אויגען, איז געווען געל, ווי פאַרכיעט און האָט געהאַט אַ מערקווירדיגע פֿעסטיגקייט אין זיך. די האָר, וועלכע זענען געווען פֿון אַזאַ גרויען קאָליר, ווי דער מאַנטעל, זענען געווען גלייך אונטערגעשוירען און האָבען אויסגעזעהען, ווי אַ הינטעל.

— וואו האָב איך איהם שוין אַמאָל געזעהען? — האָט געטראַכט סענאַל. — זיין געזיכט איז מיר אַזוי קענטיג! און נישט ווילענדיג האָט סענאַל אָנגעהויבען צו שמייכלען, ווייל אין דעם־זעלבען אויגענבליק איז איהם איינגעפֿאַלען, אַז איינמאָל האָט זיך איהם שוין אויסגעדוכט, ווי אַנ׳ענגלישער מענש איז געקומען צו איהם איהם צו געבען אַנ׳עצה, ווען ער איז געווען אין אַ שווערער לאַגע. נאָר דאָס איז דאָך אַ מערקווירדיגער פֿאַל, אַז יענער זאָל ווירקליך עקזיסטירען אין לעבען! סענאַל האָט זיך הויך צולאַכט, נאָר פּלוצלונג האָט ער אויפֿגעהערט צו לאַכען, ווייל ער האָט זיך דערמאָנט אין פֿערגעלטען בינטעל פּאַפּיערען, וואָס איז געלעגען אין זיין געלד־שראַנק.

סענאַל האָט ווייטער נישט געוואָלט טראַכטען וועגען דעם. דער פֿרעמדער האָט גלייכגילטיג און לאַנגזאַם געגעניצט, ער איז דורכגעגאַנגען דאָס צימער און האָט אַריינגעשטעקט די האַנד אין די קעשענע פֿון דער וועסט, וואָס איז געהאָנגען אויף דער שטוהל.

סענאַל האָט געוואָלט אַ געשריי־טהון און אויפֿשפּרינגען, נאָר, ווען ער האָט דערזעהען, וואָס דער פֿרעמדער האָט אַרויסגענומען פֿון דער קעשענע, האָט ער זיך בעטראַכט און האָט זיך געמאַכט, ווי עס זאָל דאָ גאָרנישט פֿאָרקומען.

דער פֿרעמדער האָט געהאַלטען צווישען זיינע צוויי פֿינגער דעם קנאָפּ, וועלכער איז אַמאָל געלעגען אויף סענאַל׳ס שרייב־טיש. ער האָט איהם בעטראַכט פֿון אַלע זייטען, ער האָט איהם געדרעהט אין זיינע געלע לאַנגע פֿינגער און, ענדליך, האָבען זיך זיינע בלאַסע, שמאָלע ליפּען צונויפֿגעלעגט אין אַנ׳איראָנישען שמייכעל.

פּלוצלונג האָט ער אַ קוק געטהון מיט זיינע קאַלטע אויגען אויף סענאַל׳ן און האָט געזאָגט מיט אַ האַרטער שטימע:

— דאַמאָלס, ווען דו האָסט מיך גערופֿען און איך האָב דיר צוגעזאָגט צו העלפֿען, האָב איך דיר, דוכט זיך, נישט געגעבען אַזאַ זאַך! — ער האָט אַ פּיק־געטהון מיט די שפּיץ־פֿינגער אינ׳ם קנאָפּ און יענער איז אַראָב אויף דער פּאָדלאָגע.

דער פֿרעמדער האָט ווידער אויפֿגעהויבען דעם קנאָפּ און האָט ווייטער גערעדט: — ניין, דו האָסט פֿון מיר גאָרנישט בעקומען אויסער... אויסער דעם צלמ׳ל, וועלכען דו טראָגסט אויפ׳ן האַלז. דאָס וועגט אַפֿילו נישט קיין סך. ס׳איז נישט שווער פֿאַר אַ געזונדטען מענשען עס צו דערטראָגען, חאָטש די וועלט זאָגט, אַז אַ לאַנגער וועג מאַכט שווער אַפֿילו אַ גרינגע משא. נאָר, ווען מען טראַכט זיך גוט אַריין, האָסטו נישט דורכגעמאַכט קיין בעזונדערס לאַנגען וועג; ביזט נאָר דורכגעגאַנגען אַ שטיקעל פּלאַץ וואָס פֿיהרט צום וועג. ערשט יעצט דאַרף זיך אָנהויבען דיין וועג צו די שפּיצען בערג, נאָכדעם ווי דו ביזט שוין ווייטער פֿון די ענגע בערג־דורכגאַנגען און פֿינסטערע טהאָלען! און אָט יעצט נעהמסטו מיט איין מאָל און וואַרפֿסט זיך קאָפּ־אַראָב צוריק אין זומפּ, פֿון וועלכען דו ביזט געקומען... און... נעהמסט טרייסטען דיין שוואַכען מוח מיט קמיעות פֿון אַנ׳אַנדער מין... מיט אַ קנאָפּ, אויף וועלכען עס איז אויסגעקריצט אַ

בנים... מיט אַביסעל ארץ־ישראל־ערד, ארויפֿצולײגען אויף די אויגען...

סעגאַל האָט דערזעהען, ווי יענער האָט ארויסגעשמעקט די צונג, אַ שאַרפֿע צונג, ווי די שאַרף פֿון אַ מעסער...

— „יעצט איז געקומען די צייט צו מאַכען מיט דיר די גרויסע פּראָבע! יעצט וואָלסטו איבער די וואַרימע לײבער פֿון דײנע ברידער געקענט איבערשפּאַנען דעם אָבגרונד, וואָס אַנ'אַנדערס מאָל וואָלסטו דאָס נישט געקענט. יעצט וואָלסטו געקענט דערפֿילען די האָפֿנונגען, וועלכע איך האָב אויף דיר ארויפֿגעלעגט. יאָ, דו וואָלסט געקענט ווערען אַנ'אָנפֿיהרער אין דעם קאַמפּף אויף אויסצוראָטען דײן פֿאָלק... און אַנשטאָט דאָס צו טהון זעה איך דיך דאָ — אין דעם שטיבעל פֿון וואַנען דו האָסט זיך שוין געהאַט ארויסגעריסען: דאָ — דײן מאַמע, דאָרט — דײן שוועסטער, פֿון אײן בלוט! ארץ־ישראל־ערד פֿאַר די אויסגעלאָשענע אויגען!... אוי, דו, שוואַך ווערימעל!... נײן, איך וועל מיך מיט דיר נישט אַרײנלאָזען אין חקירות, דיך אויסצוזידלען. איך האָב מיך אָפּגענאַרט אין דײן טבע... נאָר איך וועל זיך נעהמען צו דיר...

ער האָט זיך געגעבען אַ קלאַפּ מיט די שפּיץ פֿינגער איבער'ן שטערן.

— און וואָס פֿאַר אַ וואונדערליכען אינסטרומענט איך פֿערמאָג דאָ!

ער האָט געוויזען אַ שפּיץ צונג צווישען די שמאָלע בלוטלאָזע ליפּען. באַלד האָט ער ארויסגעצויגען אַ שפּיציג־גלאַנצענדיג מעסער פֿונ'ם אַרבעל און האָט אָנגעהויבען ארומשניצען דעם קנאָפּ, דאַן האָט ער גענומען דאָס רעשט פֿון קנאָפּ מיט צוויי פֿינגער און האָט אָנגעהויבען צוצוגעהן נאָהענטער צו סעגאַל'ן. יענער האָט אין אָנהויב נישט געקענט דערקענען, וואָס דער קנאָפּ האָט יעצט פֿאָרגעשטעלט. נאָר ביסלעכווײז, ווען ער איז צוגעקומען אַלץ נאָהענטער און ער האָט איהם געזעהן אַלץ בעסער, האָט ער אָנגעהויבען צו אונטערשײדען אַלץ דײטליכער און זיכער ווי דער טויט, דער טויט אַלײן איז עס...

סעגאַל האָט הויך אויסגעשריגען: „אַה—אַה—אַה!"

ער האָט זיך אַלײן דערהערט שרײען און האָט זיך אויפֿגעזעצט, ער האָט זיך געהאַלטען מיט די הענד בײ'ם האַרצען, און האָט מיט שרעק זיך ארומגעקוקט. אין צימער איז קײנער נישט געווען. אויף דער שטוהל איז געהאַנגען זײן ראָק און זײן וועסט. פֿונ'ם צווייטען צימער האָבען זיך געהערט טענער פֿון יאָמער און געוויין. ער האָט זיך צוגעהערט און האָט נישט געקענט פֿערשטעהען, וואָס דאָס איז. ער האָט זיך ווידער ארומגעקוקט, ווי ער זאָל זיך וועלען דערמאָנען, וואו ער איז. דאַן האָט ער זיך אויפֿגעהויבען אום צו זעהען, פֿון וואַנען עס קומען די דאָזיגע נישט אַנגענעהמע, טרויעריגע טענער. ער האָט אַ קוק־געטהון אין צווייטען צימער. דאָרט איז אויך קײנער נישט געווען. די טענער זענען געקומען פֿון יענער זייט, וואו ס'איז געלעגען די מוטער. פֿאָרזיכטיג האָט ער געעפֿענט די טהיר. אויף דער פּאָדלאָגע זענען געלעגען די פֿיער ווײבער, וועלכע עס האָט אַהער געבראַכט ציפּע און האָבען געוויינט און געיאָמערט אין אײן קול. חנה־ליבע און די שוועסטער זענען געזעסען אויך אויף דער פּאָדלאָגע. אין מיטען צימער, אויף אַ געלעגער פֿון שטרוי, איז געלעגען די געשטאָרבענע, צוגעדעקט מיט אַ שוואַרצען טוך. צוויי לײַכטער מיט אָנגעצונדענע ליכט זענען געשטאַנען צוקאָפּענס בײ דער געשטאָרבענער.

סעגאַל איז געוואָרען שטאַרק בײז, ווען ער האָט דערזעהען די טויטע ליגען

אויף דעֶר פּאָדלאָגע צווישען די פֿיער וויינענדע פֿרעֶמדע פֿרויען, אַז עֶר האָט געוואָלט אויסשרייען: „פֿאַרוואָס האָט איהר זי אַנידערגעלעגט אויף דעֶר פּאָדלאָגע? פֿאַר וואָס ליעגט איהר אויף דעֶר פּאָדלאָגע?" נאָר דאָ האָט עֶר זיך דעֶרמאָנט, אַז אַזוי איז דעֶר מנהג, אַז אַנדעֶרש קעֶן דאָס ניט צו געהען און אַז זיין אַנוועזעֶנהייט שטעֶרט זיי נאָר.

עֶר האָט שנעֶל צוגעמאַכט די טהיר און איז צוריק אַריינגעגאַנגען צו זיך אין צימעֶר. ווען עֶר האָט אָנגעטהון זיין ראָק און די וועֶסט, האָט עֶר אַריינגעשטעקט צוויי פֿינגער אין קעֶשענע און האָט אַ ביטערען שמייכעֶל געטהון איבער זיך אַליין, ווייל יעצט האָט עֶר זיך נאָך אַמאָל איבערצייגט, אַז בשעת עֶר איז געשלאָפֿען, איז ביי איהם אין צימער קיינעֶר נישט געוועֶן.

עֶר האָט אַ רוף געטהון די אַלטע דיענסט נאַסטיאַ און האָט זי געבעטען, אַז זי זאָל איהם ברענגען עֶפּעֶס טרינקען. זי האָט איהם געבראַכט, וואָס זי האָט נאָר געפֿונען אין שטוב און וועֶהרענד עֶר האָט געטרונקען און עֶפּעֶס צוגעביסען — איז זי געשטאַנען און האָט אונאויפֿהעֶרליך גערעדט וועֶגען דעֶר פֿעֶרשטאָרבענער און וועֶגען איהר קראַנקהייט. זי האָט דעֶרצעֶהלט, וואָס ס'איז פֿאָרגעקומען דאַן און דאַן, ביי דעֶר אין דיעֶר געלעגענהייט, זי האָט איהם דעֶרמאָנט אַ סך זאַכען נאָך פֿון דעֶר צייט, ווען עֶר איז געוועֶן אין דעֶר היים און אַלץ איז נאָך געוועֶן גאָר אַנדערש ווי יעצט, ווען יעדער טאָג ברענגט מיט זיך נייעֶ שמעֶרצען און קרענקונגען.

און איין אויעֶר איז דאָס איהם אַריינגעגאַנגען און דורכ'ן צווייטען אַרויס און עֶר האָט נאָר פֿון צייט צו צייט צוגעשאָקעֶלט איהר מיט'ן קאָפּ און געענטפֿעֶרט נישט דאָס, וואָס מען האָט געדאַרפֿט. ווען עֶר האָט אָפּגעגעסען, האָט עֶר אָנגעהויבען אַרומצוגעהען אַהין און צוריק איבער'ן צימער, שפּעֶט ביז נאָכמיטאָג, ביז מען איז געקומען מיט דעֶר „מיטה" צו נעֶהמען די טויטע. אין ווייסע תכריכים, האָט מען דעֶם טויטען קעֶרפּעֶר אַרויפֿגעלעֶגט אויף דעֶר „מטה", קרובים און פֿריינד האָבען בעגלייט דעֶם קעֶרפּעֶר. נאָר עֶר, סעֶגאַל, האָט נישט געוואַגט צו בעגלייטען זיין אייגענע מוטעֶר.

עֶר איז געשטאַנען הינטער אַ פֿאָרהאַנג און האָט צוגעזעֶהען, ווי מען האָט זי אַוועֶקגעטראָגען. און ווען די לויה איז שוין אַוועֶק אין גאַס אַריין — האָט עֶר זיך אַרויסגעגנב'עט פֿונ'ם הויז און האָט איהר נאָכגעקוקט ביז זי איז פֿעֶרשוואונדען געוואָרען פֿון זיינעֶ אויגען.

דרייאונצוואַנציגסטעֶס קאַפּיטעֶל.

אויפ'ן אַנדערעֶן טאָג, ווען חנה-ליבע און דעֶר ברודעֶר האָבען געטרונקען טהעֶע, און גערעדט פֿון דעֶר מוטעֶר, האָט חנה-ליבע, וואָס איהרע געדאַנקען האָבען זיך געוועֶנדעֶט פֿון די טויטע צו די לעֶבעֶדיגע — געזאָגט:

— מען זאָגט אין שטאָדט, אַז עֶס איז אַרויסגעגעבען געוואָרען אַ פֿרייהייטס-מאַניפֿעֶסט, נאָר די פּאָליציי האַלט עֶס בסוד.

— שוין אַ לאַנגע צייט גרייט מען איהם צו און יעדעֶ מינוט קעֶן עֶר פֿעֶרעֶפֿעֶנטליכט ווערעֶן, — האָט געענטפֿעֶרט דעֶר ברודעֶר. — נאָר איך גלויב נישט, אַז די פּאָליציי זאָל איהם פֿעֶרהאַלטען, ווען עֶר איז שוין אַרויסגעגעבען געוואָרען.

— צי וועט אויך זיין אַן אַמנעסטיע פֿאַר די פּאָליטישע פֿערברעכער? — האָט געפֿרעגט חנה-ליבע און איהרע בלאַסע ליפּען האָבען זיך בעדעקט מיט אַ רויטער פֿאַרב.

— זעלבסטפֿערשטענדליך, נאָר מיט עטליכע וואָכען שפּעטער, ווי פֿאַר אַנדערע פֿערברעכער. דער מאַניפֿעסט ענטהאַלט אין זיך הערהויפּט בירגערליכע פֿרייהייטען. דאָס איז אַן אַרט „גרויסע פֿרייהייטס-חארטיע”, וואָס איז אַמאָל אַרויסגעגעבען געוואָרען אין ענגלאַנד. די אַמנעסטיע קומט נאָכדעם שוין אַליין, ווי אַ נאַטירליכער רעזולטאַט.

— אין שטאָדט געהען אַרום פֿערשיעדענע קלאַנגען וועגען דעם מאַניפֿעסט. די רוסען זאָגען, אַז די יודען האָבען איבערגעקויפֿט דעם מיניסטער, אַז זיי האָבען צוגעגרייט אַן אַנטיכריסט, וועלכער זאָל הערשען איבער'ן רעכטגלויביגען רוסישען פֿאָלק. אין אַנדערע שטעדט האָבען די יודען געקוילעט די קריסטליכע קינדער און ס'וועט נישט לאַנג דויערן וועלען זיי דאָס טהון אויך ביי אונז.

— קיין אַנדערע זאַכען קען מען גאָרנישט ערוואַרטען. ס'איז דאָך אַן אַלטע געשיכטע! מיר וועלען באַלד אַליין איינאָרדנען אַזוי, ווי די מוטער האָט עס אָנגעזאָגט און מיר וועלען אַוועקפֿאָהרען פֿון דאַנען. דו דאַרפֿסט דאָ נישט בלייבען. מאָרגען פֿאַרטאָג וועלען מיר אָבפֿאָהרען אין מיין קאַרעטע און קיינער וועט עס אַפֿילו נישט וויסען.

— יאָ, אויב דו ביזט איבערצייגט, אַז די אַמנעסטיע וועט באַלד קומען... מיר איז גאָרנישט גרינג געוועזען דאָ צו לעבען...

— יאָ, איך בין איבערצייגט אין דעם, שוועסטער! אַביסעל געדולד און דו וועסט זעהען, ווי אַלץ וועט גוט זיין!

סעגאַל האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿון אָרט און האָט אַ קוש געטהון דער שוועסטער.

— יעצט וועל איך זיך דורכגעהען איבער'ן שטעדטעל. איך וועל דאָך, מן-הסתם, מעהר אַהער נישט קומען.

ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען אין הויף, האָט ער אַ קוק-געטהון אין שטאַל אַריין, וואו ס'איז געשטאַנען זיין וואָגען.

— ס'איז זעהר וואונדערליך, וואָס איוואַן האָט ביז יעצט נישט אָבגעוואַשען דעם שמוץ פֿון דער קאַרעטע! — האָט ער אַ מורמעל געטהון, און זיך ווענדענדיג צו דער טהיר פֿון דער קיך, האָט ער אויסגעשריען:

— איוואַן!... איוואַן!...

איוואַן האָט זיך שווייגענדיג בעוויזען ביי דער קיך-טהיר.

— זעה, אַז די קאַרעטע זאָל זיין אָבגעוואַשען! — האָט געזאָגט סעגאַל.

— דאָס קען איך טהון, — האָט איינגעווילליגט איוואַן און חאַטש די פֿאָרם פֿון זיין ענטפֿער איז געווען גאַנץ העפֿליך, דאָך איז דער טאָן געווען נישט אַזוי געהאָרזאַם, ווי שטענדיג.

עס האָט אויסגעזעהען, ווי סעגאַל זאָל גאָרנישט האָבען בעמערקט. יעצט האָט ער נישט געפֿאָדערט פֿון זיין קוטשער צו זיין אַזוי ווי אין מאָסקווע. די אַרומיגע ספֿערע איז געווען גאָר אַן אַנדערע און סעגאַל איז אונבעמערקט אויך געוואָרען אַנדערש. ער האָט זיך מעהר נישט געפֿיהלט אַלס גרויסער און רייכער אַדוואָקאַט פֿון דער רעזידענץ. ער האָט זיך געפֿיהלט בלויז אַלס געוועהנליכער מענש, וועלכער איז גע-

שטעדטעל אויפ'ן ברעג פֿון דניעפּר. דאָ האָט איהם קיינער נישט געקענט פּערזענליך. ווי יעדער ניי-אָנגעקומענער האָט ער געמוזט שיקען זיין פּאַספּאָרט אין דער פּאָליציי.

אין מאָסקווא האָט ער נישט געהאַט קיין פֿערגאַנגענהייט, ווייל ער האָט זי אויסגעשטראָכען פֿון זיין לעבען. נאָר דאָ... האָט ער זי ווידער בעגעגענט.

יעדער, וועמען עס האָט זיך פֿערוואָלט צו וויסען ווער ער איז — האָט זיך דערוואוסט, אַז ער איז גאַנץ איינפֿאַך אַ יוד, וועלכער האָט זיך גע'שמד'ט, אַ זוהן פֿון סענאַל'ן, וואָס האָט געהאַט אַנ'אַלט הויז אויף דער לעבנאַיאַ-גאַס, אַ שוואָגער פֿון דעם קרעמער — דעם געלען אברהם.

זיין פֿאָטער איז געלעגען אויפ'ן יודישען בית-עולם, זיין מוטער האָט מען אויך דאָרט נעכטען בעגראָבען.

ער איז ביי די קריסטען געוועזען אַ גאַנץ געוועהנליכער יוד, וועלכער געהט יעצט אויפ'ן בית-עולם צו זעהען די קברים פֿון זיינע עלטערן.

די מוטער האָט מען בעגראָבען נעבען פֿאָטער. דעם פֿאָטער'ס קבר האָט ער ניט געזעהען, נאָר, יעדענפֿאַלס, איז דאָרט נאָך, מן-הסתם, דאָ אַ שטיין מיט אַנ'אויפֿשריפֿט און העברעאיש געדענקט ער נאָך עפּעס-וואָס, אַז ער זאָל דאָס קענען איבערלייענען, — האָט געטראַכט סענאַל וועהרענד ער איז געגאַנגען איבער די בעקאַנטע גאַסען און שטעגלעך.

ווען ער איז איבערגעגאַנגען די בריק און איז פֿאַריבערגעגאַנגען דעם ראַטהויז, איז איהם איינגעפֿאַלען, אַז ער קען אַריינגעהן און אָבנעהמען זיין פּאַספּאָרט; זאָל ער דאָס האָבען אין אָרדנונג. ס'איז שטענדיג בעסער צו האָבען דעם פּאַספּאָרט ביי זיך אין קעשענע, ווען מען דאַרף פּלוצלונג אַוועקצופֿאָהרען.

ער איז רוהיג אַריינגעגאַנגען דורכ'ן הויפּט-איינגאַנג און איז אַרויפֿגעגאַנגען אויף די טרעפּ, וואָס זענען געווען בעדעקט מיט אַ ריינעם דיוואַן. ער האָט נישט בעגריסט און האָט גלאַט געפֿרעגט ביי'ם שווייצאַר, וואו ס'איז די קאַנצעלאַריע פֿונ'ם איספּראַווניק. דער שווייצאַר האָט איהם אויפֿמערקזאַם אָנגעקוקט און האָט איהם שווייגענדיג אָנגעוויזען אויף אַ הויכע, דאָפּעלטע טהיר. סענאַל האָט זיך גענומען פֿאַר די גלאַנצענדיגע הענטעלעך פֿון דער טהיר און איז אַריינגעגאַנגען אין אַ גרויס צימער מיט בילדער פֿון דער קייזערליכער פֿאַמיליע אויף די ווענד. אין איין עק איז געהאָנגען אַ „הייליג בילד“. אין מיטען צימער איז געשטאַנען אַ שרייב-טיש און ביי איהם איז געזעסען מיט'ן רוקען צו סענאַל'ן אַ מענש אין אַ מונדיר און האָט געבלעטערט אַ גרויס בינדעל פּאַפּיערען. סענאַל האָט אַ הוסט-געטהון, אום דער מענש זאָל בעמערקען זיין אַנוועזענהייט. יענער האָט זיך, ווירקליך, באַלד אויסגעדרעהט צו סענאַל'ן.

סענאַל האָט אויף איהם אַ קוק-געטהון און האָט זיך געוואונדערט דערויף, וואָס דאָס געזיכט פֿון דעם מענש אין מונדיר האָט בעקומען אַ נישט אַנגענעהמען, האַרטען, זאָגאַר פֿיינדליכען אויסדרוק. און נאָך איידער ער האָט צייט געהאַט צו שטעלען אַ פֿראַגע, איז דער מענש אויפֿגעשפּרונגען פֿון אָרט, ער האָט אַרויסגעשטעלט די ברוסט און אַ רויטער פֿון כעס האָט ער אָנגעהויבען צו שרייען:

— וואָס ווילסטו דאָ? ווייסט נישט דעם וועג?

סענאַל האָט דערפֿיהלט, ווי דאָס בלוט האָט זיך איהם געוואָרפֿען אין קאָפּ אַריין.

דאָס איז געווען אַזוי גראָב, נאָר רוהיג און בעהערשט, האָט ער מיט אַ שמייכֿעל אָנגעהויבען:

— איך װאָלט װעלען...

— שווייג, דו הונד, ווען דו רעדסט מיט מיר! — האָט געשריגען דער איספּראַווניק און האָט נישט געלאָזט סעגאַל'ן אַרויסרעדען קיין וואָרט. — ווי וואַגסט דו זשיד, אַרויסצוגעהן אַהער דורך די פּאַראַד־טרעפּ! אַרויס פֿון דאַנען! אַרויס פֿון דאַנען.

סעגאַל האָט אַ קוק־געטהון דעם איספּראַווניק גלייך אין די אויגען. ער איז ווידער געווען דער בעריהמטער אַדוואָקאַט סעגאַל פֿון מאָסקווא, מיט אַ שפּאָטישען שמייכֿעל האָט ער געזאָגט:

— זשיד, אָדער נישט, נאָר פֿיעלייכֿט, קען איך אויפֿמערקזאַם מאַכֿען דעם הערן איספּראַווניק, אַז אַ סך „הייליגע“, ער האָט דערביי אָנגעוויזען אויפֿ'ן „הייליגען בילד“ — זענען אויך געווען זשידעס.

דער איספּראַווניק האָט אָנגעקוקט סעגאַל'ן מיט גרויסע, ברייט־געעפֿענטע אויגען, ווי ער זאָל נישט גלויבען, אַז ער הערט דאָס מיט די אייגענע אויערען. ער האָט שווער געאָטעמט, ער האָט זאָגאַר געסאַפּעט פֿאַר אויפֿרעגונג.

— וואָס האָסטו געזאָגט? — האָט ער געפֿרעגט און איז נאָהענטער צוגעגאַנגען צו סעגאַל'ן. — זאָג נאָך־אַ־מאָל דאָס, וואָס דו האָסט געזאָגט.

— מיט פֿערגעניגען, האָטש געוועהנליך האָב איך פֿיינד זיך איבערחזר'ן, — האָט איראָניש געענטפֿערט סעגאַל. — ער האָט איבערגע'חזר'ט זיינע ווערטער און האָט צוגעגעבען, אַז דער הערר איספּראַווניק דאַרף עס נעהמען אין אַכֿט.

מיט איין שפּרונג איז דער איספּראַווניק סוואָלין געווען ווידער ביי'ם שרייב־טיש. מיט איין האַנד האָט ער אָנגעכאַפּט די שוועהרד און מיט דער צווייטער האָט ער אָנגעהויבען צו קלינגען אין גלעקעל, און כמעט וואַרגענדיג־זיך פֿון כעס, האָט ער געשריגען:

— הײַ! פּאָליציסקי! נעהמט איהם! פֿערשפּאַרט איהם ערגעץ־וואו! דאָס איז גאָטעס־לעסטערונג! גאָטעס־לעסטערונג!

נאָר איידער די פּאָליציאַנטען זענען אַריינגעקומען, איז סעגאַל שוין געשטאַנען נעבען איספּראַווניק.

— ווען אַפֿילו איין האָר פֿון מיין קאָפּ וועט גערירט ווערען, וועט איהר פֿערליערען אייער שטעלע! — האָט סעגאַל דורך די צייהן אַרויסגעשטאַמעלט, — כ'בין געשוואוירענער אַדוואָקאַט סעגאַל אַ פּראַוואָסלאַוונער רוסישער ערען־בירגער פֿון דער שטאָדט מאָסקווא און פֿערלאַנג מיין פּאַספּאָרט.

דער איספּראַווניק האָט אַרויסגעלאָזט דאָס גלעקעל פֿון די הענד, און האָט זיך געווענדעט צו סעגאַל'ן מיט אַ דערשראָקענער און פֿריינדליכער מינע. און ווען ס'זענען אין אַ ווײַלע אַרום אַריינגעקומען צוויי פּאָליציאַנטען, האָט ער זיי אַ וואונק געטהון, אַז זיי זאָלען אַרויסגעהן.

— וואָס זאָגט איהר? — האָט ער געפֿרעגט, דערביי איז זיין שטימע און זיין אויפֿפֿיהרונג געווען כמעט חנופֿה'דיג.

— איך זאָג, אַז איהר זאָלט זיין אַביסעל פֿאָרזיכטיגער אין אייערע אויסדריקען, ווען איהר רעדט מיט מיר, אויב אייער שטעלע איז אייך טייער. מיין פּאַספּאָרט איז

זאָ, — סעגאַל האָט אָנגעוויזען מִיט דִי אויגען אויפֿ'ן שרייבּ־טִישׁ. — העֶר עֶהרען־בּירגער פֿון דער שטאָדט מאָסקווא, יעקב סעגאַל, פֿאָדערט זיין פּאַספּאָרט צוריק!

בּיי'ם איספּראַווניק סוואָלין האָבּען דִי הענד אָנגעהויבּען ציטערען פֿאַר אויפֿרעגונג. עֶר האָט דורכגעבּלעטערט פֿערשיעדענע פּאַפּיערען אויפֿ'ן טִישׁ אַהין און צוריק און האָט געמורמעלט פֿאַר זיך: — ווער האָט דאָס דען געקענט וויסען... אַ שרעקליכער טעות! איך בּעט אייך טויזענד מאָל ענטשולדיגונג, — נאָר איהר ווייסט דאָך, אַז ווען מען היט נִישט דעם אייגענעם כבוד, קומען אַהער פֿערשיעדענע נידערטרעכטיגע מענשען און דרעהען דעם קאָפּ, — אָ וואָס־פֿאַר אַ שלעכטע מענשען, זאָג איך אייך!

עֶר האָט געפֿונען דעם פּאַספּאָרט, האָט איהם מִיט דִי אויגען שנעל איבּערגעקוקט און האָט איהם דערלאַנגט סעגאַל'ן מִיט אַ טיעפֿער פֿערנייגונג: — ווער האָט דאָס דען געקענט זיך פֿאָרשטעלען... איך בּעט אייך טויזענד מאָל ענטשולדיגונג, כ'בּעט מיר מוחל זיין... ווען איהר זאָלט נאָר וויסען, וואָס מען האָט פֿון דִי פֿערשיעדענע נידערטרעכטיגע מענשען, וואָס קומען אַהער... אפֿשר קען איך אייך בּעטען זיך אַנידערזעצען... איך קען זיך כמעט נִישט האַלטען אויף דִי פֿיס פֿאַר עגמת־נפֿש פֿון דעם, וואָס ס'איז דאָ פֿאָרגעקומען.

סעגאַל האָט גאָרנִישט געענטפֿערט עֶר האָט אַריינגעלעגט דעם פּאַספּאָרט אין קעשענע און האָט זיך געלאָזט געהן צו דער טהיר. דער איספּראַווניק איז איהם נאָכגעגאַנגען מִיט אונאויפֿהערליכען ענטשולדיגען־זיך און ערקלערונגען, עֶר האָט איהם אַליין געעפֿענט דִי טהיר און האָט איהם אַלץ פֿערזיכערט אַזוי בּיז צו דִי טרעפּ, אַז עֶר איז שטענדיג גרייט צו דִיענען סעגאַל'ן, און וועט דאָס רעכענען פֿאַר זיך אַלס אַ בּעזונדער עהרע און שמחה... נאָר ווען עֶר איז דערנאָך צוריק צוגעקומען צום שרייבּ־טִישׁ, האָט עֶר סעגאַל'ן געשאָלטען: — זאָל איהם דער רוח נעהמען! אַזאַ דורכגעטריבּענער הונד! אַ פּראַוואָסלאַווער! אַנ'עהרען־בּירגער פֿון מאָסקווא!... דִי געשמד'טע יודען זענען שטענדיג דִי ערגסטע מענשען.

ווען סעגאַל איז אַרויס אויף דער גאַס, האָט עֶר אָנגעטאַפּט מִיט דער האַנד דעם פּאַספּאָרט אין קעשענע און האָט מִיט אַ צופֿריעדענעם שמייכעל זיך פֿערשפּילעט דעם מאַנטעל. דאָס שטיקעל פּאַפּיער איז זעהר אַ וויכטיגע זאַך. אַ פּאַספּאָרט מִיט אַזאַ אינהאַלט, פֿיהרט אַרויף איבּער דִי פּאַראַדנע טרעפּ. און ווען עֶר זאָל נִישט האָבּען דעם פּאַספּאָרט — וואָס וואָלט דאַמאָלס פֿון איהם געוואָרען?....

סעגאַל האָט זיך נִישט געענטפֿערט אויף דער פֿראַגע עֶר האָט זיך נִישט געפֿיהלט אויפֿגעלעגט זיך צו גראָבּלען אין דִי טיעפֿענישען פֿון זיין האַרצען און פֿון זיין נשמה. דִי פֿרישע אָקטאָבּער־לופֿט האָט אויף איהם גוט געווירקט. עֶר איז געוואָרען מונטערער און האָט טיעף געאָטעמט מִיט דער קיהלער לופֿט. עס האָט געשמעקט מִיט פֿיילטע בּלעטער און בּלומען... נאָר, ווען עס וועט קומען דער ווינטער, וועט עֶר דאָ שוין נִישט זיין. נאָך עטליכע טעג און עֶר וועט זיין אויפֿ'ן וועג צום בּלויען מיטעל־לענדישען ים און פּאַלמען־גערטנער פֿון ניצאַ. זיין אויפֿהאַלטען זיך דאָ — איז געווען בּלויז דִי ערשטע סטאַנציע פֿון דער גרויסער רייזע אַהין קיין דרום צום זומער. עֶר וועט פֿאָהרען אַלץ ווייטער קיין דרום, איבּער דִי אַלפּען־בּערג, איבּער'ן בּלויען ים...

סעגאַל איז אַרויס הינטער דער שטאָדט. אויף אַ בּערגעל איז געשטאַנען אַ רוסי־

שער קלויסטער מיט אַ גרינעם דאַך. אַרום איהם איז געווען אַ גרויסער גאָרטען מיט ווייסע בערעזקעס און פֿיער־קאַנטיגע פּלעצער; אויף די פּלעצער זענען געדיכט אָנגעשטעלט געווען צלמים און קברים־שטיינער.

דער וועג, אויף וועלכען סעגאַל איז געגאַנגען, האָט געפֿיהרט אויפ׳ן רוסישען בית־עולם. נאָר צווישען דער געמויערטער וואַנד פֿון דעם קריסטליכען בית־עולם און דער גאַס האָט זיך געפֿונען אַן אַנדער טויט־גאָרטען. דאָס איז געווען דער יודישער בית־עולם. ער האָט זיך אָנגעהויבען באַלד נאָכ׳ן קריסטליכען און האָט זיך געענדיגט ווייט, ווייט...

אַרום דעם יודישען בית־עולם איז געווען אַ געוועהנליכע פֿערצוימונג פֿון ברעטער. דאָ זענען אויף יעדען שריט געווען קברים פֿון געשטאָרבענע יודען. זיי זענען געלעגען ענג, גלייך, ווי אויך יעצט זאָל צו זיי די ערד נישט געהערען... דאָ און דאָרט האָט מען געזעהען איינצעלנע שטיינער. צווישען זיי זענען געלעגען קליינע, פּלאַכע שטיינערנע טאָוולען און אויף זיי אויסגעקריצטע אויפֿשריפֿטען. אַסך פֿון זיי זענען שוין געווען אָפּגעריבען. עטליכע קברים זענען געווען אַזוי נידריג, אַז מען האָט זיי כמעט נישט אָנגעוועהרען און אויף זיי זענען נישט געלעגען נישט קיין שטיינער און נישט קיין בלומען.

סעגאַל איז געשטאַנען אין עק פֿון בית־עולם און האָט געקוקט איבער׳ן צוים אויף די קברים. דאָ זענען, אַלזאָ, געלעגען זיינע קרובים, זיינע ברידער, גלייך מיט פֿערברעכערס און זעלבסט־מערדער. יעדער, וואָס איז דאָ פֿאַרבייגעגאַנגען האָט געקענט שפּרינגען איבער׳ן פּאַרקאַנד׳ל אין בית־עולם אַריין, אָדער אַריינגעהן און שענדען די קברים, צוואַרפֿען די מצבות און צוגראָבען די ערד, ווי די חזירים, וועלכע האָבען נישט קיין רחמנות נישט אויף בוימער, נישט אויף בלומען. דאָ איז נישט געווען קיין אַלטער וועכטער, וואָס זאָל היטען די קברים, וועלכער זאָל וואוינען אין טויטען־גאָרטען צוזאַמען מיט די טויטע און זאָל וועגען זיי עפּעס געדענקען און קענען דערצעהלען. די טויטע אויפ׳ן בית־עולם זענען געווען פּונקט אַזוי היימאַט־לאָז, ווי ביי׳ם לעבען אין דער וועלט.

סעגאַל איז געגאַנגען ווייטער, אין דער לענג פֿון פּאַרקאַן און האָט געוואָלט געפֿינען דעם אַריינגאַנג; פּלוצלונג האָט ער בעמערקט, אַז פֿאַר׳ן טויער שטעהט אַ וואָגען. דאָס פֿערד איז געשטאַנען מיט אַן אַראָפּגעלאָזטען קאָפּ און האָט זיך אויסגערוהט. דעם קוטשער האָט מען נישט געזעהען. עס האָט אויסגעזעהען, אַז ער איז אַוועקגעגאַנגען ערגעץ נישט ווייט. באַלד האָט איהם טאַקי סעגאַל דערזעהען אַרויסגעהן פֿון הינטער איין שטיין, וואָס איז געשטאַנען אויף אַ קבר.

סעגאַל האָט דערפֿיהלט, ווי עס האָט איהם אַרומגעכאַפּט אַ קעלט פֿונ׳ם קאָפּ ביז די פֿיס. עס האָט איהם בעהערשט אַ בעגעהר צו דערלאַנגען אַ טויט־קלאַפּ דעם פּויער, נאָר קיין בלוט קען ער דאָך נישט פֿערגיסען. אויף זיין געזיכט האָט מען, אָבער, גאָרנישט געקענט בעמערקען. ער איז צוגעגאַנגען צום פּויער, וועלכער איז צוריקגעקומען צו זיין וואָגען און ווען ער איז געשטאַנען צו איהם שוין גענוג נאָהענט, האָט ער, ווי מעגליך, רוהיג געזאָגט, צוגעבענדיג זיין געזיכט אַן אויסדריק פֿון נייגיריגקייט:

— זאָג נאָר, ברודער! וואָס טהוסטו דאָרט אויף די קברים?

דער פּויער האָט זעהר רוהיג געענטפֿערט ווי דאָס זאָל זיין די נאַטירליכסטע זאַך: — זעהסטו, איך האָב אַ געשווילעכץ אויף אַ פֿוס און איך בין געווען אין שטאָדט

גײַ אַ פֿעֶלדשער, אַז בײַ אַ שפּרעכערין; נאָר דאָס געשווילעכץ געהט נישט אַראָב און זעֶר עֶסט-אויס אַלץ מעֶהר דאָס פֿלייש. און יעצט, ווען איך פֿאָהר דאָ פֿאַרבײַ מיט מײַנע זעק קאָרן, טראַכט איך מיר: זאָל איך אַ קוק-טהון, צי מען האָט די טעג דאָ נישט געגראָבען אַ יודישען מת. ווײַל דאָס איז דאָך שוין בעקאַנט: ווען מען זעצט זיך אויף אַ פֿרישען יודישען קבר, ציהט אַרויס דעֶר טויטער יעד אַלע שלעכטע זאַכען צו זיך...

— וואו איז דעֶר קבר? — האָט אַ פֿעֶראינטערעסירטער געפֿרעגט סעֶגאַל. — איך בין אויך געקומען מיט דעם צוועק... פֿעֶרשטעהסטו...

— דאָ איז עֶר, — האָט געענטפֿעֶרט דעֶר פּויער, נישט בעמערקענדיג דעם אויסדרוק פֿון סעֶגאַל׳ס געזיכט. עֶר איז רוהיג אַרײַנגעגאַנגען אין טהירעל. — זעהסטו דאָרט אונטען דעם שטיין? דאָרט, פּונקט נעבען דעם איז אַ פֿרישער קבר!

נאָר איך ווייס נישט צי דאָס וועט דיר באַלד העלפֿען, ווײַל שטעֶנדיג, אומאויפֿהערליך, קען עֶר דאָך נישט אַרויסציהען...

— איז דאָ מעֶהר נישטאָ קיין פֿרישע קברים? — האָט זיך קוים אײַנגעהאַלטען סעֶגאַל.

— ניין. איך האָב דאָ בעקוקט דעם גאַנצען פּלאַץ, ס׳איז דאָ נאָר דעֶר איינער.

— און אפשר איז פֿאַרהאַן אַ נײַער קבר דאָרט? — האָט סעֶגאַל אָנגעוויזען אויפֿ׳ן קריסטליכען בית-עולם הינטער דעֶר וואַנד.

— זאָל אונז גאָט היטען דערפֿון! — האָט אויסגערופֿען דעֶר פּויער און האָט זיך איבערגעצלמ׳ט. — וואָס רעֶדסטו? דאָס וואָלט דאָך געווען אַ שענדונג פֿון הייליגטום! דאָס וואָלט דאָך געווען אַ גאָטעס-לעסטערונג!

— איך האָב דערמיט געמיינט, — האָט שטיל געזאָגט סעֶגאַל, — אַז עס קען זײַן, דאָס נעכטען האָט דאָרט עמיצער בעגראָבען זײַן מוטער. איך וויל דיר זאָגען, אַז אין דעֶם פֿרישען קבר, ליעגט מײַן מוטער...

דעֶר פּויער האָט אויפֿמערקזאַם אַ קוק געטהון אויף סעֶגאַל׳ן און האָט געעפֿענט דאָס מויל, ווי עֶר זאָל וועלען שרײַען; נאָר עֶר האָט נישט געהאַט קיין צײַט עס צו טהון, ווײַל סעֶגאַל האָט איהם מיט אַ פֿויסט דערלאַנגט איבער׳ן פּנים. דעֶר פּויער האָט אָבגעטרעטען אַביסעל, נאָר איז באַלד צו זיך געקומען.

— וואָס! דו שלאָגסט מיך! — האָט עֶר דראָהענדיג אויסגעשריגען, ווען עֶר האָט זיך בעפֿרײַט פֿון דעֶר ערשטער איבעראַשונג און צורייצט פֿון דעם שמערץ אין אויג, איז עֶר צוגעשפּרונגען צו סעֶגאַל׳ן.

— ניין, איך וועל דיך נישט שלאָגען! איך וועל דיך הרג׳ענען, דו חזיר! — האָט געשריגען סעֶגאַל און איז צו מיט אַ טאַשען-מעסערל אין דעֶר האַנד צום פּויער. נאָר יענער האָט זיך אויסגעדרעהט און איז מיט אַלע כחות אַוועק צו זײַן וואָגען, האָט זיך אַרויפֿגעוואָרפֿען אויף זײַנע זעק מיט׳ן קאָרן און האָט אָנגעהויבען שנעל טרײַבען די פֿערד.

סעֶגאַל איז געבליבען שטעהן אָהן אָטעם, ווי עֶר זאָל זיך ערשט יעצט בעטראַכטען וואָס עֶר האָט געוואָלט טהון. עֶר איז געשטאַנען מיט דעם אָפֿענעם וועמעסער אין דעֶר האַנד און האָט שטיל געמורמעלט, בשעת עֶר האָט נערוועז געפֿיהרט מיט דעֶר האַנד איבער׳ן קלינגעל: — וואָס טהוסטו! וואָס טהוסטו!...

פלוצלונג האָט ער זיך אומגעקערט און האָט זיך געלאָזט געהן צום פרישען קבר, אויף וועלכען דער פויער האָט איהם אָנגעוויזען. נעבען איהם איז געווען אַנ'אַלטער קבר מיט אַ שטיין, אויף וועלכען ס'איז געווען אַנ'אויפשריפט, אַמאָל אַ דייטליכע, נאָר יעצט איז זי שוין געווען צוקריצט מיט מעסערלעך און דער שטיין איז געווען צוקלאַפּט פון שטיינדלעך, וואָס די שקצים פלעגען אין איהם וואַרפען. סעגאַל האָט איבערגעלייענט, אַז דאָ ליגט זיין פאָטער. אין פרישען קבר נעבען איהם האָט מען נעכטען אַריינגעלעגט זיין מוטער.

אַ ווײַלע האָט דער זוהן געקוקט אויפ'ן קבר; נאָכדעם האָט ער צוגעמאַכט די אויגען, ווי אַ שרעקליכער און אַ נישט מענשליכער שמערץ זאָל האָבען פערקלעמט זיין האַרץ. ס'איז איהם נישט גוט געוואָרען. פאַר די אויגען האָט איהם געשווינדעלט. ער האָט זיך געשאָקעלט אַהין און צוריק און האָט זיך אָנגעהאַפּט אין שטיין, וואָס איז געשטאַנען אויפ'ן פאָטער'ס קבר, אַז ער זאָל נישט אומפאַלען.

נאָכדעם, ווי ער האָט זיך שוין אָנגעשפּאַרט, האָט ער זיך נאָך נישט געקענט האַלטען אויף די פיס און האָט זיך געשוואַקעלט פון איין זייט אין די אַנדערע. פּאַמעליך האָט ער זיך אַראָפּגעלאָזט אויפ'ן שטיין און דאָס מעסער איז אַרויסגעפאַלען פון זיינע הענד אויף דער ערד; דערפון איז ער אַביסעל געקומען צו זיך. ער האָט זיך פאַרזיכטיג אָנגעבויגען נאָכ'ן מעסער און ווען ער האָט איהם געפונען, האָט ער זיך עפּיס אַזוי געפרייט, ווי ער זאָל זיך מעהר נישט קענען אויפהויבען. און פלוצלונג האָט ער זיך אַ וואָרף־געטהון אויף די קניע, האָט זיך געלעגט מיט דעם אָנגעבויגענעם קאָפּ אויף די פייכטע און איינגעטרעטענע ערד, וועלכע האָט בעדעקט דעם ערדישען רעשט פון זיינע עלטערן.

— זייט מיר מוחל! זייט מיר מוחל, פאָטער און מוטער! — האָט ער אין דער הויך ביי זיי געבעטען, ליידענשאַפטליך, גלייך, ווי איינגאַנצען זאָל דאָס אָבהענגען פון דעם, וואָס ער וועט זיי יעצט זאָגען. — זייט מוחל אייער זוהן, וועלכער פערשטעהט ערשט יעצט, וואָס ס'איז אַזוינס אַ יוד! זייט מיר מוחל און דערהערט מיין קללה אויף די, וואָס פערלאָזען דעם לאַגער פון אונזערע פאָטערס און זיידעס. ערשט יעצט פערשטעה איך, אַז דער ליידענדער משיח איז דאָס גאַנצע יודישע פאָלק! עס טראָגט די זינד פון דער וועלט. צו אונז קומען אַלע בעליידיגטע און אונטערדריקטע, אַלע, וואָס ליידען עפּעס שלעכטס, און לעגען־אַרויף אויף אונזערע רוקענס זייערע זינד, זייער שמערץ און זייערע צרות. מיר זענען דאָס אָפּפער־לעמעלע פאַר אַלע אַנדערע! אָהן אונז קען קיין מענש נישט איבערטראָגען זיין גורל! אַ פאָלק, וואָס גאָט אַליין האָט אויסגעוועהלט!... זייט מיר מוחל, טאַטעניו, און אַלס צייכען דערפון, אַז איך בין געווען אויף דיין קבר לאָז איך דאָ מיין מעסער, מיט וועלכען איך האָב געוואָלט דערהרג'ענען דעם גראָבען פויער. איך, וועלכער איז געבוירען געוואָרען און אויסדערוועהלט געוואָרען, אום צו טראָגען אויף זיך די זינד ביז צום לעצטען טאָג!... יאָ, זאָל עס בלייבען אַלס צייכען און צייגניש פאַר מיר אין טאָג פון משפט!

סעגאַל האָט אַריינגעשטעקט דאָס מעסער אין דער ערד נעבען דעם פאָטער'ס קבר און האָט זיך אויפגעהויבען פונ'ם שטיין.

ער האָט זיך אַרומגעקוקט, ווי ער זאָל נישט קענען פערשטעהן, וואָרום ער איז געקומען אויפ'ן יודישען בית־עולם און וואָס האָט ער דאָ אייגענטליך געוואָלט טהון.

נאָר באַלד האָט ער זיך שנעל געלאָזט געהן צו דער געמויערטער וואַנד, וועלכע האָט אָבגעטהיילט דעם יודישען בית־עולם פון׳ם קריסטליכען, פונקט אין יענער זייט, פון וועלכער ער איז געקומען. ווען ער איז צוגעקומען צום פּאַרקאַן, אין עק פון׳ם יודישען בית־עולם, איז ער איבערגעקראָכען דורך אַ לאָך אויפ׳ן קריסטליכען בית־עולם און פון דאָרט־אַרום איז ער געגאַנגען אין שטאָדט אַריין.

ווען ער איז געקומען אַהיים און איז געגאַנגען איבער׳ן הויף, האָט ער אַ קוק־געטהאָן אין שטאַל צי איוואַן האָט אָבגעוואַשען דעם וואָגען, נאָר די קאַרעטע איז נאָך אַליין געשטאַנען נישט גערירט, ווי ער האָט זי פריהער איבערגעלאָזט.

עפּעס אַן׳אומרוהיגקייט, אַן׳אונפערשטענדליכער פאַרגעפיהל פון עפּעס שלעכטס, וואָס דאַרף פאָרקומען, האָט אַרומגעכאַפּט סעגאַל׳ן.

ער איז געבליבען שטעהן אונבעוועגליך.

— ברודער! — האָט סעגאַל דערהערט — ווי חנה־ליבע האָט איהם גערופען. — קום אַהער! קראַסנאָוו׳ס שוועסטער ריטאַ איז דאָ! ס׳איז אָנגעקומען אַ מאַניפעסט! אַ מאַניפעסט! פרייהייט! די גרויסע „חאַרטיע פון פרייהייטען“! דער גרויסער שטרייק האָט זיך שוין געענדיגט!

זי איז געשטאַנען ביי דער טהיר און סעגאַל איז צו איהר צוגעגאַנגען.

— די פרייהייט זיצט דאָ, אין אייגענעם האַרץ ביי׳ם מענש! — האָט ער געענטפערט און האָט אָנגעוויזען מיט דער האַנד אויף זיין ברוסט. — רעכענסטו דען, אַז די מענשען ענדערען זיך פון היינט ביז מאָרגען בלויז דורך איין קריץ מיט אַ פען?

און ווען ער איז אַריינגעגאַנגען אין שטוב — האָט ער ווייטער גערעדט:

— שוועסטער, זאָלסט בעזאָרגען, אַז די טעג זאָל מען אַרויסשטעלען אויף דער מוטער׳ס קבר אַ מצבה און זאָלסט לאָזען מאַכען הויכע אייזערנע שטאַכעטען אַרום די ביידע קברים — פון דער מוטער און פון פאָטער. הערסט? און זאָלסט דאָס טהון, ווי שנעלער, עס זאָל נישט זיין צו שפּעט! און ווי נאָר דאָס וועט זיין בעזאָרגט, פאָהרען מיר אַוועק. יעצט איז, ווירקליך, געקומען די פרייהייט!...

פיעראונצוואַנציגסטעס קאַפּיטעל.

דער פויער, וועלכער האָט געזוכט אויפ׳ן יודישען בית־עולם, פרישע קברים, איז געלעגען אויף זיינע זעק אין וואָגען און האָט צוגעהאַלטען מיט איין האַנד דאָס געשוואָלענע אויג; אין דער אַנדערער האַנד האָט ער געהאַלטען די בייטש און האָט אָנגעטריבען די פערד. דער וואָגען האָט זיך געטרייסעלט איבער דעם נישט־בעקוועמען וועג. די פערד האָבען זיך אַלע מאָל אָנגעקלאַפּט אין וואָגען, נאָר דער פויער האָט אַליין שנעלער געטריבען און די פערד זענען געלאָפען אַלץ גיכער. ער האָט נישט אויפגעהערט צו געבען שמיץ די פערד אויך דאַן, ווען ער איז שוין געווען אויפ׳ן מאַרק אין שטאָדט.

— וואָס איז? — האָט איהם נאָכגעשריגען אַ יונגער שייגעץ, האָסט שוין, ווערט אויס, היינט איבערגעכאַפּט די מאָס?

דער פויער האָט אַוועקגענומען די האַנד און האָט געוויזען זיין רויט געשוואָלענע אויג. אין דער זעלבער צייט האָט ער אָנגעוויזען מיט דער האַנד הינטער זיך, אין דער ריכטונג, פון וואַנען ער איז געקומען.

— הײַ, ברודער! — האָט ער אויסגערופֿען. — אַ משוגענער ייִד לויפֿט אַרום דאָרט, אויפֿ'ן בית־עולם! ער האָט מיר אויסגעשטאָכען דאָס אויג! איך זעה אויף דעם גאָרנישט.

— וואָס זאָגסטו? — האָבען איהם אײניגע פויערים געפרעגט און מען האָט אַרומגערינגעלט דעם וואָגען.

— איך זאָג אײַך, אַז אַ משוגענער ייִד האָט מיר אויסגעשטאָכען דאָס אויג! ער האָט אויך געוואָלט מיך שטעכען אין בויך אַרײַן, נאָר איך בין פֿון איהם קוים אַנטלאָפֿען.

— וואָס איז? — האָבען אָנגעהויבען פרעגען אַנדערע, וועלכע האָבען נישט געהערט, וואָס ער האָט דערצעהלט.

— וואָס איז פֿאָרגעקומען? — האָבען געשריגען נאָך מעהר קולות און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַן אָנגעלויף.

— איך זאָג, אַז אַ משוגענער ייִד האָט מיר אויסגעשטאָכען דאָס אויג און האָט מיך געוואָלט קוילען, נאָר איך בין פֿון איהם אַנטלאָפֿען.

באַלד איז אַרום איהם געשטאַנען אַ גרויסער המון פֿון פויערים און האָבען אַלע געשריגען: — וואָס איז? — אַ ייִד האָט איהם געשטאָכען אין בויך אַרײַן. — הע, וואָס איז־דאָ פֿאָרגעקומען? — אַ ייִד האָט איהם געוואָלט קוילען אויף אַ פרישען קבר בײַ זײַ אויפֿ'ן בית־עולם.

— איך זאָג, — האָט דער פויער ערקלערט די, וואָס זענען געשטאַנען נאָהענטער צו איהם. — ווי נאָר איך בין אויפֿגעשטאַנען פֿונ'ם פרישען קבר, שטעהט ער מיט'ן מעסער אין דער האַנד. — איך האָב פֿון קײן זאַך נישט געטראַכט, ווי איך האָב דערזעהען, אַז ער שטעהט נעבען מיר מיט'ן מעסער אין דער האַנד! ער האָט מיר געטראָפֿען אין אויג אַרײַן; נאָר דעם בויך האָט ער מיר, גאָט זײַ דאַנק, נישט אויפֿגעטראָפֿען.

פֿאַר אַ הילצערנעם בײַדעל וואו די אַלטע ווײַבער האָבען פֿערקויפֿט זייערע אוגערקעס, ברויט, געטרוקענטע פֿיש און ביער, איז געשטאַנען דער אונז בעקאַנטער וואַנדערער און האָט עפּעס געקײַט. אין דער זעלבער צײַט האָט ער געפֿיהרט אַ שמועס מיט דער קרעמערקע. ווען ער האָט דערזעהען, ווי דער גאַנצער עולם האָט זיך געלאָזט לויפֿען צום וואָגען, בײַ וועלכען ס'איז געשטאַנען דער פויער און האָט היציג גערעדט מיט די הענד, האָט ער אָוועקגעלעגט דאָס ברויט, וואָס ער האָט געגעסען און איז אויך צוגעגאַנגען צום וואָגען. מען האָט איהם באַלד געמאַכט אַנ'אָרט און ווען ער איז צוגעגאַנגען צום סאַמע וואָגען, האָט ער זיך געווענדעט צום פויער און האָט געזאָגט:

— דער אײבערשטער זאָל זײַן מיט דיר! זאָג מיר, וואָס האָט אויפֿגערעגט דײַן נשמה?

— אַ דאַנק, באַטיושקאַ! איך דערצעהל, אַז איך האָב געהאַט אַ געשווילעכץ אויפֿ'ן פֿוס. איך האָב דאָס געלאָזט הײלען דורך רעצעפּטען און אויך בײַ שפּרעכערינס בין איך געווען. הײַנט גײה איך פֿאַרבײַ דעם ייִדישען בית־עולם און טראַכט מיר: לאָמיך זעהען, אפֿשר וועט מיר העלפֿען אַ פרישער קבר! און ווען איך בין אויפֿגעשטאַנען פֿון דעם קבר, שטעהט ער מיט'ן מעסער איבער מיר.

— איך וויל דיך קוילען אויף מיין מוטערס קבר, — זאָגט עֶר און שטעֶלט מיך מיט׳ן מעֶסער אין אויג אַריין און ציעלט שוין אין בויך אַריין אויך; נאָר איך בין אַנטלאָפֿען. דעֶר איבערשטער האָט מיך מציל געוועֶן; עֶר האָט מיר נישט געטראָפֿען אין די קישקעס.

— אויף זיין מוטער׳ס קבר וויל עֶר קוילען, — האָט געזאָגט דעֶר וואַנדער־מאָנאַך, — אַזוי האָט עֶר אַליין געזאָגט?

— יאָ, וואָרט ביי וואָרט אַזוי האָט עֶר געזאָגט.

— ווי הייסטו, ברודער, און פֿון וואַנען ביזטו?

— ניקאָלאַי פּרוטקין, ברודער׳ל, פֿון ברודקאָווא, יאָ, ברודער׳ל.

— ווער איז דאָס געוועֶן דעֶר פּאַרשוין און צי וועֶסטו בעוויזען איהם צו דערקעֶנען?

— איך האָב שוין געזאָגט: ס׳איז מן־הסתם געוועֶן אַ משוגעֶנער יוד; אַוודאי וועֶל איך איהם דערקעֶנען!

— זאָל אונז גאָט בעהיטען פֿאַר די זשידעס און פֿאַר אַלע זייערע מעשים! — האָט געזאָגט דעֶר מאָנאַך און עֶר און אַלע פויערים האָבען זיך איבערגעצלמ׳ט. — יאָ, יעֶצט גיעט נאָר אַכטונג, ברידער, יעֶצט הויבען זיי אָן צו ווייזען די צייכען. היינט איז געקומען אַ פּאַפּיער, וואָס גיעט זיי די פֿרייהייט צו טהון מיט אונז, וואָס זיי ווילען. זיי האָבען איבערגעקויפֿט דעם מיניסטער. זיי הויבען שוין אָן אונז צו קוילען. באַלד וועֶלען זיי צונעֶהמען ביי אונז די עֶרד און וועֶלען צושטערען אונזערע קלויסטערס.

— גיעט אַכטונג, זאָג איך אייך; באַלד וועֶלען זיי אָנהויבען צו הרג׳ענען אונזערע קינדער. קומט זיך זונטאָג צונויף, קינדער! זונטאָג זאָלען זיך אַלע רעֶכטגלויביגע פֿערזאַמלען און גאָט בעֶטען, אַז דעֶר אַנטיכריסט זאָל נישט בעקומען איבער אונז קיין מאַכט.

אַ שושקעֶריי איז דורכגעלאָפֿען צווישען גאַנצען המון. זיי האָבען געגלויבט אין דעֶם, וואָס דעֶר מאָנאַך האָט זיי געזאָגט. עֶר האָט צו זיי גערעדט פֿינ׳ם גאַנצען האַרצען און זיינע רעֶד זענען דורכגעדרונגען אין די נשמות. און ווען דעֶר מאָנאַך האָט זיך געלאָזט געֶהן צוריק, צום געוועֶלבעל, פֿון וואַנען עֶר איז געקומען, האָט עֶר דערהערט הינטער זיך: — עֶר ווייס בעשטימט! עֶר איז געקומען אַהער פֿון ווייטען! עֶר געֶהט אַרום איבער׳ן גאַנצען לאַנד, און הערט וואָס עֶס קומט פֿאָר! זונטאָג וועֶלען מיר אַלע קומען.

דעֶר מאָנאַך האָט זיך ווייטער דורכגעשמועסט מיט דעֶר קרעֶמעֶרין. אויך דאָ האָט עֶר גערעדט דאָס־זעֶלבע, וואָס אומעטום. ווען עֶר איז געשטאַנען ביי די אָפֿענע קראָמען אויפֿ׳ן מאַרק, אָדער עֶר איז געזעסען אין די טראַקטירען און שענקען, אומעטום האָט עֶר געפּרעדיגט איין זאַך — דעם אויפֿשטאַנד געגען אַנטיכריסט און זיינע אָנהעֶנגער. אַלע אומגליקען און קראַנקהייטען, יעדע נויט און אָרעֶמקייט נעֶהמט זיך בלויז פֿון זיי.

און מען האָט איהם געגלויבט, ווייל עֶר האָט שטעֶנדיג געטראָפֿען דעם מאָמעֶנט — ווען מען איז געוועֶן שכּור, אָדער אונצופריעדען; אָבגענאַרט און געשעֶפּט, פֿערפֿאָלגט פֿון דעֶר נאַטשאַלסטווא, אָדער ווען מען איז געוועֶן נאָך אַן אומגליק. אומעטום, וואו דעֶר רוסישער המון האָט זיך פֿערזאַמעֶלט, דאָרט איז עֶר געוועֶן. אומעטום האָט מען

געהערט זיין שטימע: אין נאָמען פֿון אונזער אויסלעזער — אַ נדבה פֿאַר דער ברידער־געמיינדע אין קאָרניליעוו!

ער איז געשטאַנען פֿאַר דער קראָם מיט'ן רוקען צום טראָטואַר און האָט געקוקט, וואָס עס טהוט זיך אויף דער גאַס. און ווען עמיצער איז פֿאַרביי־געגאַנגען, וואָס ער האָט וועגען איהם געוואוסט, אַז ער האָט אַ ברייטע האַנד, האָט ער באַלד אויסגעשטרעקט זיין לעדער־ברעטעל מיט אַ צלם און מיט אייניגע קופּערנע מטבעות און זיין שטימע האָט געקלונגען האַלב בעטענדיג, האַלב מאַהנענדיג און שטענדיג האָט ער וויעדערהאָלט די־זעלבע ווערטער.

שוין צוויי וואָכען איז ער טעגליך געשטאַנען פֿאַר די אָפֿענע קראָמען אויפֿ'ן מאַרק, אָדער פֿאַר מיטאָג, אָדער נאָך מיטאָג, ווען דער מאַרק איז געווען מעהר בעלעבט. די קרעמערקעס האָבען איהם שוין געקענט און האָבען יעדען טאָג מיט אונגעדולדיגקייט געוואַרט, ווען ער וועט קומען, ווייל ער האָט שטענדיג געבראַכט פֿרישע נייעס. און יעדען טאָג האָט ער די־זעלבע מעשה דערצעהלט אויף אַנאַנדער אופֿן. ער איז געווען אַ נישט קיין אויסגעשעפּטער ברונען פֿון רעד און נייעס.

— אַט געהט אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ פֿונ'ם מעדעל־גימנאַזיום! — האָט געזאָגט די קרעמערקע און האָט אָנגעוויזען מיט'ן פֿינגער. — זעהט, ווי שטאָלץ זי איז און ווי הויך זי האַלט דעם קאָפּ.

דער מאַנאַך האָט גענומען זיין ברעטעל און האָט זיך אומגעקעהרט. אויפֿ'ן טראָטואַר איז געגאַנגען די פֿערוואַלטערין פֿון גימנאַזיום אין איהרע זיידענע קליידער. זי האָט די קליידער הויך אויפֿגעהויבען און האָט דאַדורך געוויזען איהרע שענע פֿיס. איהרע ליפּען האָבען זיך אַביסעל געעפֿענט. זיי האָבען אויסגעזעהען בלוי־רויט פֿון פּודער. נאָר די פֿיגור איהרע איז נאָך געווען יונג און שלאַנק. זי איז געגאַנגען, ווי אַ שענער שוואַן, גלייך אויפֿ'ן מאַנאַך. זי האָט זעהר גוט בעמערקט, אַז דער יונגער מאַנאַך מיט די בלאָנדע האָר קוקט אויף איהר אויפֿמערקזאַם און שלינגט זי כמעט איין מיט די אויגען, נאָר זי האָט זיך געמאַכט, ווי זי זאָל איהם נישט בעמערקען. ווי האָט זי געוואַגט צו קוקען אויף אַ מאַנאַך, וועלכער האָט זיך אָבגעזאָגט פֿון דער וועלט. נאָר נישט ווילענדיג האָט זי נאָך מעהר אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ און נאָך מעהר האָט זי אויסגעבויגען איהר פֿיגור. — אַך! אומגליקליכער! — האָט זי געטראַכט. — ער ווייסט נישט, וואָס אַ פֿרוי איז! ווי ריין און נישט בעריהרט דאַרף ער זיין! זי האָט ווייך אַ קוק געטהון אויפֿ'ן מאַנאַך, וועלכער האָט געוואַרט, אַז זי וועט צו איהם צוגעהען. און ווען זי איז געווען איין שריט פֿון איהם, האָט ער שנעל אויסגעשטרעקט זיין ברעטעל און האָט געזאָגט:

— אין נאָמען פֿון אונזער אויסלייזער גיעבט עפּעס פֿאַר דער ברידער־געמיינדע פֿון קאָרניליעוו.

אַנאַ אַרקאַדיעוונאַ איז געבליבען שטעהן אין אַ פֿערלעגענהייט. עס האָט זיך איהר אויסגעדוכט, אַז דער מאַנאַך האָט איבערגעלייענט איהרע געדאַנקען און עס האָט איהר אויסגעזעהען יעדער אויגענבליק פֿאַר אַ שעה, וועהרענד זי האָט געזוכט איהר געלד און האָט אַניידערגעלעגט אַ קליינע זילבערנע מטבע אויפֿ'ן לעדערנעם ברעטעל פֿונ'ם מאַנאַך.

— זאָל דיך גאָט בענטשען דערפֿאַר, מוטערלייב! — האָט איהר געדאַנקט דער

מאָנאַך, ווען אַנאַ אַרקאַדיעווונאַ האָט זיך געלאָזט געהן ווייטער, איבערלאָזענדיג נאָך זיך אַנ'אַנגענעהמען גערוך פֿון פֿיינע פּערפֿום. דער מאָנאַך האָט אַ שמעק געטהון די לופֿט און האָט געמורמעלט: — אַ שמעקענדיגע נקבה! ערשט, ווען איך האָב זי צום צווייטען מאָל געבעטען, האָט זי געגעבען אַ זילבערנע מטבע.

אין אַ צווייטען געסעל איז ער געבליבען שטעהן פֿאַר אַ קליין שענקעל. דורך דער אָפֿענער טהיר האָט געטראָגען אַ ריח פֿון געטראַנקען און געזאַלצענע מאכלים. דער מאָנאַך האָט אַריינגעצויגען די לופֿט מיט דער נאָז און האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ. אַ ווײַלע האָט ער זיך פֿערטראַכט אין, ענדליך איז ער אַריינגעגאַנגען. אין איין עק שטוב איז געשטאַנען אַ קליין טישעל, דאָרט האָט ער אַנידערגעלעגט זיין בריטעל און האָט זיך אַ מידער אַנידערגעזעצט אויף אַ שטוהל נעבען טיש. אויף זיין געזיכט האָט זיך בעוויזען אַנ'אויסדרוק פֿון פֿערדרוס. אין דעם שענק האָט מען איהם גוט געקענט. די לעצטע צוויי וואָכען איז ער אַהער געקומען יעדען טאָג און האָט געגעסען אַ פּאָרציע פֿיש. קיין איבעריגע און נישט נויטיגע ווערטער האָט ער נישט גערעדט. און אין שענק איז מען מיט איהם געוועזען נישט צופֿריעדען.

— ער האָט געטהון אַ נדר צו שווייגען, — האָט גערעכענט דער שענקער און די בעדיענער און זיי האָבען איהם געלאָזט צו־רוה.

און ווען עס האָט זיך דאָ געטראָפֿען אַ גאַסט, וואָס האָט איהם געוועהן אויך אין אַנ'אַנדער שענק, האָט דער מאָנאַך איהם קיינמאָל נישט דערקענט און איז געזעסען שווייגענדיג. ער האָט געגעסען פֿיש, געטרונקען טהעע, איז געזעסען מיט די עלענבויגען אויפ'ן טיש, צוהאַלטענדיג מיט די הענד דעם קאָפּ און האָט די גאַנצע צייט געקוקט אין דער לופֿט אַריין.

נאָכ'ן עסען פֿלעגט ער זיך אויפֿהויבען פֿון אָרט און איז געגאַנגען אויפ'ן ברעג פֿון טייך צום נוס־וועלדעל. צו פֿעדיאַ'ן איז ער געקומען זעהר אָפֿט, און האָט ביי איהם פֿערבראַכט גאַנצע שטונדען. זעהר אָפֿט איז ער אויך געזעסען הינטער אַ בוימעל, אָדער ביי'ם בערגעל און האָט אָבגעוואַרט די קליינע מיידעלעך, וואָס פֿלעגען אַהין קומען איינצייטווייז אָדער אַלע צוזאַמען נאָך שוועמלעך און נאָך ניס. איין צוועלף־יעהריג מיידעלע וואָס איז יעדען אָוועט געקומען אַליין — איז איהם זעהר געפֿעלען געוואָרען. אויף איהר פֿלעגט זיך דער מאָנאַך בעזונדערס פֿערקוקען. איינמאָל האָט ער איהר ווי פֿאַרביינגעהענדיג געפֿרעגט עפּעס. אַנ'אַנדערש מאָל האָט ער איהר געשענקט אַ פּאָר בייגעלעך. ער האָט איהר אויך דערצעהלט, אַז נאָהענטער צום טייך געפֿינט מען מעהר ניס. יעדען טאָג איז ער אַהער געקומען, האָט זי דאָ געטראָפֿען און האָט איהר עפּעס געשענקט. זי האָט זיך צוגעוואוינט צום מאָנאַך און אין דערהיים האָט זי קיינעם נישט דערצעהלט פֿון איהם. זי האָט מורא געהאַט, אַז אַנדערע קינדער וועלען אויך קומען און איהר וועט ער שוין גאָרנישט שענקען. און יעדען אָבענד פֿלעגט זי אַוועק פֿון דער היים צו בעקומען פֿונ'ם „גוטען פֿעטער" אַ שטיקעל לעקיך, אָדער צוקערלעך.

דער מאָנאַך האָט קיינמאָל נישט פֿערגעסען אין דער קליינער מאַשאַ, אַזוי האָט געהייסען דאָס מיידעלע. אָפֿטמאָל האָט זיך איהם געטראָפֿען, אַז געהענדיג אין גאַס, האָט זי זיך פּלוצלונג פֿאָרגעשטעלט פֿאַר זיינע אויגען און ער פֿלעגט בלייבען שטעהן, ווי ער זאָל זי ווירקליך זעהן פֿאַר זיך: — וואָס ווילסטו דאָ? בלייב דאָרט אין גום

וועלדעל, בּיז איך וועל קומען אין דיך נעהמען, — האָט ער געטראַכט, און איז ווייטער געגאַנגען איבּער די קראָמען און די שענקען.

נאָר אויך דאַן, ווען ער איז געזעסען אין שענק אין זיין ווינקעל און האָט שווייגענדיג געגעסען זיין פּאָרציע פֿיש. אויך דאַן האָט זיך איהם פֿאָרגעשטעלט דאָס שעהנע מיידעלע מאַשאַ. ער האָט זי זיך פֿאָרגעשטעלט אין די מינדסטע איינצעלהייטען. ער האָט געזעהען איהר שעהנעם קאָפּ און איהר שלאַנקען קערפּער. און ביי די דאָזיגע געדאַנקען האָט זיך זיין געזיכט אויסגעקרימט און אויסגעזעהען משונה'דיג. עס האָט זיך איהם פֿאָרגעשטעלט, ווי איינער שלעפּט זי אין אַ געהיימען, טונקעלען אָרט, ער שענדעט זי און נאָכדעם דערשטיקט ער זי ביי'ם איידעלען ווייסען העלזיל. און ער האָט געזעהען, ווי זי ליעגט אויף דער ערד מיט פֿערמאַכטע אויגען, זי ליעגט טויט...

— זי איז שעהן ווי אַ מלאך'ל, — האָט געשעפּטשעט דער מאָנאַך, און זיינע ליפּען האָבּען זיך שוואַך בּעוועגט. — נאָר איך דיען צו העכּערע געטער! און, ווען דער מאָנאַך איז שוין געקומען צו דעם געדאַנק פֿלעגט ער זיך אויפֿהויבּען פֿון זיין ווינקעל אין שענק און איז געגאַנגען זיין וועג און האָט געזאַמעלט געלד טאָג און נאַכט.

פֿינפֿאונצוואַנציגסטעם קאַפּיטעל.

ס'איז געווען אין מיטען נאַכט און טונקעל, ווי אונטער דער ערד. פֿעדיאַ און דער מאָנאַך האָבּען זיך געלאָזט צו דער שטאָדט. זיי זענען געגאַנגען מיט'ן בּרעג פֿונ'ם טייך און האָבּען געשפּאַנט פֿאָרזיכטיג, ווי זיי זאָלען האָבּען מורא צוצוגעהן צו־נאָהענט צום בּערגיל. דער מאָנאַך איז געגאַנגען פֿאָראויס. נאָך איהם איז געגאַנגען פֿעדיאַ, איינגעבּויגען און מיט וואַקעלדיגע שריט. אויפ'ן רוקען האָט ער געטראָגען אַ זאַק, וועלכען ער האָט אונטערגעהאַלטען מיט בּיידע הענד.

— איך קען שוין נישט מעהר! — האָט געזאָגט פֿעדיאַ און איז געבּליבּען שטעהן נעהם דו דאָס אויף אַ ווײַלע, אַנדערש וואַרף איך דאָס אַוועק און אַנטלויף.

— דאָס וועסטו נישט טהון, בּרודער, — האָט איהם קאַלט געענטפֿערט דער מאָנאַך. — ווייל אין דעם פֿאַל, וועט דיך אויסער נאַטור־משפּט טרעפֿען אויך דער מענשען־געריכט.

— יעדענפֿאַלס קענסטו מיר ערלויבּען צו חאַפּען אויף אַ ווײַלע דעם אָטעם, — האָט געבּעטען פֿעדיאַ.

דער מאָנאַך איז געבּליבּען שטעהן און האָט זיך אַרומגעקוקט. פֿעדיאַ האָט זיך אַראָבּגעלאָזט אויף די קניה און האָט פֿאָרזיכטיג אַנידערגעלעגט דעם זאַק אויף דער ערד. נאָר ווי פֿאָרזיכטיג ער האָט אַנידערגעלעגט דעם זאַק, דאָך האָט ער געמאַכט אַ פּאָר משונה'דיגע בּעוועגונגען, פֿאַר דעם, ווי ער איז געבּליבּען רוהיג ליעגען. עס האָט אויסגעזעהען, ווי אין זאַק זאָל ליעגען עפּעס אַ לעבּעדיגע זאַך, וואָס האָט פֿערנומען דאָס גאַנצע אָרט און דאָך איז געווען אָנגעפֿילט נאָר אַ העלפֿט פֿון זאַק. פֿעדיאַ האָט גענומען די הענד צוריק און האָט זיך אַוועקגעזעצט אין אַ זייט. דער מאָנאַך איז געבּליבּען שטעהן פֿאַר איהם. קיינער פֿון זיי האָט נישט גערעדט. עס האָט זיך געפֿיהלט ווי זיי זאָלען דאָ זיין נישט אַליין, ווי עפּעס אַ דריטער, אַן'אומזיכטבּאַרער זאָל זיך געפֿינען נעבּען זיי. פֿעדיאַ האָט עטליכע מאָל געוואָלט אָנהויבּען עפּעס זאָגען, נאָר

ס׳איז פֿון זײַן גאָרגעל קײן טאָן נישט אַרויס. און יעדעס מאָל האָט ער נאָכדעם אָנגעהויבען צו הוסטען, ווײַל ער האָט געוואָלט ווייזען, אַז ער האָט אײגענטליך אין דער ווירקליכקייט גאָרנישט געוואָלט זאָגען.

ענדליך, האָט דער מאָנאַך געבראָכען די שטילקייט און פֿעדיאַ׳ן איז מיט אַמאָל געוואָרען גרינגער, ווײַל ער האָט געהערט אַנ׳אַנדערען רעדען...

נאָר די פֿראַגע, וועלכע האָט די גאַנצע צייט פֿעדיאַ׳ן נישט געלאָזט רוהען, האָט דער מאָנאַך נישט בעריהרט.

— מיר וועלען געהן ווייטער — האָט בלויז געזאָגט דער מאָנאַך. און ווען פֿעדיאַ האָט זיך נישט אַזוי גיך אויפֿגעהויבען, האָט ער מיט אַ בעפֿעהלס־טאָן אויסגעשריגען:

— נעהם דעם זאַק און געה נאָך מיר!

פֿעדיאַ האָט זיך אויפֿגעהויבען. נאָר ווען ער האָט זיך אָנגעבויגען צום זאַק, האָט ער אָנגעהויבען אַזוי צו ציטערען, אַז ער איז געבליבען שטעהן אַנ׳אָנגעבויגענער, אָהן מאַכט זיך צו ריהרען און צו טהון דאָס, וואָס דער מאָנאַך האָט איהם געהייסען. עטליכע מאָל האָט ער אויסגעשטרעקט די הענד צום זאַק; נאָר יעדעס מאָל האָבען זיי זיך אַליין אַראָפּגעלאָזט.

— העלף מיר דו אַביסעל! — האָט ער קוים אויסגערעדט.

— קיינער זאָל זיין קרייץ נישט אַרויפֿלעגען אויף אַנ׳אַנדערען, — האָט געענטפֿערט דער מאָנאַך.

— איך קען נישט! — האָט אַ זיפֿץ געטהון פֿעדיאַ און זיינע צייהן האָבען געקלאַפּט, ווי אין אַ פֿיבער.

— דיין זינד איז גרויס, ברודער, נאָר גאָט זעהט, אַז דו האָסט חרטה און ער וועט דאָס דיר מוחל זיין, ווען דו וועסט געהן אויף דעם וועג, ווי ער האָט געהייסען. טראָג דיין לאַסט, אָהן טענות, אָהן קלאָגענישען, ביז ס׳וועט דעם אויבערשטען געפֿעלען ווערען דיך פֿון דיין שולד צו בעפֿרייען און ער וועט אַראָפּנעהמען די לאַסט פֿון דיינע אַקסלען.

דער מאָנאַך איז צוגעגאַנגען צום זאַק און האָט איהם אָנגענומען ביי איין זייט. פֿעדיאַ האָט געטהון דאָס־זעלבע, נאָר ווען ער האָט דערפֿיהלט, אַז דער זאַק מיט זיין ליעבעדיגען אינהאַלט איז שוין אויף זיין רוקען, איז ער געוואָרען בלאַס פֿאַר שרעק.

און ווייטער איז ער געגאַנגען פֿאָרווערטס אין דער פֿינסטער; דער מאָנאַך פֿון פֿאָרענט, פֿעדיאַ פֿון הינטען. אַלע טענער פֿון דער נאַכט, זענען איהם אַריין אין האַרצען, וואָס האָט שרעקליך געקלאַפּט. אָפֿטמאָל האָט ער פֿערזוכט זיך אומצוקוקען, צו געהט איהם עמיצער נישט נאָך. און דאַן האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַז עס ריהרט זיך עפּעס אין זאַק, אַז עמיצער שטרעקט אַרויס אַ האַנד און ווינקט צו עמיצען, וועלכער גנב׳עט זיך דאָ הינטער איהם. פֿעדיאַ איז געווען נאָהענט צו דעם, אַז ער זאָל אַראָפּלאָזען דעם זאַק; ער האָט געפֿיהלט, אַז זיינע הענד נעמען זיך פֿונאַנדער, אַז ער וועט באַלד אָנהויבען ווילד און שרעקליך צו שרייען און צו שעלטען אין די פֿינסטערניש פֿון דער נאַכט. ער האָט אַזוי הויך געקרעכצט, אַז דער מאָנאַך האָט זיך אומגעקוקט.

מאַכענדיג עטליכע גרעסערע שריט איז פֿעדיאַ צוגעקומען צו איהם. גיך און

ווילד האָט ער אָנגעהויבען צו רעדען, ווי ער זאָל שוין נישט קענען מעהר שווייגען.

— פריהער וועסטו מיר געבען קאָניאַק פֿין־פֿין... נאָכדעם וועסטו צו מיר צופֿיהרען דאָס מיידעלע... וועסט איהר וויזען, וואו איך וואוין... און וועסט מיך איבערלאָזען אַליין מיט איהר... און ווען זי האָט געשריען... דאַן, דאַן... איך פֿערשטעה ניט... איך האָב זי גאָר נישט שטאַרק אָנגעטאַפּט ביי׳ם האַלז... מן־הסתם, האָט זי אויפֿגעגעסען אַ גיפֿטיגען שוואָם... אָדער ס׳האָט זי עמיצער... ס׳האָט זי עמיצער...

פֿעדיאַ׳ס אויגען האָבען ווי געוואָלט דורכבאָהרען די פֿינסטערניש, אום צו זעהען דעם מאָנאַך׳ס געזיכט; נאָר ער האָט גאָרנישט געזעהען. איבער די שטריכען פֿונ׳ם מאָנאַך׳ס געזיכט איז געלעגען אַ מאַסקע פֿון פֿינסטערניש. אומזיסט האָט פֿעדיאַ ערוואַרטעט אַן ענטפֿער אויף דעם אַלץ, וואָס ער האָט געזאָגט; און ווען דער מאָנאַך האָט ווייטער, ווי פֿריהער געשוויגען, איז פֿעדיאַ צוגעגאַנגען צו איהם אַזוי נאָהענט, אַז זייערע אַקסלען האָבען זיך פֿערטשעפּעט. אַרום און אַרום זענען זיי דורכגעגאַנגען די שטאָדט און ווען זיי זענען, ענדליך, צוגעגאַנגען צו דער געמויערטער וואַנד, הינטער וועלכער עס זענען געלעגען בעגראָבען טויטע יודען, האָט דער מאָנאַך זיך אָבגעריסען:

— איידער מיר האָבען אָנגעהויבען אונזער וואַנדערונג האָב איך דיר געמאַכט פֿאַרווירפֿען און איך האָב דיך אויך געטרייסט. ווען איך בין פֿון מיין קלויסטער אַרויסגעגאַנגען אין די וועלט האָט מען מיר אָנגעזאָגט, אַז איך זאָל מיטווירקען יעדען וואָס ליידעט צוליעב זיין גלויבען מיט וואָרט און מיט טהאַט. און איך האָב דיר געהאָלפֿען און איך וועל דיר העלפֿען.. דיין זינד איז גרויס. נאָר איך וועל דיך נישט פֿעראורטיילען. איך וועל דיך פֿיהרען צו די הייליגע ערטער, וואו די קינדער פֿון זינד זוכען אַ רפֿואה צו זייערע קראַנקע נשמות און שיידען זיך פֿון די מיאוס׳ע ליידענשאַפֿטען פֿון זייער גוף. דאָרט וועט זיין איינער, וועלכער איז גרעסער פֿאַר מיר און ער וועט אַרויפֿלעגען אויף דיר אַ תשובה, ער וועט דיך בעפֿרייען פֿון יעדען צווייפֿעל און אין שנעעווייסע קליידער וועסטו דאָרט געהען צווישען ברידער און שוועסטער, ריין, ווי די טויבען און פֿול מיט ליעבע, זיי מוטיג, ווי ניעדריג אַ מענש זאָל נישט פֿאַלען, נאָך העכער קען איהם גאָט אויפֿהויבען. און איך, אַ דיענער פֿון זיין ליעבען נאָמען, וועל דיר אָנווייזען דעם וועג און וועל דיך פֿיהרען צו די, וואָס זענען גרעסער, ווי איך.

— וואוהין פֿיהרסטו מיך יעצט? — האָט מיט אַ צווייפֿעלנדער שטימע געפֿרעגט פֿעדיאַ, ווען ער האָט דערזעהען דעם קריסטליכען בית־עולם.

— איך פֿיהר דיך אַזוי, אַז דיין גורל וועט ליעגען אין די הענד פֿון אויבערשטען און נישט אין די הענד פֿון מענשען, — האָט מיט אַ בערייטוונגס־פֿילען טאָן געענטפֿערט דער מאָנאַך.

און ווען זיי זענען צוגעגאַנגען צום טויער פֿון יודישען בית־עולם, האָט דער מאָנאַך בעפֿוילען: יעצט לעג דאָ אַנידער דיין לאַסט! מיר וועלען צוריקגעהען!

פֿעדיאַ האָט זיך ווידער אַראָבגעלאָזט אויף די קניה און האָט אַראָבגעלעגט דעם זאַק אויף דער ערד. און נאָכדעם, ווי ער האָט איהם אַראָבגעלעגט, האָט ער זיך אַרומגעקוקט, רייבענדיג דערביי די הענד איינע אין דער אַנדערער, ווי ער זאָל וועלען פֿון זיי עפּעס אָפּרייבען.

נישט דייטליך און געבעלדאַפּט האָט ער פֿערשטאַנען, אַז יעצט האָט ער זיך

אויף אײביג בעפֿרײַט פֿון זײַן לאַסט, ווײַל ער האָט זי איבערגעלעגט פֿון זיך אויף אַ פֿרעמדען רוקען. און פּלוצלונג האָט זײַן האַרץ אָנגעהויבען אַזוי שטאַרק צו קלאַפּען, ווי ער זאָל שוין האָבען אַרײַנגעקוקט דעם אמת'ען טויט אין די אויגען און יעצט אין לעצטען אויגענבליק, איז איהם דאָס לעבען נאָכאַמאָל געשענקט געוואָרען.

— יעצט קען איך שוין געהן? — האָט ער אַרויסגעשטאַמעלט.

— יאָ. נאָר מאָרגען זאָלסטו קומען בעטען אין קלויסטער. דאָרט וועסטו מיך געפֿינען און מיר וועלען צוזאַמען געהן. דאַרפֿסט אויסראַמען דײַן וואוינונג בײַ'ם טײַך. מעהר וועסטו שוין זי נישט זעהען.

— ברודער ראָמאַן... האָט אָנגעהויבען פֿעדיאַ און פֿאַר גליק, וואָס ער איז ענדליך בעפֿרײַט געוואָרען, האָבען זיך איהם געשטעלט טרעהרען אין די אויגען.

נאָר דער מאָנאַך האָט זיך אויף דעם גאָרנישט אָנגערופֿען און האָט מיט אַנ'אויסגעשטרעקטער האַנד ווײַטער גערעדט:

— געה, יעצט, ברודער און זײַ רוהיג מיט'ן נאָמען פֿון הײליגע אין האַרצען.

פֿעדיאַ האָט זיך שנעל אומגעקעהרט צו געהן; נאָר דער מאָנאַך האָט איהם נאָך פֿערהאַלטען:

— נעהם־מיט דעם ליעדיגען זאַק און בעגראָב איהם צוזאַמען מיט אַלע דײַנע זאַכען, אַזוי, אַז קײן מענש זאָל דיך אין גאָרנישט קענען חושד זײַן!

פֿעדיאַ'ן האָט עפּעס אַ שטאָך געטהון און ער האָט געוואָלט זאָגען, אַז דער מאָנאַך מעג זיך שוין יעצט אַלײן פֿערנעהמען מיט'ן זאַק, נאָכדעם, ווי ער האָט איהם אַזוי לאַנג געטראָגען אויף זיך; נאָר ער האָט דאָך צוגעזאָגט אונבעדינגט צו פֿאָלגען, ווײַל דאָס איז געווען פֿאַר איהם דער אײנציגער וועג. ער האָט ציטערנדיג געקוקט אויפ'ן מאָנאַך און טיעף אונטער זײַנע אויגען האָט זיך געלעגט אַ שאָטען. נאָר, נישט רעדענדיג קײן וואָרט געגען בעפֿעהל פֿון מאָנאַך האָט ער דאָך גענומען דעם זאַק, האָט אַרויסגעלעגט דעם אינהאַלט אויף דער ערד און האָט געמאַכט עטליכע שריט צוריק, קוקענדיג די גאַנצע צײַט אין אַ זײַט; נאָכדעם האָט ער זיך אומגעקעהרט און האָט זיך אַזוי געלאָזט לויפֿען, אַז אין אַ ווײַלע אַרום איז ער שוין פֿערשוואונדען געוואָרען אין דער פֿינסטערניש.

דער מאָנאַך האָט זיך צוגעהערט צו זײַנע שריט; און אויף זײַן געזיכט האָט זיך געוויזען אַנ'איראָנישער און טריאומפֿירענדער אויסדרוק. און ערשט דאַן, ווען פֿעדיאַ איז שוין געווען אַזוי ווײַט, אַז ער האָט נישט געקענט הערען, וואָס דער מאָנאַך האָט געזאָגט; ווען עס האָט זיך אין דער נאַכט געהערט נאָר דאָס בילען פֿון אַ הונד, האָט ער זיך אָנגעבויגען צו דעם, אויף וואָס פֿעדיאַ האָט נישט געקענט קוקען און האָט אויפֿגעהויבען דעם טויטען קערפּער פֿון דעם קלײנעם מײדעלע מאַשאַ. ער האָט זי אַזוי אַנידערגעלעגט, אַז דער אויבערשטער טײל קערפּער איז געווען אָנגעשפּאַרט אָן מויער פֿון דעם יודישען בית־עולם און די פֿערגליווערטע פֿיס זענען געווען אויסגעצויגען אויף דער ערד.

לאַנג איז דער מאָנאַך אַזוי געשטאַנען און האָט געקוקט אויף דעם טויטען קערפּער. די האַנד האָט ער געהאַלטען אונטער דעם בערדעל און די עלענבויגענס האָט ער אָנגעשפּאַרט אין די ברוסט, ווי זײַן קאָפּ זאָל זײַן צו־שווער.

נאָר פּלוצלונג האָט ער זיך מיט אַ שנעלער בעוועגונג אָנגעבויגען צום קלײנעם

קערפער פון מיידעלע און האט געקושט די בלוי־קאלטע אפענע ליפען, ווילד און ליידענשאפטליך, ער האט זי גערופען ביי איהר נאמען, האט איהם ווידערהאלט, ווי ער זאל שעפצען אין עקסטאז עפעס א געבעט...

— איך פערגעס אן זיך! — האט ער געמורמעלט. — איך דיען צו העכערע געטער. וואס פאר א בעדייטונג האט דאס, וואס זי ליעגט דא א טויטע, ווען זי איז נישט ערמארדעט געווארען לויט דעם יודישען ריטואל.

דער מאנאך האט אראבגענומען פון דער געשטארבענער די קליידער, האט ארויסגענומען פון דער קעשענע א קליין מעסער'ל מיט א שפיציג קלינגעל און האט א סך מאל געשטאכען אין דעם טויטען קליינעם קערפער.

— אייגענטליך, וואלט דאס געדארפט זיין א יונגעל, ווען איך זאל זיך רעכענען מיט די טראדיציאנעלע פאדערונגען פון א ריטועלען מארד, — האט פאר זיך געזאגט דער מאנאך, — נאר איך וויל בעשאפען עפיס א נייעס, און ער האט זיך אויפגעהויבען פון ארט.

אנ'אויגענבליק איז ער נאך געבליבען שטעהן, נאכדעם האט ער זיך געלאזט גיך אוועקגעהען.

ווען ער איז געקומען ביז צום עק פון'ם יודישען בית־עולם, איז ער איבערגעשפרונגען איבער איין קבר און איז געקומען צו דער וואנד פון'ם קריסטליכען בית־עולם. ער האט זיך צוגעהערט און ווען ער האט נישט געהערט קיין שארך, איז ער שנעל ארויף אויף דער וואנד און איז אריבערגעשפרונגען אויפ'ן קריסטליכען בית־עולם. אונטער עטליכע אייביג־גרינע קוסטעס, נעבען א קבר, איז געשטאנען א באנק. דא האט ער זיך אנידערגעזעצט און האט אויסגעצויגען די פיס. נאכדעם, ווי ער האט זיך אביסעל אפגערוהט, האט ער ארויסגענומען פון דער קעשענע א פלאש און האט אנגעהויבען צו טרינקען פון איהר. דאן האט ער די פלאש אנידערגעשטעלט נעבען זיך אויף דער באנק, האט פון דער צווייטער קעשענע ארויסגענומען ציגארען און שוועבעלעך און האט אנגעהויבען מיט פערגניגען זיך פערציהען מיט'ן שטארקען רויך.

— יא, — האט ער געטראכט — איך וויל שאפען גאר א נייע זאך. דער ריטועלער מארד האט שוין זיינע טראדיציעס. שטענדיג דיזעלבע מאטיווען, דיזעלבע איינזייטיגקייט אין דער אויספיהרונג. דאס הערט־שוין זאגאר אויף צו ווירקען, און ווי אזוי איז מען געקומען דערצו, אז עס דארף זיין נאר בלוט פון יונגלעך. דאס איז אנ'אומגליקליכע בעגרענצונג. דער נארישסטער מענש דארף סוף־כל־סוף איינזעהען די גאנצע נישט אויסגעהאלטענקייט פון דער דאזיגער מיינונג. דאס געברויכען פון קריסטליך בלוט האט נישט קיין שום שייכות צום געשלעכט און רעליגיעזע מארדען בעגעהט מען סיי ביי יונגלעך, סיי ביי מיידלעך. דער ריטועלער מארד מוז אוועקגעשטעלט ווערען גאר אויף אנ'אנדער וועג. עס מוז געשאפען ווערען א נייער ריטואל, וועלכער זאל זיך גיכער ווארפען אין די אויגען, מען זאל אין איהם מעהר גלויבען און זאל אין זיך האבען אזוינס וואס בעריהרט פרויען־עהרע. ווען איך זאל בעשאפען רעליגיעס, וואלט איך גאר אנדערש געהאנדעלט. איך וואלט זיך בענוצט מיט ווייבליכע הייליגע, און איך וואלט זיך אינגאנצען אפגעזאגט פון די שוואכע, הייליגע מאנסלייט. ניין, ביי מיר וואלטען געארבייט הייליגע מיט לאנגע ברוינע האר און מיט

פֿלייש אויף די ביינער... נאָר, ס'איז נישט ביי מיר אין די הענט, הערווייל נאָך נישט! נאָר, ווי איך רעכען, בעדאַרף די לעהרע פֿונ'ם ריטועלען מאָרד האָבען אַנ'בעגייאונג, אַ גאַנץ נייעם דין: בלוט און גוואַלדטראַט זאָלען צוגעבען דער מצה אַ נייעם און אַ בעסערען טעם. דאָס מוז פֿערשטעהען יעדער, וועלכער איז נישט אַרונטערגעפֿאַלען אונטער'ן איינפֿלוס פֿון קראַנקליכע טעאָריעס, ווייל אויף זיי קען מען גאָרנישט בויען. דאָס אַלגעמיין-מענשליכע, די פּרימיטיווע געפֿיהלען דאַרפֿען אין ריטועלען מאָרד אַרויסגעשטעלט ווערען. אין אַ מאָרד פֿון יונגלעך גלויבען אַלע צווישען פֿאָלק; נאָר דאָס גלויבען זייערס איז נישט הייס און נישט שטאַרק. דאָס גלויבען קען נישט זיין אַזוי שטאַרק, אַז עס זאָל קענען שטויסען די קריסטען אויף אַ מאַסען-מאָרד פֿון צוועלף מיליאָנען יודען. דערצו איז נאָך אַ זאַך. די בעשאַפֿער פֿון ריטועלע מאָרדען האָבען קיין מזל נישט. ס'איז צו שטוינען, ווי עס איז זיי נאָך קיינמאָל נישט געלונגען אויסצופֿיהרען אַן אמת'ן ריטועלען מאָרד אָהן אַ פֿעהלער. פּונקט פֿערקעהרט, ס'איז זיי שטענדיג געלונגען צו בעווייזען עפּעס אַנדערש, אַז ריטועלע מאָרדען עקזיסטירען גאָרנישט. מען דאַרף עס אַזוי מאַכען, אַז אַלע זאָלען גלויבען דעריין און זאָלען אַלע דערפֿון אויפֿגערעגט ווערען. ס'איז געווען אַ בעריהמטער אַנטיסעמיט, האָט ער געהאַט אַ סך אָנהענגער, ווייל זיי האָבען געלייענט און האָבען געהערט וועגען זיין לעהרע. און אויב ער האָט ווירקליך, אויפֿגעטאָהן אַ סך נייעס, ווי מען זאָגט אויף איהם, און אויב ער האָט בכלל עקזיסטירט, בעדייט עס נאָך גאָרנישט. ווען מען האָט בלויז געלייענט, געהערט און געגלויבט, דאָס איז נאָך נישט אינטאַנאַציען...

דער מאָנאַך האָט ווייטער געטרונקען פֿון זיין פֿלאַש און האָט ווידער פֿערויכערט אַ ציגאַר, איידער ער האָט ווייטער געצויגען זיין געדאַנק:

— ... לאָמיר זעהען: דער ערשטער ריטועלער מאָרד, פֿאַר וועלכען אַ סך יודען האָבען בעצאָהלט מיט'ן לעבען איז פֿאָרגעקומען אין יאָהר 1475. ס'איז אונגלויבליך. אין אַ משך פֿון פֿיערהונדערט יאָהר, האָט קיינער נישט געקענט יורידיש בעווייזען קיין איינציגען ריטועלען מאָרד, דאָטש די גאַנצע צייט האָט מען געהערט וועגען דעם. און קיין איינציגער יוד האָט זיך נישט ערלויבט איהם ווירקליך צו בעגעהען. ווען מען טראַכט וועגען זייער לייכטען און בעוועגליכען גייסט, מוז מען שטוינען. מען זאָגט שטענדיג, אַז די יודען דאַרפֿען דאָס בלוט פֿון אַ יונגעל און דאָס האָט גאָר קיין זין נישט. און, ווען דער ערשטער קרבן פֿון דעם יאָהר 1475 זאָל געווען זיין נישט קיין יונגעל, נאָר אַ מיידעל, וואָלט איך יעצט אָנגעהויבען מאַכען גאַנץ לייכט אַ נייע רייהע בלבולים אויף יודען...

דער מאָנאַך האָט טרונקען געלאַכט פֿאַר זיך און האָט זיך געריבען די הענד.

— ... דעם דרייסטען גערעט נאָך דאָס גליק! דאָס, וואָס דער יוד האָט גראַדע יעצט געטראָפֿען דעם פּויער — ניקאָלאַי פּרוטקאָוו האָט ער געהייסען, פֿון בורדוקאָווא — אויפֿ'ן פּרישען קבר פֿון זיין מוטער און האָט איהם געוואָלט שטעכען מיט דעם מעסער...

דאָ האָט דער מאָנאַך אַרויסגענומען פֿון דער קעשענע דאָס מעסער און האָט דאָס פֿעסט געהאַלטען אין דער האַנד.

— ... וואָס האָט דער יוד זיך, אייגענטליך, געטראַכט, ווען ער האָט אַריינגעשטעקט דאָס מעסער אין דער ערד? דאָס איז אַ רעטעניש און עס גלוסט זיך מיר

העדר צו וויסען דעם ענטפֿער דאַרויף. און וואָס וועט ער זאָגען, ווען דאָס מעסער וועט בשעת דעם פּראָצעס פֿאַרגעשטעלט ווערען אין געריכט? ער וועט דאָס זעהר גוט בעטראַכטען, ער וועט זעהען, אַז ס'פֿעהלט דאָס שטיקעל זילבער מיט זיין מאָנאָגראַם אויף'ן מעסער. ער וועט זיך אָבזאָגען פֿון דעם מעסער'ל און עס וועט קומען דערצו, אַז עמיצער וועט דאַרפֿען בעווייזען, אַז דאָס מעסער'ל איז זיינס... מיט איין וואָרט: דאָס וועט זיין גרויסאַרטיג!... ווען איך זאָל נאָר קענען זעהען, ווי מען וועט אידם ווייזען דאָס שטיקעל זילבער מיט דעם מאָנאָגראַם און מען וועט דאָס אַריינלעגען אין די לעכֿלעך, וואָס זענען פֿאַר דעם געוועזען דאָ אויף'ן מעסער'ל!... דאַן, וועט ער, נאַטירליך, ענדערן זיין טאַקטיק און וועט ווידער הערקענען זיין מעסער'ל!

— נאָר צו-וואָס האָט ער דאָס מעסער געלאָזט נעבען זיינע עלטערנס קברים, ווי אַזוי האָט זיך אויף דעם גענומען בלוט, ווי אַזוי פּאַסט עס צו די וואונדען פֿונ'ם קליינעם מיידעלע, דעם קרבן? ווי אַזוי? ווי אַזוי? און קיין ענטפֿער צו געבען דאַרויף וואָלט נישט געווען... מיך אַליין האָט געצווינגען נאָכצומאַכען אַ ריטועלען מאָרד, חאָטש אין אָנהויב האָב איך נאָך נישט געהאַט קיין בעשטימטע פּערזאָן פֿאַר די אויגען און אומגעריכט האָב איך בעקומען אַזעלכע פֿאַקטישע בעווייזען, וואָס האָבען אַזאַ קראַפֿט, אַז אַפֿילו דער שטן אַליין וואָלט זיך פֿון אַזאַ בעשולדיגונג נישט געקענט ריין-וואַשען. און ווען דאָס וואָלט נאָך געווען אַ געוועהנליך יודעל, וואָס איז פֿערהאַפֿט געוואָרען אין מיין טעג, וואָלט איך אפשר נישט געקענט אַזוי שטאָלץ זיין. דאָס איז, אָבער, אַ געשמד'טער יוד, „אַנ'עהרען-בירגער” פֿון דער שטאָדט מאָסקווע, אַ בערירמטער אַדוואָקאַט, וועלכען הויכגעשטעלטע פּערזאָנען האָבען אָנגעטרויט זייערע געשעפֿטען. און אַט אַזאַ פּאַרשוין ברענגט אַ בלוטיגען קרבן אויף'ן קבר פֿון זיין מוטער! דאָס איז דאָך אַ געשעהעניש, וואָס האָט אַ וועלט-היסטאָרישע בעדייטונג, דאָס קען ברענגען צו אַזעלכע רעזולטאַטען, וועלכע מען קען גאָרנישט פֿאָראויסזעהען; מען וועט זיך אָבזאָגען צו שמד'ען יודען. אַ סך האָבען שוין יעצט עגמת-נפֿש דערפֿון, וואָס פֿיעל יודען זוכען אין דער לעצטער צייט שוץ הינטער'ן צלם. די בעוועגונג, וואָס איך וועל אַרויסרופֿען, וועט אַריבער אויך קיין אייראָפּאַ; פֿערשטעהט זיך, נישט אין אַזאַ גרויסער מאָס, ווי ביי אונז. עס וועט זיך ווידער אָנהויבען די צייטען פֿון מעשה-דרייפֿוס און איך בין פֿעסט איבערצייגט, אַז מיין נייע לעהרע מוז ברענגען פּרוכֿטען אויך אויסער די גרענעצען פֿון רוסלאַנד. דאָס איז אַ גוואַלדיגער געדאַנק! וואָס-פֿאַר אויסזיכטען אויף דער צוקונפֿט! עס שווינדעלט מיר אַוש אין די אויגען דערפֿון. איך וועל דערגרייכען צו די העכסטע שטופֿען, אויב נאָר מיר וועט פּאַסען צו ענדערען מיין לעבענס-וועג. ס'איז גאָר נישט אַזאַ אומגעוועהנליכע זאַך!...

דער מאָנאַך האָט ווייטער געצויגען דעם פֿאָדים פֿון זיינע פֿאַנטאַזיעס:

— עס זענען דאָך ביי אונז געווען מיניסטאָרען, וואָס זענען געוואָרען פֿון קליין גרויס און זענען דערנאָך אַפֿילו אַרויסגעטרעטען געגען דער פּאַרטיי, וועלכע האָט זיי גרויס געמאַכט! איך וועל דאָס נישט טהון! איך וועל מיך בכלל נישט איינשליסען אין קיין שום פּאַרטיי, אָבער שטענדיג וועל איך אָנרייצען די מענשען איינעם געגען צווייטען. עס מוז שטענדיג זיין אַ געוויסע רייבונג צווישען די טוערים און פּאַרטייען, בדי זיי זאָלען זיך אַליין אויפֿפֿרעסען און קאַמפֿף צווישען זיך. מען דאַרף אויפֿבלאָזען די נאַציאָנאַלע געפֿיהלען און געבען דעם עקסטען נאַציאָנאַליזם אַלעמאָל פּרישען

מאַטעריאַל צום פֿיטען: פֿריהער די יודען, הערנאָך די פּאָליאַקען, די פֿינליענדער, די פּערסיאַנער און די חינעזער. די מיהל דאַרף זיי צו־מאָהלען און מיט דעם אויגענבליק ווען עס וועט מעהר נישט זיין וואָס צו מאָהלען, וועלען די ליידיגע שטיינער אין דער מענשען־מיהל זיך רייבען איינע די צווייטע אַזוי, אַז עס וועלען פֿייער און פֿלאַמען פֿון זיי שפּריצען. די מיהל דאַרף קיינמאָל נישט לעדיג בלייבען...

— נאָר, אפֿשר, לויטט פֿאַר מיר, בעסער, איך זאָל מיר ווייטער געהן פֿאָרווערטס אויפֿ׳ן גלחי׳שען וועג, דאַן וועל איך בעניידען דאָס גלויבען, אַז עס זאָל זיין צוגענגליך פֿאַר אַלע. נישט לאַנג איז ענטדעקט געוואָרען אַ נייער הייליגער און מען האָט איהם צוגערעכענט צו דער מחנה אומשטערבליכע הייליגע זקנים. און איך וועל נישט דערלאָזען, אַז מען זאָל מאַכען פֿאַר הייליגע בלויז זקנים! נידער מיט זיי! גיעט אונז אַטליעטען אין די בעסטע יאָהרען אַז די פֿרויען זאָלען האָבען אויף וואָס צו קוקען. קיין אַנדערע סיסטעם קען נישט אויסגעהאַלטען ווערען. די רעליגיע מוז געמאַכט ווערען מאַטעריאַליסטיש אויך אויפֿ׳ן פּאַפּיר. דער לעבענס־גענוס מוז אַנערקענט ווערען. דאָס איז אַן׳אויסגעצייכענט מיטעל! יאָ, מעהר לעבענס־גענוס מוז אין אַלץ אַריינגעטראָגען ווערען! דאָס, וואָס איך וויל בעשאַפֿען, קען נישט געהן אויפֿ׳ן אַלטען וועג! איך וועל בעשאַפֿען נייע זאַכען אויף אַלע געביטען...

דער מאָנאַך האָט אויסגעטרונקען ביז לעצט דעם אינהאַלט פֿון דער פֿלאַש און האָט זי אַריינגעלעגט אין קעשענע. ער האָט זיך געוואָלט אויפֿהויבען, נאָר דאָ איז איהם איינגעפֿאַלען אַ נייער געדאַנק און ער איז געבליבען זיצען.

— ...איך האָב נישט קיין נאָמען און איך האָב נישט שטודירט, וואָס מען זאָגען, אַז ס׳איז נישטאָ אויף וואָס צו בויען מיין גלענצענדע צוקונפֿט. נאָר, אַ נאָמען קען מען זיך שאַפֿען; נאָר ווען איך זאָל יאָ האָבען שטודירט, וואָלט איך זיך בעמיהט דאָס צו פֿאַרגעסען. ס׳איז נישטאָ אַ צווייטע זאַך, וואָס זאָל אַזוי קרעמפּעווען דעם מענשען — ווי אַ ספּעציעלע פֿאַך־אויסבילדונג. מיינע קענטנישען אויפֿ׳ן קרימינעלען געביעט, זענען גענוג גרויס, כאָטש איך האָב נאָר צופֿעליגער־ווייז בעזוכט יוריסטישע פֿאָרלעזונגען. און איך קען זאָגען, אַז אויך אויף אַלע אַנדערע געביעטען בין איך נישט ווייניגער גענייט. זעלבסטפֿערשטענדליך, איך קען נישט אָנווייזען די ענטוויקלונג פֿון פֿערשיעדענע פֿיגען, נאָר דאָס לאָז איך איבער פֿאַר די קנעכט פֿון דער וויסענשאַפֿט, פֿאַר די לאַסט־טרעגערס, וואָס טהוען די שווערע אַרבייט, פֿאַר די אַלע אַזוי־גערופֿענע געלעהרטע, וועלכע ווייסען נישט מעהר, ווי דאָס, וואָס איך קען איבערלייענען אין אַן׳ענציקלאָפּעדיע פֿון דער לעצטער אויסגאַבע. נאָך מעהר, איך פֿערשטעה מעהר פֿאַר זיי, ווייל זיי האָבען גאָר קיין פֿאַנטאַזיע נישט. אין דער צייט, ווען איך לויף־איבער מיט די אויגען די בלעטלעך און נעהם אַרויס דעם עסענץ פֿון׳ם בוך, דעם ריכטיגען זין, ווען איך קוק־איבער אַ סך ביכער דורך אַ גיכען דורכבלעטערען, גריבלען זיך די דאָזיגע געלעהרטע אין די ביכער זייער גאַנץ לעבען און נאָך לענגער, יעדער אין זיין איינציגען בוך. שטומפּיגע מוחות! איך וועל פֿאַר זיי האַלטען אַ שטעקען און זיי וועלען אַרבייטען נאָך מיין אָנווייזונג. מען דאַרף זיך נישט אַראָפּלאָזען אַזוי נידריג, אַז איך זאָל מיט די אייגענע הענד טהון די גראָבע אַרבייט. דאָס וועל איך איבערלאָזען פֿאַר פֿעדי׳אַן און נאָך פֿאַר אַזעלכע מענשען. איך וועל זיך נעהמען עטליכע פֿון זיי און וועל זיי זאָגען: שאַפֿט מיר אַ ריטועלען מאָרד אויף נאָר אַ נייעם און אויסערגעוועהנליכען

גרוגד! דו, דאָקטאָר פֿון פּסיכאָלאָגיע זאָלסט אַרבייטען האַנד ביי האַנד מיט דעם אַנדערען, — מיט דעם פּראָפֿעסאָר פֿון קרימינעלער יוסטיץ.

— ערשט דאַן וועט מען דערגרייכען אויף אַלע געביעטען אַזעלכע רעזולטאַטען, וועלכע וועלען שטימען מיט די בעדערפֿענישען פֿון לאַנד און אויך מיט מיינע. געבילדעטע לייט, וועלכע זענען נישט מעהר ווי אַ מין בעלי־מלאכות — איז דאָ גענוג, מען דאַרף נאָר אַ מענשען מיט אַ פֿאַנטאַזיע, וואָס זאָל קענען פֿערוואַלטען מיט די דאָזיגע געלעהרטע. אַ נישטיגען ריטועלען מאָרד קענען זיי אויך נישט דורכפֿיהרען און ליידען אַ מפלה נאָך אַ מפלה!

— אין דער צוקונפֿט וועט דאָס ווערען אַנדערש. דאָס, וואָס קיינער האָט ביז יעצט נישט געקענט דורכפֿיהרען, האָב איך אָבגעטהון אין איין אויגענבליק. וואָס וועט מען וועגען מיר זאָגען? וואָס פֿאַר אַ בעלוינונג וועט מען מיר פֿאָרלעגען דערפֿאַר, אַז איך זאָל העלפֿען נאָך אין אַנדערע שווערע זאַכען?... נאָר נישט אַזוי גיך און נישט אַזוי וואָלוועל וועל איך איבערגעבען אַנדערע מיין ענטדעקונג. פֿריהער וועל איך אויסנוצען דעם גע׳שמד׳טען יודען פֿאַר זיך, צו מיין אייגענעם פּערזענליכען פֿערגעניגען. איך וועל לאַנגזאַם איהם קאַליע מאַכען דאָס בלוט, איך וועל איהם איבערלאָזען אַ האָפֿנונג, איך וועל איהם שרעקען און וועל זיך פֿרעהען איבער זיין שרעק, איך וועל פֿון איהם אָבשינדען די הויט קינסטלעריש און אומבאַרמהערציג, איך וועל ביי איהם צונעהמען זיין געלד און וועל איהם צווינגען צו נייע פֿערברעכענס, ווייל איך וועל דאַרפֿען בעשאַפֿען נייע ריטועלע מאָרדען. אויף איהם וועל איך זיך לערנען, ווי אַזוי צו בעקומען אַ מאַכט איבער אַ מענשען, די מאַכט זאָל זיין געוואַלדיג, אומבעגרענצט און אוננאַטירליך. איך וועל ברענגען זיין שוועסטער דערצו, אַז זי וועט מיר קושען די פֿיס; איך וועל הערען, ווי זי וועט מיך בעטען, אַז איך זאָל רחמנות האָבען אויף איהר ברודער. זי וועט איהם וועלען אויסקויפֿען מיט איהר לייב, און אויך פֿאַר איהר וועל איך אויסטראַכטען פֿערשידענע פּייניגונגען, איך וועל זי מאַכען צום נאַר פֿאַר דער גאַנצער גאַס, ביז איך וועל שוין מעהר נישט קענען עפּעס אויסטראַכטען, ביז מיין פֿאַנטאַזיע וועט שטיל בלייבען... און ערשט דאַן וועל איך איהם, דעם גע׳שמד׳טען יודען, ווייזען זיין מעסער, דאָס מעסער, וואָס איך האַלט יעצט אין מיין האַנד מיט דעם שטיקעל זילבער, וואָס פֿעהלט אויף איהם...

דער מאָנאַך האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿון אָרט. מיט זיין אויסגעשטרעקטער האַנד האָט ער געפֿאָכט אין דער לופֿטען, ער האָט עמיצען געדראָהט, ער האָט צונויפֿגעלעגט די האַנד אין אַ פֿויסט, ער האָט געקנאַקט מיט די פֿינגער, ער האָט זיך געכאַפּט ביי׳ם האַרצען און האָט ווייטער געפֿאָכט מיט דער האַנד און האָט ווייטער עמיצען געדראָהט אין דער לופֿטען. זיינע ליפּען האָבען זיך בעוועגט, ווי ער זאָל בעטען, בעטען הייס, מיט ברענענדיגען ענטוזיאַזם. נאָר פּלוצלינג איז ער ווי צו זיך געקומען, ער האָט זיך אַרומגעקוקט, ער האָט זיך צוגעהערט, ער איז געגאַנגען אַהין און צוריק און ווען ער האָט גאָרנישט געהערט, איז ער ווידער געגאַנגען אין דער לענג פֿון דער בעמויערטער וואַנד, וואו עס זענען פֿון יענער זייט געלעגען טויטע יודען. ער איז געשפּרונגען איבער צלמים און שטיינער, און ווען ער איז אַזוי אַרום צוגעקומען צו דער צווייטער וואַנד, איז ער אויך זי איבערגעשפּרונגען און איז פֿערשוואונדען געוואָרען אין דער פֿינסטערניש פֿון דער נאַכט.

זעקסאונצוואַנציגסטעס קאַפּיטעל.

ווען עס האָט קוים אָנגעהויבען צו טאָגען – זענען אויפ'ן וועג דורכגעגאַנגען מענשען און האָבען געפֿונען דעם טויטען קערפּער פֿונ'ם מיידעלע מאַשאַ. זיי האָבען דעם קערפּער געבראַכט אין שטאָדט אַריין. די פּאָליציי האָט זיך באַלד פֿאַרנומען מיט דער זאַך און האָט איינגעפֿונען, אַז דאָס איז אַן אויסערגעוועהנליכער ריטועלער מאָרד, וואָס איז אויסגעפֿיהרט געוואָרען מיט אַ שרעקליכער גרויזאַמקייט. דער קלאַנג וועגען „משומדטען יוד", וואָס האָט אויפ'ן בית־עולם געוואָלט קוילען אַ קריסט, האָט זיך פֿערשפּרייט אין שטאָדט נאָך אין אָבענד. יעצט איז דער קלאַנג געגאַנגען אַלץ ווייטער און האָט זיך פֿונאַנדערגעשפּרייט מיט נאָך אַ גרעסערער קראַפֿט. מען האָט ניט געהערט קיינעם רעדען וועגען עפּעס אַנדערש. דער ריטועלער מאָרד איז געווען ביי אַלע אויף די ליפּען. קיינער האָט נישט געוואָלט הערען וועגען אַנדערע נייעס. אַביסעל שפּעטער האָט דער אַלטער טויטענגרעבער פֿונ'ם קריסטליכען בית־עולם דערצעהלט, אַז אַ סך צלמים און שטיינער אויף די קברים זענען איבערגעקעהרט. אין די שענקען און טראַקטירען האָט מען געשמועסט וועגען דער זאַך און ביי די טישען איז נישט געווען קיין אָרט, אַזוי געפּאַקט זענען געווען די שענקען. עס זענען אָנגעקומען אַלץ מעהר געסט. עס זענען געקומען אַרבייטער פֿון די פֿאָרשטעדט און פּויערים פֿון די אַרומיגע דערפֿער. אין שטאָדט האָבען זיך בעוויזען עפּעס פֿערדעכטיגע פּערזאָנען, וועלכע האָבען זיך אין דער געוועהנליכער צייט אַרומגעדרעהט אין דער אומגעגענד און זענען געקומען צולויפֿען אין שטאָדט, ווען זיי האָבען דערפֿיהלט בלוט און רויבעריי. די, וואָס האָבען נישט געהאַט קיין געלד אויף בראָנפֿען און טהיי, האָבען זיך געליגען ביי אַנדערע מעהר פֿערמעגליכע, ווייל מען האָט געוואוסט, אַז עס שטעהט פֿאַר אַ פֿערדיענסט און אַז באַלד וועלען אַלע רייך ווערען. די שטאַרקע און היציגע געטראַנקען האָבען נאָך מעהר בעגייסטערט די שכּורים און זיי זענען געוואָרען צווישען זיך נאָך פֿריינדליכער און ברודערליכער.

די פֿאַנטאַזיע האָט זיך ביי אַלע צוהיצט. יעדעס מאָל האָבען זיי זיך אומגעקעהרט צו די איינצעלהייטען פֿון דעם געשעהעניש און מען האָט זיי ווידער און ווידער געקייט און איבערגעקייט: אויפ'ן רוסישען בית־עולם זענען געווען איבערגעקעהרט די צלמים און די טויטע קערפּערס זענען געווען אויסגעגראָבען און צוּוואָרפֿען.

אַלע מאָל האָט מען צוגעטראַכט נייע פּרטים. איינער האָט דערצעהלט, אַז די פּאָליציי האָט זיך שוין דערוואוסט, ווער ס'איז די געהרג'עטע: דאָס איז געווען מאַשאַ, וואָס האָט געוואוינט ביי'ם פֿעלו. די עלטערען האָבען זי דערקענט דורך אַ פּינמעל, וואָס זי האָט פֿון געבוירען־אָן געהאַט אונטער דעם עלענבויגען. אַנדערש וואָלט גאָרנישט געווען מעגליך זי צו דערקענען, אַזוי צוקאַליעטשעט איז זי געווען.

אַן אַנדערער, ווידער, האָט געהאַט נאָך מעהר צו דערצעהלען וועגען דער זאַך. ער האָט פֿאָרגעשטעלט יעדען גליעד, יעדען קערפּער־טייל, יעדען אָרגאַן פֿון אויסווייניג און אינווייניג; ער האָט געשילדערט, וואָס־פֿאַר אַ ווערקצייג מען האָט דאָ אויסגענוצט; ער האָט זיך נישט בעגנוגט מיט אַ מעסער, אַ זעג און אַ שערעל, נאָר ער האָט נאָך געפֿונען אַזעלכע אינסטרומענטען, וואָס, ווי ער האָט דערצעהלט, שאַפֿען אַזעלכע שמערצען, וועלכע קיין מענש קען זיך גאָרנישט פֿאָרשטעלען. ער

האָט אַליין געגלויבט אין דעם און די צוהערער נאָך מעהר, ווי ער; מיט ברייט־געעפֿענטע אויגען און אויפֿמערקזאַמע געזיכטער האָבען זיי געקוקט אויף דעם, וועלכער קען דערצעהלען אַזעלכע זאַכען און, ווען זיי האָבען שוין דאָס מעהר נישט געקענט האַלטען אין זיך, האָבען זיי אויסגעדריקט זייער כעס דורך אַ ליאַרם פֿון קללות און שילטווערטער. און אין זייערע קולות האָט זיך געהערט אַ דורשט נאָך נקמה און בלוט, בלוט... זיי זענען אויפֿגעשפּרונגען פֿון זייערע ערטער, זיי האָבען געשלאָגען מיט די פויסטען איבער די טישען, זיי האָבען געטופּעט מיט די פֿיס אין דער פּאָדלאָגע, האָבען זיך איבערגעשפּיגען און פֿון זייערע גאָרגעלס איז געגאַנגען אַ ריח פֿון ספּירט.

און ווען ס'איז ערשט אַריינגעקומען אַ פֿרישער מענש מיט אַ נייער מעשה וועגען דעם, ווי אַזוי ס'איז גערונען דאָס בלוט און, ווי אַזוי עס האָבען אַראָבגעהאַנגען שטיקער פֿלייש פֿון דער געהרג'עטער, האָבען אַלע ווידער זיך צוגעהערט און זענען אַ צייט געזעסען שטיל.

אין שטאָדט האָבען זיך בעוויזען פּראָקלאַמאַציעס מיט אויסרופֿען: שלאָגט יודען! נעהמט נקמה פֿון די בלוט־זויגערס! נידער מיט'ן אַנטיכריסט און מיט זיינע אַנהענגער! שטעהט־אויף רעפּובליקאַנע צום קאַמפּף פֿאַר גאָט און פֿאַר אייער פֿאָטערלאַנד!

אַזוי איז געווען געשריבען שוואַרץ אויף ווייס אין די פּראָקלאַמאַציעס. באַלד האָט מען שוין ביי אַלע הירזעהער געזעהען אַזאַ פּראָקלאַמאַציע אין דער האַנד, יעדער האָט געלייענט דעם אויפֿרוף צו אַנ'אַלגעמיינער מלחמה געגען די יודען. פּאַפּיער האָט מען צוגעגרייט גענוג און פּראָקלאַמאַציעס האָט נישט געפֿעהלט. די פּראָקלאַמאַציעס האָט מען געזעהען אויף יעדען שריט און טריט: זיי זענען געווען צוּוואָרפֿען אין די שענקען און אין די קלויסטערס.

די יודען האָבען פֿערשלאָסען און פֿערקלאַפּט זייערע פֿענסטער און טהירען און האָבען בעהאַלטען געלד און צירונג אין אַזעלכע ערטער, אַז מען זאָל דאָס נישט קענען אַזוי גיך געפֿינען.

דריי אָנגעזעהענע און ערליכע יודישע בעלי־בתים צו וועלכע מען האָט געקענט האָבען צוטרויען זענען אַוועק צום איספּראַווניק און האָבען איהם אין אַ פֿערחתמ'עטען קאָנווערט געבראַכט טויזענד רובל, הערביי האָבען זיי איהם פֿערזיכערט און האָבען געשוואוירען, אַז יודען זענען אין מאָרד גאָרנישט שולדיג.

דער איספּראַווניק האָט צוגענומען דאָס געלד, האָט אַ קנייטש־געטהון מיט די אַקסלען און האָט צוגעזאָגט, אַז ער וועט אָנווענדען אַלץ, אום אין שטאָדט זאָלען נישט זיין קיין אונרוהען. — נאָר, — האָט ער געזאָגט, — דער פֿרישער קייזערליכער מאַניפֿעסט האָט געשענקט פֿערזאַמלונגס־פֿרייהייט און יעצט נוצען־אויס אַלע אונרוהיגע די דאָזיגע פֿרייהייט מיט דער ברייטער האַנד. זעלבסטפֿערשטענדליך, אַז די פֿרייהייט פֿון פֿערזאַמלונגען איז געשענקט געוואָרען נישט בלויז פֿאַר יודען און סאָציאַליסטען, נאָר אויך פֿאַר אַנדערע...

די יודישע יוגענד האָט זיך צוגעגרייט צו זעלבסט־שוץ, דאָס הייסט צו פֿערטהיידיגען מיט געוועהר דאָס לעבען און דאָס פֿערמעגען פֿון דער יודישער בעפֿעלקערונג. ביז צוואַנציג יונגעלייט זענען אַרומגעגאַנגען מיט רעוואָלווערן אין די קעשענעס; נאָר די עלטערע מענשען האָבען זיי געראָטען, אַז זיי זאָלען נישט שיסען אַפֿילו דאַן, ווען

עס וועט אויסקומען דאָס צו טהון — דאָס איז נישט פֿאַר אונז, יודען, — האָבען זיי געטענה'ט. לאָמיר זאָגען תהלים און בעטען גאָט, אַז ער זאָל אַראָבשיקען זיין הילף און גנאָד דעם יודישען פֿאָלק!

אין די קלויסטערס האָבען אָנגעהויבען צו קלינגען אַלע גלעקער. אין דעם גרויסען קלויסטער אויפ'ן מאַרק האָט דער אַרכיערייַ אַליין געפּראַוועט אַ גאָטעס־דינסט.

דערהערענדיג דעם קלונג פֿון אַלע גלעקער זענען אַלע אַרויס פֿון די שענקען. אין דעם גרויסען קלויסטער איז נישט געווען קיין אָרט פֿאַר אַלע, וואָס האָבען אַהין געוואָלט אַריין. דער אַרכיערייַ האָט געזאָגט אַ געבעט און דערנאָך האָט ער געבענשט דעם עולם. די גלחים האָבען איהם אונטערגעהאַלטען, דער כאָר האָט געזונגען קאַפּיטלעך פֿון יודישען תהלים. פֿון די פֿייער־פֿענדלעך איז געגאַנגען אַ געדיכטער רויך פֿון ווייַראַך. די פֿערזאַמעלטע האָבען זיך געצלמ'ט, זיי זענען געפֿאַלען אויף די קניה און האָבען זיך יעדעס מאָל געבויגען ביז צו דער ערד. אייניגע האָבען געמורמעלט תפילות, זיי האָבען איינגעאָטעמט דעם שמעקענדיגען רויך; די „הייליגע" האָבען געקוקט אויף די בעטענדע פֿון זייערע גאָלדענע און מיט קאָסטבאַרע שטיינער געפּוצטע איקאָנעס...

לאַנגזאַם האָבען אַלע אָנגעהויבען אַרויסצוגעהען פֿונ'ם קלויסטער. און ווען אַלע זענען איינס נאָכ'ן אַנדערען אַרויסגעגאַנגען פֿון קלויסטער, האָט זיך אַזוי־אַרום געבילדעט אַ פּראָצעסיע, וועלכע איז פֿונ'ם מאַרק־פּלאַץ געגאַנגען אויף די איבריגע גאַסען, וואו עס זענען צוגעקומען אַלץ נייע מענשען.

אין שפּיץ פֿון דער פּראָצעסיע זענען געגאַנגען גלחים מיט הויך־אויפֿגעהויבענע „הייליגע בילדער". דער אַלטער סוחר סוחאָסוועֶרסקי, פֿעדיאַ'ס פֿאָטער האָט געטראָגען אַ בילד פֿון דער רוסישער קייזערליכער פֿאַמיליע מיט ביידע הענד, און האָט עס הויך אויפֿגעהויבען אַזוי, אַז אַלע זאָלען דאָס קענען זעהען.

— רעכטגלויביגע! — האָט ער געשריגען. — פֿעראייניגט זיך מיט אונז, מיט דעם פֿערבאַנד פֿון דעם צוויי־קעפּיגען אָדלער! דער קייזער האָט אונז געגעבען די פֿרייהייט! מיר ווילען איהם בעדאַנקען מיט אַ פּראָצעסיע צו זיין עהרע! עכט־רוסישע לייט פֿעראייניגט זיך מיט אונז און מיט דעם צוויי־קעפּיגען אָדלער!

און ווען עס זענען פֿון קלויסטער אַרויס אַלץ נייע מחנות מענשען און פֿון אַלע גאַסען האָט מען אָנגעהויבען לויפֿען צום מאַרק־פּלאַץ און זיך פֿעראייניגט מיט דער פּראָצעסיע, האָט זיך סוחאָסוועֶרסקי געשטעלט ביי'ם אַריינגאַנג אין קלויסטער און די גאַנצע פּראָצעסיע האָט געבילדעט אַ קרייז אַרום דעם פּלאַץ. און ערשט יעצט האָט סוחאָסוועֶרסקי דערזעהען זיין זוהן, פֿעדיאַ, וועלכער איז אַרויסגעגאַנגען צוזאַמען מיט'ן מאָנאַך פֿונ'ם קלויסטער.

איבעראַשט און פֿרעהליך האָט ער צוגערופֿען דעם זוהן:

— אַ גוטען טאָג, פֿעדיאַ! קום אַהער צו מיר! צו דיין פֿאָטער! וואו ביזטו אַזוי לאַנג געווען, זוהן מיין טייערער?

און ווען פֿעדיאַ איז צו איהם צוגעגאַנגען אין דער בעגלייטונג פֿונ'ם מאָנאַך, האָט דער אַלטער ווייטער גערעדט:

— ענדליך, זעה איך דיך האָטש איין מאָל ביי אַ נוצליכער בעשעפֿטיגונג! עס זעהט־אויס, אַז סוף־כל־סוף ווערט פֿון דיר עפּיס אַ שטיקעל מענש!... האַלט נאָר אַ

ווײַלע דאָס בילד, ביז איך וועל זיך צוקושען מיט מײַן בחור! — האָט ער זיך געווענדעט צו אַ פּויער, וואָס איז געשטאַנען נעבען איהם. און ווען יענער האָט גענומען דאָס בילד פֿון זײַנע הענד, האָט ער אַרומגענומען און געקושט פֿעדיאַ׳ן, אַזוי צערטליך, ווי אַן אמת־ליעבענדער פֿאָטער.

פֿעדיאַ האָט זיך געפֿיהלט זעהר גוט דערפֿון, וואָס דער פֿאָטער האָט איהם אַזוי הערצליך בעגעגענט, נאָר פֿונדעסטוועגען האָט ער נישט געוואָלט אַרויסווײַזען צו־אָפֿען זײַן פֿרייד. אינווייניג, בײַ זיך, האָט ער געפֿיהלט עפּעס אַ האַרץ־קלעמעניש. יעדעס מאָל האָט ער זיך געכאַפּט בײַ די הויזען, ווי זיי זאָלען פֿון איהם אַראָפּפֿאַלען. ער האָט אָהן אַ שום בעגײַסטערונג געקוקט אַרום זיך. ער האָט זיך אַפֿילו גוט געפֿיהלט אין דער געזעלשאַפֿט פֿון זײַן פֿאָטער, נאָר דאָס, וואָס דער מאָנאַך איז אויך געווען דערבײַ — האָט איהם פֿיעל געשטערט, און ער איז געווען צופֿריעדען, ווען ער האָט דערזעהען זײַנע חברים, מיט וועלכע ער האָט זיך שוין לאַנג נישט געזעהען.

ער האָט געהאַט אַ גאַנץ בעשטימטען בעגריף וועגען דעם, וואָס דער המון האָט אין־זינען, נאָך דער פּראָצעסיע אָנהויבען צו־טהון אין, ווײַל ער האָט זיך געזעהען אין שפּיץ פֿון דער פּראָצעסיע, האָט ער אָנגעהויבען צו קלערען, ווי ער זאָל אַמבעסטען אויסנוצען די קומענדיגע געשעהענישען.

ער האָט זיך פֿריהער צוגעגרייט צו שפּיעלען אַ ראָליע און גאַנץ פֿריה איז ער אַוועק צו דער אלמנה, וועלכע איז געווען איבערגליקליך איהם ווידער בײַ זיך צו זעהען און האָט בײַ איהר פֿערבראַכט ביז יעצט. זי האָט געוואוינט אין דער פֿאָרשטאָדט אויף יענער זײַט דניעפּר, און זי האָט איהם שוין דערצעהלט אַ סך נײַע און אינטערעסאַנטע זאַכען וועגען איהרע נאָהענטסטע שכנים. בײַ איהר האָט ער זיך איבערגעטהון אין די קליידער פֿון איהר פֿערשטאָרבענעם מאַן. ווען פֿעדיאַ האָט זומער געוואוינט בײַ׳ם טײַך, האָט ער גאָרנישט געטהאָן און איז אַרומגעגאַנגען כמעט נאַקעט און יעצט וואָלט ער זיך נישט געקענט אין ערגעץ ווײַזען, ווען נישט די גוטע אלמנה, וואָס איז אין איהם געווען פֿערליעבט. נאָר ווען ער איז אין אַ בלוי־זײַדען העמד, מיט אַ שוואַרצער „פּאָדיאָווקע“, שוואַרצע הויזען און אין גלאַנצענדע שטיוועל, אַרויסגעגאַנגען פֿון קלויסטער און האָט בעגעגענט דעם מאָנאַך, האָט יענער איהם כמעט נישט דערקענט.

אין דער פּראָצעסיע זענען אַלע מיט אַמאָל געוואָרען שטיל און אויפֿמערקזאַם. דער אַרכיערײ איז אַרויסגעגאַנגען פֿון קלויסטער, און שטעהענדיג אויף די ברייטע טרעפּ בײַ׳ם אַרײַנגאַנג, האָט ער הויך אָנגעהויבען צו רעדען:

— רעכטגלויביגע און עכט־רוסישע לײַט! אין זײַן שטענדיגען זאָרגען פֿאַר זײַן פֿאָלק, האָט אונזער פֿאָטער דער קייזער, אַלערגנעדיגסט בעוויליגט אַרויסצוגעבען אַ מאַניפֿעסט וועגען רעכט פֿאַר זײַן רעכט־גלויביגען פֿאָלק. און דאָ זעה איך אײַך פֿערזאַמעלט, אום צו בעווײַזען אײַער אַלעראונטערטעניגסטע דאַנקבאַרקייט און פֿרייד אין אַ פֿײַערליכער פּראָצעסיע; אַזוי איז עס, מײַנע קינדער! מען האָט געגעבען די פֿערזאַמלונגס־פֿרײַהייט, אַז די רעכטגלויביגע זאָלען זיך קענען צוזאַמענקומען און זיך פֿעראייניגען אויף׳ן גרונד פֿון געזעץ און פֿון גלויבען. ווײַל ביז אַהער פֿלעגט זײַן, אַז נאָר נישט־גלויביגע און גאָטלאָזע מענשען בונטאָווישטשיקעס און רויבער, פֿײַנד פֿון׳ם קייזער און פֿון׳ם רוסישען פֿאָלק, נאָר זיי האָבען זיך פֿערזאַמעלט געהיים און

אין פֿינסטערע ווינקעלעך און האָבען זיך אָבגערעדט וועגען זייערע מעשים, ווי די גיפֿטיגע ווערים אונטער דער ערד. האָגעגען די עכט-רוסישע לייט האָבען נישט געוואַגט זיך צוזאַמענשליסען, ווייל זיי האָבען געאַכט און געהאַלטען די געזעצען. נאָך פֿון היינט-אָן מעגען שוין אויך די רעכט-רוסישע לייט זיך פֿערזאַמלען אין א פֿרייעם בונד און זיך נעהמען צום זעלבסט-שוץ געגען די אַלע, וואָס זייען האַס און אונגעזעצליכקייט אויף דער רוסישער ערד, געגען אַלע, וואָס אָרגאַניזירען שטרייקען פֿון די בּיזנעסען און שיפֿען און פֿערהאַלטען די ענטוויקלונג פֿון דער פֿאַבריקאַציע און האַנדעל; געגען די אַלע, וואָס אין מיטען לאַנד מאַכען זיי יד-אחת מיט דעם אויסערליכען פֿיינד פֿון רוסלאַנד און יעדעס עכט-רוסישע האַרץ געהט-אָב מיט בלוט און קען גאָרנישט אויפֿטהון. יאָ, פֿון יעצט-אָן וועלען זיך אַלע רוסישע לייט צוזאַמענשליסען און וועלען דער שלאַנג פֿון בונטען צוטרעטען דעם קאָפּ. זיי האָבען מורא פֿאַר דער ליכטיגער שיין און בּעהאַלטען זיך אונטער דער ערד, אין הינטער-הויפֿען און געהיימע קעלערס. דאָרט טהוען זיי אָב זייערע שענדליכע מעשים געגען אונזער הייליגער רעליגיע און געגען אונזערע קליינע הילפֿ-לאָזע קינדער, ווי זיי האָבען דאָס אָנגעטהון, ווייט זיי זענען בּעגאַנגען דאָס פֿערברעכען געגען אונזער אויסלייזער; ענדליך האָבען זיי דאָס געטהון דאָ אין אונזער שטאָדט, צווישען אונז. רעכטגלויביגע! זייט פֿעסט און איבערגעבען צו אייער גלויבען און בּעווייזט אייער גלויבען דורך אייערע מעשים; קיין אונגלויביגע זאָלען נישט זיין אין אונזער מחנה!

דער אַרכיערײ איז געבליבען שווייגען און אין דעם זעלבען אויגענבליק איז צו איהם צוגעלאָפֿען דער אַלטער סוכאָסוועֶרסקי מיט אויסגעשטרעקטע הענד:

— בענשט אונז, הייליגער פֿאָטער! — האָט ער געבעטען און האָט זיך טיעף אָנגעבויגען איבער דעם אַרכיערײ׳ס האַנד. און נאָכדעם, ווי ער האָט זי א קוש געטהון און האָט זי ווידער אויסגעגלייכט, האָט דער אַרכיערײ פֿאַר׳ן אַוועקגעהען געמאַכט א צלם איבער איהם און איבער דעם גאַנצען עולם, וואָס איז דאָ געשטאַנען פֿערזאַמעלט.

דער עולם איז זיך נישט פֿונאַנדערגעגאַנגען.

סוכאָסוועֶרסקי האָט זיך געשטעלט אין שפּיץ פֿון דעם המון און מיט הויך אויפֿגעהויבענע בילדער, האָט זיך דער המון געלאָזט געהען פֿונ׳ם פּלאַץ. אין די ערשטע רייהען זענען געגאַנגען די עלטערע און אָנגעזעהענע מענשען פֿון דער רוסישער בעֶפֿעלקערונג. צווישען זיי אויך פּעדיאַ און דער מאָנאַך. נאָך זיי זענען געגאַנגען די אַרבייטער פֿון די פֿאָרשטעדט, פּויערים און צולעצט א צונויפֿגעמישטע מחנה פֿון אָבגעריסענע שקצים און אַלערליי חוליגאַנעס. אויפ׳ן וועג האָבען זיך פֿעראייניגט צו דער מחנה א סך פֿאַרבייגעהענדע און דער המון איז אַלץ געוואַקסען.

פֿאַר׳ן האָטעל זענען געשטאַנען דער פֿאָרזיצענדער פֿון די ריכטער, הער איספּראַווניק סוואָלין און אַנדערע בעאַמטע. זיי האָבען זיך איבערגעצלם׳ט און זיך פֿערנייגט פֿאַר די הייליגע בילדער.

— זעהר שען! — האָבען זיי געשריגען און בּעגריסט די פּראָצעסיע.

— זעהר שען, קינדער! — האָט אויסגערופֿען דער איספּראַווניק סוואָלין און איז געגאַנגען אַקעגען דער פּראָצעסיע.

— א דאַנק, אויליאַ אַפֿאַנאַסיעוויטש! — האָט פֿון אַלע כחות א געשריי געטהון

סוהאָסווערסקי, אַז אַלע זאָלען דאָס קענען הערען. נאָכדעם האָבען זײ זיך בײדע אַרומגענומען און צוקושט. דער ריכטער איז אויך צוגעגאַנגען און האָט זיך ברודערליך צוקושט מיט די אַנפֿיהרערס פֿון דער פּראָצעסיע.

סוחאָבווערסקי האָט געעפֿענט דאָס מויל, האָט טיעף אָבגעאָטעמט און האָט זיך געלאָזט געהן ווײַטער, אָנהויבענדיג צו זינגען דעם נאַציאָנאַלען הימן, מיט זײַן געוואַלדיגער באַס־שטימע. אַנדערע פֿערשיעדענע שטימען האָבען אונטערגעכאַפּט דאָס ליעד און איהם געזונגען.

— אורא! — האָט זיך געהערט פֿון אַ סך העלזער, אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער, ווי די זינגער זאָלען זײַן אַ שטורם־מתנה, וועלכע נעהמט־איין אַ פֿעסטונג, וואָס וויל זיך אויף קײן שום אופֿן נישט אונטערגעבען.

נאָר זײַן קראָם איז סוהאָסווערסקי געבליבען שטעהן. די טהיר האָט זיך געעפֿענט. צווײ יונגען זענען אַרויס אַקעגען מיט פֿולע עמערס בראָנפֿען אין די הענד. און יעדען עמער איז געשווימען אַ בלעכערנער בעכער.

— עכטע רוסישע לײַט! — האָט אויסגערופֿען סוהאָסווערסקי און האָט זיך אָנגעפֿילט אַ בעכער מיט בראָנפֿען. — איך ווינש אײַך! ערפֿאָלג און גליק, ברידער! ניעדער מיט די שונאים פֿון פֿאָטערלאַנד! ניעדער מיט די יודען! ער האָט אויסגעטרונקען דעם בראָנפֿען און האָט געלאָזט דעם בעכער געהן ווײַטער צווישען המון.

דער עולם האָט הויך געשריגען פֿון ענטציקונג און האָט זיך געשטופּט צו די עמערס. ווען עס האָט אויסגעפֿעהלט בראָנפֿען, האָט מען ווידער אָנגעגאָסען פֿולע עמערס.

פֿעדיא, אַלס אַ זוהן פֿון דעם בעל־הבית, האָט זיך גענומען אַ גאַנצען עמער און האָט געשעפּט פֿון דאָרט בראָנפֿען אין דעם בעכער. ווען ער האָט דערזעהען צווישען עולם זײַנע אַלטע חברים, האָט ער זײ געוואונקען און האָט זײ מכבד געווען מיט אַ כוסה און שטיל געזאָגט:

— האַלט זיך נעבען מיר! מיר וועלען געהען בעזונדער. פֿאָלגט מיך! און וויפֿיעל מאָל ער האָט ווידערהאָלט די דאָזיגע אײַנלאַדונג, האָט ער זיך יעדעס מאָל אומגעקעהרט און געקוקט אויפֿ'ן מאַנאַך, אפֿשר העהרט יענער, אָדער ער הערט, וואָס ער, פֿעדיא, טהוט. נאָר דער מאַנאַך איז געשטאַנען בײַ די הייליגע בילדער, פֿערטיעפֿט אין זײַנע אײגענע געדאַנקען. די גאַנצע צײַט האָט ער געטראַכט וועגען זײַנער און פֿעדיא'ס קומענדיגער וואַנדערונג צום „קלויסטער אין הדום", וואו ער האָט זיך געוואָלט אָבשיעפֿען פֿון זײַן חבר, דאָס הייסט פֿון פֿעדיא'ן. נאָר נישט בלויז פֿעדיא האָט יעצט פֿערנומען דעם מאַנאַך'ס געדאַנקען. בײַז פֿעדיא איז נאָך דאָ, אונטער זײַן אויפֿזיכט, האָט דער מאַנאַך געקענט טהון, וואָס ער וויל נאָר. און, בכלל, איז דער מאַנאַך, נישט קוקענדיג אויף זײַן שטרענגען און ערנסטען פּנים — געווען אין דער בעסטער שטימונג.

צו נעהמען־אַנטײל אין דעם ווײַטערדיגען גאַנג פֿון המון איז שוין פֿאַר איהם גאָר נישט געווען נויטיג, נאָכדעם, ווי אַלץ איז געווען אַזוי גוט צוגעגרייט; נאָר פֿונדעסטוועגען האָט ער נאָך געוואָלט זײַן בײַ דער ענטוויקלונג פֿון דער זאַך און דאָס איז געווען גאַנץ פֿערשטענדליך. ס'איז דאָ געווען אײן יודיש הויז, צו וועלכען קײנער האָט נישט געדאַרפֿט צוקומען; קײנער, נאָר ער אַלײן...

סוחאָסוועָרסקי האָט זיך געלאָזט ווייטער געהן. זיין צוועק איז געוועָן צוצוגעהן צום רייכען סוחר פּינקעלבוים, וועלכער האָט געהאַט זיין געוועלב פֿון יענער זייט פֿון דעם פּרויען-גימנאַזיום. דער דאָזיגער פּינקעלבוים איז געוועָן זיין גרעסטער קאָנקוריענט, ווייל ער האָט געהאַנדעלט מיט אַלעמען, וואָס ס'איז נאָר פֿאַראַן צווישען הימעל און ערד און האָט אַלץ געקויפט און פֿאַרקויפט פֿאַר ביליגערע פּרייזען, ווי סוחאָסוועָרסקי. נאָר איידער סוחאָסוועָרסקי איז צוגעקומען צו פּינקעלבוים'ס קראָם, האָט זיך פּלוצלונג אין אַ זייטיגען געסעל עפּעס בעוויזען אַ יודעל. דערזעהענדיג די פּראָצעסיע איז ער געבליבען שטעהן אַ דערשראָקענער און ווען ער האָט דערזעהען, אַז מען האָט איהם בעמערקט און מען קוקט אויף איהם בייז, האָט ער מיט אַלע כּחות זיך געלאָזט לויפֿען, ווי אַ האָז, וואָס מען יאָגט איהם נאָך. ער איז אַרויס אויף אַ הויפּטגאַס און איז פֿערשוואונדען געוואָרען הינטער דעם מאַנופֿאַקטור-געשעפֿט פֿון'ם רוימען אברהם, חנה-ליבע'ס שוואָגער.

— האַלאָ! בּריהער! האַפּט איהם! — האָט נאָך מיט אַ קללה דערצו אויסגערופֿען סוחאָסוועָרסקי. — ער נעהמט נישט אַראָב דאָס היטעל פֿאַר די הייליגע בילדער! ער גיעט נישט אָב קיין כּבוד דעם בילד פֿון קייזער!

עטליכע יונגע זענען באַלד אַרויסגעשפּרונגען פֿון דער פּראָצעסיע אין אַ זייט און האָבען אָנגעהויבען נאָכצויאָגען דעם יודען. זיי האָבען איהם געכאַפּט אין הויף און האָבען איהם אַרויסגעשלעפּט צו זייער אָנפֿיהרער. ער האָט געשריגען און האָט נישט געוואָלט מיטגעהן, נאָר ער האָט געמוזט, ווייל עטליכע געזונדטע יונגען האָבען איהם געשלעפּט ביי די פּאָלעס. דער גאַנצער עולם האָט געשריגען און געשאָלטען, מען האָט איהם געשפּיגען אין פּנים אַריין, מען האָט איהם אונטערגעשטופּט אין רוקען, אַז ער זאָל געהן פֿאָרווערטס. סוחאָסוועָרסקי האָט איהם אָבגעמאָסטען מיט אַ פֿעראַכטונגס-בליק.

— זעהט נאָר, זעהט, קוקט-אָן דעם פּאַרשוין! — האָט ער געשריגען און האָט געדרעהט דעם האַלז אויף אַלע זייטען, אַז ער זאָל קענען גוט אָנקוקען דעם יודען.

דער יוד האָט נישט אַרויסגעלאָזט קיין וואָרט, אָדער קרעכץ. דאָס איז געוועָן אַ קליינער אויסגעמוטשעטער יודעל. ער האָט געציטערט מיט'ן גאַנצען קערפּער, אַזוי אַז זיין שפּיציג בערדעל האָט זיך געטרייסעלט אַראָב און אַרויף.

— הע, הע זשיד! דו נעהמסט נישט אַראָב דאָס היטעל פֿאַר די הייליגע בילדער! וואָס? וואָס?

— איך בין דורכגעלאָפֿען, איך האָב וועגען גאָרנישט געטראַכט, — האָט אָנגעהויבען דער קליינער יוד גיך אָהן אָנאָטעם צו ערקלערען. — מיין ווייב ליגט אין קימפּעט, איך בין דורכגעלאָפֿען...

— הע, הע, דו זאָגסט ליגענס, דו שווינדלער!

— איך בין דורכגעלאָפֿען, איך האָב וועגען גאָרנישט געטראַכט; — האָט איבערגעחזר'ט דער יוד.

— שווייג, דו „סוקין-סין״ — האָט זיך צושריגען סוחאָסוועָרסקי. צלם-זיך איבער פֿאַר די הייליגע בילדער! הערסט? צלם זיך איבער פֿאַר די בילדער, אַנדערש...

דער ייד האָט זיך איבערגעצלמ'ט, נאָר ער האָט אָנגעהויבען דאָס צו טהון פּונקט פֿערקעהרט.

— ער צלמ'ט זיך פֿערקעהרט! — האָבען אָנגעהויבען שרייען אַ סך קולות פֿון המון.

— אַראַ, אַזאַ פּאַרשוין ביזמוי! — האָט ווייטער געשריגען סוחאָסוועָרסקי. און פֿלוצלונג האָט ער אַזאַ קלאַפּ געטהון דעם יודען אין רוקען, אַז יענער האָט זיך נעבּיך איבערגעקעהרט און האָט זיך דורכגעקייקעלט אַ היבּש שטיקעל וועג. ער איז געבּליבען ליגען און האָט געצאַפּעלט מיט די פֿיס אין דער לופֿט.

— קוש די ערד פֿאַר די הייליגע בילדער, אַנדרעָש...

דער ייד האָט נעבּיך אַרויסגעשטעקט די צונג ווי לאַנג ער האָט נאָר געקאָנט און האָט געלעקט די ברודיגע ערד, ווי עס וואָלט געטהון יעדער אַנדערער אויף זיין אָרט אונטער'ן דרוק פֿון גוואַלדמאַכט.

— משיח איז שוין געקומען; איך גלויב אין יעזוס קריסטוס אַלס גאָט'ס־זוהן; טויט און קללות זאָלען קומען אויף די יודען, וועלכע האָבען איהם געקרייציגט! — האָט געזאָגט סוחאָסוועָרסקי. — זאָג נאָך מיינע ווערטער זאָג נאָך, צום טייוועל, ווייל אַנדרעָש וועל איך פֿון דיר באַלד מאַכען אַ קאַשע! — סוחאָסוועָרסקי האָט ווילד געפֿונקעלט מיט די אויגען און האָט אויפֿגעהויבען אַ פֿוס.

דער ייד האָט זיך אויפֿגעהויבען אויף די הענד און האָט מיט דערשראָקענע אויגען געקוקט אויף סוחאָסוועָרסקי'ס אויפֿגעהויבענעם שטיוועל.

— משיח... משיח... — האָט ער געשטאַמעלט.

— וואָס, דו ווילסט נישט? משיח אַהין, משיח אַהער! דאָס קענען מיר! — האָט געזאָגט סוחאָסוועָרסקי מיט איינגעהאַלטענעם אָטעם און האָט אָנגעכאַפּט דעם יודען ביי'ם שפּיץ פֿון באָרד. ער האָט זי אויפֿגעהויבען אַזוי הויך, אַז די קין־באַק איז געשטאַנען אין דער לופֿטען און ער האָט די באָרד אַזוי געטרייסעלט אַהין און צוריק אַז עס האָט אויסגעזעהען, דאָס ער וועט באַלד אָבּרייסען ביים געמוטשעטען יודען דעם קאָפּ פֿון האַלז.

— אוי, אוי! — האָט געשריגען דער ייד און האָט זיך געוואָלט פֿערטיידיגען מיט די הענד. — אוי! אוי! — האָט ער געיאָמערט; און ס'איז געווען אַזוי שטיל צווישען המון, אַז יעדער איינצעלנער האָט געהערט דאָס שרעקליכע: אוי! אוי! און ס'האָט אויסגעזעהען, אַז דאָס דאָזיגע יאָמערנדע געשריי האָט אין אַלע עפּעס אַ ווילדקייט אַרויסגערופֿען. פֿון די אָפֿענע מיילער איז אַרויסגעגאַנגען הייסע לופֿט, די אויגען זענען געוואָרען קיילעכדיג און רויט פֿון בלוט. און אין דעם אויגענבליק האָט סוחאָסוועָרסקי פֿון אַלע כחות אַראָפּגעלאָזט די רעכטע פֿויסט אויפֿ'ן יודענ'ס פּנים.

— דאָ האָסטו! — האָט ער געשריגען און האָט נאָכאַמאָל אַ קלאַפּ געטהון איבער'ן פֿערבלוטיגטען געזיכט און האָט געלאָזט זיין קרבן פֿאַלען אויף דער ערד. אַנדערע האָבען זיך געשטופּט נאָהענטער, ווייל זיי האָבען אויך געוואָלט זיין נעבען איהם, ביי איינעם איז געווען אַ העמער'ל, ביי'ם צווייטען אַ מעסער. איינציגע האָבען זיך בענוצט מיט שטיוועל און מיט פֿויסטען. אין אַ פּאָר מינוטען אַרום איז פֿון דעם קליינעם יודען שוין געווען אַנ'אומפֿאָרמיגע מאַסע.

זעהט נאָר צי עס געפֿינען זיך דאָ נישט נאָך עטליכע זשידעס — האָט זיך גע־

הערט צווישען המון; און באלד זענען שוין געווען די יונגען גרייט צו זוכען נייע קרבנות. זיי האָבען זיך אָנגעוועצט אויף דער טהיר פֿון אברהם׳ס (הגה־ליבע׳ס שוואָגער) קראָם, זיי האָבען זי אויסגעבראָכען און האָבען זיך אַריינגעריסען אינווייניג.

זיי האָבען געטרעטען איבער די בלויע און געלע בלוטשקע־פּעקלעך און די שטיקלעך וואָלענס און זענען אַריין אין וואוינונג. זיי האָבען געבראָכען און צושלאָגען אַלץ, וואָס ס׳איז זיי געקומען אונטער די הענד. נאָר קיין מענשען האָבען זיי דאָ נישט געפֿונען. דאָס הויז איז געווען פּוסט...

אברהם האָט אויסגענוצט די מינוט, ווען עס האָבען אויפגעהערט די באַהן־שטרייקען און איז אַוועקגעפֿאָהרען איינצוקויפֿען סחורה פֿאַר זיין קראָם. ציפּע און די קינדער האָבען זיך בעהאַלטען אין קעלער. אברהם האָט פֿאָרזיכטיג צוגעשטעלט צו דער טהיר, וואָס האָט געפֿיהרט אין קעלער, אַ שווערען טיש פֿון דער קראָם און קיינעם וואָלט נישט איינגעפֿאַלען דעם טיש אָבצורוקען. ציפּע האָט מיטגענומען וואַסער און ברויט, האָט בעגראָבען איניגע טייערע חפצים אין דער ערד און האָט זיך אַליין אויך בעהאַלטען. דאָ זענען זיי געזעסען אונטען, ווערהענד די צווילדעטע יונגאַטשעס האָבען געבעל־בת׳עוועט אויבען איבער זייערע קעפּ. דאָס יונגסטע קינד האָט געוויינט, נאָר דאָס האָט מען אויבען נישט געהערט, ווייל ציפּע האָט דאָס קינד שטאַרק צוגעדריקט צו זיך. דאָס אַנדערע קינד איז רוהיג געשלאָפֿען אין וויגעל. דער עלטערער יינגעל דוד איז געשטאַנען צוגעשפּאַרט נעבען דער וואַנד און האָט געדראָהט מיט זיינע קליינע הענד. — איך וועל זיי אויסגיעסען דעם שעפּעל מיט וואַסער אויפ׳ן קאָפּ! — האָט ער געשעפּטשעט. — איך וועל זיי לעגען אונטער דער נעה־מאַשין און וועל אויף זיי אויסנעהען אַ מוסטער, ווי אויפ׳ן טאַטענס העמדער! — האָט געמורמעלט דאָס מיידעלע — רחל׳ע און האָט זיך מיט שרעק צוגעטוליעט צו דער מוטער, וועלכע האָט צוגעהאַלטען מיט די הענד די אויגען, אַז די קינדער זאָלען נישט זעהען, וואָס־פֿאַר אַ שרעק און טרויער זיי האָבען אויסגעדריקט.

די שוואַרצע קאָמפּאַניע האָט נאָך געהאַט אַ סך אַרבייט דעם טאָג און האָבען זיך יעצט נישט געקענט פֿאַרנעהמען מיט קלייניגקייטען.

פֿעדיאַ איז אַריין אין אברהם׳ס קראָם איינער פֿון די ערשטע און דאָ האָט ער דערזעהען, אַז אַרום איהם שטעהען עטליכע צעהנדליג חברים, וועלכע ער האָט זיך אויסגעקליבען נאָך, ווען מען איז געשטאַנען נעבען זיין פֿאָטערס קראָם.

— מיר וועלען נאָך זעהען, אפשר האָט זיך עמיצער פֿון זיי בעהאַלטען אין שפּייכלער, — האָט ער שטיל געזאָגט און איז מיט עטליכע יונגען אַרויסגעגאַנגען דורך דער קיך־טהיר. די איבריגע זענען זיי נאָכגעגאַנגען. קיינער האָט נישט בעמערקט זייער אַוועקגעהען. דאָס רוב פֿון די פּאָגראָמשטשיקעס האָבען זיך פֿאַרנומען דערמיט, וואָס זיי האָבען צוטיילט צווישען זיך די סחורה פֿון אברהם׳ס קראָם.

און ווען פֿעדיאַ איז אַרויס אויפ׳ן הויף מיט זיין אייגענער באַנדע, האָט ער זיך געפֿיהלט לייכטער.

— אַזוי חברה־לייט! — האָט ער געזאָגט און האָט זיך אַרומגעקוקט. יעצט וועלען מיר געהען און אַרבייטען פֿאַר אונז אַליין! פֿאָרווערטס!

זיי זענען צוגעגאַנגען צו די שפּייכלערס און דאָרט אונטער דער אָנפֿיהרונג פֿון

פֿעדיאַ'ן זענען זיי איבערגעשפּרונגען איבער'ן פּאַרקאַן און האָבען זיך געלאָזט געגעהן אויף אַנ'אַנדער גאַס.

זיבענאונצוואַנציגסטעס קאַפּיטעל.

סעגאַל איז די נאַכט נישט גוט געשלאָפֿען. זינט ער איז געקומען פֿונ'ם בית־עולם האָט ער נאָר געטראַכט וועגען זיין מוטער'ס קבר און וועגען דער געשיכטע מיט'ן פּויער. און ווען ער האָט זיך נאָכגעגעבען און האָט נישט אויפֿגעפּאַסט וואוהין עס פֿיהרען איהם זיינע פֿאַנטאַזיעס, — האָט ער זיך געזעהן ליגען מיט דער קניה אויף דער ברוסט פֿון פּויער און איהם שטעכען מיט'ן מעסער.

ביינאַכט האָט ער זיך עטליכע מאָל אויפֿגעכאַפּט מיט אַ שטעכעניש אין האַרצען און ערשט נאָכדעם, ווי ער האָט אויסגעטרונקען אַ גלאָז קאַלט וואַסער און איז זיך דורכגעגאַנגען מיט די באָרפֿוסע פֿיס אויף דער קאַלטער פּאָדלאָגע, האָט ער געקענט ווידער איינשלאָפֿען.

אין דער לעצטער נאַכט האָט ער זיך גאַנץ פֿריה אויפֿגעכאַפּט. עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַז עמיצער דרעהט זיך אַרום אין דער וואוינונג. מיט שרעק האָט ער זיך צוגעהערט, זיצענדיג אויפֿ'ן בעט. עס האָט זיך איהם געהערט, ווי עמיצער זאָל עפֿענען און צומאַכען די טהיר. נאָר ווען ס'איז אַלץ שטיל געוואָרען און ער האָט נאָר געהערט, ווי דער ווינד רוישט אַרום דעם הויז, האָט סעגאַל בעשלאָסען, אַז דאָס האָט דער ווינד געקלאַפּט מיט די טהירען.

פֿונדעסטוועגען האָט ער שוין מעהר נישט געקענט איינשלאָפֿען.

ס'איז געווען פֿינף אַ זייגער. ס'איז שוין געווען ליכטיג אויף דער גאַס. ער האָט געוואָלט זיך אָנטהון און זיך אַביסעל דורכגעהן. דאָס וועט אויף איהם גוט ווירקען און איהם אויפֿפֿרישען, ער האָט גערעכענט, דאָס וואָס ער קען נישט שלאָפֿען קומט פֿון וועניג בעוועגונג און דערפֿאַר טאַקי האָט ער אַזעלכע שרעקליכע חלומות.

אויפֿ'ן אַנדערען טאָג האָט ער געוואָלט הייסען איוואַנ'ען דינגען פֿערד און אַוועקפֿאָהרען מיט חנה־ליבע'ן צו אַ באַהן־סטאַנציע, וואו קיינער קען זיי נישט און פֿון וואַנען זיי וועלען קענען רוהיג אַוועקפֿאָהרען.

נאָך דער מוטער'ס טויט איז שוין אַלץ געבראַכט געוואָרען אין אָרדנונג. חנה־ליבע האָט שוין איינגעפּאַקט, וואָס זי האָט געוואָלט מיט זיך מיטצונעהמען. פּאָרלויפֿיג האָט מען דאָס געקענט איבערלאָזען ביים דאָקטאָר קראַסנאָוו. די מצבה אויפֿ'ן קבר איז שוין אויך געווען פֿאַרטיג און מאָרגען אינדערפֿריה האָט מען זי געוואָלט אויפֿשטעלען.

פֿאַר חנה־ליבע'ן האָט ער שוין געקריגען אַ פּאַספּאָרט, מיט וועלכען זי וואָלט געקענט איבערפֿאָהרען די גרעניץ. די אַמנעסטיע האָט שוין אויך באַלד געדאַרפֿט פּובליקירט ווערען, ווי ער האָט געהערט פֿון אַ זיכערער קוועלע. לענגער ווי ס'איז נויטיג, האָט נישט קיין זין צו בלייבען אין שטעדטעל אויפֿ'ן ברעג פֿון דניעפּר.

און ווען סעגאַל איז געגאַנגען אין דעם טונקעלען אָקטאָבער־פֿריהמאָרגען, אום צו מאַכען בעוועגונג, וועלכע האָט, נאָך זיין מיינונג, איהם גוט געווירקט אויף די נערווען, האָט ער געקלערט, ווי זאָל ער מאָרגען אין אָבענד איינאָרדנען זיין אַוועקפֿאָה־

רען אַזוי, אַז עֶס זאָל נישט צוציהען קיינעמס אויפמערקזאַמקייט און, אַז עֶר זאָל קענען אונבעמערקט אַוועקפאָהרען. עֶר האָט בעשלאָסען, אַז חנה-ליבע זאָל איהם אָפּוואַרטען אויף אַ בעשטימטען אָרט הינטער דער שטאָדט. דאָרט זאָל עֶר זי כלומר'שט גאַנץ צופעליג טרעפען און זאָל זי מיטנעהמען מיט זיך. עֶר קען זאָגען, אַז עֶר פאָהרט בעזוכען אַ חבר פון זיינע יונגע יאָהרען. ביי דער באַהן וועט עֶר הייסען איזוואַנ'ען צוריקפאָהרען און אָבגעבען די פערד.

נאָכדעם וועט עֶר מיט דער באַהן פאָהרען קיין מאָסקווא. גאַנץ איינפאַך.

און בכלל, דאַרף עֶר ניט אָבגעבען נישט נאַסטיאַ'ן, נישט איזוואַנ'ען קיין רעכענונג אין זיינע מעשים.

איבריגענס, קען מען אין מאָסקווא איזוואַנ'ען אינגאַנצען אָבזאָגען. זיין אויפפיהרען זיך איז אין דער לעצטער צייט געוואָרען אונמעגליך איבערצוטראָגען. מען האָט געזעהן, אַז עֶר געפינט זיך אונטער עמיצענס איינפלוס.

נאַסטיאַ'ן האָט עֶר שוין בעוואָרנט אַזוי, אַז מעהר וועט זי שוין נישט דאַרפען דינען. זי האָט דאָך געוויסער-מאַסען געהערט צו דער פאַמיליע און מען דאַרף זי בעפרידיגען, נאָר אויך מיט איהר איז סעמאַל געוועזען נישט צופרידען, ווייל זי מיט איזוואַנ'ען האָבען די לעצטע צייט אַביסעל צו-הויך אויפגעהויבען דעם קאָפּ. נאָר דאָס מוז מען זיי ענטשולדיגען, ווייל זיי זענען דאָך נישט מעהר, ווי גראָבע מענשען פון'ם נידעריגען שטאַנד און וואָס מעהר מען לאָזט זיך צו נאָהענטער צו זיי — אַלץ מעהר קריכען זיי אויפ'ן קאָפּ.

סעמאַל איז שוין געוועזען הינטער דער שטאָדט. און ווען עֶר האָט שוין אַלץ בעטראַכט וועגען דער קומענדיגער רייזע, האָט עֶר זיך אינגאַנצען בערוהיגט. אַ צופריעדענער האָט עֶר מיט דער פולער ברוסט איינגעאָטעמט די קיהלע מאָרגען-לופט. עֶר האָט געפיהלט, ווי דער נעבעל מאַכט איהם פייכט דעם שטערן און די ליפען. די ערד איז געוועזען אַביסעל געפרוירען. דאָס דינע אייז האָט געטראַסקעט, ווען סעמאַל איז אַריינגעטרעטען אין אַ פערפרוירענער פלאָטע. אין דער שטילקייט האָבען זיינע טריט געקלונגען מאָדנע האַרט און עלענד. יעדעס מאָל האָט עֶר זיך אָבגעשטעלט און זיך צוגעהערט, צי געהען אויף דעם וועג נאָך מענשען, צי עֶר הערט נאָר דאָס ווידערקול פון זיינע אייגענע טריט. און עֶר האָט דערהערט, ווי דאָס זאָל זיין צום ערשטען מאָל דאָס שטאַרקע קלאַפּען פון זיין האַרץ, אַ קרייען פון העהנער ערגעץ פון אַ הויף, אַ גערויש פון אַ פויגעל, וואָס איז דורכגעפלויגען איבער זיין קאָפּ. עֶר האָט זיך דערמאָנט אַז איינמאָל, שוין מיט אַ לאַנגער צייט צוריק, האָט עֶר געהערט דאָסזעלבע. עֶר האָט געפיהלט דיזעלבע מאָרגען-לופט, עֶר האָט געאָטעמט מיט דעם-זעלבען נעבעל אין דיכער טונקעלהייט... אויך דאַמאָלס האָט דער ווינד ווי יעצט מיטגעטראָגען ריחות פון וועלדער און פעלדער. ערשט יעצט האָט עֶר זיך דייטליך דערמאָנט, ווי עֶר איז נאָך געוועזען אַ קינד, ווען עֶר האָט נאָך נישט פערשטאַנען, וואָס אַרום איהם טהוט זיך, דאַמאָלס, ווען עֶר איז נאָך געוועזען אַזוי ריין און אונשולדיג, דאַמאָלס, אַ לאַנגע צייט איז שוין אין דעם... עֶר וואָלט נאָך וועלען אַלץ איבערלעבען אויף'סניי און אַלץ זעהען... דאָס לעבען איז געוועזען אַזוי קורץ... מען דאַרף זיך איילען, ביז עֶס וועט עמיצען איינפאַלען...

ער האָט פֿערוויכֿערט אַ ציגאַר און האָט אַ קוק געטהון אויפֿ'ן זייגער. ס'איז שוין געווען צייט אַהיימצוגעהען און טרינקען טהיי.

ער איז געגאַנגען לאַנגזאַם, מיט אויסגעגלייכֿטע גליעדערן, ווי ער זאָל זיך האָבען ערשט יעצט גוט אויסגערוהט. ער האָט זיך לאַנג פֿערצויגען מיט'ן רויך פֿון זיין ציגאַר און האָט געפֿונען, אַז ער איז יעדער אַ גוטער אַ גרויסאַרטיגער טאַבאַק! ער וועט אָנשרייבען דעם סוחר קיין מאָסקווא, אַז ער זאָל איהם צושיקען עטליכֿע פֿונט קיין ניצא. די גרעניץ־אָבצאָהל איז אַ נארישקייט. ער וויל רויכֿערן זיין טאַבאַק אויך דאַן, ווען ער וועט שפּאַצירען הינטער די פּאַלמען....

ווען עס וואָלטען דאָרט נאָך געבליהט די רויזען? ועלבסטפֿערשטענדליך! דאָרט איז דאָך קיינמאָל נישטאָ קיין ווינטער, דאָרט איז אייביג זומער... יעצט הויבט זיך אָן דער סעזאָן, — האָט ער געטראַכֿט, וועהרענד ער איז געגאַנגען איבער'ן הויף און איז אַריינגעגאַנגען אין שטוב.

ווען ער האָט אָנגעצינדען דעם לאָמפּ אין דער גרויסער שטוב, וועלכֿע איז מיט די פֿענסטער אַרויסגעגאַנגען אויף דער גאַס, און אין וועלכֿער ער האָט יעצט געוואוינט, האָט ער אַרויסגעלעגט אויפֿ'ן טיש זיין געלד־בייטעל און זייגער; ער האָט אויסגעטהון די קליידער און האָט זיי אויפֿגעהאַנגען אויף אַ שטוהל ביי דער טהיר, אַז איוואַן זאָל זיי, ווי געוועהנליך, קענען איבערמאָרגען אויספּוצען. נאָכֿדעם האָט ער זיך גוט אָבגעוואַשען און איז אַרומגעגאַנגען איבער דער שטוב אַהין און צוריק, זינגענדיג זיך עפּעס אונטער דער נאָז. ווען ער איז שוין אינגאַנצען געווען פֿאַרטיג, האָט ער אַ קוק געטהון צו זיינע קליידער נאָר, זיי זענען געלעגען נאָך נישט בערירט. דאַן האָט ער אָנגעטהון אַ זיידענעם חאַלאַט נאָך פֿון דעם פֿאָטערס ירושה, וועלכֿען חנה־ליבע האָט פֿאַר איהם צוגעגרייט. עס האָט איהם אויסגעזעהען, אַז איוואַן האָט זיך פֿערשפּעטיגט און ער איז אַרויסגעגאַנגען אין צווייטען צימער און האָט גערופֿען:

— איוואַן, איוואַן! זעה נאָר, אַז מיין אָנצוג זאָל זיין אויסגעפּוצט!

נאָר ווען ער האָט נישט געהערט פֿון איוואַנען קיין ענטפֿער, האָט ער אָנגעהויבען רופֿען די דיענסט נאַסטיאַ. איינמאָל.... צווייטמאָל. קיינער האָט נישט געענטפֿערט.

ער האָט געעפֿענט די טהיר און האָט אַריינגעקוקט אין די פֿינסטערע קיך. אויך דאָ איז געווען מאָדנע שטיל. אַלע זאַכֿען זענען געלעגען צוזוואָרפֿען אויף דער פּאָדלאָגע, ווי נאָך דעם ווען מען ענטלויפֿט פּלוצלונג, אָדער נאָך אַ שרעקליכען אָנפֿאַל. און ערשט יעצט האָט סעגאָל פֿערשטאַנען, אַז איוואַן און נאַסטיאַ, יאָ, זאָגאַר די אַלטע נאַסטיאַ, האָבען זיי פֿערלאָזט, זיי האָבען זיך אַרויסגעגנב'עט פֿון דאַנען, ווי גנבים אין דער נאַכֿט, וויילַ זיי האָבען געוואָלט אויסמיידען יעדע ערקלערונגען, יעדע געשפּרעכֿען. הייסט עס, אַז דאָס, וואָס ער האָט ביי־נאַכֿט געהערט זיך עפּיס פּאָרען ווען די שאָרכֿען האָבען איהם אויפֿגעוועקט, הייסט עס, אַז דאָס זענען געווען איוואַן און נאַסטיאַ! ער האָט זיך צוגעלויכֿטען מיט'ן לאָמפּ און איז צוגעגאַנגען צום ווינקעל, וואו ס'איז געשלאָפֿען איוואַן, ווי ער זאָל נישט וועלען גלויבען אין דעם, וואָס ס'האָט שוין מעהר נישטגעקענט זיין קיין ספק. און, ווען ער האָט דערזעהען, אַז איוואַנ'ס געלעגער איז לעדיג, האָט ער זיך געלאָזט געהען צו חנה־ליבע'ס טהיר.

— שוועסטער, — האָט ער געזאָגט און האָט שטיל אָנגעקלאַפּט אין דער טהיר,—

שלאָפֿסט שוין נישט? גוט מאָרגען! טהו זיך אָן און קום אַרויס צו מיר! וואָס איז עפּיס געשעהען? אונזערע בעדיענער האָבען אונז היינט ביינאַכט פֿערלאָזט! נאַסטיא? יאָ, זי אויך! אַלע איהרע זאַכען זענען נישטאָ.

אין איין אויגענבליק איז חנה-ליבע געווען אָנגעטהון. און ווען זי האָט זיך איבערצייגט, אַז דער ברודער טרייבט נישט קיין קאַטאָוועס, איז זי צו איהם אַרויסגעגאַנגען.

— זיי האָבען אונז איבערגעלאָזט אַליין! זיי האָבען זיך דערשראָקען צו בלייבען אין איין הויז מיט אונז! איך האָב דיר דאָך דערצעהלט וועגען די קלאַנגען, וואָס געהען אַרום אין שטאָדט! — האָט זי געזאָגט און האָט אָנגעקוקט דעם ברודער.

— אַזוי רעכענסטו? — האָט ער געפרעגט און אין דערזעלבער צייט האָט ער געפיהלט, אַז דאָס, וואָס זי זאָגט, איז אמת.

— יאָ, מען האָט זיי פריהער געוואָרענט. זיי ווילען נישט זיין אין אַ געפאַהר. נאָר נאַסטיא זאָל אַוועקגעהען, נישט זאָגענדיג קיין וואָרט, נישט וואָרנענדיג אונז?

— אָט אַזוי זענען זיי די מענשען... נאָר אומזיסט האָבען זיי עס געטהון אַזוי שטיל. צו דעם הויז וועט זיך קיינער נישט צורירען אַפילו דאַן, ווען עס וואָלט יאָ עפּעס געשעהען. ערשט נעכטען האָב איך געהאַט אַ געשפּרעך מיט׳ן איספּראַווניק. זיי גאַנץ רוהיג. ער ווייסט, ווער איך בין...

סעגאַל האָט פֿאַר זיך געשמייכעלט און האָט ווייטער גערעדט. נאָר אַלץ-איינס, וואָס עס זאָל נישט זיין, מאָרגען, שוועסטער, פֿאָהרען מיר אָב. מיר האָבען דערפֿיהלט אונזער פליכט און מעהר דאַרף אונז קיינער דאָ נישט האָבען.

— אפֿשר, זאָלען מיר בעסער באַלד אַוועקגעהען, איידער עס וועט נאָך ווערען אינגאַנצען ליכטיג? ווען מיר וועלען שוין אַרויסגעהען פֿון דער שטאָדט, קענען מיר דאָרט ערגעץ-וואו דינגען אַ וואָגען ביז צו דער באַהן. אברהם וועט שוין בעוואָרענען, אַז מען זאָל אַרום דעם קבר מאַכען שטאַכעטען.

חנה-ליבע האָט אַ קוק-געטהון אויפ׳ן ברודער און געוואַרט אויף זיין ענטפֿער.

— ניין! האָט ער פֿעסט געזאָגט. איידער מען וועט אַרויפֿשטעלען די מצבה און מען וועט אַרומצוימען ביידע קברים פֿון אונזערע עלטערען פֿאָהר איך נישט אָב. מיט די אייגענע אויגען וויל איך זעהען ווי מען וועט די אייזערנע שטאַכעטען אויפֿשטעלען. נאָר ווען עס זאָל דאָ אין שטאָדט היינט עפּעס געשעהען, וועל איך זיך ווענדען צו דער מאַכט. ס׳איז דאָך איהר פליכט צו בעשיצען רוהיגע איינוואוינער און פֿעסט האַלטען אין שטאָדט די געזעצליכע אָרדנונג. און אויב עס וועט נישט העלפֿען, טעלעגראַפיר איך צום מיניסטער.

— דו ביזט גערעכט, — האָט שטיל געענטפֿערט חנה-ליבע.

און ווען זי האָט זיך אויסגעדרעהט אום אַרויסצוגעהען פֿונ׳ם צימער, האָט זי געזאָגט: — איך וועל דיר מאַכען טהיי.

אין גיכען האָט זי אַריינגעבראַכט אַ קאָכענדיגען סאַמאָוואַר. און כמעט נישט רעדענדיג צווישען זיך, זענען זיי געזעסען ביי׳ם טיש. דער קיהלער פריהמאָרגען האָט אַריינגעקוקט אין די פֿענסטער, און עס איז אינגאַנצען טאָג געוואָרען...

— יעצט וויל איך אַריינגעהען אין איינעם פֿון די קליינע הייזליך, וואָס שטעהען דאָ נאָהענט ביי׳ם טייך און וועל פרעגען, אפֿשר וועט עמיצער פֿון די אָרימע יודען

געהען צו אונז אויף די צוויי טעג צו בעדיענען אין שטוב, — האָט געזאָגט חנה־ליבע און איז אויפֿגעשטאַנען פֿון אָרט.

סעגאַל איז געבליבען זיצען.

פּלוצלונג האָט ער אָנגעהויבען צו טראַכטען וועגען דעם, אַז ער איז יעצט גאָר אַליין אין גאַנצען הויז. ער האָט אַ קוק געטהון צו דער טהיר, וועלכע די שוועסטער האָט נישט צוגעמאַכט. ער האָט זי אויפֿגעהויבען און האָט זי גוט פֿערשלאָסען, ווי הינטער איהר זאָל זיין עפּעס אַ פֿיינד, פֿאַר וועלכען ער האָט זיך געשראָקען. ווען ער האָט זיך ווידער אַנידערגעזעצט אויף זיין אָרט, האָט ער אָנגעהויבען דרעהען מיט די פֿינגער די גאָלדענע ברעלאָקען ביי׳ם קייטעל פֿון זייגער׳ל. איינעם האָט ער אָבגעטשעפּעט און האָט איהם אָנגעהויבען צו קייקלען איבער׳ן טיש. ער האָט מיט אויפֿמערקזאַמקייט אויפֿגעפּאַסט, אַז ער זאָל זיך אָבשטעלען ביי׳ם עק טיש און ווען דאָס איז איהם נישט געלונגען, האָט איהם דאָס געאַרגערט און ווען דער ברעלאָק׳ל האָט זיך אָבגעשטעלט וואו ער האָט געוואָלט, האָט ער געפֿיהלט עפּעס אַ צופֿריעדענקייט.

ער האָט זיך פֿערנומען מיט דעמדאָזיגען שפּיעלען־זיך און האָט דערהערט פּלוצלונג הינטער דער טהיר עפּעס טריט. דאָס איז געוועזען חנה־ליבע, וועלכע איז שוין צוריקגעקומען. וואָס לויפֿט זי אַזוי? דוכט זיך, אַז ס׳איז נישטאָ וואָס זיך אַזוי צו איילען, — האָט ער געטראַכט. און ווען ער האָט דערהערט דער שוועסטערס גיכע שריט איבער די צימער, האָט איהם אָנגעכאַפּט עפּעס אַ שרעק און אויף זיין געזיכט האָט זיך בעוויזען אַן אויסדריק פֿון שמערץ, ווי ער זאָל ערוואַרטען, אַז מען וועט איהם ברענגען אַ ידיעה וועגען עפּעס אַ שרעקליכען אומגליק.

חנה־ליבע האָט אויפֿגעריסען די טהיר.

— ברודער! — האָט זי אָהן אַן אָטעם געשריגען, — מען האָט אויף אונזער בית־עולם געפֿונען אַ דער׳הרג׳עט קריסטליך קינד!

סעגאַל האָט געוואָלט אויפֿשטעהען, נאָר ער האָט נישט געקענט; ער האָט זיך געוואָלט אין עפּעס אָנהאַפּען און איז צוריק אַנידערגעפֿאַלען אויף דער שטוהל.

— די גאַנצע שטאָדט קאָכט... קיין יוד טאָר זיך נישט ווייזען אויף דער גאַס... סודאָסווערסקי האָט צונויפֿגעזאַמעלט די שוואַרצע באַנדע.

סעגאַל האָט אַ טיעפֿען זיפֿץ געטהון, האָט אָנגעכאַפּט זיין נאָז־טיכעל, וואָס איז געלעגען אויפֿ׳ן טיש און האָט עס צוגעטראָגען צו דער נאָז. נאָכדעם האָט ער עס ווידער אַוועקגענומען און האָט ווי צומישט געקוקט אויפֿ׳ן רויטען פלעק, וואָס איז געבליבען אויפֿ׳ן טיכעל.

— דוכט זיך, אַז עס געהט מיר בלוט פֿון דער נאָז, — האָט ער אַזוי אומגעוועהנליך רוהיג געזאָגט, אַז חנה־ליבע האָט אָבגעטרעטען צוריק און האָט מיט דערשראָקענע אויגען געקוקט אויפֿ׳ן ברודער.

— ברודער, וואָס איז מיט דיר? האָסט דען נישט געהערט, וואָס איך האָב געזאָגט?

— יאָ, דו האָסט דערצעהלט, אַז עמיצער ליעגט געה׳רג׳עט אויפֿ׳ן יודישען בית־עולם. דאָס האָב איך געהערט. יעדעס יאָהר ווערען אין רוסלאַנד בעגאַנגען עטליכע טויזענד מאָרדען. עס זענען געוועזען יאָהרען, ווען עס זענען ערמאָרדעט געוואָרען

צעהנדליגער טויזענדער מענטשען. און יעצט זעהט עס אויס, אז היינטיגס יאָהר וועט אויך זיין גענוג קרבנות...

חנה־ליבע איז גיך אַרויסגעלאָפֿען פֿון צימער און האָט זיך אומגעקעהרט מיט א גלאָז קאַלט וואַסער.

— ברודער, טרינק! דו ביזט ניט געזונד. הערסט? מיר מוזען נאָך איבעררעדען, וואָס צו טהון...

— טהון?... מיר וועלען גאָרנישט טהון... יאָ, איך וועל זיך צולעגען אויף אַ ווײַלע און וועל זיך אָפּרוהען. מאַך־צו די טהירען און מאַך אַביסעל אָרדנונג אין קיך. איך קען נישט איבערטראָגען דעם חורבן, ווי עס זעהט דאָרט אויס. דו וואָלסט געקענט צובעטען די בעטען און זיי צודעקען מיט די דעקען, עס זאָל זיין אַביסעל אין אָרדנונג.

— דאַרפֿסט גאָרנישט האָבען? — האָט געפרעגט חנה־ליבע און האָט מיט אומעט געקוקט אויפ׳ן ברודער.

— ס׳איז דאָ ווײַן ביי אונז? אויב יאָ, טאָ ברענג מיר א פלאַש. פֿערגעס נישט אויך פֿאַר דיר מיטצוברענגען א גלאָז.

— ס׳איז נאָך דאָ פֿון דעם ווײַן, וואָס מיר האָבען געקויפֿט פֿאַר דער מאַמע.

— נו, גוט; מיר וועלען איהם אויסטרינקען, — האָט א מידער געזאָגט דער ברודער.

ווען חנה־ליבע איז צוריקגעקומען מיט׳ן ווײַן, איז ער געלעגען אויף דער קאַנאַפּע און האָט גערויכערט. באַלד האָט ער אָנגעגאָסען צוויי גלעזער ווײַן און האָט געוואונקען צו דער שוועסטער, אז זי זאָל טרינקען.

ווען זיי האָבען דעם ווײַן אויסגעטרונקען, איז חנה־ליבע געגאַנגען מאַכען אָרדנונג אין די צימער. דער ברודער האָט זיך צוגעלעגט אויף דער קאַנאַפּע און איז אײַנגעשלאָפֿען.

עטליכע מאָל האָט חנה־ליבע פֿאָרזיכטיג אַרײַנגעקוקט דורך דער טהיר צו איהם אין צימער. ער איז געשלאָפֿען רוהיג, האָטש ס׳איז שוין געווען גאַנץ שפּעט...

— וואָס איז? — האָט ער געפרעגט און האָט זיך אויפֿגעזעצט; ער האָט געהערט ווי די שוועסטער שרייט הויך.

— ברודער! ברודער! — האָט אויסגערופֿען חנה־ליבע. — זיי זענען דאָ!

— ווער איז דאָ? — האָט ער פֿערוואונדערט געפרעגט.

— דער יונגער סוחאָמוערסקי! מיט זיין באַנדע.

סעגאַל האָט דערזעהען דעם בליק פֿון דער שוועסטער; ער איז געווען טונקעל און אומבעוועגליך. איהר בלאַס געזיכט האָט געציטערט; נאָר זי האָט נישט געוויינט און האָט נישט געשריען.

אין דעם־זעלבען אויגענבליק האָבען זיי דערהערט, ווי עמיצער איז צוגעגאַנגען צום אַרײַנגאַנג און האָט אָנגעקלאַפּט אין דער טהיר.

— דו הערסט? — האָט שטיל געפרעגט חנה־ליבע און האָט אָנגענומען דעם ברודער ביי דער האַנד.

ער האָט זי צוגעצויגען צו זיך און האָט זי א קוש געטהון.

— זיי רוהיג. איך וועל אַרויסגעהן און וועל מיט זיי איבעררעדען. — האָט ער

אַרויסגעקוקט אויף דער גאַס. דאָ זענען געשטאַנען עטליכע יונגע שקצים און האָבען אַרײַנגעקוקט אין די פֿענסטער. סענאַל איז שנעל אָבגעטרעטען, האָט זיך אַרומגעקוקט, ווי ער זאָל זוכען עטוואָס, וואָס ער דאַרף מיטנעהמען, נאָר אויסער זײַן פּאַספּאָרט האָט ער גאָרנישט געזעהען. ער האָט איהם גענומען.

— אַח, ברודער! — האָט אויסגעריפֿען חנה־ליבע און האָט איהם פֿערהאַלטען. — איך האָב שרעקליך מורא, אַז זיי וועלען דיר עפּעס טהון.

— וואָס קענען זיי אונז טהון? — האָט ער געענטפֿערט און האָט זיך געלאָזט געהען צום אַרויסגאַנג. מען האָט געהערט, ווי פֿון דרויסען האָט מען געקלאַפּט אין דער טהיר.

— נעהם עפּעס מיט! — האָט געבעטען חנה־ליבע און האָט איהם דערלאַנגט דעם רעוואָלווער, וואָס זי האָט שטענדיג געטראָגען מיט זיך.

דער ברודער האָט איהם גענומען, האָט איהם אַרײַנגעשטעקט אין קעשענע און איז שנעל אַרויסגעגאַנגען פֿונ׳ם צימער. די שוועסטער איז איהם לאַנגזאַם נאָכגעגאַנגען, נאָר זי איז באַלד געבליבען שטעהען, ווײַל ס׳איז איהר אײַנגעפֿאַלען, אַז בעסער וואָלט זײַן, ווען פֿעדיאַ זאָל זי נישט זעהען.

ווען סענאַל איז שוין געווען בײַ׳ם אַרויסגאַנג האָט ער אויסגעשריגען מיט אַ בעפֿעהלענדען טאָן צו די, וואָס האָבען זיך אָנגעשפּאַרט אויף דער טהיר:

— הערט־אויף!

ס׳איז מיט אַמאָל שטיל געוואָרען; און מען האָט נישט געקענט הערען קיין טאָן, ווען סענאַל האָט אַרײַנגעשטעקט דעם שליסעל און האָט אויפֿגעעפֿענט די טהיר.

דאָ איז ער געבליבען שטעהען פּונקט אַקעגען פֿעדיאַ׳ן, וועלכער איז אָבגעטרעטען אויף אַ פּאָר שריט און האָט אַראָבגעלאָזט די האַק, מיט וועלכער ער האָט געקלאַפּט אויף די טהיר. עס האָט אויסגעזעהען, אַז ער איז ערשטוינט געוואָרען, דערזעהענדיג דעם קלייגעם ברונעט אין אַנ׳אַלטען זײַדענעם חאַלאַט און מיט אַ פּאַספּאָרט־ביכעל אין דער האַנד.

סענאַל האָט פֿון פֿעדיאַ׳ן איבערגעפֿיהרט די אויגען אויף זײַנע בעוואָפֿענטע חברים און האָט מיט דעם־זעלבען בעפֿעהל־טאָן געפֿרעגט:

— וואָס זאָל דאָס בעדײַטען? וואָס ווילט איהר? ווייסט איהר דען נישט, ווער איך בין?

פֿעדיאַ האָט פֿערקרימט דאָס פּנים און ווינקענדיג צו די איבריגע חברים, אַז זיי זאָלען שווײַגען, האָט ער געענטפֿערט:

— דאָס וועהען מיר שוין, וואָס פּאַר אַ פֿיש דו ביזט!

— בעטראַכט זיך בעסער, וואָס איהר ווילט טהון, — האָט זיי געענטפֿערט סענאַל, צוליעב אײַער טובה וועגען, ווײַל אַנדערש קען דאָס אײַך נאָך קאָסטען דאָס לעבען, ער האָט געפֿיהלט ווי זײַן האַרץ קלאַפּט שטאַרק און ער האָט דערלאַנגט פֿעדיאַ׳ן זײַן פּאַספּאָרט.

פֿעדיאַ האָט גענומען דעם פּאַספּאָרט און האָט איהם רוהיג אַרײַנגעלעגט צו זיך אין קעשענע.

— בײַ אַ געלעגענהייט וועל איך איהם אָנקוקען, — האָט ער מיט אַ חוזק־שמיי=

בעל געענטפערט און אין זיינע אויגען האט זיך בעוויזען א נישט־גוט פייער'ל.

סענאל האט זיך געכאפט צו זיין קעשענע און האט דערפיהלט אין דער האנד דאס קאלטע הענטעל פון רעוואלווער. נאר אין דעם־זעלבען אויגענבליק איז פעדיא שוין געווען נעבען איהם.

— וואס האסטו אין קעשענע? — האט ער געשריגען און האט פעסט געהאלטען סענאל'ן ביי די האנד. — חברה, קומט אהער, זעהט, וואס דער ושיד האט אין דער האנד.

— אהא! מען זעהט עס שוין אן! ער איז בעוואפענט! — האט פעדיא ווייטער געשריגען, ווען זיינע חברים האבען אויסגעריסען ביי סענאל'ן דעם רעוואלווער.

— גיעט אכטונג אויף איהם, ביז איך וועל אנקוקען, וואס עס טהוט זיך אין שטוב.

צוואנציג פאר הענד האבען אנגעכאפט סענאל'ן. ער האט זיך געראנגעלט, ווייל ער האט זיך געוואלט בעפרייען פון זייערע הענד און זיי ערקלערען, ווער ער איז און וואס זיי טהוען. ער האט געטופעט מיט די פיס, ער האט זיי געווידעלט, נאר זיי האבען איהם בעזיעגט אין אן אויגענבליק. און ווי נאר ער האט געפרובט עפעס זאגען, האט מען איהם דערלאנגט א קלאפ מיט א פויסט אין ברוסט, אדער אין אן אנדער ארט. ענדליך, האט ער שוין מעהר נישט געקענט זיך ראנגלען געגען אזא מאכט און איז געבליבען שטיל.

ווי באלד פעדיא האט זיך איבערצייגט, אז זיינע חברים האלטען סענאל'ן גענוג פעסט, איז ער אליין אריין אין הויז. אין ערשטען צימער איז איהם ארויסגעגאנגען אקעגען חנה־ליבע. אין דער האנד האט זי געהאלטען א גרויסען קיך־מעסער, וועלכען זי האט געכאפט אום צו לויפען צום ברודער צו־הילף. פעדיא און חנה־ליבע זענען געבליבען ביידע שטעהן און האבען געקוקט איינער אויפ'ן אנדערען מיט ברייט־געעפענטע אויגען. פעדיא האט אויפגעהויבען די האק און חנה־ליבע איז אבגעטרעטען אויף א פאר טריט. פעדיא האט זי אן אויגענבליק אנגעקוקט, נאר באלד איז איהם איינגעפאלען א געדאנק. ער האט אוועקגעווארפען די האק, האט געכאפט א שטוהל און האט זיך געלאזט געהען אויף חנה־ליבע'ן. זי האט געעפענט דאס מויל און האט אנגעהויבען צו שרייען הויך, נישט נאטירליך הויך, מיט אן אויסטערלישער שטימע און איז אוועקגעלאפען אין גרויסען צימער, וואס איז ארויסגעגאנגען מיט די פענסטער אויף דער גאס. דא איז זי געבליבען שטעהן, ווייל זי האט שוין נישט געהאט, וואוהין ווייטער צו לויפען און זי איז אזוי געשטאנען צוגעטוליעט מיט'ן רוקען צו דער וואנד און האלטענדיג דאס מעסער פאר זיך. פעדיא איז געשטאנען גלייך אויף איהר מיט דער שטוהל. ער האט די שטוהל געהאלטען מיט די פיסלעך פאראויס און האט איינגעקלעמט חנה־ליבע'ן צווישען זיי, אזוי, אז זי האט זיך נישט געקענט ריהרען.

— ראטעוועט מיין ברודער! — האט זי א זיפץ געטהון.

— וואו איז דאס געלד? ארויס מיט'ן געלד! אנדערש וועל איך אייך ביידע דערווארג'ענען!

און ווען חנה־ליבע'ס אויפמערקזאמקייט איז אבגעשוואכט געווארען פון זיין פראגע, האט ער אזוי שטארק אנגעכאפט חנה־ליבע'ן ביי דער האנד, אז זי האט ארויסגעלאזט דאס מעסער און ס'איז ארויסגעפאלען אויף דער פאדלאגע מיט א קלינג.

— אוי! — האט געמורמעלט פעדיא. ער האט ארויסגעלאזט די שטוהל און האט מיט דער פרייער האנד אנגעכאפט חנה־ליבע׳ן ביי די האר. מיט איין בעוועגונג האט ער איהר אויפגעהויבען דעם קאפ אזוי, אז זייערע געזיכטער זענען געבליבען איינס אקעגען אנדערען. זי האט ווידער ארויסגעלאזט א שרעקליכען, נישט־נאטירליכען געשריי, מיט א פרעמדער, נישט איהרער שטימע און איז אנידערגעפאלען. נאר פעדיא האט זי פעסט געהאלטען מיט די הענד. זיינע אויגען זענען געווארען קיילעכדיג פאר ליידענשאפט, וואס נאהענטער ער האט זיך אנגעבויגען איבער חנה־ליבע׳ס טויט־בלאס געזיכט, וואס מעהר זיין האנד האט אנגעכאפט איהר מאכטלאזען יונגען קערפער. מיט איין האנד האט ער זי צוגעהאלטען ביי די האר און מיט דער צווייטער האט ער אראפגעריסען פון איהר די קליידער. מיט ציטערנדע פינגער האט ער זיי געריסען און האט געכאפט חנה־ליבע׳ס קערפער און האט הויך געסאפעט. א היזעריגער סקריפ איז ארויס פון זיין האלז, ער האט זיך אויסגעגלייכט און האט זיך ארומגעקוקט אין צימער. ער האט דערזעהען סענאל׳ס בעט, האט אויפגעהויבען זיין פערחלש׳טען קרבן פון דער פאדלאגע און זיך פארזיכטיג ארומגעקוקט און האט זי צוגעטראגען צום בעט. נאר ווערענד ער האט זי געלעגט אויפ׳ן בעט, האט ער זיך אנגעשטויסען אין גרויסען אלטמאדישען טיש, וואס איז דא געשטאנען און האט דערזעהען סענאל׳ס זייגער. ער איז צוגעשטאנען נאהענטער און האט אויגענבליקליך פערגעסען אין חנה־ליבע׳ן. ער האט איבערגעלאזט חנה־ליבע׳ן ליגען ווי זי איז געלעגען און האט אנגעהויבען ארומצוקוקען אלע זאכען, וואס זענען געלעגען אויפ׳ן טיש. דעם גאלדענעם זייגער האט ער אריינגעלעגט אין קעשענע, ווי אויך דעם טייערען מאזאיק־בראסלעט. נאכדעם האט ער גענומען דעם געלד־ביימעל, האט איהם געעפענט און פאר פערוואונדערונג האט ער איהם ווידער ארויסגעלאזט פון די הענד. ער האט ארויסגענומען וואס ס׳איז געלעגען אינווענדיג. ער האט געבלעטערט די אסיגנאציעס און זיינע אויגען זענען געווארען פונקט אזוי קיילעכדיג און גיעריג, ווי פריהער, ווען ער האט אראפגעריסען די קליידער פון חנה־ליבע׳ן.

זיינע פינגער האבען פונקט ווי פריהער געציטערט, ווען ער האט געצעהלט דאס געלד:

— איינס... צוויי... דריי... פיער... — האט ער געצעהלט און האט אין זיך איינגעהער׳ט די סומעס...

— פיער טויזענד רובל... און קליין געלד. צום טייוועל! דא דארף נאך מעהר זיין!...

ער האט א קוק־געטהון צו חנה־ליבע׳ן; נאר זי איז געלעגען אזוי, ווי ער האט זי אוועקגעווארפען אויפ׳ן בעט. און פעדיא האט אנגעהויבען צו ארומזוכען אלע שרענק און שופלאדען. דארט, וואו ער האט נישט געקענט עפענען, ווייל ס׳איז געווען פערשלאסען, האט ער גענומען צו־הילף זיין האק. עס מוז דא נאך מעהר זיין! ווען זיי זאלען יעצט נישט קומען און שטערען!...

נאר, ווען דער אלטער סוחאסועסקי האט ווייטער געפיהרט דעם המון, האט דער מאנאך פערלוירען פעדיא׳ן און האט איהם נישט געקענט געפינען צווישען גרויסען עולם. דא איז ער אונבעמערקט אבגעשטאנען פון עולם, אום צו זעהען, אויב פעדיא איז נישט פערבליבען אין אברהם׳ס מאנופאקטור־געשעפט. און ווען ער האט

איהם אויך דאָ נישט געפֿונען, האָט איהם אַרומגעכאַפּט אַ פֿאָרגעפֿיהל, וועלכער האָט איהם כמעט בעאונרוהיגט. „זאָל פֿעדיאַ ווירקליך?...“ ער האָט זיך געלאָזט געהען צוריק אין דער ריכטונג, גלייך ווי ער זאָל זיין איבערצייגט, אַז פֿעדיאַ איז אויך אַהין געגאַנגען.

ער איז אַוועק מיט זיין געוועהנליכען גאַנג. נאָר באַלד האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אַז ער געהט צו לאַנגזאַם און ער האָט זיך געלאָזט לויפֿען מיט אַלע כחות.

ווען ער איז דורכגעלאָפֿען עטליכע קוואַרטאַלען, איז איהם איינגעפֿאַלען, אַז עס פּאַסט נישט פֿאַר אַ מאָנאַך, אַ גייסטליכען מענש צולויפֿען איבער די גאַסען, ווי אַ משוגענער מיט פֿערנומענע פּאָלעס. נאָר באַלד האָט ער ווידער פֿערגעסען, וואָס עס פּאַסט און וואָס עס פּאַסט נישט. ער האָט זיך דערמאָנט, אַז פֿעדיאַ, דער האָריגער גראָבער קאָפּ, דער האָריגער נאַר קען וועלען זיך אַריינמישען און איהם קאַליע מאַכען די גאַנצע שפּיעל.

בשעת'ן לויפֿען האָט ער געפֿאָכט מיט די הענד. די פּאָלעס פֿון זיין לאַנגען מאַנטעל זענען געפֿלויגען אין דער לופֿטען. זיין היטעל האָט זיך אַראָפּגערוקט און דער הויכער שטערן איז געבליבען פֿריי. ער האָט נישט געטראַכט וועגען דעם, אַז ער קען זיך אָפּשטעלען און צורעכט מאַכען דאָס היטעל און אויך דאַן, ווען עס איז אַראָפּגעפֿאַלען פֿון זיין קאָפּ אויף דער ערד, האָט ער זיך נישט אָנגעבויגען נאָך איהם. נאָר ער איז געלאָפֿען אַלץ ווייטער, ווי מען זאָל איהם נאָכיאָגען, אָדער, ווי עס זאָל דאָ געהן אין זיין לעבען.

ווען ער איז שוין אַריבער דעם טייך און האָט זיך דערנעהערט צו סעגאַל'ס הויז האָט ער אָנגעהויבען צו געהן לאַנגזאַמער און איז מיט רוהיגע טריט אַריין אין הויף. זיינע הענד זענען אַראָפּגעהאַנגען, ער האָט שטאַרק געסאַפּעט, ער האָט כמעט נישט געקענט כאַפּען דעם אָטעם. נאָר ווען ער האָט דערזעהען סעגאַל'ן שטעהן אין זיין חלאַט און אין די פּריזומאָרגען-פּאַנטאָפֿעל, אַרומגערינגעלט פֿון פֿעדיאַ'ס חברים, איז איבער זיין געזיכט דורכגעלאָפֿען אַ צופֿריעדענער שמייכעל. אַ שרעקליכע פֿרייד האָט איהם אַרומגעכאַפּט און מיט אַ שמייכעל אויף די ליפּען איז ער מיט קליינע טריט צוגעגאַנגען צו סעגאַל'ן.

סעגאַל, וועלכער האָט שוין לאַנג פֿערשטאַנען, אַז דאָס בעסטע וועט זיין, אַז ער זאָל שווייגען און זאָל זיך האַלטען רוהיג, איז געשטאַנען און האָט אָהן אַ שום אויסדרוק אין די אויגען געקוקט אַרום זיך; נאָר ווען ער האָט פּלוצלונג דערזעהען דעם מאָנאַך, האָט ער אויפֿגעלעבט. נישט-קוקענדיג אויפ'ן געקרייזטען בערדעל, האָט סעגאַל איהם אויגענבליקליך דערקענט און ער האָט יעצט געקענט מיט גרויס זיכערקייט זאָגען, אַז ער האָט איהם שוין עטליכע מאָל געזעהען. ער האָט זיך אַפֿילו דערמאָנט ביי וועלכע אומשטענדען זיי האָבען זיך בעגעגענט.

— דער הער, וואָס געהט אַהער, קען מיך, — האָט סעגאַל אָנגעהויבען מיט אַ טאָן, ווי ער זאָל זיך ענטשולדיגען, וואָס ער האָט גערואַט די העזה צו עפֿענען דאָס מויל. און ווען זיינע וועכטער האָבען געשוויגען און עס האָט אויסגעזעהען, אַז זיי זענען פֿעראינטערעסירט מיט זיינע ווערטער, האָט סעגאַל ווייטער גערעדט:

— יאָ, מיר קענען זיך גאַנץ גוט. ערשט נישט לאַנג האָבען מיר זיך געטראָפֿען אין איין געזעלשאַפֿט אין פּעטערבורג, און ביי איין דאַמע אין מאָסקווא...

— וואָס זאָגט ער דאָ? — האָט איהם איבערגעשלאָגען דער מאָנאַך, וועלכער איז שוין געווען גאַנץ נאָרוועַנט און האָט געהערט סעגאַל׳ס ווערטער.

— יאָ, נישט וואָהר? — האָט אויף איהם אַ קוק געטהון סעגאַל. — איהר קענט זאָגען, ווער איך בין, הער קילאָוויטש? נישט וואָהר? איהר וועט זיכער מיר טהון די טובה און וועט ערקלערען ווער איך בין, אום צו פֿערהיטען פֿון אונאַנגענעהמליכקייטען.

— גיעט איהם אַ פּאַטש אין פּנים! — האָט אויסגערופֿען דער מאָנאַך און האָט געהאַלטען די האַנד איבער די אויגען, ווי ער זאָל זיי פֿערהיטען פֿאַר דער שיין. — פֿערמאַכט דעם שונא פֿון קריסטענטום דאָס אומרייניגע מויל.

— בריודער! — האָט געבעטען סעגאַל, — הערט איהם נישט! ער איז נישט קיין מאָנאַך. ער איז אַ שפּיאָן, אַ שונא פֿונ׳ם פֿאָלק, אין מאָסקווא האָט איהם אויסגעהאַלטען אַ פֿראַנצויזישע מאַדאַם, זי האָט געהייסען פּעפּיטאַ...

דער מאָנאַך האָט זיך געלאָזען אויף סעגאַל׳ן.

— דערהרג׳עט זי, די ניפּטיגע שלאַנג! זעהט, ווי דאָס בלוט פֿון אונזער אויסלעזער פֿיהלט זיך נאָך פֿון זיינע הענד!

— ניין, וואַרט אַביסעל; מיר וועלען אויסהערען, וואָס ער רעדט! די דאָזיגע מאָנאַכען קענען מיר גאַנץ גוט! — האָבען זיך געהערט שטימען צווישען סעגאַל׳ס ווערטער. עס האָט אויסגעזעהען, אַז זיי ווילען הערען עפּעס פֿון דער פֿראַנצויזישער מאַדאַם, מיט׳ן נאָמען פּעפּיטאַ.

סעגאַל האָט געשריגען:

— יאָ, אַ פֿראַנצויזישע מאַדאַם האָט איהם אויסגעהאַלטען. אַ גרויסאַרטיגע מיידעל! זי האָט זיך געפֿיהרט, ווי די טערקישע פֿרויען אין סולטאַנ׳ס האַרעם. אין איין צימער האָב איך איהם געטראָפֿען מיט איהר! נעכטען האָט ער געהייסען קילאָוויטש, היינט איז ער אַ מאָנאַך, מאָרגען וועט ער שוין ווידער זיין עמיצער אַנדערש...

— ער לאַכט־אָב פֿון אונזער צערקווע און פֿון איהרע בעדינער, וואָס האָבען זיך אָבגעזאָגט פֿון עולם־הזה! וואָס האָט אייך איינגערעדט דער אַנטי־כריסט? — האָט מיט כעס אויסגערופֿען דער מאָנאַך און האָט אַ שליידער געטהון עטליכע יונגאַטשעס אין סעגאַל׳ס זייט.

אין דער לעצטער מינוט איז סעגאַל׳ן איינגעפֿאַלען אַן אויסטערלישער געדאַנק.

— גלויבט איהם נישט, בריודער! — האָט ער געזאָגט און זיין שטימע האָט כמעט צוריק בעקומען איהר פֿריהעריגען קלאַנג. — דאָס איז דער, וואָס האָט היינטיגע נאַכט גע׳הרג׳עט דאָס קינד! פֿיהרט אונז אין פּאָליציי! איך וועל בעווייזען, וואָס איך זאָג!

אייניגע פֿון די יונגאַטשעס האָבען פֿאַר פֿערוואונדערונג געשיט מיט בעוואוסטע קללות פֿון רוסישען המון, פֿון סעגאַל׳ן האָבען זיי געוואָרפֿען בליקען אויפֿ׳ן מאָנאַך, ווי זיי זאָלען נישט וויסען, וועמען זיי זאָלען גלויבען. דעם מאָנאַך, אָדער דעם, וועלכער הייסט זיך אַליין איבערגעבען דער פּאָליציי.

— איך בין אַן אַדוואָקאַט, בעקאַנט אין גאַנץ רוסלאַנד, — האָט שנעל גערעדט סעגאַל. — איך קען דעם גענעראַל־גובערנאַטאָר אין מאָסקווא! איך בין אַ פּראַוואָסלאַווניר!...

דאָ האָט סטעפאַל צוריסען דאָס העמד אויף דער ברוסט און האָט געוויזען די צוהערער אַ צלמעל, וועלכעס ער האָט אָנגעטהון אויפ'ן האַלז.

— אַט זעהט איהר, ברידער, — האָט ער זיך געפרעהט און האָט זיי אָנגעוויזען אויפ'ן צלם'ל, און אַלע האָבען דערזעהען, ווי סטעפאַל האָט אויפגעהויבען דעם צלם'ל מיט זיין ציטערנדיגער האַנד.

דער מאָנאַך האָט פֿערשטאַנען, אַז אַנשטאָט עפּיס צו געווינען, געפינט ער זיך נאָר אין אַ געפֿאַהר אַליין צו פֿערליערען. ער האָט זיך פרום פֿערנייגט און האָט זיך אָנגעהויבען צו צלמ'ען.

— זאָל גאָט מיט זיין גנאָד זיין איבער אונז און זאָל אונז פֿערהיטען פֿאַר שלעכטס. זעהען די, הייליגער פאָטער, הויבסט אויף דיין שטראָפענדע האַנד איבער זיי, פֿערקריכען זיי אונטער'ן שוץ פֿון דיין צלם און בעדעקען זייער אומריינע ברוסט מיט דעם הייליגען צייכען... ברידער פֿון איין גלויבען! וואַרפֿט אַנידער דעם גאָטעס־לעסטערער אויף דער ערד און זעהט צי ער איז נישט געמל'ט. דאָס וועט אייך עפֿענען די אויגען צו וויסען דעם אמת!...

— דאָס איז אַ גוטע עצה! באַלד וועלען מיר איהם בעטראַכטען! ווי אַזוי זענען מיר דערויף פריהער נישט געפֿאַלען! — האָבען אָנגעהויבען שרייען אַלע צוזאַמען און האָבען אַנידערגעוואָרפֿען סטעפאַל'ן אויף דער ערד.

ווען זיי האָבען פֿון איהם אַראָפּגעריסען די קליידער, האָט ער הויך געשריגען, נאָר פּלוצלונג איז ער געבליבען שטיל, ווייל זיי האָבען אָנגעהויבען שפּייען אויף זיין נאַקעטען קערפּער און האָבען איהם אַראָפּגעריסען דאָס צלם'ל פֿון האַלז.

ער האָט פֿערשטאַנען, אַז דאָס איז שוין דער סוף און טויזענדער בילדער פֿון זיין לעבען, אַליין, וואָס ער האָט איבערגעלעבט, זענען דורכגעגאַנגען פֿאַר זיינע אויגען. פֿון איין זייט זענען זיי געווען דייטליך און דאָך ווייט און אוממעגליך, ווי ער זאָל זיי גאָר קיינמאָל נישט געהאַט איבערגעלעבט. צו־לעצט איז געבליבען שטעהן איין בילד אומבעוועגליך: צוויי גרויסע, פֿיבער־גלאַנצענדיגע אויגען. עס איז איהם פֿאָרגעקומען, ווי ער זאָל דאָס נישט וועלען דערקענען, האָטש ער האָט זיך גאַנץ גוט דערמאָנט, וועמענס אויגען דאָס זענען געווען. נאָר באַלד האָט זיך זיין אויפמערקזאַמקייט אָבגעשטעלט אויף אַנדערע זאַכען.

ער האָט בעמערקט, ווי דער מאָנאַך האָט גענומען דעם רעוואָלווער פֿון דער האַנד ביי דעם יונג, וועלכער האָט איהם פריהער אַרויסגעריסען ביי סטעפאַל'ן. ער האָט געזעהען דעם מאָנאַך'ס געזיכט, ווען יענער האָט גענומען דעם רעוואָלווער און האָט איהם אָנגעקוקט און סטעפאַל האָט זיך געוואונדערט, דאָס אויפ'ן מאָנאַך'ס געזיכט האָט מען געקענט איבערלייענען בעדויערן און עגמת־נפש. נאָר דאָ האָט דער מאָנאַך, ד. ה. קילאַוויטש, פּעפּיטאַ'ס פריינד, געזאָגט זיין לעצט וואָרט:

— ... באָנזשור, הער סטעפאַל, — האָט ער ווידערהאָלט, ווי אַמאָל ביי דער מאַדאַם פֿאַר'ן שפּיגעל. יעצט האָט דער מאָנאַך זיך נישט אָבגעגעבען קיין רעכענונג, וואָס ער זאָגט, נאָר פּלוצלונג האָט ער זיך געכאַפּט, אַז דאָס קען איהם אַרויסגעבען און ער קען ווידער פֿערשפּיעלען די שפּיעל.

דער מאָנאַך האָט צוגעלעגט דעם רעוואָלווער צו סטעפאַל'ס שלייף און פּעדראָ'ס חברים האָבען זיך געוואָרפֿען אויף סטעפאַל'ן מיט זייערע שטעקענס, נאָר ער איז שוין

געלעגען טויט און אויף זײַן טויטען געזיכט איז פֿערבליבען אַן אויסדרוק פֿון פֿערוואונדערונג און איבערראַשונג...

דער שאָם האָט איבערגעשלאָגען פֿעדיאַ'ס אונטערזוכונגען אין די שראַנק און קאַמאָרען. ער האָט געפֿונען אַ סך זאַכען, וועלכע האָבען איהם אויסגעזעהען פֿאַר ווערטפֿול, אום ער זאָל זיי מיטנעהמען.

— ווער שיעסט! — האָט פֿעדיאַ איבערראַשט אַרויסגעשטאַמעלט און האָט זיך מיט שרעק אַרומגעקוקט.

ער האָט בעגעגענט חנה־ליבע'ס בליק.

פֿאַר פֿעדיאַ'ן איז געוועזען פּײַנליך, דאָס זי האָט אויף איהם געקוקט. מיט אַמאָל איז איהם שווער געוואָרען צו אָטהעמען. עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַז ער דערמאָנט זיך אין אַ פּאָר אויגען, וועלכע האָבען נישט פֿאַר אַ לאַנגער צײַט געקוקט אויף איהם מיט דעם־זעלבען ברייט־געעפֿענטען בליק.

— ווער שיעסט? — האָט ער ווידערהאָלט און איז צוגעלאָפֿען צו דער טהיר.

ווען ער איז אַרויס פֿון שטוב האָט ער דערזעהען דעם מאָנאַך שטעהען מיט'ן רעוואָלווער אין דער האַנד און די איבריגע יונגעלײַט האָבען געשלאָגען סעגנאַל'ן.

— יעצט איז די צײַט צו אַנטלויפֿען, — האָט ער אַ טראַכט־געטהון.

— וואָס האָט איהר געטהון, ברידער! — האָט אויסגערופֿען פֿעדיאַ? וועמען האָט איהר דערהרג'עט? דעם ערשטען געהילף פֿונ'ם גענעראַל־גובערנאַטאָר! וואָס האָט איהר געטהון?

— איך נישט! — האָט באַלד געענטפֿערט איינער פֿון די יונגעלײַט און איז אַנטלאָפֿען אַזוי גיך, ווי די פֿיס האָבען איהם געטראָגען.

— איך נישט! — האָט געזאָגט דער צווייטער און איז אויך אַנטלאָפֿען.

— איך אויך נישט! — האָבען אָנגעהויבען צו שרײַען אַלע צוזאַמען און האָבען זיך אָפגערוקט.

אַזוי זענען זיך אַלע צולאָפֿען און דער לעצטער איז אויך אַוועק פֿעדיאַ.

דער מאָנאַך האָט מיט פֿעראַכטונג אַ קנײַטש־געטהון מיט די אַקסלען און האָט אַרײַנגעלעגט דעם רעוואָלווער אין קעשענע, וואו ס'איז אויך געלעגען זײַן אייגענער.

ער האָט געוואָלט אָנזאָגען פֿעדיאַ'ן און איהם ווײַזען, אַז מיט איהם טאָר מען זיך נישט שפּיעלען, נאָר דערנאָך האָט ער חרטה בעקומען.

— איין אויגענבליק! — האָט ער געמורמעלט. — איך וועל נאָך בײַ אײַך זײַן. אַ טובה פֿון אַ גוטען פֿרײַנד האָט ער מיר שוין בעוויזען! זײַנע טובות! איבער אַ האָר האָט ער מיר צושטערט אינגאַנצען דעם פּלאַן. נאָר מיר וועלען זיך באַלד אָפּרעכענען!

ער האָט זיך אָנגעבויגען איבער סטענאַל'ס פֿערבלוטיגטען טויטען קערפּער און האָט בעזוכט די קעשענעס פֿון חאַלאַט. זיי זענען געוועזען ליידיג. שנעל האָט ער אָנגעטאַפּט דעם קאָלנער פֿון חאַלאַט און האָט געשלעפּט דעם טויטען קערפּער אין די נאָהענטע קאַמער.

— גיעט הילף, קאַראַאול! האָט ער פּלוצלונג דערהערט עמיצען הינטער זיך שרײַען. ווען ער האָט זיך אומגעקעהרט, האָט ער דערזעהען חנה־ליבע'ן שטעהען אין דער טהיר פֿון יענער זײַט הויף.

— העלפֿט! ראַטעוועט! — האָט זי געשריגען. — סאַשאַ! סאַשאַ!...

דער מאָנאַך האָט זיך געחאַפּט צו דער קעשענע נאָכ'ן רעוואָלווער, נאָר ער האָט זיך באַלד בעטראַכט. ער האָט אַ וואָרף־געטהון דיעם טויטען קערפּער אויפ'ן שטרוי, וואָס איז געלעגען נעבען דער שטאַל און האָט דאָס שטרוי אונטערגעצונדען. דאָס שטרוי האָט מיט אַמאָל אָנגעהויבען צו פֿלאַקערן מיט אַ העלען פֿלאַם און עס האָט געסקריפּעט און געקנאַקט. די קוה האָט זיך דערשראָקען און האָט אָנגעהויבען מריקען און צום סוף איז איהר מריקען איבערגעגאַנגען אין אַ וואָיען, וואָס האָט נאָך לאַנג פֿערפֿאָלגט דעם אַנטלויפֿענדען מאָנאַך.

ווען דער אַלטער דאָקטאָר קראַסנאָוו און זיין טאָכטער רימאַ האָבען דערהערט, אַז אין שטאָדט הויבט זיך אָן אַ פּאָגראָם אויף יודען זענען זיי שטאַרק אונרוהיג געוואָרען און זענען אַוועק צו סעגאַל'ן, אום איבערצונעהמען צו זיך סעגאַל'ן און חנה־ליבע'ן. און ווען זיי האָבען שוין בעוויזען אַריבערצוגעהן די בריק אויפ'ן טייך און האָבען זיך דערנעהענט צום הויז האָבען זיי דערזעהען, ווי דער דאַך פֿונ'ם שטאַל איז איינגעפֿאַלען און חנה־ליבע איז געלעגען אין חלשות אין דער טהיר ביי'ם אַריינגאַנג פֿון הויז.

אַכטאונצוואַנציגסטעס קאַפּיטעל.

נישט־קוקענדיג דאַרויף, וואָס ער האָט זיך אַזוי געאיילט, איז דעם מאָנאַך נישט געלונגען אָנצויאָגען פֿעדיאַ'ן. ער האָט זיך פֿאָרוואָרפֿען געמאַכט פֿאַר וואָס ער האָט איהם נישט דערשאָסען, ווען ער איז אַנטלאָפֿען. אין אַזאַ טאָג וואָלט מען דאָך נישט געקענט וויסען, ווער עס האָט וועמען געהרג'עט. אויב פֿעדיאַ וויל יאָ אַליין אָבטהון פֿאַר זיך אַליין און וויל מיט'ן מאָנאַך שוין קיין פֿערקעהר נישט האָבען, טאָ קען ער איהם דאָך אַוודאי נישט צוריק קומען. אַזאַ סחורה ווי פֿעדיאַ קען סוף־כל־סוף אָנהויבען צו־טהון מעשים געגען זיין לעהרער.

פֿריהער האָט ער גערעכענט אַוועקצופֿיהרען פֿון דאַנען פֿעדיאַ'ן און איהם לערנען צו טהון דאָס, וואָס ער הייסט, נאָר יעצט מוז מען אַוועקוואַרפֿען דעם פּלאַן. דאָס שפּעטסטע, מוז ער מאָרגען פֿערלאָזען די שטאָדט. פֿעדיאַ'ן, אַלס ווערקצייג האָט ער שוין פֿאָלקאָם אויסגענוצט!

דער מאָנאַך האָט אָנגעהויבען אַרומצוזוכען פֿעדיאַ'ן. ס'איז נישט געווען שווער צו בעשליסען, וואו מען דאַרף איהם זוכען. די ברענענדע יודישע הייזער האָבען אָנגעוויזען דעם וועג פֿון די פּאָגראָמשציקעס, וועלכע עס האָט געפֿיהרט דער אַלטער סוחאָבוערסקי. דאָרט, וואו מען האָט נישט געזעהען קיין געפֿאַהר, אַז צוזאַמען מיט די יודישע הייזער זאָלען ליידען אויך די קריסטליכע, דאָרט האָט מען איינגעאָרדנעט אַנ'אַלגעמיינע שׂרפֿה. אייניגע איינוואוינער האָט מען גע'הרג'עט און זייערע האָבען, וואָס האָבען געהאַט אַ ווערט האָט מען צוטיילט צווישען זיך.

די אַרבייט איז געגאַנגען זעהר געשווינד און איז געווען זעהר געלונגען, ווייל דער פֿיינד האָט נישט אַרויסגעוויזען קיין שום ווידערשטאַנד. און אויב עס האָבען זיך געטראָפֿען עטליכע בעוואָפֿענטע יודישע יונגעלייט, וועלכע האָבען געקעמפּפֿט און האָבען גע'הרג'עט עטליכע מיטגליעדער פֿונ'ם פֿערבאַנד „צווייקעפּיגער אָדלער״, האָט

דאָס נאָך מעהר צוהיצט די פּאָגראָמשציקעס. יעצט האָבען זיי שוין נישט געקעמפּט אונטער דער אָנפֿיהרונג פֿון'ם אַלטען סוחאָסווערסקי, נאָר זיי האָבען זיך צוטיילט אין קליינע באַנדעס און האָבען געראַבעוועט יעדער ערגעץ אַנדערש, אַזוי, אַז זיי זאָלען זיך איינער דעם אַנדערען נישט שטערען.

סוחאָסווערסקי און זיינע פֿריינד האָבען זיך מעהר נישט בעטייליגט אין אַלגעמיינעם פּאָגראָם, ווייל זיי האָבען זיך בעגניגט דערמיט, וואָס זיי האָבען געמאַכט אונשעדליך פֿאַר זיך די יודישע קאָנקורענטען, וועלכע האָבען ביי זיי אַזוי לאַנג אַוועקגענומען פּדיון. בלויז אַלס ביישפּיעל, וועלכער איז ווערט, אַז מען זאָל איהם נאָכטהון, האָט זיך דער אַלטער געשטעלט אין דער שפּיץ פֿון די פּאָגראָמשטשיקעס; יעצט וועלען זיי שוין אַליין וויסען, ווי זיך צו בעגעהן...

ווי נאָר דער מאָנאַך האָט ערגיץ געזעהען אַ הייפֿעל מענשען, וואָס האָט זיך פֿערזאַמעלט פֿאַר אַ יודיש הויז דאָרט צו בעראַבעווען און די איינוואוינער צו שלאָגען — איז ער באַלד צוגעלאָפֿען און האָט געזוכט פֿעדיא'ן. ער איז געגאַנגען פֿון גאַס צו גאַס, ער איז געשטאַנען שטיל און האָט נישט גענומען קיין אַנטהייל אין דעם, וואָס איז פֿאַר איהם פֿאָרגעקומען. און ווען ער איז אַזוי געשטאַנען אויף איין אָרט, וואו מען האָט געראַבעוועט און געשלאָגען, איז איהם אַליין פֿאָרגעקומען, ווי ער זאָל זיין עפּיס אַ קאָמאַנדיר, וואָס אָרדנעט נאָר איין די ריי'הען פֿון די קעמפּפֿענדע און נעהמט אַליין קיין אַנטהייל נישט אין קאַמפּף. ער האָט געטראַכט וועגען דעם, וואָס עס טהוט זיך אין די איינצעלנע הייזער, ווען עס שטעלט זיך אָב נעבען זיי אַ באַנדע פּאָגראָמשטשיקעס און ברעכט־אויס מיט אַ ווילדען געפֿילדער די טהירען און פֿאַלט־אַריין אין הויז מיט די בלוט־דורשטיגע פּנימ'ער.

זיינע אויערן האָבען איהם געגעבען צו וויסען וואָס עס קומט־פֿאָר אין אַזעלכע הייזער. לויט די געשרייען — האָט ער געהערט, אַז אין יעדען הויז געפֿינען זיך אַ סך מאַנסלייט, ווייבער און קינדער. ער האָט דערהערט קללות, הילף־געשרייען און אַ יאָמער, וואָס איז אַרויס דורך די פֿענסטער פֿון הויז. און ווען די מענליכע שטימען זענען געשוויגען געוואָרען — האָבען זיך געהערט האַלב־פֿערשטיקטע ווייבערישע געשרייען. און ווען ער האָט געהערט די ווייבערישע קרעכצען, האָט ער צונויפֿגעפּרעסט פֿון די הענד פֿויסטען און האָט פֿערקלעמט די ליפּען צוזאַמען.

אין אַ צייט אַרום זענען די מיטגליעדער פֿון דער פּאָגראָם־באַנדע ווידער זיך צונויפֿגעקומען אויפֿ'ן פּלאַץ. זיי זענען געווען ווילד און שכור פֿון בלוט און פֿון בראָנפֿען. אַן'אָבגעריסענער יונג שוואַרץ פֿון רויך און שטויב, איז אַרויסגעקומען פֿון איין שטוב מיט אַ טיעפֿער וואונד אין דער באַק, פֿון וועלכער עס איז גערונען דאָס בלוט: — זי האָט מיך אַ ביס געטהון, די מכשפֿה! — האָט ער אונאויפֿהערליך ווידערהאָלט און וויפֿיעל מאָל ער האָט דאָס געזאָגט, אַזוי פֿיעל מאָל האָט ער דערצו צוגעגעבען אַ שרעקליכע קללה.

דער מאָנאַך איז געשטאַנען און האָט זיך צוגעקוקט צום צובּיסענעם, וועלכער האָט זיך אָבגעווישט די וואונד מיט אַ שמאַטע. און דאָ האָט דער מאָנאַך דערקענט אין דעם צובלוטיגטען יונג אַ זוהן פֿון זעהר אַ שענער פֿאַמיליע. דער יונגערמאַן איז געווען אויף אַ שטעלע, און יעצט איז דער עלעגאַנטער יונגער־מאַן געשטאַנען כמעט נאַקעט און האָט דערפֿילט אויף דער גאַס זיינע נאַטירליכע בעדערפֿנישען.

זייער מאַגאַך האָט זיך אַוועקגעקעהרט, ווייל ס'האָט זיך איהם פּלוצלונג פֿערגלוסט זיך צוצולאַכען. מיט איין האַנד האָט ער זיך צוגעהאַלטען דאָס מויל און האָט געלאַכט און מיט'ן אַרבעל פֿון דער צווייטער האַנד האָט ער זיך געווישט די אויגען. און נאָך לאַנג, נאָכדעם, ווי דער צובלוטיגטער, שמוציגער יונגערמאַן איז אַוועקגעגאַנגען און דער מאַגאַך האָט איהם שוין מעהר נישט געזעהען, האָט ער זיך פּלוצלונג צולאַכט, ווי דער יונגער-מאַן זאָל פֿאָרשטעלען עפּעס זעהר אַ קאָמיש בילד.

און, ווירקליך, דער זוהן פֿון זעהר אַ שעהנער פֿאַמיליע, אַ יונגערמאַן פֿון דער געזעלשאַפֿט, האָט זיך יעצט פֿערמישט מיט דעם נידעריגסטען המון פֿון דער גאַס און האָט צוזאַמען מיט איהם געראַבעוועט. דאָס האָט אויסגעזעהען זעהר קאָמיש! און דער מאַגאַך האָט געלאַכט. און ווען עס וואָלט נישט געווען אַזוי וויכטיג פֿאַר איהם אָבצוזוכען פֿעדיאַ'ן, וואָלט דער מאַגאַך, זיכער, נאָכגעגאַנגען דעם צובלוטיגטען יונגען-מאַן און וואָלט מיט איהם געשלאָסען פֿריינדליכע בעקאַנטשאַפֿט. ער האָט אויסגעזעהען צו זיין אונגעוועהנליך קלוג און פּראַקטיש, ווייל ער איז נישט צוגעשטאַנען צו דער שוואַרץ-מאה'דיגער פּאַרטיי, נאָר ער האָט אויסגענוצט איין טאָג, ווען עס האָט געהערשט דער המון. אַזוי איז אי זיין נאָמען געבליבען ריין, אי ער האָט עפּעס גענאָסען.

יאָ, עפּעס נייעס איז געווען אין דעם, וואָס די, וועלכע זענען געוועהנליך נישט אַרויס אויף דער ליכטיגער שיין און האָבען זיך אויסבעהאַלטען אין די פֿינסטערע ווינקעלעך, זענען היינט מיט אַמאָל געוואָרען הערשער.

הייַנטיגען טאָג פֿיהלען זיי זיך ווי אַלמעכטיגע. זיי נעהמען זיך צו פּרעמדע פֿערמעגענס, זיי הרג'ענען, זיי געבען פֿרייהייט זייערע אינסטינקטען און ווען די זון וועט מאָרגען ווידער אויפֿגעהן, וועלען זיי טאַקע ווידער זיצען אין זייערע פֿינסטערע ווינקעלעך און וועלען נישט טאָרען ווייזען די נאָז אויף דער גאַס.

— די דאָזיגע הערשאַפֿט איז אַ גוטע זאַך! — האָט געמורמעלט פֿאַר זיך דער מאַגאַך. — בעסער פֿון אַלץ אויף דער וועלט און דאָך דויערט זי נאָר איין איינציגען טאָג! נאָך טייערער און זיסער איז זי פֿאַר די, וועלכע שטעהען אויף דער נידעריגסטער שטופֿע פֿון דעם געזעלשאַפֿטס-לייטער און זענען שטענדיג געוועהנט צו בעקומען קלעפּ פֿון די, וואָס שטעהען אויף די העכערע שטופֿען.

פֿאַר אַן אַפּטייק-סקלאַד האָט דער מאַגאַך געפֿונען אַ סך יונגען זיך וואַלגערען אויף דער ערד. אַלץ, וואָס ס'האָט נאָר געשמעקט מיט ספּירט האָבען זיי אויסגעטרונקען, און דאָס איבריגע האָבען זיי צובראָכען. חראָפּעדיג זענען זיי געלעגען צווישען די צובראָכענע גלעזלעך און פֿלעשלעך און פֿון זייערע גאָרגעלס איז אַרויס אַ מיאוס'ער ריח פֿון ספּירט. די גאַנצע גאַס האָט געשמעקט מיט ספּירט און מיט מעדיצין-מיטלען, גלייך, ווי עפּעס אַ המון פֿון קראַנקע זאָל דאָ האָבען געזוכט אַ רפואה און די אומהיילבאַרע זענען דאָ פֿערבליבען.

וואָס נאָהענטער ס'איז געווען צו דער נאַכט אַלץ מעהר האָט מען געטראָפֿען די, וואָס זענען שוין געווען זאַט און זענען געלעגען אָהן כחות. זיי זענען געלעגען אין מיטען גאַס, אָדער אויף די טישען אין די שענקען. און די, וועלכע האָבען זיך נישט געקענט אָנזעטיגען און האָבען זיך נישט געקענט אָבריסען פֿונ'ם רויבעריי, האָבען געגרובט אין דער פֿינסטערקייט ווייטער צו אַרבייטען, נאָר זיי האָבען נישט געקענט,

װײל עס האָבען זיך אָנגעהױבען צו הערען שאָסען און אַמאָל דאָ, אַמאָל דאָרט, זענען געפֿאַלען קױלען.

און װען עס האָט זיך פֿאַרזאַמעלט אַ נײער המון פֿאַר אַ הױז האָט מען באַלד געשאָסען, און דאַן ערשט איז געװאָרען אומעטום שטיל. און אין דער שטילקײט האָבען זיך נאָר געהערט געשרײען פֿון די שכור'ע פּאָגראָמשטשיקעס, װאָס זענען נאָך געזעסען אין די שענקען.

ס'איז שױן געװען נאַכט! אַלע זענען שױן געװען זאַט. עס האָט זיך פֿאַרשפּרײט אַ קלאַנג, אַז עס גײט מיליטער, װאָס דאַרף בעשטראָפֿען די פּאָגראָמשטשיקעס און זיך אָנגענעמען פֿאַר דעם לעבען און פֿאַר דעם אײגענטום פֿון די הילפֿלאָזע ייִדען...

דער מאָנאַך איז געבליבען שטעהען פֿאַר פֿינקעלבױמס געשעפֿט, װאָס דער אַלטער סוחאָבװערסקי האָט צושטערט אין דער צײט, װען זײן זוהן האָט געאַרבײט אױף יענער זײט טײך. ער האָט זיך צוגעהערט צו די שאָסען, װאָס האָבען זיך געהערט אין דער שטילקײט.

לױט דער שטאַרקײט און דער אָפּטקײט פֿון די שאָסען האָט ער געדאַרפֿט בעשטימען, צי זאָל ער נאָך בלײבען אין דער שטאָדט, צי האָט ער דאָ שױן נישט װאָס צו טהון. און װען ער איז דאָ געשטאַנען און האָט זיך צוגעהערט צו די שאָסען, האָט זיך איהם אױסגעדאַכט, אַז אַלע זענען זײ אָנגעװענדעט אױף איהם. פּלוצלונג האָט ער דערהערט פֿון דעם צובראָכענעם געשעפֿט, װאו אַלץ האָט אױסגעזעהען אױסגעשטאָרבען, אַ שטימע, װעלכע האָט געקלונגען פֿערשטיקט און אומדײטליך, װי זי זאָל אַרױסגעהן פֿון אַ גרוב.

— דאָ איז בעגראָבען אַ לעבעדיגער! װאָס זאָגט ער? — האָט אַ טראַכט געטהון דער מאָנאַך און איז נאָהענטער צוגעגאַנגען צו דער אױסגעבראָכענער טהיר פֿון געװעלב. נאָר אין דעם אױגענבליק איז די שטימע אַנטשװיגען געװאָרען און ערשט אין אַ װײלע אַרום האָט ער װידער דערהערט קרעכצען.

דער מאָנאַך איז פֿאַרבײגעגאַנגען אַ טױטען קערפּער, װאָס איז געלעגען מיט אַ צושלאָגענעם קאָפּ און איז אַרײנגעגאַנגען זײן הױף. און װאָס נאָהענטער ער איז צוגעגאַנגען צום אָרט, פֿון װאַנען עס האָט זיך געהערט די שטימע, אַלץ דײטליכער האָט ער געהערט די קרעכצען, נאָר קײן װערטער האָט ער נישט געקענט אונטערשײדען. עס האָט זי געקלונגען פֿערשטיקט אין דראָהענדיג. און אָט איז זי גאָר געבליבען שטיל.

דער מאָנאַך איז אַרומגעגאַנגען איבער דעם הױף, מאַכענדיג זעהר פֿאָרזיכטיגע שריט — אַזױ, אַז ער זאָל נישט פֿערשמוצען זײנע שטיװעל מיט בלוט. ער איז געגאַנגען איבער פֿערשידענע כלים, װאָס זענען געװען אַרױסגעװאָרפֿען פֿון דער קראָם, ער האָט זיך אָנגעקלאַפּט אין פֿעסלעך מיט װײן און אין פֿערבלוטיגטע קעסטלעך און פּושקעס. דער הױף האָט אױסגעזעהען, װי דער טײװעל זאָל דאָ האָבען געפּײערט זײן חתונה. אײניגע טױטע קערפּערס זענען געלעגען נאַקעט, צוזאַמען מאַנסלײט און װײבער, מיט אױסגעדרעהטע הענד און פֿיס. די טױטע קערפּערס האָבען די הוליגאַנעס צוזאַמענגעלעגט פּאָרענװײז, אַזױ, אַז נעבען אַ פֿרױ איז געלעגען אַ מאַנסביל, און מױל און אין די אױערן האָט מען אַרײנגעשטעקט קאָרקעס.

די טהירען פֿון דער קראָם זענען געווען אַראָפּגעריסען פֿון די אייזענס, אַזוי, אַז מען זאָל גרינגער קענען צוקומען צו די זאַכען, צו דער סחורה. די וואוינונג האָט אויסגעזעהען, ווי דער טייוועל זאָל דאָס האָבען אויסגעקייעט און אויסגעשפּיגען, ווייל עס האָט פֿאַר איהם נישט געטויגט. פֿון אינווייניג האָט נאָך אַלץ געקלונגען אונאויפֿהערליך און דראָהענדיג די שטימע, שטיל, ווי אַ שאָטען, איז ער אַריין אין הויז. עס איז געווען פֿינסטער און ער האָט געטאַפּט מיט די הענד פֿאַר זיך. ענדליך, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און האָט זיך צוגעהערט. יעצט האָט ער גאַנץ דייטליך געהערט, ווי די שטימע האָט געשטאַמעלט פּסוקים פֿון די קינות אויף יודיש:

— איך בין דער מענש, וואָס האָט געזעהען די צרות מיט'ן רוט פֿון זיין צאָרן.. ער האָט מיין פֿלייש און מיין הויט אַלט געמאַכט און האָט מיינע ביינער צושלאָגען... ער האָט מיך פֿערמויערט, אַזוי, אַז איך קען נישט אַרויס... מיט ביטערקייט האָט ער מיך זאַט געמאַכט און מיט ווערמוט האָט ער מיין דורשט איינגעשטילט... מיינע צייהן האָט ער צושלאָגען אויף קליינע שטיקלעך... נישטיג און עלענד האָט ער אונז געמאַכט צווישען אַנדערע פֿעלקער... מיינע שונאים האָבען מיך געיאָגט, ווי אַ פֿויגעל... איך, אָבער מיין גאָט, רוף דיין נאָמען דאָ — פֿון אונטען פֿון גרוב..

ס'איז געוואָרען שטיל און מען האָט נאָר געהערט אַ שמערצפֿולען קרעכצען. דער מאָנאַך האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, ער האָט פֿערשטאַנען יודיש און געקענט גוט תנ"ך. יאָהרען־לאַנג האָט ער געגען זיין ווילען נישט געהאַט קיין אַנדער בוך צום לייענען, אויסער דער ביבעל.

און ווידער האָבען געקלונגען ווערטער פֿון „איכה" אין דער פֿינסטער.

דעם מאָנאַך האָט אויסגעזעהען, ווי עמיצער זאָל קראַצען מיט די הענד, אָדער עמיצער זאָל שלעפּען די פֿיס איבער דער פּאָדלאָגע. ער איז אָפּגעטרעטען אויף אַ שריט, נאָר ער האָט גאָרנישט געזעהען; און די שטימע האָט געשטאַמעלט ווייטער, ווי איהר אייגענטימער זאָל דערהערען דעם גערויש.

דער מאָנאַך האָט אָנגעצונדען אַ שוועבעלע. דאָס צימער, אין וועלכען ער איז געשטאַנען, איז געווען ליידיג. אין צווייטען צימער איז געשטאַנען צוגעשפּאַרט צו דער וואַנד אַ שווערער קאַסטען, וואָס אונטער איהם האָט זיך עפּעס בעוועגט.

דער מאָנאַך האָט אָנגעצונדען נאָך אַ שוועבעלע און צולויפֿטענדיג זיך, איז ער צוגעגאַנגען צום קאַסטען.

דאָס איז געווען אַ שווערער אייזערנער קופֿערט מיט אַ צובראָכענעם שלאָס. פֿון אונטער דעם קופֿערט האָבען אַרויסגעשטעקט אַ פּאָר נאַקעטע פֿיס, בלויע און פֿערגליווערטע, צוגעקלעמטע צו דער וואַנד. די פֿיס האָבען געהערט צו אַן אַלטען יוד, וואָס איז האַלב־געלעגען, האַלב־געזעסען. אויפֿ'ן קאָפּ פֿונ'ם אַלטען האָט אַרויסגעקוקט אַ וואונד און דאָס בלוט, וואָס האָט געראַנען פֿון דער וואונד — האָט רויט געמאַכט זיין לאַנגע ווייסע באָרד. די מאָגערע הענד זענען געווען אויסגעשטרעקט צום קופֿערט ווי דער אַלטער זאָל וועלען בעפֿרייען זיינע צוגעקלעמטע פֿיס. נאָר דעם אַלטענ'ס הענד זענען געווען צו־שוואַך און זיי האָבען נאָך שמערצפֿול און הילפֿלאָז געקראַצט מיט די נעגעל איבער'ן אייזען. צוויי אויגען, אין וועלכע ס'איז געווען אויסגעדריקט אַ שרעקליכער שמערץ האָבען געקוקט גלייך אויפֿ'ן מאָנאַך. די ליפּען

האָבען זיך לאַנגזאַם בעוועגט; נאָר פלוצלונג האָט די שטימע ווידער אָנגעהויבען פערשטיקט און דראָהענדיג:

— נאָר גלויב נישט, אַז גאָט האָט אונז שוין אינגאַנצען פערלאָזט... וואַרט אַ ווײַלע, וועסטו זיך דערוויסען, ווי מעכטיג ס'איז דער אויבערשטער, וועלכער וועט טרעפען מיט זײַן צאָרן דיך און דײַנע אייגענע...

דער מאָנאַך איז צוגעגאַנגען אַליין נאָהענטער, ווי ער זאָל וועלען בלויז דורך זײַן געגענוואַרט צווינגען דעם אַלטען יוד צום שווייגען; נאָר יענער האָט נישט געשוויגען.

— דו, וואָס האָסט אָנגעטהון יודען אַזוי פיעל צרות וועסט נישט אויסמיידען אונזער גאָט'ס צאָרן... דו, אומרײַנער מענש, וואָס האָט נישט קיין גאָט אין האַרצען, דו נעהם זיך נישט שטאַרק איבער מיט דײַן מאַכט...

— שווייג, דו פערשאָלטענער „זשיד", אָדער איך וועל דיר אַרויסרײַסען די צונג! — האָט געשריגען דער מאָנאַך, אַרומגעהאַפּט פון אַ פלוצלונגען אונערקלערליכען צאָרן.

דער אַלטער האָט ווי אַ צומישטער געעפענט דאָס מויל, האָט אַרויסגעשטעקט די צונג און האָט געזאָגט:

— ... און ווייל זיי האָבען דאָס פון איהם געפאָדערט, האָט ער געהאָרכזאַם אַרויסגעשטעקט די צונג... דו, אָבער, וואַרט אויס אַ ביסעל, וועסטו זיך דערוויסען...

דער מאָנאַך האָט זיך שנעל אַרומגעקוקט אין צימער, ווי ער זאָל זיך וועלען איבערצייגען, אַז דאָס רעדט ווירקליך דער צובלוטיגטער, האַלב-טויטער יוד און נישט עמיצער אַנדערש...

און איידער ער האָט נאָך געקענט ענטשיידען די פראַגע, איז ער אַרויס פון דעם הויז און טאַפּענדיג אין דער פינסטער איז ער געגאַנגען פאָרווערטס. ער האָט געציטערט, ווי עס זאָל זײַן אַ פראָסט, אַזוי איז ער געווען איבערגעשראָקען, ווי דער אַלטער זאָל האָבען אויפגעשטאַנען פונ'ם קבר און איז איהם נאָכגעלאָפען. ער איז געשפרונגען איבער די טויטע קערפּערס און האָט זיך אָבגעשטעלט ערשט דאַן, ווען ער איז ווידער געווען אויף דער גאַס.

— פּע! דוכט זיך, אַז איך הויב-אָן צו הערען די טויטע רעדען, — האָט דער מאָנאַך געמורמעלט און איז געגאַנגען ווייטער.

ער איז געגאַנגען פון שענק צו שענק און האָט געזוכט פעדיאַ'ן. ער האָט אַלעמען אויסגעפרעגט און האָט זיך געשאָלטען, ווי אַלע זאָלען זײַן שולדיג אין דעם, וואָס ער האָט ניט געקאָנט געפינען פעדיאַ'ן. ער האָט זיך געדרעהט איבער אַלע גאַסען, איבער אַלע הײַזער און איז ווידער פערשוואונדען געוואָרען אין דער פינסטער. אין איין שענק האָט ער געטראָפען פעדיאַ'ס צוויי חברים. ער האָט זיי באַלד דערקענט. עס זענען געווען די, וועלכע האָבען אַנידערגעוואָרפען סטעפאַ'ן אויף דער ערד אין וואָס זענען די ערשטע אַנטלאָפען, ווען פעדיאַ איז אַרויס פון שטוב און האָט זיי אָנגעשראָקען. דער מאָנאַך איז נאָהענט צו זיי צוגעגאַנגען.

— וואָס איז געוואָרען מיט אײַער אָנפירער?

זיי האָבען אויף איהם אַ בייזען קוק געטהון.

— איך מיין פֿעדיאַ׳ן סוחאָכוועֶרסקי.

— אַך, אַזוי, פֿעדיאַ׳ן מיינסטו? ער איז געבליבען אויף יענער זייט טייך ביי זיין געליעבטער, די אלמנה.

און זיי האָבען איהם גאַנץ אויספֿיהרליך ערקלערט, ווי זי האָט געהייסען און וואו זי האָט געוואוינט.

און עטליכע מינוט אַרום איז דער מאָנאַך שוין געשטאַנען פֿאַר׳ן קליינעם הילצערנעם הייזעל פֿון דער אלמנה. אין איין פֿענסטער האָט ער דערזעהען ליכט, נאָר ער האָט נישט געקענט זעהען, וואָס אינווייניג, אין שטוב טהוט זיך. ווען ער האָט אָנגעקלאַפּט איז אַרויסגעגאַנגען די אלמנה אַליין צו זעהען, ווער ס׳איז געקומען.

— זאָל דיך גאָט בענשען, מוהמעשע! — האָט געגריסט דער מאָנאַך און איז באַלד מיט איין פֿוס געווען אין פֿאָדערצימער. — פֿעדיאַ האָט מיך בעשטעלט, אַז ער וויל זיך דאָ מיט מיר זעהען...

— אויב פֿעדיאַ האָט אַליין אַזוי געזאָגט... — האָט געענטפֿערט די קיילעכדיגע, קליינע אלמנה מיט אַ ווייך קול׳כעל און האָט געעפֿענט די טהיר אין צימער, וואו פֿעדיאַ איז געשלאָפֿען אויף אַ באַנק. ווען דער מאָנאַך איז אַריינגעטראָטען, איז פֿעדיאַ אויפֿגעשטאַנען און אַ פֿערשלאָפֿענער האָט ער אויף איהם געקוקט מיט אַנאוזיכערען און מורא׳דיגען בליק.

— אָט, וואו איך האָב דיך ענדליך געפֿינען, ברודער, — האָט אָנגעהויבען דער מאָנאַך און האָט געשמייכעלט, ווייל ער האָט געזעהען, אַז פֿעדיאַ איז שטאַרק אומצופֿריעדען פֿון זיין קומען. — ווי דו ווייסט שוין האָב איך מיט דיר איבערצורעדען וועגען אַ וויכטיגער זאַך...

פֿעדיאַ האָט געמאַכט אַ פּנים, ווי ער זאָל וועלען זאָגען, אַז ער פֿערשטעהט גאָר נישט, וועגען וואָס דער מאָנאַך רעדט.

— יאָ, האָט ווייטער גערעדט דער מאָנאַך און האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער באַנק נעבען פֿעדיאַ׳ן, — דאָרט, ביי׳ם טייך האָט מען געפֿינען אַ זאַק, וועלכער זעהט אויס, ווי מען זאָל אין איהם האָבען „עפּעס” געטראָגען און דאָ רעדט מען, אַז זיי ווייסען...

פֿעדיאַ האָט זיך אָנגעהאַפּט ביי די בענדער פֿון די הויזען און האָט הויך אַ זיפֿץ געטהון, נאָר דאָ האָט ער זיך דערמאָנט, וואו ער איז און האָט אויסגעלאָזט:

— מוהמעשע, אפשר קענסטו אונז געבען דעם סאַמאָוואַר.

די אלמנה איז באַלד אַוועק אויפֿצושטעלען דעם סאַמאָוואַר.

— וואָס איז מיט׳ן זאַק? — האָט ער געפֿרעגט, ווען זיי זענען געבליבען אַליין. — וואָס זאָגסטו?... ער איז געווען בלייך ווי קאַלך.

— ניין, איך האָב דאָס נאָר אַזוי געזאָגט, — האָט געענטפֿערט דער מאָנאַך און איז געבליבען ווי שטענדיג רוהיג. פֿעדיאַ האָט גרינגער אָפּגעאָטעמט און האָט זיך אַנידערגעזעצט אויף אַ שטוהל.

— ווייסטו דען, איבערהויפּט, וועמען דו האָסט היינט דערשאָסען? — האָט אָנגעהויבען פֿעדיאַ, ווילענדיג דעם מאָנאַך איבערשרעקען.

— געוויס, ווייס איך! — אַ יודען!

— יאָ, אַ יוד איז ער אַמאָל געווען, — האָט נאָכגעגעבען פֿעדיאַ, נאָר ער איז

געװען אַ גרױסער מאַן! יאָ, ער איז געװען אַ װיכטיגע פּערזאָן! — האָט איבערגעחזר'ט פֿעדיאַ.

— װי אַזױ װײסטו דאָס, ברודער? — האָט געפֿרעגט דער מאָנאַך.

און װי עס זאָל איהם באַנג טהון דאָס, װאָס ער האָט דערשאָסען אַנ'אױסטילדיגען גרױסען מאַן, האָט ער געװאָגט צוזעצען:

— ס'איז דאָך נישט מעגליך, דאָס...

— יאָ, אַזױ איז עס! — האָט מיט אַ קול פֿון נצחון און גדלות אױסגעריפֿען פֿעדיאַ. דער, װעלכען דו האָסט דער'הרג'עט, איז געװען אַ פּראַװאָסלאַװנער. ער איז געװען בעריהמט אין מאָסקװאַ, ער איז געװען דעם גענעראַל־גובערנאַטאָר'ס אַ חבר. הערסט, װאָס איך זאָג?

דער מאָנאַך האָט דערשראָקען אַ קוק־געטהון אױף פֿעדיאַ'ן און האָט זיך איבערגעצלם'ט.

פֿעדיאַ איז געװען גליקליך, דערזעהענדיג, װי דער מאָנאַך ציטערט און האָט אַרױסגעצױגען פֿון קעשענע סעגאַל'ס פּאַספּאָרט.

— אַט, זעה! װאָס זאָגסטו דערצו?

דער מאָנאַך האָט געמאַכט אַ שװאַכע בעװעגונג, װילענדיג נעהמען דאָס פּאַפּיער. נאָר, װײל פֿעדיאַ האָט דאָס פּאַפּיר בלױז געהאַלטען בײ איהם פֿאַר די אױגען און האָט עס אױגענבליקליך בעהאַלטען צוריק אין קעשענע, האָט דער מאָנאַך זיך געמאַכט, װי ער זאָל גאָרנישט האָבען אױסגעשטרעקט די האַנד נאָכ'ן פּאַפּיער.

— גאָט מײנער! — האָט ער מיט פֿערצװײפֿלונג געשריגען, װען ער האָט איבערגעלײענט די װערטער פֿינ'ם פּאַספּאָרט, װעלכע פֿעדיאַ האָט איהם אונטערגעשטריכען מיט די נעגעל.

— יאָ, דאָס איז אַ מאוסע צרה און דערפֿאַר קען מען גוט בעצאָהלען! — האָט געלאַכט פֿעדיאַ און האָט זיך געפֿרעהט איבער דעם מאָנאַכ'ס שרעק און מורא.

— מיר װעלען דאָס קײנעם נישט דערצעהלען, — האָט שטיל געבעטען דער מאָנאַך.

— נו, דאָס װעלען מיר שױן שפּעטער זעהען, — האָט דאַרט געענטפֿערט פֿעדיאַ און האָט בעהאַלטען דעם פּאַספּאָרט אין קעשענע.

— אױ! — האָט שטיל גערעדט דער מאָנאַך און האָט מיט צוטרױ אַנידערגעלעגט זײן האַנד אױף פֿעדיאַ'ס פּלײצע, — הײסט עס, אַז ער האָט בײ זיך געהאַט צעהן טױזענד רובל.

פֿעדיאַ האָט ברײט געעפֿענט דאָס מױל. — צעהן טױזענד רובל! איך... איך האָב אױפֿ'ן טיש געזעהען נאָר פֿיער טױזענד...

אין דעם אױגענבליק האָט דער מאָנאַך לאַנגזאַם אױסגעשטרעקט די האַנד און האָט גענומען פֿונ'ם טיש סעגאַל'ס גאָלדענעם פּאָרט־ציגאַר, װאָס איז געװען בעצירט מיט טײערע שטײנער. פֿעדיאַ האָט איהם דאָ אַנידערגעלעגט, אַז ער זאָל האָבען בײ דער האַנד די פּאַפּיראָסען, װאָס ער האָט אַהין אַרײנגעלעגט. עטליכע מאָל האָט פֿעדיאַ דאָס געװאָלט צונעהמען, נאָר ער האָט נישט געהאַט קײן געלעגענהײט, װײל דער מאָנאַך האָט פֿון דעם נישט אַראָפּגעלאָזט קײן אױג. יעצט האָט ער אָנגעהאַפּט דעם מאָנאַך בײ דער האַנד, נאָר ס'איז שױן געװען צו־שפּעט. דער מאָנאַך האָט מיט

אַ מינוט פֿון חידוש'ן זיך אַ קוק־געטהון אויפֿ'ן פּאָרט־ציגאַר און נאָכדעם אויף פּעדיאַ'ן. ער האָט דעם פּאָרט־ציגאַר גוט געקענט. סעגאַל האָט איהם אַמאָל אַליין געוויזען דעם מראָזינען אַנטיק. דער מאָנאַך האָט געדרעהט דעם וועלטען־שענעם פּאָרט־ציגאַר אין דער האַנד און האָט געקוקט אויף איהם, נאָר אין דערזעלבער צייט האָט ער נישט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פֿון פּעדיאַ'ן.

— וואָס איז דאָס? — האָט אויסגערופֿען פּעדיאַ און האָט אויסגעשטרעקט די האַנד.

נאָר דער מאָנאַך האָט פֿינסטער אָנגעהאַפּט דעם פּאָרט־ציגאַר און האָט איהם אַריינגעלעגט אין קעשענע.

— גיב־אָב יעדען, וואָס עס קומט איהם — האָט ער געזאָגט און האָט זיך אויפֿגעהויבען.

— וואָס זאָגסטו דאָ? — האָט אָנגעהויבען שרייען פּעדיאַ שטאַרק בעליידיגט.

— איך זאָג, אַז דער פּאַספּאָרט און די זאַך, וועלכע האָבען געהערט צו איין בעל־הבית — דאַרפֿען זיך נישט געפֿינען אין איינע און די זעלבע הענד. דו, ברודער, בעהאַלט דעם פּאַספּאָרט און די זאַך וועל איך שוין בעהאַלטען. אַנדערש וועסטו מוזען אונטערפאַלען דעם שטראָף־געריכט פֿון די מענשען. ס'איז געקומען די צייט, ווען דו דאַרפֿסט מיר נאָכגעהען אום אויסצוקויפֿען מיט געבעט דיין פֿערברעכען. דו דאַרפֿסט זיך יעצט מיט אונטערטעניגקייט אָנבויגען דעם קאָפּ פֿאַר דער קירכע און פֿאַר איהר דינער; אַנדערש וועסטו מוזען זיך אונטערגעבען דעם אורטייל פֿון געריכט.

— איך געה נאָך דיר! — האָט בעשטימט געענטפֿערט פּעדיאַ. ער האָט אָנגעטהון זיין היטעל, האָט געעפֿענט די טהיר אין קיך אַריין און האָט געזאָגט צו דער אַלמנה:

— איך וועל צוריקקומען, אויב נישט היינט — איז מאָרגען... דערוויל אַ גוטע נאַכט! איך וועל בעגלייטען אונזער גאַסט...

און זיי זענען אַרויסגעגאַנגען אויף די פֿינסטערע גאַס, איינער נעבען אַנדערען, פֿאָרזיכטיג און אויפֿמערקזאַם, ווי צוויי שונאים, וועלכע ווייסען איינער פֿונ'ם אַנדערען אַלע פֿערבאָרגענע מעשים.

דער מאָנאַך האָט געטראַכט: ער שטעהט מיר אויפֿ'ן וועג. אויסערדעם האָט ער ביי זיך פֿיער טויזענד רובל ווי אַזוי זאָל איך פֿון איהם פּטור ווערען?... אפשר, דאָרט ביי'ם טייך?...

נאָר ער האָט נישט אַרויסגעוויזען, אַז ער טראַכט וועגען עפּעס און האָט בשעת'ן וועג דערצעהלט וועגען די קלויסטערס אין די דרום־לענדער, וועגען בלויען הימעל אויפֿ'ן בארג אַטאָס און וועגען די גערטענער פֿון איילבירטען ביי'ם טייך ירדן.

פּעדיאַ האָט געשוויגען און האָט זיך צוגעהערט:

אין דערזעלבער צייט האָט ער געטראַכט: — ווי אַזוי זאָל איך פּטור ווערען פֿון דעם פֿערשאָלטענעם מאָנאַך, איידער ער וועט נאָך ביי מיר צונעהמען דאָס געלד אין דעם ווייטער אויך...

— ווי אַזוי זאָל איך פֿון איהם פּטור ווערען? גאַנץ איינפֿאַך. איך וועל אַנטלוי־

פֿען, נאָך אײדער מיר װעלען צוגעהן צום טײך און װײטער װעל איך זיך לעבען אַלײן און ער װעט מיך אין ערגעץ נישט קענען געפֿינען.

ס'איז איהם פּלוצלונג אײנגעפֿאַלען עפּעס, װאָס אײנער פֿון זײנע חברים האָט געזאָגט, װען זײ זענען אין דערפֿריה אַװעקגעלאָפֿען פֿון דעם מאָנאַך און פֿון סעגאַל'ן. װער װײסט, אפשר קען ער װאַרפֿען אױף'ן מאָנאַך אַ שרעק.

— יאָ, עס קלינגט זעהר שען דאָס, װאָס דו דערצעהלסט װעגען יענעם לאַנד, — האָט יער אָנגעהױבען. — װירקליך, שען... ער האָט אַ װײלע געשװיגען... נאָר װאָס האָב איך געװאָלט זאָגען: װאָס איז דאָס עפּעס, װאָס דער... דו װײסט, סעגאַל, האָט געזאָגט װעגען דיר, אײדער דו האָסט איהם דער'הרג'עט?

— ער האָט געזאָגט, אַז ער קען בעװײזען, דאָס דו ביזט געװעזען דער מערדער פֿון'ם קינד, װעלכען מען האָט הײנט געפֿונען אױף'ן בית־עולם.

פֿעדיאַ האָט זיך עטליכע מאָל אַרומגעקוקט און האָט זיך אַביסעל אָפּגערוקט.

— און צי האָט ער נישט געזאָגט עפּעס װעגען דעם, אַז ער קען דיך? דוכט זיך מיר, אַז אײנער פֿון מײנע חברים האָט דאָס געהערט...

דער מאָנאַך איז גלײך געבליבען שטעהען און האָט זיך אומגעקעהרט מיט'ן פּנים צו פֿעדיאַ'ן. זײן האַנד האָט ער געהאַלטען אין קעשענע און האָט מיט איהר צוגעהאַלטען דעם רעװאָלװער, װאָס איז דאָרט געלעגען.

— זאָג מיר, — האָט ער אָנגעהױבען זעהר רוהיג און מיט פֿרײנדליכקײט אין קול, — ביזט זיכער, אַז דו האָסט פֿערגעסען די פֿיער טױזענד רובל אױף'ן טיש, װען דו האָסט צװישען אַנדערע זאַכען גענומען דעם פּאַספּאָרט און דעם גאָלדענעם זײגער? איך װאָלט דיר יעצט געװאָלט נאָר זאָגען...

דורך פֿעדיאַ'ס אַנ'אונערװאַרטעטער בעװעגונג זענען איהם איבערגעהאַקט געװאָרען די רײד. ער האָט זיך אַװעקגעבױגען אין אַ זײט, נאָר דאָס האָט נישט געהאָלפֿען און פֿעדיאַ האָט איהם אַ שטאַרקען קלאַפּ געטהון אין רוקען. עס האָט איהם אָנגעהױבען שװינדלען אין די אױגען, ער האָט דערפֿיהלט װי איהם האָט זיך עפּיס אָפּגעריסען; ער האָט זיך אַ שאָקל געטהון און איז אַנידערגעפֿאַלען.

נאָר װען פֿעדיאַ איז אױף איהם אַרױף, אום איהם צו דערשלאָגען צום טױט, האָט ער דערזעהען, װי דער מאָנאַך נעהמט אַרױס פֿון קעשענע אַ רעװאָלװער; דאָ איז ער אױפֿגעשפּרונגען און האָט זיך געלאָזט לױפֿען מיט אַלע כחות פֿון דעם אָרט, װאו ס'איז געלעגען דער מאָנאַך.

דעם מאָנאַכ'ס שאָס האָט אין איהם נישט געטראָפֿען און אין דער פֿינסטערניש איז פֿעדיאַ פֿערשװאונדען געװאָרען. מעהר האָט איהם קײנער נישט געזעהען אין זײן געבורטס־שטאָדט...

דער מאָנאַך איז אַ װײלע געלעגען צולײגט אױף דער ערד און האָט בעטראַכט זײן לאַגע. ער האָט געהאַט אַ געפֿיהל, װי טיעף אינװעניג זאָל איהם עמיצער האָבען אַרײנגעשטאָכען אַ נאָדעל, פֿון אָנהױב לאַנגזאַם און פּאַזיכטיג, אײנמאָל, צװײמאָל, דאַן אָפֿטער און אָפֿטער, שנעלער און שנעלער, אַלץ מיט מעהר און מעהר נאָדלען, ביז זײן פֿלײש איז געװאָרען דורכגעשטאָכען און דער שמערץ האָט, װי אַ שׂרפֿה זיך פֿערשפּרײט אין זײנע גלידער.

ער האָט אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד איבער דעם רוקען און האָט דערפֿיהלט,

ווי ער איז נאַס און קלעפּט זיך. ער האָט אָנגעהויבען ציטערן, ווי אין אַ פיבער פאַר שרעק. עס האָט זיך איהם פערגלוסט וויינען און ער האָט דערפיהלט, ווי אַ קעלט איז איבערגענאַנגען איבער זיין לייב.

מיט אַ פערצווייפעלטער אָנשטרענגונג האָט ער זיך אויפגעהויבען אויף די קני און איז צוריק געפאַלען אויף די הענד. זעהר לאַנגזאַם האָט ער אָנגעהויבען צו קריכען אויף אַלע פיער, שרייענדיג אין דער פינסטער, ווי אַ פערוואונדעטער וואָלף... — העלפט! ראַטעוועט!... פּראַוואָסלאַווניע קריסטען, העלפט! מען הרג'עט!

נייַנאונצוואַנציגסטעס קאַפּיטעל.

דער מאָנאַך האָט געעפענט די אויגען. ער איז געלעגען אויפ'ן רוקען און האָט געקוקט אַרויף אויפ'ן נידעריגען סופיט, פון וועלכען עס האָבען אַראָבגעהאַנגען אַ סך, צוגעדרעהטע לאַמפּען. די לופט, מיט וועלכער ער האָט געאָטעמט איז געווען אַ שווערע. עס האָבען זיך געשפּירט ריחות פון פערשיעדענע שאַרפע רעצעפּטען, פון קאַרבאָל און נאָך פון עפּעס, וואָס ער האָט נישט געקענט ענטשיידען. אַרום איהם האָבען זיך געהערט קולות. מען האָט געקרעכצט און געיאָמערט.

און פּלוצלונג האָט ער זיך דערמאָנט, ווי עמיצער האָט איהם אויפגעהויבען פון דער ערד און האָט איהם אַנידערגעלעגט אויף אַ וואָגען. פאָרזיכטיג האָט ער אַרונטערגעלעגט די האַנד אונטער זיך און האָט אָנגעטאַפּט די קעשענע און זיין זאַק. ער איז געלעגען אָנגעטהון. נאָכדעם האָט ער בעוועגט מיט די פיס. די שטיוועל האָט מען איהם, ווערט אויס, אויסגעטהון. ער האָט געפּרובט אויפצוהויבען אַ פוס, נאָר באַלד האָט ער זיך געמוזט אָבזאָגען פון דעם, ווייל עס האָט איהם אַרומגענומען אַ שרעקליכער, אונמענשליכער שמערץ.

אַלזאָ, איז ער פערוואונדעט און ליעגט אין שפּיטאָל.

לאַנגזאַם האָט ער אויסגעדרעהט דעם קאָפּ. נעבען איהם אויף אַ נידעריגען אייזערנעם בעטעל אויף אַ פּראָסטען שטרויזאַק איז געלעגען אַ מענש אויך פּאָלקאָם אָנגעטהון. ער האָט אויך אויסגעדרעהט דעם קאָפּ און האָט געקוקט אויפ'ן מאָנאַך מיט אַ ברייט־געעפענטען, אויפמערקזאַמען בליק. עס האָט אויסגעזעהן, ווי ער זאָל וועלען עפּעס פרעגען ביי'ם מאָנאַך און ווי ער זאָל נישט פערשטעהן, ווי אַזוי מען טהוט עס.

דער מאָנאַך האָט זיך אויפמערקזאַם צוגעקוקט און האָט זיך געוואונדערט, וואָס זיין שכן האַלט־צו מיט די הענד אַזוי שטאַרק זיינע מלבושים. און די דאָזיגע פּאָזע צוזאַמען מיט די ברייט־געעפענטע אויגען און מיט'ן בעטענדען בליק אין זיי, האָט אויסגעזעהן דעם מאָנאַך אַזוי משונה'דיג, אַז ער האָט שוין געעפענט דאָס מויל צו פרעגען, וואָס זיין שכן האָט אַזוינס אויפ'ן האַרצען. נאָר אין דעם־זעלבען אויגענבליק, ווען ער האָט געעפענט דאָס מויל, האָט ער דערפיהלט, אַז די צונג און די ליפּען זענען ביי איהם אַזוי טרוקען און ברענען אַזוי, אַז עס וועט איהם זיין שווער צו רעדען. ער האָט געפּרובט שלינגען, נאָר ער האָט נישט געהאַט אין מויל קיין טראָפּען שפּייעכץ, ווי ער זאָל געוועזען ברענען פאַר דורשט. ער האָט זיך אַרומגעקוקט, ער האָט פאָרזיכטיג געהוסט, אום נישט צו בעוועגען דעם קערפּער, ער האָט ווידער אַראָבגעשלונ-

גען דאָס שפּייעכץ און האָט ענדליך געזאָגט צום שכן, וועלכער האָט פֿון איהם אויך קיין אויגענבליק נישט אַראָבגעלאָזט די אויגען:

— אויף וואָס קוקסטו?

און ווען דער שכן האָט איהם גאָרנישט געענטפֿערט און האָט נאָר ווייטער אויסמערקזאַם געקוקט אויף איהם, האָט ער קורץ ווידערהאָלט:

— איך פֿרעג דיך, אויף וואָס דו קוקסט?... ביזט טויב?... וואָס?...

— ער איז טויט... איך האָב געזעהען, ווי ער איז געשטאָרבען... — האָט דער מאָנאַך פּלוצלונג דערהערט אַ דינע שטימע פֿון דער אַנדערער זייט; און ווען ער האָט אויסגעדרעהט דעם קאָפּ אום צו זעהען, ווער עס ענטפֿערט אַנשטאָט דעם, צו וועלכען ער האָט גערעדט, האָט ער דערזעהען אַ מענשען מיט אַ לאַנגער באָרד און מיט אַ שרעקליך צושלאָגענעם קאָפּ. נישט קוקענדיג אויף זיין שרעקליכען אויסזעהען, האָט ער, הערט אויס, געוואָלט אויסדריקען אויף זיין געזיכט מיטלייד און אינטערעס.

— יאָ, ער איז געשטאָרבען, — האָט ער ווייטער גערעדט מיט אַ שטאַרק יודישען אַקצענט. — און מיר וועלען אַלע שטאַרבען, ווען עס וועט קומען די צייט. איך ליעג דאָ שוין צוויי שעה, איך בין אַהער געקומען פֿאַר דיר און יעצט איז שוין האַלבע נאַכט...

און ווען דער מאָנאַך האָט גאָרנישט געענטפֿערט, האָט דער מענש מיט'ן געשוואָלענעם קאָפּ אָנגעהויבען שטאַמלען, ווי ער זאָל זיך ענטשולדיגען:

— זיי האָבען אונז געקענט אויפֿהויבען ערשט דאַן, ווען ס'איז געוואָרען פֿינסטער; דערפֿאַר קומט אַלין אָן מיט איין מאָל... דער הויפּט־דאָקטאָר שילט, נאָר מיר קענען דאָך נישט, דערפֿאַר...

— ווער קען נישט פֿאַר וועלכען? — האָט זיך אָנגערעגט דער מאָנאַך.

— איך זאָג, אַז אין יעצטיגער צייט איבערפֿילען מיר דעם שפּיטאָל. נאָר אייניגע זענען שוין געשטאָרבען... נאָר צוליעב עפּעס אַ טעות האָט מען אונז אַלע אַהער אַריינגענומען... די פּאָגראָמשציקעס האָבען אונז שרעקליך געשלאָגען...

דער מאָנאַך האָט געפּרובט זיך ווידער אויפֿצוהויבען, נאָר ער איז באַלד צוריקגעפֿאַלען און האָט אָנגעהויבען הויך צו קרעכצען.

— יאָ, ס'איז שלעכט, ווען עס טרעפֿט אין רוקען! מיך האָבען זיי בלויז צובלוטיגט דעם קאָפּ און די פּלייצע... די, וואָס האָבען דיך געבראַכט האָבען געזאָגט, אַז מען האָט דיך פֿאַרוואונדעט אין רוקען, נידעריגער אַביסעל... ווען איך בין געלעגען כמעט טויט אין הויז, האָב איך געזעהען, ווי זיי האָבען זיך נוקם געווען אין דעם מייסטער'ס גאַנצער פֿאַמיליע... דאָס איז זעהר שלעכט...

דער מאָנאַך האָט זיך פּלוצלונג אויפֿגעזעצט אין בעט. ער האָט צונויפֿגעקליעמט די צייהן און האָט זיך געהאַלטען אויף די הענד. דאָרט אין אַנדערען עק צימער, איז אַרומגעטאַנצען די פֿעלדשערין און האָט אָנגעטהון די קראַנקע, וועלכע מען האָט געדאַרפֿט אַרויסטראָגען, אום איבערצובינדען די וואונדען, פֿון דער לאַנגער רייהע בעטען האָבען זיך געהערט אומאויפֿהערליכע קרעכצען און זיפֿצען. אייניגע זענען געליגען אָנגעטהון און האָבען געוואַרט, די צווייטע זענען שוין געווען איבערגעטהון אין שפּיטאָל־העמדער.

— קומט אַהער, שוועסטער! — האָט אַ רוף געטהון דער מאָנאַך און ס׳איז מיט אַמאָל שטיל געוואָרען אין גרויסען צימער, ווי אַלע קראַנקע זאָלען זיך צוהערען צו דער הייזעריגער, האַרטער שטימע.

די שוועסטער האָט אַ קוק געטהון אין דער זייט, פֿון וואַנען עס האָט זיך געהערט דאָס קול און האָט ווייטער געטהון איהר אַרבייט.

— קומט־צו אַהער, זאָג איך! — האָט נאָך העכער ווידערהאָלט דער מאָנאַך.

איינע פֿון די שוועסטער איז נישט גערן צוגעגאַנגען.

— איהר דאַרפֿט האָבען געדולד, ביז די ריִהע וועט צו אייך צוקומען.

— צום טייוועל, מיט אייער געדולד! — האָט קריצענדיג מיט די צייהן זיך צושריִגען דער מאָנאַך. — וואו איז דער הויפּט־דאָקטאָר? איך וויל רעדען מיט׳ן הויפּט־דאָקטאָר!

— ווען מען וועט אייך ברענגען צום איבערבינדען, וועט איהר קענען מיט איהם רעדען. דער יונגערער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז מען זאָל נאָך דער ריִהע אַרויסטראָגען די קראַנקע, נישט קוקענדיג, ווער עס איז; ביי אונז זענען אַלע קראַנקע גלייך.

— רופֿט באַלד דעם הויפּט־דאָקטאָר! אין דער מינוט! אַנדערש שטעה איך אויף און געה צו איהם אַליין! און אַפֿילו ווען מיר זאָל אויסקומען נאָכצושלעפּען מיינע געדערים...

דער מאָנאַך האָט פֿאָרזיכטיג אויפֿגעהויבען איין פֿוס פֿונ׳ם בעט און האָט געמאַכט אַ מינע, ווי ער זאָל וועלען אויפֿשטעהן, האָטש ס׳איז איהם פֿאַר וועהטאָג פֿינסטער געוואָרען אין די אויגען.

— אום גאָטעס־ווילען! בלייבט ליעגען! איהר האָט דאָך אַ וואונד ניעדעריגער פֿון רוקען!

— אַהער זאָל מען באַלד ברענגען דעם הויפּט־דאָקטאָר! האָט געשריִגען דער מאָנאַך און האָט זיך קוים אויפֿגעהויבען. — כ׳וועל געהן אַפֿילו איך זאָל דאַרפֿען טראָגען אויף מיינע אייגענע קישקעס!...

די פֿעלדשערין איז אַוועק; דער מאָנאַך איז געבליבען שטעהן און האָט מיט איין האַנד אונטערגעהאַלטען דעם רוקען. באַלד איז געקומען דער הויפּט־דאָקטאָר. ס׳איז געווען אַ קליינער דיקער מאַן מיט געדיכטע גרויע געקרייזעלטע האָר און מיט אַ קורץ בערדעל. סאַפּענדיג פֿאַר אויפֿרעגונג איז ער שנעל צוגעלאָפֿען צום מאָנאַך:

— וואָס, צום טייוועל, ווילסטו דאָ?

— איך וויל נישט ליעגען דאָ צווישען די „פּאַרשיווע זשידעס"! — האָט זיך צושריִגען דער מאָנאַך.

— ווי האָסטו געזאָגט? — האָט געפֿרעגט דער דאָקטאָר און האָט צוגעשטעלט די האַנד צום אויער.

— מיין פּלאַץ איז נישט דאָ צווישען די פּאַרשיווע זשידעס! — האָט האַרט איבערגעחזר׳ט דער מאָנאַך. — איך בין אַ דיענער פֿון דער קירכע. די „בראַטסטוואָ" וועט פֿאַר מיר בעצאָהלען. איך האָב געלד פֿאַר אַ בעזונדער צימער.

— ווער האָט איהם דאָ אַניִדערגעלעגט? — האָט זיך אָנגעפֿרעגט דער הויפּט־דאָקטאָר ביי דער שוועסטער.

— דער יונגערער דאָקטאָר האָט געזאָגט...

— יונגערער דאָקטאָר אַהין יונגערער דאָקטאָר אַהער! דוכֿט זיך, אַז איך בין פֿירער פֿון שפּיטאָל!... מען זאָל איהם באַלד איבערטראָגען אין אַ בעזונדער צימער און איהם בעטראַכֿטען!... לעג זיך, לעג זיך אַנידער! אַנדעריש וועט אויך פֿון דיר געמאַכֿט ווערען וואורשט־פלייש!

דער מאָנאַך האָט געמאַכֿט אַ גרימאַסע און האָט לאַנגזאַם זיך אַנידערגעזעצט אויף דעם ראַנד פֿונ׳ם בעט, נאָר באַלד איז ער אומגעפֿאַלען אויפ׳ן מאַטראַץ...

ווען דער הויפּט־דאָקטאָר איז אויפ׳ן אַנדערען טאָג געקומען צום מאָנאַך, האָט ער זיך אַוועקגעזעצט נעבען בעט און האָט אויפֿמערקזאַם און מיט הויך אויפֿגעהויבענע ברעמען איבערגעלייענט די ציפֿערן אויף דער טאַבעלע, וואָס איז געהאַנגען איבער׳ן בעט.

— נו, ווי געהט׳ס, ברודער?

— כ׳דאַנק, ניש־קשה! — האָט מיעד געענטפֿערט דער מאָנאַך.

ער האָט געהאַט היץ.

— יאָ, ס׳איז אַ שווערע וואונד, ברודער. אָבער ווי איז דאָס צוגעגאַנגען?

— איינער האָט אין דער פֿינסטער מיך געשטאָכֿען.

— צי האָב איך דאָס נישט שטענדיג געזאָגט! — האָט אויסגערופֿען דער דאָקטאָר. — ביי טאָג בעהאַלטען זיי זיך אויס, נאָר ווי עס ווערט טונקעל, קומען די חוליגאַנעס אַרויס מיט די מעסערס!

דער מאָנאַך האָט געשוויגען און אויף זיין געזיכט האָט מען נישט געקענט דערקענען, צי איז ער דער־זעלבער מיינונג, וואָס דער דאָקטאָר, צי נישט.

— יעצט מוזען מיר זיך רוהיג פֿערהאַלטען, שטיל, ווי אַ מייזעל, און ווייטער צולעגען וואַרימע קאָמפּרעסען. לאָז נאָר אַ קוק טהון! דער הויפּט־דאָקטאָר האָט אויפֿגעדעקט די קאָלדרע און האָט אַ טאַפּ־געטהון דעם רוקען פֿונ׳ם פֿערוואונדעטען.

— פֿע, נישט גוט! ער ווערט געשוואָלען!

— וואוהין האָט מען מיך געשטאָכֿען? — האָט זיך אָנגעפֿרעגט דער מאָנאַך.

— פּונקט, ברודער, דאָרט וואוהין דער מאַקאַבעער האָט געהאַט געשטאָכֿען דעם העלפֿאַנט.

— און ווי איז דער צושטאַנד, — האָט ציטערנדיג געפֿרעגט דער מאָנאַך.

— דער צושטאַנד איז גאַנץ גוט. מיטאָג־צייט וועל איך נאָך אַמאָל צו דיר אַריינגעהען, ברודער, — האָט איהם געטרייסט דער דאָקטאָר און איז אַרויסגעגאַנגען פֿון צימער.

דער מאָנאַך האָט אויפֿמערקזאַם נאָכֿגעקוקט דעם דאָקטאָר, ווי ער איז אַרויסגעגאַנגען, ווי ער האָט נאָך זיך צוגעמאַכֿט די טהיר. און ווען ער האָט געהערט, אַז דער דאָקטאָר איז שוין ווייט, האָט ער אויסגעשטרעקט די האַנד צום וואַסער און צום וויין און האָט אַביסעל אויסגעטרונקען. נאָכֿדעם האָט ער די גלאָז צוריק געשטעלט און האָט געפּרובט, צי שטעהט די גלאָז פֿעסט.

נאָכֿדעם האָט ער אָנגעהויבען צו קוקען אין סופּיט אַריין און עס האָט זיך איהם פֿערגלוסט וועגען עפּעס טראַכֿטען; נאָר אין דער צוקונפֿט האָט ער גאָרנישט געפֿונען אַזוינס, אין וועלכֿען ער זאָל זיך קענען אָנהאַלטען און אין דער פֿערגאַנגענהייט האָט זיך איהם נישט געוואָלט דערמאָנען. ער האָט צוגעמאַכֿט די אויגען און איז אַזוי גע־

לעגן, ווי ער איז אַזוי געלעגן, האָבען זיך אין דער פֿינסטער באַוויזען צוויי טאַנצענדע פּינקטעלעך, אויף וועלכע ער האָט אויפֿמערקזאַם געקוקט, האָטש ער האָט זיך געפֿיהלט שוואַך זיי נאָכצופֿאָלגען. די פּינטעלעך האָבען זיך אַליין דערווייטערט און האָבען ערגעץ בעקומען אַ פֿיאָלעטענע פֿאַרב. די פֿיאָלעטענע פּינטעלעך האָבען זיך אָבגעשטעלט אויף דעם שוואַרצען סאַמעט פֿון פֿינסטערקייט. ווידער האָבען זיך די פּינטעלעך אָנגעהויבען דרעהען און פֿון די פּינטעלעך זענען געוואָרען רינגען און זיי האָבען זיך אויפֿגעהויבען און אַראָבגעלאָזט, ווי זיי וואָלטען טאַנצען צום טאַקט פֿון אַן אומזיכטבאַרען אָרקעסטער. פּלוצלונג פלעגען זיי זיך אָבשטעלען, נאָר דערהערענדיג ווייטע טענער, וואָס זענען געוואָרען אַלץ נאָהענטער, האָבען זיי ווידער אָנגעהויבען טאַנצען. די טענער זענען געוואָרען אַלץ העכער און די פֿיאָלעטענע רינגען האָבען זיך נידרעהט אַלץ לאַנגזאַמער, ביז זיי האָבען ווי פֿערפּשוס'ט געשאָקעלט מיט גרויסע פּליטער פֿון פֿיאָלעטפֿאַרביגע בליטלעך. און אַלץ האָבען זיך געטראָגען די טענער, קלינגענדיג אַי ציטערנדיג פֿון אַ גאָלדענער בלום, וואָס איז אויסגעוואַקסען פֿון דער ערד ביז'ן הימעל און אירע ריזיגע בלעטער האָבען זיך איבערגעבויגען אַזש אויף יענער זייט ערד.

— וואו שפּיעלען זיי? — האָט ער געפֿרעגט, ווען ער האָט זיך אויפֿגעכאַפּט און האָט דערזעהען איבער זיך דעם הויפּט־דאָקטאָר.

— שפּיעלען? שפּיעלען? — האָט איבערגעפֿרעגט דער הויפּט־דאָקטאָר, וועהרענד ער האָט מיט הויך־אויפֿגעהויבענע ברעמען געצעהלט דעם דופק. — אין דײַן [illegible] צום טײַוועל, שפּיעלט עס, אין דײַן אייגענעם דופק, ברודער'ל.

דער מאָנאַך האָט געכאַפּט דעם אָטעם אַזוי טיעף, ווי ער האָט נאָר געקענט און האָט מיט אונפֿערשטענדליכע אויגען געקוקט אויפֿ'ן דאָקטאָר. נאָכדעם האָט ער אַרומגעקוקט דאָס צימער, ער האָט געוואָרפֿען אַ בלאָנדזשענדען בליק אויפֿ'ן פֿענסטער און האָט פּלוצלונג איינגעזעהן, אַז אַלע זאַכען האָבען יעצט גאָר אַנ'אַנדער אויסזעהן, ווי ער איז געוועהנט געווען זיי צו זעהן... אפֿשר, האָט מען איהם איבערגעטראָגען אין אַנ'אַנדער צימער?

— דאָקטאָר, — פֿאַרוואָס האָט מען מיך איבערגעטראָגען אין אַנ'אַנדער צימער?

און ווי ס'איז איהם עפּעס פּלוצלונג איינגעפֿאַלען, האָט ער אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ און האָט זיך אַרומגעקוקט.

— בלייב ליגען, ברודער'ל! ליג זיך אַניהער! אַנדערש וועט עס, צום טײַוועל, שלעכט זיין!

— וואו זענען מיינע זאַכען? — האָט געפֿרעגט דער מאָנאַך און האָט פֿערדעכטליך אַ קוק־געטהון אויפֿ'ן דאָקטאָר. פֿאַרוואָס האָט מען מיך אַרויסגעטריבען פֿון מײַן צימער?

— אַרויסגעטריבען? ווער האָט דיך אַרויסגעטריבען, ברודער'ל? דײַנע זאַכען ליגען אין דער שענסטער אָרדנונג דאָרט, אונטער דעם לײַלעך.

אַ בערוהיגטער האָט דער מאָנאַך דערזעהען פֿון אונטער דעם לײַלעך אַרויסשטעקען דעם עק פֿון זײַן שוואַרצען מאַנטעל.

— איך וויל אײַך טאַקי זאָגען, דאָקטאָר, אַז איך קען נישט לײַדען, ווען מײַנע

קליידער ליגען נישט נעבען מיר און ווען, למשל, איך זאָל יעצט וועלען אויפֿשטעהן, — האָט ערקלערט דער מאָנאַך.

— אויפֿשטעהן?

— יאָ, און וואָס מיינט איהר, דאָקטאָר? — און דער מאָנאַך האָט שאַרף און דורכדרינגענד אַ קוק געטהון אויפֿ'ן הויפּט־דאָקטאָר, ווי ער זאָל בעמערקען עפּעס אַ פֿערדעכטליכען טאָן אין דעם דאָקטאָר'ס ווערטער. און ווייל דער דאָקטאָר האָט געשוויגען און האָט זיך עטליכע מאָל אַרומגעקוקט, איידער ער האָט געפֿונען, וואָס צו ענטפֿערן, האָט דער מאָנאַך מיט אַ רחמנות־פּנים ווייטער גערעדט:

— וואָס ושע, דאָקטאָר! איך בין גרייט אַלץ אויסצוהערען. נאָר וויסען מוז איך עס. פֿערשטעהט איהר? און ווייטער... איך האָב נאָך איינצואָרדנען איין קלייניגקייט...

וואָלסט נישט צופֿיעל רעדען, ברודער, — האָט, אויסמיידענדיג אַ גלייכען ענטפֿער, געזאָגט דער דאָקטאָר און האָט געוואָלט אויפֿשטעהן, נאָר דער מאָנאַך האָט אויסגעשטרעקט די האַנד און האָט איהם אָנגעהאַפּט ביי'ם עלענבויגען.

— איך פֿערלאַנג, דאָקטאָר, צו וויסען, וויפֿיעל צייט איך האָב נאָך... אויב ס'איז יאָ אַזוי... אַ מאָנאַך איז אַ דינער פֿון גאָט און דאַרף שטאַרבען אַ צוגעגרייטער.

דער הויפּט־דאָקטאָר האָט געפּרובט לאַנגזאַם צו בעפֿרייען זיין האַנד; נאָר דעם מאָנאַך'ס פֿינגער האָבען צוגעהאַלטען ווי אייזערנע צווענגלעך.

ס'איז אייער פֿליכט, דאָקטאָר!

דער הויפּט־דאָקטאָר האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגען צו דער ערד און ווי ער זאָל זיך פֿיהלען זעהר אומזיכער בנוגע צו דעם קראַנקען, איז פֿון זיינע ליפּען אַרויס די ווערטער:

— יאָ, אויב דו ווילסט דאָס דורכאויס וויסען, מיין פֿריינד... דו ביזט דאָ פֿרעמד און האָסט, אפשר, עמיצען... דיין צושטאַנד איז ערנסט. דאָ... מע... איך רעכען... אפשר נאָך אַ טאָג...

דער הויפּט־דאָקטאָר האָט געפֿיהלט, ווי דעם מאָנאַך'ס פֿינגער לאָזען איינער נאָכ'ן אַנדערען אַרויס זיין האַנד. און ווען די האַנד איז שוין אינגאַנצען פֿריי געוואָרען, האָט ער אָנגעהויבען צו רייבען מיט דער אַנדערער דאָס אָרט, וואו דער מאָנאַך האָט איהם אָנגעהאַפּט. נאָר באַלד האָט ער דאָס אויפֿגעהערט צו טהון, ווייל ער האָט דערפֿיהלט, אַז דער מאָנאַך קוקט אויף איהם. און פּלוצלונג האָט דער דאָקטאָר אַנידערגעלעגט זיין האַנד אויף דעם מאָנאַך'ס אַקסעל.

— איך קען דערצו נישט העלפֿען, ברודער. צום טייוועל, איך קען דאָ גאָרנישט העלפֿען. דער תליין האָט דיר פֿערדאָרבען דיינע איברים אינווייניג, ער האָט דיר רואינירט אַלץ אינווייניג... און דער מענש איז אַ בעשעפֿעניש, וואָס ווערט זיך קאַליע, צום טייוועל!... יעדעס לעבעדיג פֿלייש איז ווי היי, — האָט ער אויסגעלאָזט, אַבי צו זאָגען עפּעס וואָס פּאַסט זיך צו דער געלעגענהייט.

דער מאָנאַך האָט אַ שוואַכער אַראָפּגעבויגען דעם קאָפּ.

— צי קען צו מיר קומען איינע פֿון די שוועסטער, אַז זי זאָל עפּעס בעזאָרגען פֿאַר מיר?... דאָ איז פֿאַראַן איין מענש, ביי וועלכען איך דאַרף בעטען מחילה פֿאַר איין זאַך... אַמאָל האָב איך געברויכט אַקעגען איהם צו־דאַרטע ווערטער... און מיט אונרעכט...

— זעהר גערן, ברודער... און אָבענד וועל איך נאָך צו דיר אַריינגעהן, — האָט איהם פֿערזיכערט דער הויפּט־דאָקטאָר און איז אַרויסגעגאַנגען.

ווען די פֿעלדשערין איז אַריינגעקומען, האָט דער מאָנאַך בּײַ איהר געבּעטען:

— שוועסטער, לעגט אַנדערע מײַנע קליידער דאָ אויף אַ שטוהל.

און ווען די שוועסטער האָט די קליידער געבּראַכט, האָט ער אַ זוך־געטהון מיט איין האַנד אין קעשענע און האָט אַרויסגענומען אַ קליינעם שאַכטעל מיט בּויגעלעך פּאַפּיער און אַ בּלײַפֿעדער. אויף אַ שטיקעל פּאַפּיער האָט ער אָנגעשריבּען:

„18 — 4 — 1880".

ער האָט צונויפֿגעלעגט דאָס בּויגעלע פּאַפּיער און האָט פֿון אויבּען עפּעס אויפֿגעשריבּען.

— שוועסטער, טראָגט אַוועק דעם בּריעף לויט זײַן אַדרעס. זאָגט: אַ שטאַרבּענדער מאָנאַך וויל בּעטען מחילה פֿאַר האַרטע ווערטער, וועלכע ער האָט נישט לאַנג געזאָגט... און ווײַל דאָס איז די איינציגע זינד, וועלכע איך ווייס אויף מיר... זאָגט: עס איז אַן עקסטרא צופֿאַל, ווײַל איך קען נאָך שטאַרבּען אָהן אַ מחילה... איך זאָג אײַך פֿאָראויס, אַ דאַנק, שוועסטער און זאָל גאָט זײַן מיט אײַך.

דער קראַנקער האָט צוגעמאַכט די אויגען און עס האָט זיך איהם אויסגערוכט, אַז אַלץ שאָקעלט זיך און דרעהט זיך אַרום איהם. די ווענד צורוקען זיך און אַרום זײַן בּעט וואַקסען־אויס שפּיזען. זיי לאָזען זיך אַראָבּ און הויבּען זיך אויף, זיי לעגען זיך אַנידער און קומען זיך צונויף. דער קראַנקער האָט פֿאָרזיכטיג אויסגעצויגען די האַנד און אין דעם אויגענבּליק, ווען די שפּיזען זענען זיך מיט אַמאָל צונויפֿגעקומען אויף זײַן בּרוסט, אַזוי, אַז פֿון זייערע שפּיצען האָבּען אָנגעהויבּען שפּריצען פֿונקען, האָט ער זיי אָנגעכאַפּט אַלע צוזאַמען מיט דער האַנד און האָט זיי פֿעסט געהאַלטען. זיי האָבּען זיך געדרעהט, ווײַל זיי האָבּען זיך געוואָלט בּעפֿרײַען, זיי האָבּען געקריצט, ווי געפֿאַנגענע חיות מיט די צייהן אַזוי שטאַרק, אַז זײַן קערפּער האָט געציטערט. נאָר ער האָט זיי נישט אַרויסגעלאָזט. דאָס קאַלטע אײַזען האָט איהם איבּערגעגעבּען אַ קעלט אין די הענד. זײַנע פֿינגער זענען געוואָרען פֿערגליווערט, נאָר זיי האָבּען אַלץ צוגעהאַלטען די בּלויקאַלטע אײַזערנע צונגען, ווי זיי וואָלטען האָבּען צוגעפּרוירען צו די שפּיזען. אַ ציטער איז דורכגעלאָפֿען איבּער דעם מאָנאַך'ס געזיכט און ער האָט אַוועקגעקערט דעם קאָפּ אַזוי, אַז ער זאָל נישט זעהען די פֿערגליווערטע האַנד.

בּאַלד האָבּען זיך זײַנע געדאַנקען געווענדעט אויף עפּעס אַנדערש. עס איז איהם פֿאָרגעקומען, אַז ער איז נאָך גאָר קליין און איז אָנגעטהון בּלויז אין אַ קורץ העמדעל. ער שטעהט אויף אַ אומגעהויער גרויסען פּלאַץ, וואו ס'איז אַ שטענדיגער שאָטען, ווײַל דאָרט זענען די הײַזער העכער פֿאַר דער זון. אַ טײַך מיט טונקעלע און שמעקענדיגע וואַסערען איז געפֿלאָסען צווישען די צוויי רײַהען הײַזער; נאָר ווען דאָס יונגעל האָט זיך געשטעלט אויף די שפּיץ פֿינגער, האָט ער געקענט איבּערגעהן אויפֿ'ן צווייטען בּרעג. דאָ פֿלעגט ער זיך אַוועקזעצען און קוקען אויף די טײַערע זאַכען, וואָס די וואַסערען האָבּען מיטגעטראָגען. דאָ האָט ער געזעהען: קאָרקעס און אַרבּוזען־קערנער און צובּראָכענע הילצערנע לעפֿעל. ער האָט דאָס אַלץ געכאַפּט מיט די הענד און האָט דאָס געלעגט נעבּען זיך טריקענען. די אוצרות, וואָס ער האָט צוגענומען בּײַ'ם טײַך זענען געווען אַ וועלט פֿון רײַכטום און קאָסטבּאַרקייט. ער האָט זיי אָנגעקוקט,

אײנעם נאָכ'ן אַנדערען, ער האָט זײ געגלעט און האָט עטליכע קערנדלעך אַרײנגעלײגט אין מויל און נאָכדעם, װען ער האָט זײ אַרױסגענומען זענען זײ געװען גלאַט און האָבען געבלישטשעט... נאָר פּונקט, װען ער האָט אַזױ מיט פֿערגניגען געהאַלטען די קערנדלעך אין מויל, האָט איהם אַ גרױסע הײסע האַנד אָנגעהאַפּט בײ די האָר און האָט איהם מיט אײנמאָל אױפֿגעהױבען אין דער לופֿט, אַזױ, אַז ס'איז איהם פֿינסטער געװאָרען אין די אױגען און עס האָט איהם אָנגעהױבען שפּריצען פֿונקען פֿון די אױגען.

— װיזשע ליעגסטו דאָ און שפּיעלסט זיך בײ'ם רינשטאָק, דו פֿערפֿלוכטער בחור! — האָט אױסגערופֿען אַ האַרטע מאַנסביל-שטימע. און װידער האָט ער איהם אָנגעהאַפּט בײ די האָר, אַזױ, אַז עס האָבען איהם אָנגעהױבען שפּריצען פֿונקען פֿון די אױגען. און װען די פֿונקען זענען פֿערלאָשען געװאָרען אין אַ טײך פֿון ביטערע טרערען און װען די טרערען זענען שױן אױסגעטריקענט געװאָרען, האָט ער בעמערקט, אַז ער איז אױסגעװאַקסען און געהט אין רײנע קלײדער איבער אַן'אונענדליך לאַנגער און מיט שנײ בעדעקטער גאַס. ער האָט געפֿרױרען פֿון קעלט און קײנער האָט נישט געװאָלט קױפֿען בײ איהם בענדלעך צו די שיך און פּאַפּירענע בלומען. יעדעס מאָל האָט ער זיך אָפּגעשטעלט אױף טרעפּ און האָט זיך אַביסעל אָנגעװאַרעמט. נאָר װען דער שװײצאַר פֿונ'ם הױז האָט איהם דאָ געטראָפֿען, האָט ער איהם אַזױ געשלאָגען און געפּאַטשט, אַז זײנע ריפּען האָבען איהם נאָכדעם לאַנג װעה געטהון און זענען געװאָרען אַזױ בלױ, װי זײנע פֿערפֿרױרענע הענד. און װען ער איז אָהן געלד אַהײם געקומען, האָט מען איהם דאָרט װידער געשלאָגען און געה'רג'עט, ביז װאַנען אין זײן קערפּער איז שױן איבערהױפּט מעהר נישט געװען קײן געפֿיהל, נײן, קײן שפּור פֿון אַ געפֿיהל...

דער מאָנאַך האָט פֿונ'ם שלאָף הױך געזיפֿצט, און װײטער איז איהם דער געדאַנק געקראָכען אין קאָפּ: און װאָס װײטער? װי איז דאָס אַלץ צוגעגאַנגען? װי אַזױ איז ער אַזױ װײט פֿערגאַנגען?...

און ער האָט זיך װידער געזעהען שטעהען בײ אַ טהיר און צונעמען בעפֿעהלען פֿון אײנעם, װאָס האָט איהם געשיקט צו פֿיהרען אַן'אַגיטאַציע געגען יודען.

װי אַזױ איז איהם אײנגעפֿאַלען אױסצובעטען די שטעדט אױפ'ן ברעג פֿון דניעפּר? װער איז דאָס געװען. װעמען ער האָט געװאָלט זעהען בײ דער דאָזיגער געלעגענהײט? יאָ. ענדליך האָט ער אױך בעקומען די מאַכט איבער אַנדערע. װי אַנדערע האָבען ביז יעצט געהאַט די מאַכט איבער איהם?... און יעצט?... און יעצט?... עס איז איהם פֿאַרגעקומען. װי ער זאָל פֿיהלען. װי דאָס מעסער געהט אַרײן אין איהם. װי זײן האַנד איז געװאָרען װאַרים און האָט זיך אָנגעהױבען קלעבען. װען ער האָט אַ טאַפּ געטהון אונטער דעם רוקען. װעלכער איז געװען ברענענדיג הײס. װי דאָס בלוט זאָל קאָכען אין דער װאונד... לאַנגזאַם האָבען זײנע פֿינגער אַרױסגעלאָזט די שפּיצען פֿון די שפּיזען. װאָס זענען געלעגען אױף זײן ברוסט. זײנע פֿינגער זענען צושמאָלצען געװאָרען אין אַ טײך פֿון שפּריצענדיג בלוט. זײ זענען געװאָרען אַלץ שװאַכער און פֿײַכטער. די האַנד איז װידער אַנידערגעפֿאַלען אױף דער קאָלדרע. די שפּיזען אױף זײן ברוסט האָבען זיך אָנגעקלאַפּט אײנער אין אַנדערען און האָבען געקלונגען מיט אַן'אַנ-

זערנעם קלינג. זיי האבען זיך צונויפגעלעגט אין א פאכער, ווי דאס זאל טהוין אנ'אונזיכטבארע האנד... נאכדעם האבען זיי זיך אויפגעהויבען צום הימעל און די שטערן האבען אנגעהויבען אויף איהם פאלען, ווי א פייער=וואסערפאל... א ריח פון פייער און היץ האט זיך געשפירט אין דער לופט...

דער קראנקער האט טיעף אבגעאטעמט, האט געעפענט די אויגען און האט אויסגעשטרעקט די האנד צו דער גלאז, וואס איז געשטאנען אויפ'ן נאכטטיש. דעם קאפ האט ער נישט אויסגעדרעהט. נאכדעם, ווי ער האט א טרונק געטהוין, האט ער א שמעק געטהוין די לופט, ווי ער זאל נאך פיהלען דעם ריח אין דער לופט, וועלכען ער האט געפיהלט פריהער.

ער האט זיך ארומגעקוקט און האט א קוק געטהוין אין פענסטער, וואו עס האט זיך אנגעהויבען דער גרויער טאג. דאן האט ער א קוק געטהוין אויף דער טהיר. ער האט צוגעמאכט די אויגען און האט זיי ווידער ברייט געעפענט: ער האט דערזעהען א שטארק פערשלייערטע פרוי מיט אנ'אראבגעלאזטען קאפ, וואס איז געשטאנען אנגעשפארט אויפ'ן הענדטעל פון דער טהיר. ער האט באלד פערשטאנען, ווער דאס איז. ער האט געוואוסט, אז זי האט נישט געקענט אנדערש, אז זי האט געמוזט קומען.

ער האט זיך צורעכט געמאכט דעם קישען און האט ווידער געטרונקען אביסעל וואסער מיט וויין. נאר אויף קיין איין מינוט האט ער נישט אראבגענומען די אויגען פון דער פרוי. ווי ווילענדיג פרובען, צי קען ער רעדען, האט ער עטליכע מאל בעוועגט מיט דער צונג, האט געעפענט עטליכע מאל דאס מויל און האט עס צוגעמאכט איידער ער האט אנגעהויבען רעדען:

— איך האב אייך בעמיהט, — האט ער גאנץ שטיל געזאגט, — ווייל איך האב פאר אייך א גרוס פון א שטארבענדען, וועלכער איז געבוירען געווארען דעם 18=טען אפריל אין יאהר 1880.

מיין גאט! איז ער ווירקליך געשטארבען! — האט אויפגערעגט אויסגעשריגען די פרוי און האט געמאכט א שריט פאראויס: נאר אונטער איהר אויפרעגונג איז געלעגען א שלעכט בעהאלטענע פרייד. דאס עמיצער איז ערגעץ=וואו אויף אייביג אוועק פון דער וועלט. געווענדעט צום היילינען בילד און האט שטיל און הייס געשעפטשעט א געבעט.

דער מאנאך האט אראבגעלאזט די אויגען און איבער זיין פיבער=הייסען געזיכט איז דורכגעלאפען א שאטען פון א ביטערער ענטוישונג. צערטליך, מיט קליינע אונרוהיגע האנדבעוועגונגען, האט ער געגלעט די קאלדרע. און ווען עס האט איהם אויסגעזעהען, אז די קאלדרע איז שוין גענוג גלאט, האט ער צונויפגעלעגט די הענד און האט ווידער געווענדעט זיינע אויגען אויף דער פרעמדער פרוי.

— דוכט זיך, אז איך האב נישט קיין טעות, — האט ער ווייטער געזאגט. — איהר זענט אנא ארקאדיעוונא בעסאנאווא, די פארשטעהערין פון מיידעל=גימנאזיום דא, אין שטאדט?

— ניין! — האט הייס געענטפערט די פרוי. — זי האט אליין נישט גע=

קענט קומען... איך בין בלויז איהרע א חבר'טע... איך וועל איהר איבערגעבען...

— וואס? — האט זי איבערגעשלאגען דער מאנאד און האט זיך געפרובט אויפזעצען אין בעט.

— אז ער איז געשטארבען.

— ווער?

— נו, דער, פון וועמען איהר האט גערעדט. — האט אויסגעשטאמעלט די פרוי.

דער מאנאד האט געשוויגען און האט געגלעט זיינע לאנגע לייכט געלאקטע האר.

— איהר קענט גלייכצייטיג איבערגעבען אייער פריינדין, צו וועלכער איהר שטעהט אזוי נאהענט, אז אויך דער, וועלכער האט געבראכט דאס נייעס, איז שוין אויך געשטארבען. דאס וועט זי געוויס דאפעלט דערפרעהען. איך קען אייך זאגען, אז די נאכט וועל איך שוין ניט איבערלעבען.

— אבער ניין, וואס רעדט איהר! איך וועל פאר אייך בעטען גאט, אז ער זאל פערלענגערן אייערע יאהרען! אפשר קען איך עפעס טהון פאר אייך?... אפשר דארפט איהר עפעס האבען?... אפשר, זאל איך אייך איבערלאזען אביסעל געלד, וועניגסטענס, דאס, וואס איך האב ביי זיך?

דער מאנאד האט געפרובט זיך צולאכען. נאר אויף זיין געזיכט האט זיך בעוויזען בלויז א גרימאסע.

— ניין, א דאנק. איך דארף גארנישט אויפ'ן וועג.

— יא. אלזא ווינש איך אייך א בעסערונג פון געזונד און דאנק אייך זעהר אין נאמען פון מיין פריינדין! — האט געזאגט די פרוי און האט שוין געוואלט אוועקגעהען.

— נאר פילייכט וואלט איך אייך געקענט בעטען, אז איהר זאלט איבערגעבען אייניגע קלייניגקייטען אייער חבר'טע פון'ם פערשטארבענעם. — האט געזאגט דער מאנאד און אין זיין האלז האט זיך געהערט, ווי א טרוקענער געלעכטער. ער האט אריינגעשטעקט די האנד אין קעשענע פון זיין ראק און האט ארויסגענומען א קליינעם פעקעלע, ארומגעבונדען מיט א דין שנירעל.

— זעהט איהר: דאס איז זיין פאספארט, וואו ער איז פערשריבען מיט'ן נאמען קלימאוו, ווי ס'האט געהייסען די וועשערין, ביי וועלכער ער איז דערצויגען געווארען. אונטער דעם נאמען איז ער א סך מאל בעשטראפט געווארען. דאס ערשטע מאל, ווען ער איז אלט געווען פינפצעהן יאהר. עס זענען דא נאך פאפירען, וועלכע ער האט אויסגענוצט אין זיין טעטיגקייט אלס שפיאן, פראוואקאטאר און דעסגלייכען... איהר ווייסט. ער האט געוואלט איבערלאזען פאר זיין מוטער א מין לעבענסבעשרייבונג... איהר פערשטעהט דאך... ער איז געווען אנ'עלענדער מענש און פונקט, ווען עס האט איהם אנגעהויבען בעסער צו געהן, האט ער געמוזט אוועקלעגען אלע האפנונגען און שטארבען...

דער קראנקער האט א קוק-געטהון אויף דער פרוי ווי ער זאל וועלען עפעס פרעגען. זי האט שטארק און אפט געאטעמט און מיט דער קליינער האנד איז א

שוואַרצער הענטשקע האָט זי זיך אָנגעחאַפּט אין דער שטוהל. וואָס איז געשטאַנען נעבען בעט.

ער האָט ווײַטער גערעדט:

— נאָר פֿונדעסטוועגען האָט ער נישט איבערגעלאָזט קיין שום שריפֿטליכע אויפֿצייכנונגען און האָט מיר בעל-פּה פֿערטרויט, אַז צווישען אַנדערע, אַזוי צו-זאָגען, געשעפֿטס-קאָמבינאַציעס האָט ער אויך דערהרג'עט אַ מיידעלע, אַ קליין מיידעלע...

ער איז פּלוצלונג געבליבען שווײַגען און האָט אויפֿמערקזאַם אַ קוק-געטהון אויף דער פֿרוי, וועלכע האָט זיך אָנגעבויגען איבער דער שטוהל און צוהאַלטענדיג מיט דער האַנד די אויגען, שטיל געוויינט. נאָר נאָכדעם, ווי זי האָט זיך אַביסעל בערוהיגט, האָט ער ווײַטער גערעדט:

— נעהמט דאָס נישט אַזוי נאָהענט צום האַרצען. לאָזט דאָס פֿאַר אײַער גוטער חבר'טע. און אַלץ, וואָס קלימאַוו האָט געטהון, האָט ער אײַנגעאָרדענט אַזוי, אַז דאָס זאָל נישט קענען שאַדען זײַן מוטער, וועלכע האָט פֿערנומען אַנ-אָנגעזעהענע און גוטע שטעלע און האָט געמוזט דענקען אַזוי ווי עס האָט געפּאַסט פֿאַר אַ פֿאַרשטעהערין פֿון אַ גימנאַזיום... איך רעכען אַז איהר פֿערשטעהט מיך?

די פֿרוי האָט נישט געענטפֿערט... זי האָט ווײַטער געוויינט שטיל, פֿאַר זיך, וועהרענד דער קראַנקער האָט מיט ברייט-געעפֿענטע ענטצונדענע אויגען געקוקט אויף איהר.

— און, ענדליך, איז דאָ אַ מעסער'ל און אויף איהם אַ לעדיג אָרט פֿאַר אַ מאָנאָגראַם און אַ גאָלדענער פּאָרט-ציגאַר, — האָט ער לאַנגזאַם געזאָגט און האָט מיט אַ שנירעל אַזוי אַרומגעבונדען ביידע זאַכען, אַז זיי האָבען געבילדעט צוזאַמען אַ קליין פּעקעלע. — מיט דעם מעסער האָט ער דערשטאָכען דאָס מיידעלע און דאָס בעסטע וואָלט זײַן, אַז מען זאָל דאָס האַלטען ערגעץ בעזונדער, דער גאָלדענער פּאָרט-ציגאַר — דעם האָט קלימאַוו בעקומען אויף אַ עהרליכען שטייגער און אײַער חבר'טע מעג איהם בעהאַלטען אַלס ערינערונג. נאָר אינוועניג דאַרף זי אַבקריצען אַ מאָנאָגראַם.

דער קראַנקער האָט אַ ווײַלע געשוויגען און דאַן האָט ער ווײַטער געזאָגט:

— אַלזאָ, ביטע, נעהמט דאָס. וואָס קלימאַוו האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך; ווײַל, ווי איך האָב דאָס שוין געזאָגט, קען איך דאָס מעהר בײַ זיך נישט האַלטען.

די פֿרוי האָט אויסגעשטרעקט די האַנד און ווען זי האָט גענומען דאָס פּעקעלע, האָט זי אויפֿגעשפּילעט דעם קראַגען פֿון איהר מאַנטעל און האָט אַרײַנגעלעגט קלימאַוו'ס זאַכען אין די בלוזע. וואָס איז געווען טיעף אויסגעשניטען. איין האַנד האָט זי אַרויפֿגעלעגט אויף די בלוזע, אונטער וועלכער עס איז אויף איהר ברוסט געלעגען דאָס פּעקעלע.

דער קראַנקער האָט מיט פֿערוואונדערונג געקוקט אויף איהר, ווי זי איז דאָ געזעסען און האָט געוויינט, מיט דער האַנד אויף דער ברוסט. ער האָט גע-

רעכענט. אַז מעהר האָט ער איהר שוין נישט וואָס צו זאָגען. ער האָט כמעט שוין נישט געקענט רעדען און אויסער דעם האָט ער נישט געפֿיהלט מעהר קיין נייגונג צו אָפֿענהערציגקייט. נאָר ווען ער האָט דערזעהען ווי די ווייַנענדיגע פֿרוי האָט בעהאַלטען קלימאָוו'ס פּעקעלע אויף איהר ברוסט, האָט ער בעשלאָסען צו פֿרעגען בייַ איהר נאָך איין זאַך, וועלכע האָט די לעצטע צייַט שטאַרק בעשעפֿטיגט זייַנע געדאַנקען.

— זאָגט, איך בעט אייַך, — האָט ער אָנגעהויבען שטאַמלענדיג און האָט זיך אָנגעבויגען צו דער פֿרוי... מיט אַ צייַט צוריק האָב איך זיך בעגעגענט מיט אַן'אַמאָליגען גלח... יעצט איז ער שוין געשטאָרבען, ווי איך האָב געלייענט אין דער רובריק פֿון זעלבסטמאָרדען... אַ הויך-געוואַקסענער מאַן מיט אַ שמאָל געזיכט, מיט געדיכטע שוואַרצע האָר און מיט אויסערגעוועהנליכע טונקעל-פֿינקעלדיגע אויגען.

די פֿרוי האָט אָבגעלאָזט די הענד און האָט מיט שרעק אַ קוק-געטהון אויפֿ'ן קראַנקען. ווי זי זאָל אין זייַנעם געזיכט פּלוצלונג דערזעהען אַ זעלטענע עהנליכקייט מיט זיך זעלבסט, איהר אייגען בילד, וועלכעס זי זעהט קיינמאָל נישט אין שפּיגעל.

— אמת? — האָט ער ווייַטער שטיל געשעפּטשעט. — דאָס שטימט: אויסערגעוועהנליכע אויגען האָט ער געהאַט... און אַליין אויך אַן'אויסערגעוועהנליכער מאַן... „איך האָב געקענט אַ פֿרוי“, — האָט ער צו מיר געזאָגט, — „זי איז געוועזען עהנליך צו אייַך“. — מיר פֿאַלט-איין, אויב יענער מאַן... אויב יענער סאַלאַמאַנדראָוו איז נישט געוועזען מייַן פֿאָטער...?

— אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ האָט אַרויסגעלאָזט אַ געשריי! און האָט זיך געוואָרפֿען אויף דער פּאָדלאָגע נעבען בעט. זי האָט געוואָלט חאַפּען דעם קראַנקען בייַ דער האַנד.

— זייַ מיר מוחל, אום גאָטעס ווילען, — האָט זי מיט טרעהרען געשריגען. — זייַ מיר מוחל קינד! — האָט זי געבעטען און האָט צוגעדריקט דעם קראַנקענס האַנד צו איהר געזיכט און האָט זי געקושט מיט איהרע הייסע ליפּען... זייַ מיר, דער אומגליקליכער פֿרוי מוחל אַלעס שלעכטס, וואָס איך האָב געטהון מייַן אייגען קינד...

דעם קראַנקענס האַנד האָט אָנגעהויבען צו ציטערען און פּלוצלונג האָט ער געמאַכט אַ געוואַלדיגע בעוועגונג אום זיך אָנצובויגען צו דער מוטער. נאָר ער איז צוריק אַנידערגעפֿאַלען אויף די קישענס און איז געבליבען אַזוי ליגען מיט דעם לייַלעך אַראָבגעלאָזט אויף דער ערד.

— אַה, אַה... — האָט ער געקרעכצט. — איך שטאַרב... זייַן גאַנצער קערפּער האָט געציטערט און זייַנע פֿינגער האָבען זיך אייַנגעטשעפּעט אין דער מוטערס האַנד. זי האָט זיך אויסגעריסען און האָט זיך אויפֿגעהויבען.

— ער שטאַרבט! ער שטאַרבט! — האָט זי אָנגעהויבען שרייַען און איז אַוועק צו דער טהיר. — שוועסטער! שוועסטער!

— בערוהיגט אייַך, אַננאַ אַרקאַדיעוונאַ! ס'איז נישט אַזוי שלעכט, ווי עס זעהט אויס! — האָט געזאָגט איינע פֿון די שוועסטער, וואָס איז צוגעלאָפֿען און

האט זי אונטערגעהאלטען אונטער דער האנד. — ווען מיר וואלטען געוואוסט, אז ס'איז שוין אזוי נאך דער סוף, וואלטען מיר אײך גאר נישט בעאונרוהיגט מיט דעם מאנאך. קומט, איך וועל אײך אבפיהרען אהײם... און די שוועסטער איז געגאנגען מיט אנא ארקאדיעווגא, וועלכע איז שווער געהאנגען אויף איהר האנד און האט נישט אראבגענומען איהר אײגענע האנד פון דער ברוסט, וואו ס'איז געלעגען דאס רעשט פון איהר זוהן דעם מאנאך...

עפּילאָג.

ווען חנה=ליבע איז צו זיך געקומען נאכ'ן פאגראם — איז זי אוועקגעפאהרען קײן פעטערבורג מיט דעם פאספארט, וועלכען דער ברודער האט איהר אויסגעארבײט. דארט האט זי געוואוינט בײ די טשערטאראגאוו'ס ביז סאשא קראסנאוו איז דורך דער גרויסער אמנעסטיע בעפרײט געווארען.

נאכדעם האט מען פון זײ בײדע א לאנגע צײט נישט געהערט.

אײנמאל האט זיך פערשפרײט א קלאנג, אז מען האט זײ בײדע אויפגעהאנגען.

אנ'אנדערש מאל האט מען געזאגט, אז חנה=ליבע איז גע'הרג'עט געווארען צוזאמען מיט א וויכטיגער פערזאן, בשעת א טעראריסטישען אקט.

ענדע.

Chevre Benei Zion, Rochester, N. Y.
חברה בני ציון, ראטשעסטער, נ.י.

פֿערלאַג „א. גיטלין“

ש. גאָרעליק

אין וואַנדער-לעבען

דער פֿערטרוימטער און שטימונגספֿולער גאָרעליק האָט אַ סך געזעהן און האָט פֿון דעם געזעהענעם געשאַפֿען זעהר אינטערעסאַנטע און אינהאַלטס-רייכע רייזע-בילדער און אַרטיקלען. גאָרעליק איז שוין גוט בעקאַנט אין דער יודישער גאַס און ער נויטיגט זיך נישט אין קיין רעקלאַמעס. דער ליעבהאָבער פֿון יודיש, דער יודישער לעזער וועט זיכער געהן צו גאָרעליק'ס בוך, וואו ער וועט זעהן, ווי אַזוי עס לעבט זיין אייגענער ברודער אין פֿרעמדע לענדער, וואו ער וועט זיך בעקאַנען מיט פֿערשיעדענע יודישע כלל-טהוער, אינטערעסאַנטע פּערזענליכקייטען א. ד. גל. גאָרעליק גיט דאָ אויך איבער די פֿאַרביגע לאַנדשאַפֿטען פֿון דער שווייץ, וואָס זענען געשריבען מיט אַ קרעפֿטיגער האַנד. אויף די זייטלעך פֿון גאָרעליקס בוך אָטעמט דער מענש און די נאַטור מיט לעבען, און דערין ליעגט דער רייץ פֿון בוך.

עלעגאַנט אַרויסגעגעבען

פּרייז מאַרק

Chevra Benei Zion, Rochester N. Y.
חברת בני ציון, ראָטשעסטער, נ. י.

פערלאַג „א. גיטלין“

אַנאַטאָל פראַנס

געטער זענען דורשטיג

יודיש: א. איינהאָרן.

אנאַטאָל פראַנס ווערט געהאַלטען פאַר איינעם פון די גרעסטע קינסטלער אין דער וועלט־ליטעראַטור. זיין ראָמאַן „געטער זענען דורשטיג“ געהערט צו יענע אונשטערבליכע ווערק, וואָס זיינע געשטאַלטען, בילדער און שילדערונגען לעבען ממש פאַר דעם לעזערס אויגען, און דער לעזער האָט דעם איינדרוק, ווי ער אַליין וואָלט זיך בעטייליגט אין דעם אַלעם, וואָס ווערט אַזוי מייסטערהאַפט געשילדערט אינ'ם ראָמאַן.

די ערשיינונג פון אַזאַ ראָמאַן אין יודיש וועט זיכער דערפרעהען יעדען יודישען לעזער, פונקט ווי עס דערפרעהט יעדען לעזער פון אַנ'אַנדער פאָלק, ווען אַזאַ קאָלאָסאַל ווערק ווערט איבערגעזעצט אין זיין שפראַך.

צוויי בענדער

עלעגאַנט אַרויסגעגעבען

פרייז [illegible] מאַרק.

פאַר די קליינע
קינדערסוועגן

(וואָס דערציילן די פיר־אַכֿט־יאָריקע?)

פינפאונצוואַנציק געשיכטעס

דערציילט, געזאַמלט און איבערדערציילט

דורך

יעקב פאַט.

אויסער אָריגינעלע געשיכטעס, זיינען די איבעריקע געשאַפן געוואָרן פון די מאָטיוון פון פרידריך דערפעל, ראַבינדראַנאַט טאַגאָרא, קאַטול מענדעס, טוזמאַן, לאגעלעף, מאַצקעוויטש, אלעקסאַנדער בלאָק, סערגיי גאָראָדעצקי, ברידער גרים, ל. ג. טאָלסטאָי, היינריך שארלמאַן, ש. אַש.